

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Мовні і концептуальні картини світу

Випуск 63

Видання здійснюється за фінансової підтримки Японської фундації
The proceedings are published under the financial support of the Japan Foundation

Наукові розвідки, присвячені проблемам японської мови, літератури та методики викладання.

Научные исследования, посвященные проблемам японского языка, литературы и методики преподавания.

Scientific entries devoted to problems of the Japanese language, literature and methods of teaching.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР	А. Д. Белова, д.філол.н., проф.
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ	Ш.Т. Апридонідзе (Інститут грузинської мови АН Грузії), д. філол. н., проф.; Р. Бальсис (Клайпедський університет), д. філол.н., проф.; А.І. Бельський (Білоруський державний університет), д. філол. н., проф.; І.В. Кононенко (Варшавський університет), д.філол.н.; В.Д. Старичонок (Білоруський державний педагогічний університет ім. Максима Танка), д. філол.н., проф.; В.Б. Бурбело, д.філол.н., проф.; І.О. Голубовська, д.філол.н., проф.; Н.Ю. Жлуктенко, к.філол.н., проф.; В.І. Карабан, д.філол.н., проф.; Н.Ф. Клименко, д.філол.н., проф.; Н.М. Корбозерова, д.філол.н., проф.; Г.Г. Крючков, д.філол.н., проф.; О.С. Снитко, д.філол.н., проф.; Л.І. Шевченко, д.філол.н., проф.; Л.В. Коломієць, д. філол.н., проф.; О.І. Чердніченко, д.філол. н., проф.
Адреса редколегії	01033, м. Київ, б-р Тараса Шевченка, 14 Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, тел. 239-32-58
Рекомендовано	Вченою радою Інституту філології (Протокол № 8 від 19. 04. 2018)
Зареєстровано	Міністерством юстиції України (свідомство про державну реєстрацію КВ №16155-4627Р від 11.12.2009 р.) Постановою президії ВАК України Протокол №1-05/5 від 01.07.10
Засновник	Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Відповідальний за випуск	Т.К. Комарницька, к. філол.н.
Адреса видавця	04080, Україна, м. Київ-80, а/с 41 Тел./факс: (044) 227-38-48, 227-38-28; www.burago.com.ua, e-mail: info@burago.com.ua

**СПІВПРАЦЯ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
З КОМПАНІЄЮ «МИТСУБІШІ КОРПОРЕЙШЕН»:
ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Стаття має оглядовий характер і присвячена підбиттю підсумків десятилітньої співпраці Київського національного університету імені Тараса Шевченка з японською компанією «Mitsubishi Corporation», яка, взявши на себе шефство над діяльністю Центру японської мови та літератури Інституту філології, сприяла вивченню японської мови та літератури студентами й аспірантами різних факультетів КНУ, пересічними мешканцями Києва, а також створенню науково-методичної бази в галузі японістики на теренах України.

Ключові слова: японістика в Україні, «Mitsubishi Corporation», Центр японської мови та літератури, Інститут філології КНУ, науково-методична база в галузі японістики.

У 2008 році Київський національний університет імені Тараса Шевченка та відома японська компанія «Mitsubishi Corporation» уклали Меморандум із метою налагодження дружніх стосунків між університетом і компанією, а також сприяння навчанню японської мови, літератури і культури в Україні, розвитку сходознавчої науки тощо.

Відповідно до Меморандуму щороку сторони підписують Угоду, яка передбачає конкретні завдання і розміри фінансування, спрямовані на виконання зазначених в Угоді завдань. Наведемо приклад такої Угоди на 2011/2012 н. р.

**УГОДА
ПРО СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ
МІЖ КИЇВСЬКИМ НАЦІОНАЛЬНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА (УКРАЇНА)
ТА КОМПАНІЄЮ «Mitsubishi Corporation» (ЯПОНІЯ)
З 1 ВЕРЕСНЯ 2011 – 31 СЕРПНЯ 2012 рр.**

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (далі Університет) в особі ректора Університету Губерського Л.В. з однієї сторони і компанія «Mitsubishi Corporation» (далі Компанія) в особі директора Відділу з питань навколишнього середовища та корпоративної відповідальності перед суспільством Акіта Мінору з іншої сторони укладають цю Угоду з метою налагодження дружніх стосунків між Університетом і Компанією, зокрема, навчання японської мови, літератури та культури, а також розвитку сходознавчої науки.

Стаття 1.1.

Маючи на меті налагодження дружніх стосунків, сприяння розвитку науки, зокрема, розширення можливості вивчення японської мови, літератури та культури громадянами України, Компанія надає Університету фінансову допомогу розміром 52 200 доларів США.

Стаття 1.2.

На базі «Центру японської мови та літератури», використовуючи допомогу Компанії, Університет організує:

- 1) гуртки з навчання японської мови, літератури та культури;
- 2) написання, редагування та видання відповідної наукової літератури і підручників;
- 3) іншу науково-інформаційну діяльність, узгоджену між Компанією та Університетом, (наприклад, спеціальну лекцію з питань економіки, яку проведе співробітник чи представник Компанії, тощо).

Стаття 1.3.

З метою поширення інформації про отриману від Компанії матеріально-технічну та фінансову допомогу Університет проводить відповідні заходи, завчасно отримавши дозвіл від Компанії на їхнє проведення:

- 1) зазначає, що спеціальна наукова література та підручники видані за сприяння Компанії;
- 2) здійснює відповідне маркування на книгах, технічних засобах навчання та іншому обладнанні, отриманих від Компанії;
- 3) зазначає на інформаційних та інших довідкових матеріалах, що навчання японської мови, літератури та культури в Центрі японської мови та літератури

здійснюється за сприяння Компанії, а також інформує про це слухачів і всіх причетних осіб.

Стаття 1.4.

З моменту підписання представниками Обоих Сторін дана Угода набуває чинності й лишається дійсною упродовж одного року.

Стаття 1.5.

Угода може бути анульована, якщо протягом терміну дії Угоди не пізніше ніж за шість місяців до закінчення цієї угоди одна зі Сторін повідомляє письмово другу Сторону про намір припинити дію Угоди.

Стаття 1.6.

До квітня 2012 року Університет подає попередній варіант науково-навчального і фінансового звіту, у вересні 2012 року Університет подає остаточний науково-навчальний і фінансовий звіт за період дії Угоди.

Стаття 1.7.

За необхідності Компанія має право проводити відповідну перевірку зазначеної в Угоді діяльності Університету.

Стаття 1.8.

Не пізніше ніж через 15 днів після отримання фінансової заявки від Університету Компанія перерахує грошову допомогу на банківський рахунок Університету:

Стаття 1.9.

У випадку неможливості завершення діяльності, передбаченої у Статті 1.2., до кінця періоду дії Угоди за наявності залишку коштів, виділених відповідно до Статті 1.1. даної Угоди, Університет діятиме згідно з указівками Компанії.

Стаття 1.10.

Умови даної Угоди можуть бути змінені чи доповнені лише за обопільної згоди Сторін, засвідченої письмово.

Стаття 1.11.

Дана Угода складена українською та японською мовами у двох примірниках, по одному з примірників для кожної Сторони.

Стаття 1.12.

Угода базується на основі законодавства Японії та тлумачиться відповідно до Законів Японії. Якщо виникає спір про виконання або тлумачення Угоди, у цьому випадку компетентним судом першої інстанції для вирішення спорів є Токійський окружний суд.

II. НАВЧАННЯ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ ТА КУЛЬТУРИ

Стаття 2.1.

На базі «Центру японської мови та літератури» Університет відкриває Курси японської мови при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за сприянням «Mitsubishi Corporation» під назвою «Курси японської мови «Mitsubishi Corporation» для студентів, співробітників КНУ та інших зацікавлених осіб.

Стаття 2.2.

Для виконання пункту 1-го Статті 1.2. Угоди, від коштів Статті 1.1. Угоди Компанія надає фінансову допомогу на суму 17 000 (сімнадцять тисяч) доларів США.

Кошти, які будуть надані, розподіляються наступним чином:

- 1) оплата викладачів: 12 800 (дванадцять тисяч вісімсот) доларів США (160 пар протягом навчального року; 320 доларів США на місяць /4 особи протягом 10 місяців);
- 2) оплата методиста: 4 200 (чотири тисячі двісті) доларів США (350 доларів США на місяць /протягом 12 місяців).

Стаття 2.3.

Кошти, виділені на оплату роботи викладачів та оплату методиста, зазначені в пунктах 1, 2 Статті 2.2. даної Угоди, обкладаються відповідними податками.

Стаття 2.4.

Даною Угодою (Стаття 2.2.) передбачено одну штатну ставку методиста для однієї особи і чотири штатні ставки викладачів для чотирьох осіб. За необхідності ставку можна розділити між кількома особами.

III. НАПИСАННЯ, РЕДАГУВАННЯ ТА ВИДАННЯ НАУКОВОЇ І НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Стаття 3.1.

Університет на базі «Центру японської мови та літератури» здійснює написання, редагування та видання наукової літератури і підручників японської мови, літератури та культури силами відповідних фахівців-японістів.

Стаття 3.2.

Для виконання пункту 2-го Статті 1.2. Угоди від коштів, зазначених у Статті 1.1. Угоди Компанія надає фінансову допомогу, призначену для написання, редагування та видання наукової літератури і підручників з японської мови, літератури та культури на суму 35 200 (тридцять п'ять тисяч двісті) доларів США.

Кошти, які будуть надані, розподілятимуться таким чином:

- (1) заробітна плата фахівців: 25 200 (двадцять п'ять тисяч двісті) доларів США (350 доларів США щомісячно /6 осіб протягом 12 місяців);
- (2) кошти для видання: 10 000 (десять тисяч) доларів США.

Стаття 3.3.

Сума, що виділяється для оплати роботи фахівців, зазначена у пунктах 1,2 Статті 3.2. даної Угоди, обкладається відповідними податками.

Стаття 3.4.

Даною Угодою (Стаття 3.2. пункт 1) передбачено 6 ставок для 6-ох фахівців. За необхідності вони можуть бути розподілені між більшою кількістю осіб.

Стаття 3.5.

При виданні наукової літератури і підручників із японської мови Університет і автори зобов'язуються укласти між собою окремі письмові угоди, в яких будуть зазначені права та обов'язки Університету та авторів, і прозвітувати про укладення цих угод перед Компанією. Університет також зобов'язується надати Компанії кілька примірників наукової літератури та підручників і прозвітувати перед Компанією про їхній наклад, цілі використання, поширювання (продаж) тощо.

Стаття 3.6.

1) При написанні, редагуванні та виданні наукової літератури і підручників Університет дотримується Статті 3.5. Угоди та забезпечує дотримання Статті 3.5. Угоди авторами та видавництвами.

2) Університет зобов'язується не порушувати авторських прав третіх осіб при написанні, редагуванні та виданні наукової літератури і підручників і слідкує за дотриманням авторами і видавництвами авторських прав. У випадку порушення авторських прав третіх осіб Університет бере на себе всю відповідальність і зобов'язується вирішити проблему власним коштом. Компанія не нестиме жодної відповідальності.

3) Авторськими правами на наукову літературу і підручники володітиме Університет, за необхідності авторські права можуть бути розподілені між Університетом, авторами та видавництвом.

Підписи Сторін:

Дата: « » _____ 2011 року Дата: « » _____ 2011 року

УКРАЇНА
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Ректор Київського
національного університету

Губерський Л.В.

ЯПОНІЯ
Компанія «Mitsubishi Corporation»

Директор Відділу з питань
навколишнього середовища та
корпоративної відповідальності
перед суспільством
Акіта Мінору

Маючи на меті сприяння розвитку японістики в нашій країні, зокрема, підвищення ефективності вивчення японської мови, літератури і культури студентами КНУ та громадянами України, компанія «Mitsubishi Corporation» також надала університету матеріально-технічну допомогу. Від компанії «Mitsubishi Corporation» Центр японської мови та літератури Інституту філології КНУ отримав цінне технічне обладнання, підручники, наукову літературу, видану в Японії, які ефективно використовуються в навчальному процесі.

Розміри щорічного фінансування, спрямовані на виконання зазначених в Угодах завдань, могли коливатися і бути в різні роки різними, що віддзеркалює відповідна таблиця:

РОЗПОДІЛ КОШТІВ
Компанії «Mitsubishi Corporation» відповідно до
УГОДИ ПРО СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ
МІЖ КИЇВСЬКИМ НАЦІОНАЛЬНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА (УКРАЇНА)
ТА КОМПАНІЄЮ «Mitsubishi Corporation» (ЯПОНІЯ)

Роки	Загальна сума	Кошти, виділені на організацію курсів японської мови	Кошти, виділені на написання та редагування навчальних посібників, підручників і словників	Кошти, виділені на друк наукової та навчальної літератури
2008 – 2009	48 910 \$	13 110	30 800	5 000
2009 – 2010	52 800 \$	16 400	35 280	1120

2010 – 2011	52 872 \$	17 000	25 872	10 000
2011 – 2012	52 200 \$	17 000	25 200	10 000
2012 – 2013	57 200 \$	20 000	25 200	12 000
2013 – 2014	57 200 \$	20 000	25 200	12 000
2014 – 2015	50 000 \$	18 600	21 000	10 400
2015 – 2016	34 305 \$	11 365	12 900	10 040
2016 – 2017	41 000 \$	10 605	20 395	10 000

Таким чином, з 1 вересня 2008 року в КНУ при Центрі японської мови та літератури Інституту філології постійно діють дві програми.

Для успішної реалізації обох цих програм з боку університету були задіяні найкращі висококваліфіковані викладачі-японісти кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії Інституту філології, яка до червня 2017 р. мала назву «кафедра китайської, корейської та японської філології»:

За першою програмою у рамках науково-освітнього проекту під егідою «Mitsubishi Corporation» на базі «Центру японської мови та літератури» були організовані постійно діючі «Курси японської мови» компанії «Mitsubishi Corporation» для студентів КНУ, школярів, усіх громадян України, що фінансуються за кошти «Mitsubishi Corporation», а тому є безкоштовними для всіх слухачів відповідних груп навчання японської мови та літератури різного рівня (початкового, просунутого), а також спеціалізовані курси з підготовки студентів-філологів до складання кваліфікаційного іспиту *«норьоку-шікен»*.

За нашими приблизним підрахунками, на курсах японської мови різних рівнів за дев'ять років їхнього існування навчалося близько 650 осіб. Були роки, коли в групу

початкового рівня записувалося понад 100 осіб, а тому необхідно було ділити її на дві, а то й три. Однак і «відсів» слухачів через їхню занятість за основним місцем навчання чи роботи протягом року був значним, тож після першого семестру роз'єднні групи знову можна було об'єднувати.

Друга програма передбачала написання, редагування і видання наукової та навчально-методичної літератури в галузі японістики. На сьогодні завдяки фінансуванню компанії «Mitsubishi Corporation» викладачами кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії Інституту філології КНУ було створено і надруковано (накладом мінімум 300 примірників) велику кількість наукових монографій, підручників, навчальних посібників, словників тощо, які фактично заклали міцне підґрунтя сучасної науково-теоретичної і навчально-методичної бази вітчизняної японістики.

**Підручники, навчальні посібники і словники,
видані за фінансового сприяння компанії «Міцубіші корпорейшн» відповідно до Угоди співробітництва з КНУ імені Тараса Шевченка
(2010-2018 рр.)**

Назва	Автори
2010-2011 н.р.	
1. Вчимо японську самостійно/自分で学ぶ日本語。 – Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 228 с.	О. Асадчих, Л. Смовженко

2. Теоретична граматики японської мови. – Том 1. Теоретичні засади граматики японської мови. Морфологія. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 232 с.	К. Ю. Комісаров
3. Японська література: Хрестоматія. Том I(VII-XIII ст.). – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 562 с.	І. П. Бондаренко, Ю.В. Осадча
4. Тестові завдання до курсу «Методика навчання іноземних мов (для студентів-сходознавців)»: Навч.-метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів (за спец. «Викладач східної мови та літератури») – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011.– 272 с.	О. Асадчих, Л. Смовженко
5. Теоретична граматики японської мови. – Том 2. Синтаксис. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 296 с.	К. Ю. Комісаров
6. Японська література: Хрестоматія. Том II (XIV-XIX ст.). – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 696 с.	І. П. Бондаренко
2011-2012 н.р.	
7. Народний епос «країни сходу сонця»: Навч. посіб. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 184 с.	О. В. Асадчих, І. П. Дзюб, Х. Катаока
8. Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: у 2-х томах. Т. 1. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 320 с.	Т. К. Комарницька, К. Ю. Комісаров
9. Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: у 2-х томах. Т. 2. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 424 с.	Т. К. Комарницька, К. Ю. Комісаров
10. Японська література: Хрестоматія. Том III(XIX-XX ст.). – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 536 с.	І. П. Бондаренко Ю. В. Осадча
11. Лінгвокраїнознавство Японії: Навчальний підручник. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 696 с. + іл.	О. І. Бондар, І. П. Бондаренко
12. Словник японських літературознавчих термінів – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 208 с.	Л. Аністратенко, І. Бондаренко
13. Японсько-український словник. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 464 с.	І. Бондаренко, Ю. Бондар, А. Букрієнко, Х. Катаока, Т. Хіно та ін.

2012-2013 н.р.	
14. Японська поезика: хрестоматія. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – 260 с.	І. П. Бондаренко, Ю. В. Осадча
15. Історія розвитку та сучасний стан японського письма: Навчальний посібник – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – 360 с.	Ю. Федотова
16. Актуальні напрями і проблеми сучасної лінгвістики: навч. посіб. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – 272 с.	І. Бондаренко, Т.Комарницька
17. Теорія і практика перекладу. Японська мова: навч. підр.– К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. Т. 1. – 316 с.	А. Букрієнко, К. Комісаров
2013-2014 н.р.	
18.Японська література. Курс лекцій. Частина перша: давній і класичний періоди. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – 350 с.	І. Бондаренко, Ю. Осадча
19. Український казковий епос японською мовою: Навч. посіб. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – 200 с.	О. Асадчих, І. Дзюб, Х. Катаока
20. Теорія і практика перекладу. Японська мова: Навч. посіб. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Т.1. – 316 с.	А. Букрієнко, К. Комісаров
21. Теорія і практика перекладу. Японська мова. Том 2: Навч. посіб. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Т. 2. – 284 с.	А. Букрієнко, К. Комісаров
2014-2015 н.р.	
22. Японська література. Курс лекцій. Частина друга: період шьогунатів. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. – 440 с.	І. Бондаренко, Ю. Осадча Феррейра
23. Методика формування мовленнєвих компетентностей: теорія та практика (на матеріалі східних мов): Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий дім Дм. Бураго, 2015. – 192 с.	О. Асадчих, Л. Смовженко
24. Стилїстика японської мови – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. – 320 с.	А. Букрієнко, К. Комісаров

2015-2016 н.р.	
25. Японсько-український словник ониматопеїчної лексики. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. – 320 с.	Х. Егава, О. Кобелянська
26. Японська література. Курс лекцій. Частина третя: література новітнього періоду. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. – 488 с.	І. Бондаренко, Ю. Осадча Феррейра
27. Японсько-український переклад: практичний курс: Т. 1 – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. – 244 с.	А. Букрієнко, К. Комісаров
28. Японсько-український тематичний словник ониматопеїчної лексики. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. – 420 с.	Х. Егава, О. Кобелянська
2016-2017 н.р.	
29. Навчання японської мови у вищій школі: інтегративна система формування і розвитку академічної грамотності: Монографія. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – 356 с.	О. Асадчих
30. Методологія художнього перекладу: Навчальний посібник для студентів-японістів. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – 412 с.	І. Бондаренко, Т. Комарницька, С. Семенко
31. Японсько-український переклад: практичний курс: Т. 2. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – 212 с.	А. Букрієнко, К. Комісаров
32. Ониматопеїчна система сучасної японської мови. Наукова монографія – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – 276 с.	О. Кобелянська
33. Японська мова: гендерний аспект: Навчальний посібник для читання. – К.: Видавничий дім Дм.Бураго, 2017. – 140 с.	Х. Егава
2017-2018 н.р.	
34. Основи методики навчання усного японського монологічного мовлення на початковому рівні у вищій школі: Монографія. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. – 156 с.	О. Асадчих, В. Філонова

Ще одним вагомим внеском у розвиток японознавчих студій у КНУ стало щорічне (починаючи з 2014/2015 навчального року) виділення 7 200 доларів США на заохочувальні стипендії (розміром 100\$ щомісяця) для шістьох найкращих студентів та магістрів-японістів Інституту філології.

Завершуючи, нам хотілося б від імені всіх українців, які щиро люблять і шанують мову, літературу, історію і культуру талановитого та працелюбного японського народу, подякувати компанії «Mitsubishi Corporation» за щедру і таку потрібну в наш час допомогу, яка дозволила не лише успішно пропагувати серед українців тисячолітні

Implementation Plan for FY2014-2015
MC International Scholarship

Office code	KIV	Office name	Kiev Office	President/GM name	Mutsumaro Usuki
PIC Fullname	Ekaterina Popova (Ms.)				

University	University Name Taras Shevchenko National University of Kyiv (in Japanese) タラス・シェフチェンコ記念キエフ国立大学	☒ Public ☐ Private	Academic Calendar	From Sept. to Aug.
	Course Name Institute of Philology (in Japanese) 東洋言語学院	☒ Bachelor Course ☒ Master Course ☐ Doctor Course		

Approved Amount	No. of Recipients	x	Amount in Local Currency/yr	=	Amount in Local Currency	Amount in Japanese Yen
	Undergraduate	4	x USD1,200 /yr	=	USD4,800	JPY 480,000
	Graduate	2	x USD1,200 /yr	=	USD2,400	JPY 240,000
	Total Amount/year				USD 7,200	JPY 720,000

культурні здобутки Японії, а і створити міцну науково-методичну базу в галузі японістики на теренах України, якою нині ефективно користуються не лише викладачі-японісти, що мешкають у Києві, а й наші шановні колеги зі Львова, Дніпра, Харкова, Одеси та інших міст України, де сьогодні вивчається японська мова і література. Хотілося б також сподіватися, що в майбутньому і наша країна буде так само піклуватися про поширення української мови і культури у світі, як це робить сьогодні Японія, її уряд і навіть окремі провідні японські компанії цієї прекрасної країни, такі як «Mitsubishi Corporation».

Щиро дякуємо компанії «Mitsubishi Corporation» і обов'язково будемо вчитися на її прикладі самі і закликати до цього інших, як слід шанувати власну національну культуру, літературу і рідну мову! Щиро дякуємо!

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

И. Бондаренко, д. филол. н., проф.
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, Киев

**СОТРУДНИЧЕСТВО
КИЕВСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА
ИМЕНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО
С КОМПАНИЕЙ «MITSUBISHICORPORATION»:
ДОСТИЖЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

Статья имеет обзорный характер и посвящена подведению итогов десятилетнего сотрудничества Киевского национального университета имени Тараса Шевченко с японской компанией «MitsubishiCorporation», которая, взяв на себя шефство над деятельностью Центра японского языка и литературы Института филологии КНУ, способствовала изучению японского языка и литературы студентами и аспирантами различных факультетов КНУ, рядовыми жителями Киева, а также созданию научно-методической базы в области японистики на территории Украины.

Ключевые слова: японистика в Украине, «MitsubishiCorporation», Центр японского языка и литературы, Институт филологии КНУ, научно-методическая база в области японистики.

I. Bondarenko, Doctor of Philology, Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

**COOPERATION BETWEEN
TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV
AND THE COMPANY “MITSUBISHI CORPORATION”:
ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS**

The article is of an overview nature and is devoted to summarizing the ten-year cooperation of Taras Shevchenko National University of Kyiv with the Japanese company «Mitsubishi Corporation» which, taking over the activities of the Center for Japanese Language and Literature at the Institute of Philology of KNU, contributed to the study of the Japanese language and literature by students and graduate students of different departments of KNU, ordinary residents of Kyiv, as well as the creation of a scientific and methodological base in the field of Japanese studies in the territory of Ukraine.

Key words: Japanese studies in Ukraine, Mitsubishi Corporation, Japanese Language and Literature Center, Institute of Philology, scientific and methodical base in the field of Japanese studies.

УДК 811.521'282:82-31.Ендо.08

І. Батюк, асист.

Львівський національний університет
імені Івана Франка, Львів

ОСОБЛИВОСТІ НАГАСАКСЬКОГО ДІАЛЕКТУ В РОМАНІ ЕНДО ШЮСАКУ «НІМА ТИША»

У статті розглянуто особливості нагасакського діалекту у романі Ендо Шюсаку «Німа тиша». Використання діалектизмів у романах як регіональних індикаторів є важливою складовою авторського стилю письменника. Виокремлено лексико-граматичні маркери цього діалекту в романі.

Ключові слова: діалектизми, літературна мова, нагасакський діалект.

Японці послуговуються діалектами не тільки у щоденному спілкуванні; в художній літературі також знаходимо чимало прикладів їхнього вживання. Використання діалектів у творах буває різним. «З одного боку, можливе «цитатне» вживання діалектизмів, коли письменник вводить їх як іншостильовий елемент, і читач розуміє, що це мова героїв, а не автора, і, з іншого боку, використання діалектизмів на рівних правах з лексикою літературної мови як стилістично однозначних лексичних засобів. Цитатне вживання діалектизмів у художньому тексті зазвичай стилістично вмотивоване, якщо автор дотримується міри і не захоплюється незрозумілими читачеві місцевими словами, роз'яснюючи ті діалектизми, які можуть ускладнювати сприйняття» [1]. У тексті Ендо Шюсаку «Німа тиша» діалектизми віднаходимо у мові героїв.

В українському японознавстві досі не проводили досліджень нагасакського діалекту, що й зумовлює актуальність цієї праці. За мету ми поставили описати вжиті у тексті діалектизми. Відповідно до цього у роботі використано описовий метод дослідження.

На думку дослідника Маеда Акіхіко, епоха, описана у романі «Німа тиша» – це середина XVII ст., і сумнівно, що Ендо Шюсаку добре володів тогочасним нагасакським діалектом, а швидше за все вжив у тексті близький до сучасного аналог. Окрім того, Маеда вказував на деяку нечіткість діалектних елементів. Наприклад, 食べなっせ *tabenasse* «їжте», який віднаходимо у тексті, характерний для району Кумамото [3, с. 58]. Натомість у Нагасакі використовують 食べまっせ *tabemasse* [9, с. 92]. Нейтрально-ввічлива ます *masu*-форма при творенні наказового способу матиме варіант まっせ *masse* [8, с. 39]. З огляду на це варто зазначити, що письменник походив із Токіо, а не з Нагасакі. Після розлучення батьків деякий час жив у Кобе. Зрозуміло, що нагасакський діалект не був для нього рідним.

У романі тенденція використання діалекту спостерігається у висловлюваннях місцевих жителів. Там можемо віднайти характерне для нагасакського діалекту явище – приєднання *ка* до напівпредикативних та предикативних прикметників. В останніх закінчення *い* змінюватиметься на *か*. Це характерно для чоловічої мови [11, с. 77]. До прикладу наведемо таку цитату: 「……;俺を弱か者に生まれさせおきながら、強か者の真似ばせるとデウスさまは仰せ出される。それは無理無法と言うもんじゃい」 [3, с. 90] “...*Oi o yowaka mono ni umaresaseokinagara, tsuyoka mono no tane ba sero to Deusu sama wa oosedasareru. Sore wa murimuhou to iu mon jai*” «... Господь сотворив мене слабким, а примушує вдавати з себе сильного. Хіба це не беззаконня?» [переклад наш].

Серед діалектних займенників виокремлюємо *おい oi*, який уживають чоловіки. Його літературним відповідником є *おれ ore* «я» [8, с. 37]. У романі автор подає діалектне прочитання фуриґаною до ієроґліфа 俺, що, як відомо, є поширеним методом введення таких елементів у текст художнього твору: 「パードレ、俺は、信徒の住んどる場所ば知っとります……」 [3, с. 58] “*Paadore, oi wa, shinto no sundoru basho ba shittorimasu...*” «Падре, я знаю, де віруючі живуть...» [переклад наш]. В Нагасакі у мові жінок можна віднайти діалектизм *うち uchi*, що має аналог *わたくし watakushi* «я», ареал поширення якого охоплює і префектури Кумамото та Ойта, і регіони Шікоку, Чюгоку та Кансай [5, с. 53]. У тексті натрапляємо на *うちたち uchitachi* у значенні *私たち watakushitachi* «ми»: 「うちたちあ切支丹じゃが、ばってん、あん人たちは切支丹じゃなが、ゼンチョですたい」 [3, с. 64] “*Uchitachi a kirishitan jaga, batten, anhitotachi wa kirishitan janaga, zencho desu tai*” «Ми християни, але не вони. То нехрещені» [переклад наш].

У тексті вжито питальне слово *どげん dogen*, яке відповідає літературному *どう dou* «як, яким чином» [4, с. 504]: 「ああ、わしら、どげんしたらよかとだ」 [3, с. 42] “*Aa, washira, dogen shitara yoka to da*” «Ой, як же нам учинити?» [переклад наш]. Крім цього слова у романі віднаходимо *なして nashite*, аналогом якого є *どうして doushite* або *なんで nande* «чому»: 「なして、逃げなさったと」 [3, с. 61] “*Nashite, nigenasatta to*” «А чому ви кинулися навтьоки?» [переклад наш]. Ареал поширення діалектизму охоплює не тільки Кюшю, а й префектури Хоккайдо, Івате, Ямаґата, Окаяма, Тотторі [5, с. 538; 7].

У романі можемо виокремити діалектні частки *たい tai* та *ばい bai*, відповідником яких є прикінцева частка *よ yo*. Мовознавець Камбе Хіроясу звернув увагу на те, що ці діалектизми належать до наріччя Хічіку [9, с. 92-93], до складу якого входять діалекти західного Кюшю та Нагасакі зокрема. Додатково *たい tai* використовують, коли намагаються надати своїм думкам та твердженням об’єктивнішого звучання, а *ばい bai* – у зверненні до себе, а також, щоб повідомити співрозмовнику досі невідому йому інформацію [6, с. 324]. Маеда Акіхіко стверджує, що ці частки вживають зазвичай після простих форм, але у разі поєднання з *ます masu* або *です desu* ступінь ввічливості висловлювання підвищується, хоча шанобливим воно не стає [9, с. 90]. Схоже явище ми уже раніше спостерігали у романі Мацумото Сейчю «Крапки та лінії», де частки *ばい bai* і *たい tai* було вжито для ілюстрації мови мешканців Фукуоки. *ばい bai*, поміж інших діалектних елементів, віднаходимо і в детективному романі

«Вбивство в Нагасакі» письменника токійського походження Учіді Ясуо [2]. Це засвідчує певну популярність вищезгаданих часток для підкреслення особливостей мови героїв із префектур Нагасакі або Фукуоки. У романі Ендо Шюсаку є випадки поєднання частки *たい tai* як із простою формою дієслова, так і з *ます masu*-формою:

1. 「……パードレもおられますたい」 [3, с. 61] “...*Paadore mo oraremasu tai*” «...Падре теж є» [переклад наш];
2. 「あげん、燃えよるたい。ひどいかな」 [3, с. 57] “*Agen, moeyoru tai. Hidoi kana*” «Все у полум’ї. Жахливо так» [переклад наш].

Окрім того, вони можуть вживатися і після іменника. В такому разі вони функціонально відповідають дієслівній зв’язці *だ da* [9, с. 93].

Серед діалектних відмінкових часток можемо виділити *ば ba*. Загалом вона побутує на території таких префектур як Нагасакі, Сага та Фукуока. У літературній мові має відповідник *を o* [5, с. 548]. Цікаво, що у тексті є цитата, де водночас вжито *を o* та *ば ba*: 「……どこにも行かれんけん、こげんに山の中をば歩きまわっとつとです。パードレ」 [3, с. 62] “...*Doko ni mo ikaren ken, kogen ni yama no naka o ba arukimawattotto desu*” «...Мені нікуди йти. Падре, отак усе тиняюся по горах» [переклад наш].

У романі трапляється сполучник *けん ken*, аналогом якого є *から kara* «тому». Ареал його поширення не обмежується лише Нагасакі, побутує він і в Ойта, Кумамото, Сага, Фукуока, Тотторі, Шімане, Токушіма, Ехіме та ін. [5, с. 306]. Однак *けん ken*, як і *から kara*, може виступати в ролі прикінцевої частки. З її допомогою повідомляється нова інформація, яка уможливає подальші дії співрозмовника [12, с. 13]. Саме цю особливість автор використав у тексті: 「一人に？どこへ行きなさる。危なか。；俺あ切支丹たちのかくれちよる部落ば知つとります。そこには、教会もありますけん……」 [3, с. 61] “*Hitori ni? Doko e ikinasaru. Abunaka. Oi a kirishitantachi no kakurechoru buraku ba shittorimasu. Soko ni wa ekurejia mo arimasu ken...*” «Самі? І куди ви попрямуєте? Це дуже небезпечно. Я знаю про селище, де ховаються християни. Там і церква є...» [переклад наш]. Поєднання *けん ken* з *ます masu* та *です desu*-формами використовують у зверненні до вищої за соціальним станом людини [12, с. 15].

Серед діалектних сполучників можемо також виділити *ばってん batten*, який має літературний відповідник *しかし shikashi* «але, однак» [10, с. 13]: 「ばってん、わしらはもうミサも、告悔も受けちりません……」 [3, с. 32] “*Batten, washira wa mou misa mo konhisan mo ukechorimasen...*” «Але ми більше не ходимо на месу і не сповідаємося...» [переклад наш].

У статті розглянуто деякі приклади вживання діалекту у романі Ендо Шюсаку «Німа тиша». Це дослідження може слугувати першим етапом для подальшого опрацювання згаданої теми. У роботі основну увагу зосереджено на діалогічному мовленні героїв. Встановлено, що використання діалектних елементів у творі є вагомим складовою авторського стилю письменника. У більшості випадків ареал поширення діалектизмів не обмежується нагасакським, побутують вони також в інших діалектах островів Кюсю та Хонсю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Розенталь Д. Э. Современный русский язык: [Электронный ресурс] / Д. Э. Розенталь, И. Б. Голуб, М. А. Теленкова. – М.: Айрис-Пресс, 2002. – Режим доступа: <http://www.gramma.ru/RUS/?id=6.41> - Назва з екрана. Дата звернення 20.02.2018
2. 内田康夫. 長崎殺人事件. - 東京: 角川書店、1998. - 343 頁.
3. 遠藤周作. 沈黙. イエスの生涯 新潮現代文学41 / 遠藤周作. - 東京: 新潮社、1978. - 399頁.
4. 大村市史編さん委員会編. 新編大村市史・現代民俗編 [Электронный ресурс] /大村市史編さん委員会編. – 大村: 大村市役所、2017. – 第五巻. – 756頁. – Режим доступа:<https://www.city.omura.nagasaki.jp/bunka/kyoiku/shishi/omurashishi/dai5kan/documents/02-3minzoku3.pdf> – Назва з екрана. Дата звернення 20.02.2018
5. 谷本尚. 日本方言辞典. –北京: 北京出版社、1990. – 623頁
6. 都道府県別・全国方言辞典CD付き/[編者: 佐藤亮一]. – 東京: 三省堂、2009. – 480 頁.
7. 長崎弁辞典[Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://hogen.yoka-nagasaki.net/2015/04/nashite/> – Назва з екрана. Дата звернення 20.02.2018
8. 西島宏. 長崎県方言概観 [Электронный ресурс] / 西島宏 // 人文科学研究報告. – 長崎: 長崎大学文学芸学部、1963. - № 12. – 34-41頁. – Режим доступа: http://naosite.lb.nagasaki-u.ac.jp/dspace/bitstream/10069/32078/1/kyoikuJK00_12_05.pdf – Назва з екрана. Дата звернення 01.03.2018
9. 前田昭彦. 長崎方言におけるタイとバイの意味論的差違 [Электронный ресурс] /前田昭彦 // 長崎大学留学生センター紀要. 長崎: 長崎大学、1999. – № 7. – 83-103頁. – Режим доступа: <http://naosite.lb.nagasaki-u.ac.jp/dspace/handle/10069/5562> – Назва з екрана. Дата звернення 12.03.2018
10. 前田桂子、広瀬正賢. 通史的視点による長崎方言をとり入れた郷土愛と国語力を育む中学校国語受領の新規的研究 [Электронный ресурс] / 前田桂子、広瀬正賢、北村由紀、山田喜彦、川渕正昭、山中典希 // 教育実践総合センター紀要. – 長崎: 長崎大学教育学部附属教育実践総合センター、2017. – № 16. – 11-20頁. – Режим доступа: http://naosite.lb.nagasaki-u.ac.jp/dspace/bitstream/10069/37108/1/Jissen16_11.pdf – Назва з екрана. Дата звернення 20.02.2017
11. 山田晴香. 年齢層別にみた長崎方言の現状—道教え表現を事例として [Электронный ресурс] / 山田晴香 // 文化環境研究—長崎: 文化環境研究会、2012. – № 6. – 72-81頁. – Режим доступа: http://naosite.lb.nagasaki-u.ac.jp/dspace/bitstream/10069/28780/1/bunkanken6_72.pdf - Назва з екрана. Дата звернення 07.03.2018
12. 和田礼子. 方言教材開発のための熊本方言分析の試み —文末詞タイと、接続助詞ケンについて— [Электронный ресурс] / 和田礼子 // 科報報告書「地方中核都市在住外国人のための方言教材の開発—その理念の構築と実際—」. – Режим доступа: <http://www.pukutamoto.ac.jp/~iimulab/dialect/sasiyori/pdf/05bunseki.pdf> – Назва з екрана. Дата звернення 15.03.2018

Стаття надійшла до редакції 28.03.2018

I. Batiuk, teaching assistant
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

FEATURES OF NAGASAKI DIALECT IN THE NOVEL “SILENCE” WRITTEN BY ENDO SHUSAKU

This article deals with the Nagasaki dialect features of the novel “Silence” written by Endo Shusaku. The usage of dialecticisms as indicators of particular region is an important component of the writer’s style. We investigate lexical and grammatical markers of this dialect in the novel.

Key words: dialecticisms, literary language, Nagasaki dialect.

И. Батюк, ассист.
Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов

ОСОБЕННОСТИ НАГАСАКСКОГО ДИАЛЕКТА В РОМАНЕ ЭНДО СЮСАКУ «МОЛЧАНИЕ»

В статье рассмотрены особенности нагасакского диалекта в романе Эндо Сюсаку «Молчание». Использование диалектизмов в качестве региональных индикаторов является важной составляющей авторского стиля писателя. Проведен обзор лексико-грамматических маркеров этого диалекта в романе.

Ключевые слова: диалектизмы, литературный язык, нагасакский диалект.

УДК 811.521’255.4

І. Дергачова, асист.,
Київський національний педагогічний
університет імені М.П. Драгоманова, Київ

ЯПОНСЬКІ РЕАЛІЇ У ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Статтю присвячено дослідженню способів перекладу японських реалій, що наявні у дитячій літературі. Проаналізовано труднощі, що виникають під час перекладу зазначеного феномену з японської мови на українську, на матеріалі перекладів І.П. Дзюба та О.І. Бондаря.

Ключові слова: японські реалії, дитяча література, способи перекладу, труднощі перекладу, особливості відтворення.

Мовні реалії – це одна з найскладніших проблем, що виникають при перекладі. Дослідження реалій до теперішнього моменту представляє великий інтерес і знаходиться у полі діяльності не тільки мовознавства, а й культурології, лінгвокраїнознавства та інших наук.

Японські реалії, що трапляються в дитячій літературі, здебільшого подаються у перекладі таким чином, щоб не перевантажувати сюжет казки незнайомою для

дитини лексикою, але при цьому ознайомити юного читача з японською культурою та цінностями.

Читач, знаючи буквальні значення слів і навіть розуміючи зміст усього речення, на жаль, не завжди може забезпечити собі всю повноту сприйняття прочитаного. Часто йому доводиться співвідносити значення будь-якого слова з певними конотаціями або зі значеннями, надбаними в ході розповіді. Як раз на цьому етапі і виникає проблема доцільності перекладу реалій, чому присвячуються все більше нових робіт, оскільки переклад саме цих лексичних одиниць відіграє велику роль для розуміння всього тексту.

Актуальність цієї роботи пов'язана з появою все нових перекладів дитячих творів та потребою обґрунтування основних методів перекладу дитячої літератури.

Мета роботи – дослідити поняття реалії та підходи до її класифікації, а також специфіку перекладу японських реалій, що трапляються в японських казках.

Об'єктом нашого дослідження виступає мова японських народних казок та їхніх перекладів українською мовою. Предметом цього дослідження є методи, що їх використовують перекладачі під час перекладу дитячої літератури. Наукова новизна полягає у тому, що вперше було зроблено спробу комплексного аналізу способів перекладу японських реалій саме на базі перекладів дитячої японської літератури.

Дослідженням перекладу реалій займалися Л. Бархударов, С. Влахов, С. Флорін, А. Вежицька, Р. Зорівчак, М. Гаспаров, І. Бондаренко, В. Комісаров, А. Букрієнко та багато інших науковців.

До мовних реалій належать слова та словосполучення, які не мають ні повних, ні часткових відповідників у словнику іншої мови [2, с.183].

До безеквівалентної лексики відносять:

- слова-реалії – словникові одиниці, які означають предмети, поняття і ситуації, що не існують у практиці іншомовного соціального колективу;

- власні імена (особові імена, географічні назви, назви установ, організацій, газет тощо) [2, с. 183].

У цій статті ми розглянемо саме слова-реалії, тобто такі, що позначають різного роду предмети побуту, матеріальної та духовної культури, що є властивими лише певному народові

А. Букрієнко та К. Комісаров пропонують класифікацію, за якою слова-реалії можна поділити на декілька груп:

I. Історико-семантичний підхід:

- 1) власне реалії, наприклад *パチンコ* /пачінко/ *ігрові автомати пачінко*, *剣道* /кендо:/ *японське фехтування*;

- 2) історичні реалії – архаїзми, які внаслідок зникнення референтів входять до історично дистантної лексики, тобто зазвичай не вживаються у сучасному мовленні, наприклад, *切腹*/сеппуку/ *ритуальне самогубство*, *浪人*/ро:нін/ *самурай, який втратив сюзерена*. Таким реаліям властива сема «минуле», пов'язана зі старінням референта, виходом позначуваного ним слова з царини активної суспільної практики. Крім національного, для них характерний також і хронологічний колорит.

II. Структурний підхід:

1) реалії-одночлени, наприклад 幕府 /бакуфу/ *військова адміністрація під час правління шьогуна*, 茶道 /садо:/ *чайна церемонія*, 交番 /ко:бан/ *маленький відділок поліції*;

2) реалії-полічлени номінативного характеру, наприклад, 義理チヨコ /гірі чьоко/ *шоколад, який жінка повинна подарувати різним людям із почуття обов'язку на День святого Валентина*;

3) реалії-фразеологізми, наприклад, 墨をする/сумі-о суру/ *підлабузничати* (букв.: *терти туш для занять каліграфією*) [2, с. 184].

А також з погляду перекладацької практики можна ще виділити явні і приховані реалії:

Явні реалії – це такі слова, належність яких до реалій не викликає жодних сумнівів: 神社/джінджя/ *синтоїстський храм*, 芸者/гейшя/ *гейша*.

Приховані реалії – це такі слова, які, з одного боку, ніби і мають відповідники у мові перекладу, але, з іншого, значення цих двох слів не зовсім відповідають одне одному, наприклад, 旅館 /рьокан/ *готель у японському стилі*, はかま /хакама/ *широкі штани, традиційний чоловічий одяг* [2, с. 184].

Відтворення семантико-стилістичних функцій реалій при перекладі є, мабуть, одним із найскладніших питань перекладознавства.

Т. Кияк наводить такі способи відтворення реалій у перекладі:

- 1) транскрипція, транслітерація;
- 2) гіпо-гіперонімічний переклад;
- 3) уподібнення;
- 4) дескриптивна перифраза;
- 5) калькування [цит. за: 1, с. 61].

А. Букрієнко та К. Комісаров пропонують такий перелік способів відтворення реалій:

- транскрипцію;
- гіперонімічне перейменування;
- дескриптивну перифразу;
- комбіновану реномінацію;
- калькування;
- міжмовну транспозицію на конотативному рівні;
- метод уподібнення;
- контекстуальне тлумачення реалій [2, с. 185].

Але жоден із цих способів не є досконалим, тому перекладач повинен бути досить уважним і ретельним при виборі того чи іншого способу.

С. Влахов зазначає, що транскрибувати слід лише реалії, що виведені на пердній план і лише якщо на них сконцентровано основну увагу. Т. Кияк вважає, що транскрипція має використовуватися там, де важливо зберегти лексичну стислість позначення, а також підкреслити специфічність реалії, яка не має відповідника у мові перекладу [цит. за: 1, с. 61]. Наведемо приклади з казок: 囲炉裏 /ірорі/ *ірорі* (багаття з деревного вугілля в заглибині у приміщенні посеред японському старовинному будинку для приготування їжі та опалення); 家来 /керай/ *керай* (васал великого

японського князя або мікадо, у ширшому розумінні – слуга взагалі); 下駄 /гета/ *гета*. Транскрипція реалії зазвичай потребує коментарів чи приміток.

Метод уподібнення або денотативної субституції – використання подібного терміна, що підпорядковується спільному родовому поняттю. Завдяки цьому способу можна досягти певної відповідності, але бувають випадки спотворення смислу тексту [1, с. 62]. Так, у перекладі казки だんごをなくしたおばあさん «Старенька, що загубила свою пампушку», слово-реалія だんご/данго/ букв. «японські круглі мочі на паличці» було перекладене українським словом *пампушка*. Наведемо ще декілька прикладів: 餅/мочі/ у перекладі *коржі, рисові оладки*; かさ/каса/ букв. «великий конусоподібний солом'яний капелюх», перекладається як *капелюх*; お札 /офуда/ букв. «талісман, що його отримують у синтоїстському храмі» *амулет*; 草鞋 /вараджі/ букв. «національне японське солом'яне взуття» *сандалії*; お殿様 /отоносама/ *вельможа*. Всі ці варіанти перекладу не розкривають реалію повністю, а іноді навіть вводять читача в оману. З одного боку, цей метод не перенавантажує читача невідомою лексикою, особливо коли йдеться про дітей-читачів, а, з іншого, втрачається іноземний колорит.

Міжмовна конотативна транспозиція або конотативна субституція – це заміна реалії однієї мови реалією іншої мови з іншим денотативним, але рівноцінним конотативним значенням [1, с. 62]. Наприклад, 赤鬼 /акаоні/ букв. «рудий оні» (казкова потвора з червоними очима, рогами та іклами, що часто трапляється в японських казках як уособлення зла) було замінено українською реалією *анциболот* – в українській міфології *демон, що живе на болотах, головний болотний чорт*, 唐辛子味噌 /то:гарашімісо/ букв. «місо з червоним перцем» у перекладі *розтерте гірчичне листя*. Такий прийом краще застосовувати при перекладі реалій народу, близького до своєї культури, тож у японсько-українському перекладі його не завжди можна використати.

Дескриптивна перифраза – це пояснення реалії за допомогою словосполучення; прихований коментар, що допомагає читачеві зрозуміти невідому реалію [1, с. 63]. Наведемо декілька прикладів дескриптивної перифрази у казках: お弁当 /обенто:/ *рисовий колобок із коробки*, おこぎり /онігірі/ *рисовий колобок*, お姫さま /охімесам/ *дочка вельможі*, 鬼 /оні/ *червоношкіре чудовисько*.

Комбінована реномінація (відтворення з поясненням) – транскрипція з описовою перифразою, рідше – з гіперонімом; зазвичай такий спосіб надає читачеві достатню інформацію про відповідне явище [1, с. 63]. Наприклад, назву тварини, яка часто виступає як персонаж японських казок, たぬき/танукі/ букв. «енотовидний собака» О. Бондар перекладає як *борсук Танукі*, використовуючи гіперонім і транскрипцію одночасно; お地藏さま /оджідзо:сама/ *статуя Дзідзо* (за новими нормами *Джідзо*). Пояснення не мають бути занадто довгими, оскільки вони відіграють лише допоміжну роль [2, с.135].

Калькування (дослівний переклад) – це особливий вид запозичення, за якого структурно-семантичну модель мови-джерела поелементно відтворюють матеріальними засобами мови перекладу [2, с.146].

Семантичне увиразнення – це заміна реалії іншою реалією мови оригіналу у тексті перекладу. В цьому разі перекладач добирає лексеми, запозичені мовою перекладу

в їхній оригінальній формі, за умови, що їхня семантика є краще відомою іноземному читачеві, ніж семантика вжитих у тексті оригіналу реалій [1, с. 64].

Синонімічна компенсація – відтворення запозиченої реалії, засвоєної як мовою оригіналу, так і мовою перекладу з третьої мови. В такому разі перекладач не замислюється над тим, яким способом їх слід перекладати, автоматично обираючи запозичений відповідник у мові перекладу [1, с.65].

Використання сталих еквівалентів – це прийом для відтворення назв установ, організацій, деяких географічних назв та імен деяких відомих людей: 大和 /Ямато/ Країна ранішнього сонця [2, с.136].

Опущення є одним із найменш прийнятних перекладацьких прийомів. Вважається, що цей прийом не варто застосовувати для художнього перекладу, тому що він передбачає брак у тексті перекладу тих культурних алюзій, які наявні у тексті оригіналу [1, с. 65].

Не слід забувати, що формування реалій обумовлюється тією картиною світу, яка існує в певному суспільстві. У формуванні картини світу японців виступало міфологічне мислення (міфологізоване світобачення), взагалі характерне для архаїчних періодів усіх суспільств та їхніх культур.

Отже, розглянувши класифікації реалій, а також специфіку їхнього перекладу на матеріалі японських народних казок, ми дійшли висновку, що переклад реалій – це непроста проблема для перекладача, особливо коли йдеться про дитячу літературу. З одного боку, для збереження національного колориту та звукового образу слова, на нашу думку, найбільше підходить метод комбінованої реномінації, але тільки у разі, якщо описова перифраза не буде занадто довгою, адже текст, перевантажений дескриптивною інформацією, втрачає свою художню красу. З іншого боку, враховуючи, що дитяча література розрахована на дітей, використання слів, подібних до рідної мови, замість складних іноземних понять вважається неминучим. Перекладач може застосовувати різні способи при перекладі реалій, але необхідно максимально зберігати національний колорит і культурні особливості, оскільки саме завдяки ним створюються уявлення про націю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко І.П. Методологія художнього перекладу: Навчальний посібник для студентів-японістів / Бондаренко І.П., Комарницька Т.К., Семенко С.М. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – 412 с.
2. Букрієнко А.О. Теорія і практика перекладу. Японська мова: навч. підр. / А.О. Букрієнко, К.Ю.Комісаров. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Т.1. – 316 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Японські казки. – Харків: Торнадо, 2000. – 48 с.
2. Японські народні казки: Для мол. шк. віку / [упоряд., вступ. слово та пер. з яп. І.П. Дзюба, мал. О.М. Михайлової-Родіної]. – К.:Веселка, 1986. – 151 с. (казки народів світу)
3. 25 кращих японських казок / [уклад., пер. з япон. мови, передмова і прим. О.І. Бондаря, С.Усмури]. – Одеса: Астропринт, 2003. – 232 с.

4. 366日昔話福娘日本童話集 (Збірка японських народних казок) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hukumusume.com/douwa/pc/jap/10/24.htm>. Назва з екрану. Дата звернення 20.03.2018

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

И. Дергачева, ассист.

Киевский национальный педагогический университет
имени М.П.Драгоманова, Киев

ЯПОНСКИЕ РЕАЛИИ В ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ КАК ПЕРЕВОДОВЕДЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Статья посвящена исследованию способов перевода японских реалий, которые присутствуют в детской литературе. Проанализированы трудности, которые возникают во время перевода данного феномена с японского языка на украинский на материале переводов И.П. Дзюба и А.И. Бондаря.

Ключевые слова: японские реалии, детская литература, способы перевода, трудности перевода, особенности перевода.

I. Derhachova, teaching assistant

M.P. Dragomanov National Pedagogical University of Kyiv, Kyiv

JAPANESE REALIA IN CHILDREN'S LITERATURE AS A TRANSLATIONAL PROBLEM

The article is devoted to the research of translation methods of Japanese realia, which occur in children's literature. The analysis of difficulties which arise with translating this phenomenon was conducted on materials translated by I. Dzuba and O. Bondar.

Key words: Japanese realia, children's literature, methods of translation, difficulties of translation, peculiarities of translation.

УДК 811.161.2'272-047.48+811.521'272-047.48

Ю. Дзябо, к. філол. н., асист.

Ібарацький християнський університет, Хітачі

МЕТОДИКА УКЛАДАННЯ «ЯПОНСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКА СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ»

У статті описано засади укладання реєстру «Японсько-українського словника соціолінгвістичних термінів» за допомогою методики моделювання термінологічного поля. Охарактеризовано будову словникової статті.

Ключові слова: соціолінгвістика, лексикографія, термін, термінологічне поле, мовна політика.

Предметну сферу соціолінгвістики відображають поняття, які зумовлюють її теоретичні засади. Тому склад понятійного апарату дає змогу виявити специфіку соціолінгвістичного знання. В українському мовознавстві ще недостатньо представлено досвід японської соціолінгвістичної традиції, а саме: не здійснено аналіз та систематизацію понятійного апарату, який розкриває основи теоретичного знання про мову і суспільство в Японії. Тому першочерговим завданням є впорядкування сукупності японських термінологічних одиниць, які використовуються для фіксації соціолінгвістичних понять, у формі словника.

Мета статті – охарактеризувати методику укладання «Японсько-українського словника соціолінгвістичних термінів. Термінологічне поле «мовна політика»» (далі – Словник) та окреслити його будову. Це зумовлює виконання таких завдань: 1) сформувати теоретичне підґрунтя аналізу семантики соціолінгвістичних термінів японської мови й методики укладання реєстру Словника; 2) описати склад Словника та особливості будови словникової статті.

1. Методика укладання Словника. З метою подання японського соціолінгвістичного знання у формі словника спершу було здійснено зіставний аналіз семантичної структури соціолінгвістичних термінів української та японської мов. На основі отриманих результатів дослідження сформовано частину реєстру «Японсько-українського словника соціолінгвістичних термінів», який охоплює термінологічне поле одного з ядерних соціолінгвістичних понять – *мовна політика*. Коротко опишемо теоретичні передумови зіставного аналізу семантики соціолінгвістичних термінів української і японської мов та методику добору японсько-українських відповідників.

У зіставному дослідженні соціолінгвістичних термінів взято до уваги думки мовознавців про природу терміна як лексичної одиниці, що є засобом позначення спеціальних понять певної наукової сфери, а також про системність терміна, в основі якої лежить відображення понятійної системності наукового знання. Термін як елемент наукової теорії розкриває своє значення через сукупність парадигматичних зв'язків з іншими термінами (Р. Дудок, І. Кочан, Г. Мацюк, Т. Панько, О. Суперанська, С. Шелов, М. Cabré, К. Kageura, J. Sager) [1; 5; 6; 8; 9; 10; 11].

Як відомо, у різних мовах парадигматичні зв'язки одиниць, як правило, не збігаються, а семантичний план окремих лексичних одиниць може і не мати відмінностей. Тому саме особливості розвитку парадигматичних відношень у мовній системі зумовлюють актуальність використання польового підходу для добору японсько-українських соціолінгвістичних термінів-відповідників.

Дослідження лексичної системи мови на основі польової моделі є сформованим напрямком лінгвістики, де *поле* постає як сукупність мовних одиниць, об'єднаних на основі спільності позначуваного ними семантичного змісту. Перевага польового підходу полягає в тому, що під час аналізу відповідників зіставлюваних мов за допомогою виділених у них диференційних семантичних ознак виникає можливість глибше дослідити схожість та відмінність їхніх значень на мікросемантичному рівні [4, с. 492].

Польова модель аналізу термінологічної лексики передбачає використання категорії *термінологічне поле* (ТП). Термінологічне поле складається зі спеціальної

лексики і постає як парадигматичне об'єднання співвіднесених номінативних термінологічних одиниць відповідної галузі знань. Термінологічне поле трактують як одну з підсистем спеціальної сфери, в центральній частині якої знаходиться група одиниць – термінів як знаків спеціальних понять. Інакше кажучи, термінологічне поле включає ядро, заповнене пов'язаними і зумовленими термінами (це терміносистема), і периферію, елементи якої відрізняються від одиниць ядра. Системну організацію термінологічного поля забезпечують гіперо-гіпонімічні, синонімічні, антонімічні відношення на основі опозицій включення, тотожності, перетину.

Таким чином, ТП «мовна політика» постає як структурно-понятійна організація соціолінгвістичних термінів, об'єднаних на основі інтегральної ознаки поняття *мовна політика*.

Базою даних для формування ТП «мовна політика» у кожній із мов послужили дефініції, відібрані методом суцільної вибірки з лінгвістичних словників, підручників із соціолінгвістики та наукових статей на соціолінгвістичну тематику. Для визначення семного складу термінів застосовано прийом компонентного аналізу, зокрема *методику ступінчатої ідентифікації*. Методика ступінчатої ідентифікації полягає у тлумаченні термінів через трансформації дефініцій: послідовному зведенні термінологічних одиниць через ідентифікатори до слів із максимально узагальненим характером, що дає змогу виявити повний набір семантичних ознак терміна (Є. Кузнєцова, М. Фабіан, А. Ляшук) [2; 3; 7]. Спільні семантичні ознаки та їхня повторюваність у значеннях термінів дозволили виокремити парадигматичні відношення між усіма термінами.

Рис. 1. Модель термінологічного поля «мовна політика» в українській та японській мовах

Для систематизації одиниць у межах термінологічного поля виокремлено менші підструктури – *термінологічні групи* (ТГ), які містять найбільше спільних семантичних компонентів із ядерним терміном (див. рис. 1).

Отже, систематизація японського соціолінгвістичного знання та пошук японсько-українських відповідників із метою створення реєстру «Японсько-українського словника соціолінгвістичних термінів. Термінологічне поле «мовна політика»» передбачали: 1) відбір термінів, які розкривають поняття *мовна політика*, та їхніх дефініцій зі словників та наукових праць на соціолінгвістичну тематику в українській та японській мовах; 2) визначення семного складу відібраних соціолінгвістичних термінологічних одиниць і встановлення семантичних відношень між ними з метою моделювання термінологічного поля; 3) встановлення складу ядра та периферії ТП «мовна політика» в обох мовах; 4) виявлення спільних та відмінних ознак семантики одиниць термінологічного поля шляхом зіставлення семантичної структури термінологічних полів обох мов; 5) формування реєстру японсько-українських відповідників.

2. Будова Словника. «Японсько-український словник соціолінгвістичних термінів. Термінологічне поле «мовна політика»» є першим у мовознавстві японсько-українським словником, що представляє термінологічну базу японської соціолінгвістики, зокрема детально розкриває багатоаспектність питання мовної політики. На відміну від звичайного перекладного термінологічного словника, Словник передусім постає як навчальний ресурс, розрахований на студентів та викладачів відділення японської мови. Словник створює основу лексикографічного забезпечення навчального процесу в осягненні понятійного апарату японської соціолінгвістики, а саме: питання мовної політики, мовного планування, форм існування мови, мовної ситуації, процесу мовного контакту та його наслідків, особливостей ставлення до мови. Опишемо будову Словника.

1. Заголовні слова структуровано за алфавітним принципом японської абетки *кана*.

2. Згідно з навчально-методичною ціллю опис словникової статті терміна подано в такій послідовності:

- 1) заголовне слово – термін японської мови (**жирний шрифт**);
- 2) фонетична транскрипція заголовного слова за допомогою латинського алфавіту *ромаджі* (**жирний шрифт курсивом**);
- 3) переклад терміна українською мовою (**жирний шрифт курсивом**);
- 4) дефініція терміна японською мовою (**напівжирний шрифт**);
- 5) переклад дефініції терміна українською мовою (**напівжирний шрифт**).

Наприклад:

言語連合 ***gengo rengou*** **мовний союз**

地理的に隣接する2つ（以上）の言語が、長い期間にわたり相互に影響し合った結果として、音韻体系・文法・語彙などの言語特徴を共有するようになった言語群のこと。

Група мов, яка утворилась у результаті довготривалого територіального контактування двох і більше мов та характеризується наявністю спільних мовних (фонетичних, граматичних, лексичних тощо) рис.

3. Значення багатозначного терміна та його переклад подано за допомогою арабських цифр із дужкою – 1); 2) і т. д.

Наприклад:

母語 **bogo 1) материнська мова; 2) рідна мова**

1) 母親から学んだ言語。

2) 親から受け継いだ言語。

3) **Материнська мова** – мова, яку засвоїла дитина від матері.

4) **Рідна мова** – мова, успадкована від батьків.

4. ТП «мовна політика» в японській мові характеризується розгалуженою синонімією дублетного типу, тому до Словника увійшла велика кількість термінів-синонімів. Опис таких термінів здійснено за принципом найбільшої частотності: словникова стаття терміна, який у соціолінгвістичному контексті вживається найчастіше, подано повністю згідно з вищевказаною послідовністю; словникова ж стаття терміна-синоніма, який використовується в соціолінгвістиці рідше, складається з фонетичної транскрипції, перекладу українською мовою, а його значення розкрито шляхом посилання на найбільш вживаний термін тотожної семантики. Для відсилання використовуємо слово 参照 японською мовою та скорочення **Див.** (дивіться) – українською мовою.

Наприклад:

言語同盟 **gengo doumei мовний союз**

参照: 言語連合 **gengo rengou**

Див.: 言語連合 **gengo rengou**

5. Слово або словосполучення, подане у круглих дужках – (), є варіантом попереднього слова чи словосполучення.

Наприклад:

言語への態度 **gengo e no taido** (言語に対する態度 **gengo ni taisuru taido**ともいう) **ставлення до мови**.

6. Окремі словникові статті, окрім дефініції, містять видову класифікацію поняття.

Наприклад:

言語威信 **gengo ishin мовний престиж**

言語または言語変種に与えられる肯定的価値。

言語威信は次のように分けられる。

1) 言語または言語変種に与えられる肯定的な社会的価値のことを顕在的威信 **kenzaiteki ishin**という。

2) 言語使用者自身が自分の使用する言語または言語変種に与えられる肯定的価値のことを潜在的威信 **senzaiteki ishin**という。

Позитивне оцінювання мови або її мовного різновиду.

Різновиди мовного престижу:

1) позитивна оцінка мови на рівні соціуму виявляє **відкритий мовний престиж**;

2) позитивна оцінки мови на рівні індивіда виявляє *прихований мовний престиж*.

7. Японська соціолінгвістична традиція містить ідіотетнічні ознаки, тому переклад українською мовою деяких японських термінів запропоновано вперше.

Наприклад:

言霊 *kotodama kotodama*

言葉のもつ霊。日本語において言葉に宿る神秘的力という古代より現代までつづいている日本人の信仰。

Душа мови. Архаїчна віра японців в існування містичної сили, прихованої у словах японської мови.

8. В алфавітному порядку подано ілюстративний матеріал.

9. Наприкінці словника подано алфавітний покажчик японських термінів із українськими відповідниками.

Підсумуємо. Застосування методики *моделювання термінологічного поля* та *методики ступінчатої ідентифікації* до аналізу українських та японських соціолінгвістичних термінів дозволило визначити їхню семантичну структуру, встановити безпосередні відношення між ними, систематизувати термінологічні одиниці, які розкривають одне з найважливіших понять соціолінгвістики – *мовна політика* в кожній із мов, і віднайти японсько-українські відповідники, на основі чого було сформовано реєстр «Японсько-українського словника соціолінгвістичних термінів. Термінологічне поле «мовна політика». Окрім цього, використання польового підходу дало змогу подати не лише переклад японських термінів українською мовою, а й уможливило лаконічний системний опис японського соціолінгвістичного знання.

У подальшому дослідження інших термінологічних полів, зокрема «мовна поведінка», «мовне засвоєння», «мовне існування», «мова і гендер», «мова і статус» тощо, дозволить систематизувати всю соціолінгвістичну термінологію японської мови та укласти повний реєстр «Японсько-українського словника соціолінгвістичних термінів».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дудок Р.І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках. Монографія / Р.І. Дудок. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 358 с.
2. Кузнецова Э.В. Лексикология русского языка : Учеб. пособие для филол. фак. ун-тов. / Э. В. Кузнецова. – М. : Высш. шк., 1989. – 216 с.
3. Ляшук А.М. Семантична структура лексики на позначення понять права української та англійської мов : Монографія / А. М. Ляшук. – Кіровоград : КОД, 2008. – 224 с.
4. Мацюк Г. П. Термін у соціолінгвістичних традиціях / Г. П. Мацюк // *Україніка* II. – Olomouc, 2006. – С. 477–482.
5. Панько Т.І. Українське термінознавство. Підручник / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П.Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
6. Суперанская А.В. Общая терминология: вопросы теории / А. В. Суперанская, Н.В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Изд-во ЛКИ, 2012. – 248 с.
7. Фабіан М.П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах / М.П. Фабіан. – Ужгород : Інформаційно-видавниче агентство «ІВА», 1998. – 256 с.

8. Шелов С.Д. Термин. Терминологичность. Терминологические определения / С.Д. Шелов. – Санкт-Петербург : Филологический фак-т СПбГУ, 2003. – 280 с.
9. Cabré M.T. Terminology: Theory, Methods and Applications / M. T. Cabré. – Philadelphia PA : John Benjamins, 1999. – 247 p.
10. Kageura K. The Dynamics of Terminology: A descriptive theory of term formation and terminological growth / K. Kageura. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 2002. – 322p.
11. Sager J.C. A practical Course in Terminology Processing / J. C. Sager. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 1990. – 264 p.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2018

ジャブコ・ユリヤ、**Ph.D.**、助教
茨城キリスト教大学、日立

『日本語・ウクライナ語社会言語学辞典』の編纂方法

本研究では、『日本語・ウクライナ語社会言語学辞典。「言語政策」のターミノロジカル・フィールド』の作成過程、辞典構造や記述方法について論じる。

キーワード：社会言語学、辞書学、専門用語、ターミのロジカル・フィールド、言語政策。

Yuliya Dzyabko, Ph.D., assistant professor
Ibaraki Christian University, Hitachi

METHODOLOGY OF COMPILATION OF “JAPANESE-UKRAINIAN DICTIONARY OF SOCIOLINGUISTIC TERMS”

In the article, theoretical principles of compilation of “Japanese-Ukrainian Dictionary of Sociolinguistic Terms. Terminological Field “language policy”” by means of the methodology of modeling of terminological field are presented. The structure of a dictionary entry is described.

Key words: Sociolinguistics, lexicography, term, terminological field, language policy.

УДК 81'442:659.127

М. Закутіна, асист.,
Київський національний лінгвістичний університет, Київ

СУЧАСНІ ЛІНГВІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ ТУРИСТИЧНОЇ РЕКЛАМИ (БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД: КИТАЙ, КОРЕЯ)

У доповіді здійснено спробу виокремити і стисло охарактеризувати найголовніші, на думку автора, сучасні (2000-2017 рр.) лінгвістичні дослідження в галузі туристичної реклами на матеріалі двох мов, зокрема китайської та корейської.

Основна увага при цьому приділялась насамперед дисертаційним та монографічним дослідженням стилю й лексико-семантичних особливостей мови туристичних рекламних текстів, а саме стилістичним різновидам туристичної реклами, її насиченості національними реаліями (предмети культури і побуту, природні явища, суспільні процеси тощо), які передаються переважно безеквівалентною лексикою, з одного боку, а з іншого – наявності в рекламних текстах численних інішомовних запозичень, серед яких трапляється чимало інтернаціоналізмів. Завдячай мовнотилістичні особливості туристичної реклами обумовлюються її спрямованістю на вітчизняного чи зарубіжного реципієнта, внутрішніми або зовнішніми маршрутами туристичних подорожей, віковим, статевим, соціальним і навіть матеріальним статусом адресата рекламного тексту тощо.

Ключові слова: туристична реклама, мовна специфіка туристичної реклами, стилістичні різновиди туристичної реклами, лексико-стилістичні особливості рекламних туристичних текстів.

Темою нашого дисертаційного дослідження, над яким ми нині працюємо, є стилістичні й лексико-семантичні особливості мови сучасної японської туристичної реклами. Майже аксіомою у нас час стало твердження про те, що будь-яким серйозним науковим розвідкам у галузі лінгвістики обов'язково має передувати широке і ґрунтовне ознайомлення дослідника з наявними працями і науковими здобутками його колег-попередників, які вже досліджували схожу проблематику на тому чи іншому мовному матеріалі.

Безумовно, охопити, а тим паче охарактеризувати не лише в межах однієї статті, а й кандидатської чи докторської дисертації, весь гігантський масив наявної наукової літератури з питань мовнотилістичних особливостей рекламного тексту, навіть обмеживши його виключно сферою туристичного дискурсу, практично неможливо, оскільки ця проблематика в останні роки приваблювала сотні фахівців у різних країнах світу, що втілюся в десятки монографій, численні докторські та кандидатські дисертації.

Про дослідження у цій сфері на теренах України ми вже згадували у наших попередніх публікаціях [див., напр.: 1, с. 13]. Імена і праці російських лінгвістів у царині рекламного дискурсу ми також свого часу зазначали і певною мірою охарактеризували у своїх статтях і доповідях на наукових конференціях [див.: 1, с. 13-14; 2, с. 32-33]. Саме тому предметом нашої нинішньої науково-інформаційної розвідки стали переважно наукові праці китайських та корейських фахівців у галузі сучасної туристичної реклами, що побачили світ останнім часом. Адже тривалі історичні, культурні і мовні зв'язки Японії зі своїми сусідніми країнами обумовили схожість багатьох підходів до змісту відповідних рекламних текстів, їхнього стилістичного різнобарв'я, лексичного наповнення тощо. Більше того, оскільки самі японські фахівці у галузі туристичної реклами в багатьох питаннях орієнтуються передусім саме на сусідні країни, не познайомитись хоча би побіжно і не враховувати наукові розвідки у цій сфері китайських та корейських лінгвістів було би з нашого боку суттєвим недоліком.

Однак, користуючись нагодою, перед тим, як охарактеризувати останні праці з питань національного туристичного рекламного дискурсу китайських та корейських лінгвістів, ми хотіли би коротко зупинитися на дуже важливій для нас статті

російської дослідниці Н.В. Соловйової за назвою «К вопросу о стиле рекламных текстов (на материале рекламы в сфере туризма)» [3], яка раніше з певних причин випала з поля нашого зору, а тому не згадувалась у наших попередніх публікаціях. Цінність цієї невеликої за обсягом наукової статті для нашого дисертаційного дослідження полягає в тому, що у значно ширшій і більш деталізованій класифікації наявних у сучасній японській туристичній рекламі стилістичних різновидів відповідних текстів, а також при розробці системи різноманітних чинників, що активно впливають на мову та стиль японської реклами, яку ми пропонуємо у своїй дисертаційній роботі, ми значною мірою відштовхуємося від класифікації, яку наводить у своїй статті Н.В. Соловйова.

Саме вона однією з перших у російській лінгвістиці на основі тих цілей, що ставили перед собою автори туристичних рекламних текстів, виділила і стисло охарактеризувала головні стилістичні різновиди останніх, а також певною мірою описала деякі мовні засоби, що використовувалися з цією метою. Зокрема Н.В. Соловйова виділяє 5 основних різновидів сучасних рекламних туристичних текстів:

1. Інформаційна реклама, «головним завданням якої є доведення до потенційних клієнтів інформації про фірму, послуги, їхні характеристики, переваги, нововведення тощо» [3, с. 47]. Наприклад:

«Ближайший заезд в детский лагерь «Союз» состоится 12 июля. Стоимость – 250 долларов. В стоимость входят: проезд туда и обратно на комфортабельном автобусе, пребывание в лагере в течение 15 дней, четырехразовое питание, экскурсии, дискотеки, услуги инструкторов и тренеров, медицинская страховка»¹ [3, с. 47].

2. Реклама-нагадування, «яка призначена для підтримки поінформованості клієнтів про існування певного продукту (фірми) на ринку і його (її) характеристик» [47]:

Ведущий туроператор предлагает: отдых на море, экскурсионные туры, автобусные туры по Европе, горнолыжные туры, индивидуальные туры в различные страны мира, автотранспортное обслуживание, авиабилеты ведущих компаний» [3, с. 48].

Щодо цих перших двох різновидів туристичної реклами Н.В. Соловйова зауважує:

«Цілком природно, що основна функція задає стилістичне забарвлення тексту, характерне передусім для офіційно-ділового стилю мовлення (а саме жанру інформаційних оголошень), що підтверджується реалізацією таких стильових особливостей, як точність, що не допускає будь-яких інших тлумачень, мовний стандарт, іменний характер мовлення, беземоційність та офіційність» [3, с. 48].

3. Реклама-переконання, головною метою якої є «послідовне переконування потенційних клієнтів у перевагах рекламованого продукту, виклик інтересу до

¹ Приклади рекламних текстів, які тут і далі наводить дослідниця, були запозичені нею з навчального посібника Дуровича А.П. «Реклама в туризме: учебное пособие». – М.: Новое знание, 2006.

придбання цього продукту, а не того, що належить конкурентам, заохочення до покупки тощо. Тому тут, навпаки, явно превалює впливова функція, що формує експресивне забарвлення тексту, властиве публіцистичному стилю. Наприклад:

Небо и море – синие, дома – белые, демократия – разноцветная. Вся жизнь – сплав искусства, гармонии и череды лечащих душу катарсисов. Что это? ... ГРЕЦИЯ ... колыбель человеческой цивилизации. Поэтому каждый уважающий себя турист, не чуждый высоких понятий, стремится хотя бы раз в жизни посетить эту самую колыбель. В Греции есть все, и это знают все. В Греции Вас ждут и будут везде искренне рады!

Виразність у цьому тексті створюється за допомогою синтаксичного паралелізму, метафор, перифрази, повторів, гіперболи, риторичного вигуку і запитально-відповідального комплексу» [3, с. 48].

4. Раціональна реклама, яка «впливає на свідомість потенційного споживача, де як аргументи для його переконання використано інформацію про корисні властивості продукту або зазначено вигоду від його придбання. Наприклад, реклама відпочинку на Кіпрі, що заснована на мотиві економії коштів:

Мы добились для своих клиентов возможности бесплатного пользования лежаками и зонтиками на пляже. Подобные услуги предоставляются лишь на немногих курортах Средиземноморья. А ведь это позволит Вам сэкономить до 60 долларов на человека за двухнедельный отпуск.

Підкреслимо, що рекламні тексти, в яких представлена фактологічна аргументація, орієнтовані головним чином на науковий або офіційно-діловий стиль» [3, с. 48].

5. Емоційна реклама, що передусім «звертається до почуттів чи спогадів індивіда, впливає на нього через різноманітні асоціації. Наприклад, у наступних рекламних зверненнях позитивні емоції в уяві їх реципієнтів викликаються передчуттям відпочинку (1) та польоту (2):

1) *Откройте для себя зовущие пляжи, окунитесь в чистые воды греческих морей, понежьтесь в лучах греческого солнца – Вы ощутите истинное блаженство;*

2) *На борту «Austrian Airlines» атмосферу определяет австрийский шарм. Меню составлено из лучших блюд. Сервис сердечен и энергичен. Не важно, летите Вы в отпуск или по делу, прекрасно сложенный ансамбль австрийской авиакомпании превратит Ваш полет в событие, полное совершенства и гармонии.*

Як бачимо, для створення певних емоцій у цих рекламних текстах використовуються позитивно-оцінна та емоційно-оцінна лексика, яка надає цим текстам забарвлення публіцистичного стилю» [3, с. 48].

Окрім зазначених різновидів туристичної реклами, обумовлених метою авторів відповідних текстів, Н.В. Соловйова розглядає також мовностилістичні особливості туристичної реклами, які застосовуються залежно від вікового, статевого, соціального та матеріального статусу адресата. Зокрема, вона зазначає: «Необхідно зауважити, що реклама у сфері туризму може стилістично диференціюватися відповідно до соціального статусу адресата, соціально-демографічних характеристик (вік, стать),

а також залежно від матеріальної спроможності та інтересів адресата. Так, наприклад, рекламні тексти для молоді орієнтовані на розмовний стиль, який передбачає використання розмовно-побутової та емоційно забарвленої лексики, фразеологізмів розмовного характеру, еліптичних **конструкцій**:

СВИСТАТЬ ВСЕХ НАВЕРХ! Пройдись по самым тусовочным местам Амстердама. Загляни: на Карибы – за здоровьем; в ЮАР – за экзотикой; в Юго-Восточную Азию – за тем, чего больше нет нигде, за горячим для твоего двигателя. Полный улет! [3, с. 48].

Окрім молоді, відповідні мовностилістичні особливості туристичної реклами виділяються і стисло описуються цією дослідницею також для:

- а) масового споживача,
- б) ділових осіб,
- в) туристів «за інтересами» (види спорту, різноманітні захоплення тощо).

Як висновок до своєї статті Н.В Соловійова цілком справедливо, як на нашу думку, оскільки це повністю підтверджується і нашими спостереженнями над стилем та мовою японської туристичної реклами, зазначає: «Здійснений аналіз рекламних звернень дозволив виявити стилістичне розмаїття мовних засобів, які вживаються в сучасній рекламі сфери туристичних послуг. Стилістична маркованість рекламного тексту насамперед обумовлена його екстралінгвістичним підґрунтям, яке визначає відбір і аранжування елементів, що утворюють та організують текст. Зважаючи на специфіку рекламної діяльності, рекламні тексти належать до примежової галузі публіцистичного стилю, що передбачає як контамінацію стилів у межах одного рекламного тексту, так і використання інших стилів замість публіцистичного. Останнє твердження дозволяє зробити висновок про різностильовий характер сучасної туристичної реклами» [3, с. 48-49].

А тепер слід повернутися до праць китайських і корейських філологів у галузі сучасної туристичної реклами, які побачили світ останнім часом. Як ми вже зазначали, тривалі історичні, культурні і мовні зв'язки Японії з Кореєю та Китаєм обумовили певну схожість підходів до змісту відповідних рекламних текстів, їхнього стилістичного різнобарв'я, лексичного наповнення тощо. Нагадаємо у цьому зв'язку, що китайська мова протягом кількох століть (VII-XII ст.) в умовах спонтанного виниклої діглосії фактично була державною мовою Японії, а згодом перетворилася на мову науки та культури на кшталт латинської мови в середньовічній Європі чи церковнослов'янської на теренах України, Росії і деяких інших слов'янських країн. Корея ж у період із 1910 р. до 1945 р. взагалі була офіційною колонією Японії, яка насаджувала корейцям японську мову, починаючи вже з дитячих садків. Хоч як це дивно, але тогочасний Сеул або Пхеньян своїми висівками і вуличною рекламою швидше нагадували Токіо чи Осаку, аніж корейські міста.

Однак попри певну схожість підходів до змісту реклами, в рекламних текстах цих країн існували і продовжують існувати також значні відмінності, обумовлені специфікою національної мови, релігійними і навіть політичними чинниками. Так, наприклад, наявність у японській мові кількох систем письма (ієрогліфіка, хірагана, катакана, ромаджі) дозволяє широко використовувати відповідні можливості на рівні

графіки (зокрема замість обов'язкових і звичних для очей японців ієрогліфів чи графем хірагани застосовувати при написанні деяких ключових слів у рекламному тексті графеми катакани чи навіть ромаджі /латинські літери/), що моментально привертає увагу законослухняних загалом японців як явне порушення давно ustalених правил.

Специфіка національної туристичної реклами виявляється також на рівні акцентуації досліджуваної проблематики у цій галузі. Так, серед десятка цікавих, а головне – ґрунтовних наукових публікацій із питань китайської туристичної реклами дві статті присвячені регіональній рекламі, а саме:

1. Чжу Сянхуей. До питання про креативність туристичного копірайтингу // Соціальні дослідження провінції Цзянсі (2002 р.) [4]¹.

2. Янь Ліюань. Дослідження креативності туристичного копірайтингу з погляду масових туристів (на прикладі міста Тяньцзінь) // Бізнес і торгівля в Китаї (2012 р.) [10].

Найбільша кількість наукових статей сучасних китайських фахівців у галузі реклами присвячена мовним та культурологічним проблемам перекладу китайською мовою іншомовних текстів туристичної реклами, зокрема:

1. Цю Імін. Рекламні гасла та їхній переклад: культурологічний аспект // Вісник Хубейського економічного інституту (2007 р.) [5].

2. Са Чжунцін. Про мовні особливості та креативність гасел англо-китайської туристичної реклами // Вісник Чаохуського університету (2007 р.) [7].

3. Лю Яньши. Переклад гасел туристичної реклами з позиції теорії нормативності // Вісник Сичуаньського університету мистецтв і науки (2009 р.) [9].

4. Лю Аймей. Мовні особливості та переклад гасел туристичної реклами з точки зору «теорії співвідношень» (co-relation theory) // Туристичний менеджмент (2013 р.) [11].

5. Лю Яньян. Дослідження перекладу рекламних гасел із точки зору «екологічної теорії» // Науковий вісник Муданцзяньського педагогічного інституту (2013 р.) [12].

6. Кан Яньян. Переклад гасел туристичної реклами з точки зору «екологічної теорії» // Культура мови (2014 р.) [13].

Ще дві наукові публікації їхні автори присвятили проблемам пошуку шляхів підвищення ефективності туристичної реклами, а також уніфікації її мови в межах країни:

1. Хуан Сян, Тан Нань, Чен Сі. Дослідження ефективності поширення гасел туристичної реклами // Вісник Хубейського інституту національних меншин (2007 р.) [6].

2. Дін Цзяньсін. Перспектива дискурсу «збірної мови» в рекламному реєстрі (Discourse Perspective on Prefabricated Language in the Register of Advertising) (2007 р.) [8].

На нашу думку, той факт, що більшість наукових досліджень китайських фахівців у галузі туристичної реклами присвячена актуальним мовним та культурологічним проблемам перекладу китайською мовою іншомовних текстів, є яскравим свідченням

¹ У «Списку використаних джерел» вихідні дані цих наукових публікацій наведено мовою оригіналу відповідно до всіх сучасних бібліографічних вимог.

підвищення рівня життя та демократизації КНР, громадяни якої все частіше почали подорожувати по світу.

Що стосується наукових досліджень у сфері туристичної реклами на теренах Кореї, то з цілком зрозумілих причин мова йде виключно про Південну Корею (Республіка Корея). Перше, що впадає в око, це поява в останній час значної кількості наукових досліджень ефективності розміщення та пошуку туристичної реклами в соціальних комп'ютерних мережах, що свідчить про високий технологічний рівень повсякденного життя мешканців Південної Кореї, які переважно більшість важливої для себе інформації черпають саме із соціальних мереж за допомогою комп'ютерів, смартфонів тощо. Ось декілька прикладів подібних досліджень:

1. Квон Чхольсун, Бьон Ухі, Хон Чханін, Кім Гітхе. Реакція та оцінка лінгвістичної цінності, згідно зі зведеним порівнянням місцевих культурних та туристичних послуг в епоху цифрової інформації (2014 р.)¹ [14].

2. Кім Богьон, Кім Мігьон. Аналіз мережі ключових слів, пов'язаних із питанням круїзного туризму (2015 р.) [16].

3. Кім Гійон, Пак Йонук, Лі Санмін. Вивчення тенденцій академічних досліджень у сфері спортивного туризму із використанням аналізу семантичної мережі (2016 р.) [15].

4. Кім Чжонхон, Ко Донван. Тенденції дослідження соціального капіталу у сфері туризму за допомогою аналізу лінгвістичної мережі, фокусуючись на вітчизняних наукових журналах сфери туризму (2016 р.) [17].

5. Хван Чжійон, Кім Чхольвон. Аналіз семантичної мережі на дослідницькому домені конференції з використанням семантичної мережі, фокусуючись на наукових журналах сфери туризму (2015 р.) [28].

6. Кім Хакчжун. Аналіз тенденцій досліджень у галузі вітчизняного туризму з використанням аналізу семантичної мережі (2015 р.) [18].

Досить ґрунтовні і перспективні дослідження здійснювалися останнім часом корейськими фахівцями також у сфері пошуку і відбору вербальних і невербальних засобів для підвищення ефективності впливу текстів туристичної реклами на потенційних реципієнтів. Насамперед це такі дослідження, як:

1. Чон Чжонсук. Вплив складових компонентів повідомлень туристичних плакатів на зміну іміджу туристичних пам'яток (2004 р.) [26].

2. Лі Чханйон, Чхве Чжехьок, Кім Інхі. Дослідження змісту і стратегій вираження реклами для сприяння розвитку туристичної галузі органів місцевого самоврядування (2007 р.) [23].

3. Чон Чжонсук. Вплив вербальних та візуальних компонентів повідомлень туристичних брошур на зміну поведінки туристів (2017 р.) [27].

Як і їхні китайські колеги, сучасні корейські фахівці у галузі рекламного дискурсу значну увагу приділяли також проблемам адекватного перекладу текстів вітчизняної туристичної реклами іноземними мовами, передусім – англійською та китайською, і, навпаки, іншомовних рекламних текстів корейською мовою:

¹ Як і з китайськомовною науковою літературою, відповідні вихідні дані мовою оригіналу наукових публікацій корейських фахівців наведено у «Списку використаних джерел».

1. Лі Чхансу. Аналіз функціональної ефективності туристичних інформаційних текстів, перекладених англійською мовою (2007 р.) [22].
2. Лі Синчже. Аналіз перекладних текстів для реклами туризму (2012 р.) [19].
3. Лі Синчже. Аналіз перекладних текстів туристичної реклами і мова туризму (2014 р.) [20].
4. Чон Чжон. «Стратегія скромності» у перекладі текстів туристичної реклами з точки зору міжкультурної комунікації: на матеріалі корейсько-китайських перекладів (2014 р.) [25].
5. Ім Бьонбін. Проблема корегування та доповнення англійських туристичних інформаційних текстів про культурні пам'ятки: лінгвістичний аналіз (2015. р.) [24].

Однак навіть такий побіжний і досить стислий огляд останніх наукових праць китайських та корейських фахівців у галузі національної туристичної реклами дозволяє зробити висновок щодо схожості основних тенденцій і напрямів розвитку відповідних наукових досліджень у цих країнах і на теренах Японії як на сучасному етапі, так і в майбутньому, а саме:

- а) поглиблення вікової, гендерної та соціальної орієнтації, а також урахування психології й індивідуальних інтересів різних верств населення у процесі створення відповідних текстів туристичної реклами;
- б) підвищення уваги до мовних і культурологічних проблем перекладу національними мовами іншомовних текстів туристичної реклами і, навпаки, перекладу національної реклами іноземними мовами;
- в) значне зростання зацікавленості з боку фахівців усіх трьох країн до наукових досліджень регіональної туристичної реклами;
- г) збільшення кількості наукових досліджень із питань ефективності (чи неефективності) розміщення рекламних текстів і поліпшення способів пошуку відповідної туристичної реклами у сучасних соціальних комп'ютерних мережах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I

1. Закутіна М. Особливості сучасної японської туристичної термінології // Мовні і концептуальні картини світу. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – Вип. 45. – С. 12-18.
2. Закутіна М. Тематична палітра лексики іншомовного походження японського рекламного туристичного бізнесу / М. Закутіна // Мовні і концептуальні картини світу. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – Вип. 60. – С. 32-36.
3. Соловьева Н.В. К вопросу о стиле рекламных текстов (на материале рекламы в сфере туризма) / Вестник Пермского университета: Российская и зарубежная филология. Вип. 6. Пермь, 2009. – С. 46-50.

II

4. 朱湘辉. 旅游广告文案的写作创意管窥 // 江西社会科学, 2002, 第5期, 第120-122页. (Чжу Сянхуей До питання про креативність туристичного копірайтингу // Соціальні дослідження провінції Цзянсі (JIANGXI SOCIAL SCIENCES). – 2002, № 5. – С. 120-122.

5. 邱谊明. 文化视角下的广告语翻译//湖北经济学院学报(人文社会科学版) 2007年, 2月, 第4卷, 第2期, 第150-151页. (Цю Імін Рекламні гасла та їхній переклад: культурологічний аспект // Вісник Хубейського економічного інституту. Серія: «Гуманітарно-соціологічні дослідження», 2007, лютий, Т. 4, № 2. – С. 150-151.
6. 黄翔, 唐楠, 成曦. 基于传播视角的旅游广告语效果研究 // 湖北民族学院学报(哲学社会科学版), 2007年, 第25卷, 第6期 (Хуан Сян, Тан Нань, Чен Сі. Дослідження ефективності поширення гасел туристичної реклами [Електронний ресурс] // Вісник Хубейського інституту національних меншин. Серія: «Філософсько-соціологічні дослідження», 2007, Т. 25, № 6. – Адреса доступу: http://m.wendangku.net/doc/88b9d_bd452d380eb63946d9c-4.html. Назва з екрана. Дата звернення 10.03.2018.
7. 撤忠清. 谈英汉旅游广告语的语言特色和创作// 巢湖学院学报 2007年,第9卷,第1期 (总第82期), 第107-112页. (Са Чжунцін Про мовні особливості та креативність гасел англо-китайської туристичної реклами // Вісник Чаохуського університету, 2007, Т. 9, № 1. – С. 107-112).
8. 丁建新. 预制性语言在广告语域中的话语分析/上海外语教育出版社, 2007. – 202页. (Дін Цзяньсін. Перспектива дискурсу «збірної мови» в рекламному реєстрі. Discourse Perspective on Prefabricated Language in the Register of Advertising). – Шанхай: Вайюй цзяюй чубаньше, 2007. – 202 с.
9. 刘彦仕. 论视规模理角下的旅游广告语及其翻译 // 四川文理学院学报(社会科学) 2009年, 11月, 第19卷, 第6期, 第59-62页 (Лю Яньши. Переклад гасел туристичної реклами з погляду теорії нормативності // Вісник Сичуанського університету мистецтв і науки. Серія: «Суспільствознавство», 2009, листопад, Т. 19, № 6. – С. 59-62.
10. 闫立媛. 大众游视角下旅游广告文案创意探究-以天津为例//中国商贸, 2012年, 11期, 第210-211页. (Янь Ліюань. Дослідження креативності туристичного копірайтингу з погляду масових туристів (на прикладі міста Тяньцзінь) // Бізнес і торгівля в Китаї (China Business & Trade), 2012, № 11. – С. 210-211).
11. 刘爱梅. 关联理论视角下旅游广告的语言特点及其翻译 // 旅游管理研究 2013年 06月 下半月刊, 第9-11页 (Лю Аймей. Мовні особливості та переклад гасел туристичної реклами з точки зору «теорії співвідношень» (co-relation theory) [Електронний ресурс] // Туристичний менеджмент, 2013, № 6. – С. 9-11. – Адреса доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/41456803.pdf>. Назва з екрана. Дата звернення 10.03.2018.
12. 刘艳艳. 生态翻译学视角下旅游广告语的翻译教学研究 // 牡丹江师范学院学报(哲社版), 2013, 第4期 (总第176期), 第102-103. (Лю Яньян. Дослідження перекладу рекламних гасел із точки зору «екологічної теорії» // Вісник Муданцзянського педагогічного інституту, 2013, № 4 (176). – С. 102-103.
13. 康妍妍. 生态翻译学视角下旅游广告语的翻译 // 语言文化, 2014年, 9期, 第261-263页. (Кан Яньян. Переклад гасел туристичної реклами з точки зору «екологічної теорії» // Культура мови, 2014, № 9. – С. 261-263.

III

14. 권철순, 변우희, 홍창은, 김기태 (Kwon Chul – Soon, Byun Woo – Hee, Hong Chang – Yn, Kim Gi – Tae / Квон Чхольсун, Бьон Ухи, Хон Чханин, Кім Гітхе). 디지털정보시대의 지역문화관광정보서비스의 통합비교에 따른 언어가치평가와 대응 = The Responsiveness Evaluation of Linguistic Value for Integrating Comparativeness of Regional Culture-Tourism Services in Era of Digital Convergence. Реакція та оцінка лінгвістичної цінності, згідно зі зведеним порівнянням місцевих культурних та туристичних послуг в епоху цифрової інформації. 동북아관광연구. 2014. Vol.10. No.2. P. 1-23 (23쪽).

15. 김기영 (Ki, Ki-Young / Кім Гійон), 박연옥 (Park Yeon-Ok / Пак Йонок), 이상민 (Lee Sang-Min / Ji Санмін). 언어네트워크 분석을 이용한 스포츠 관광분야 학술연구 동향에 관한 연구 = Study about academic research of sports tourism sector trend by using analysis of Semantic Network Analysis. Дослідження тенденцій академічних досліджень у сфері спортивного туризму, з використанням аналізу семантичної мережі. 관광레저연구. 2016. Vol.28. No.12. P. 169-184 (16쪽).
16. 김보경, 김미경 (Kim Bo-Kyung / Кім Богьон, Kim Mi-Kyung / Кім Мігьон). 크루즈 관광 관련 이슈에 대한 키워드 네트워크 분석 = Language Network Analysis of the Cruise Tourism Issues. Tourism Research. Анализ сети ключевых слов, пов'язаних з питаннями круїзного туризму. 2015. Vol.40. No.4. (통권 49호). P. 1-20 (20쪽).
17. 김정현 (Kim Jung-hun / Кім Чжонхон), 고동완 (Ko Dong-wan / Ко Донван). 언어 네트워크 분석을 통한 관광분야의 사회자본 연구동향 - 국내 학술지를 중심으로 - = Research Trends on Social Capital in the Tourism Field from the Perspective of Text Network Analysis: Focusing on Domestic Journals. Тенденції дослідження соціального капіталу в сфері туризму, за допомогою аналізу лінгвістичної мережі: фокусуючись на вітчизняних наукових журналах сфери туризму. 관광학연구. 2016. Vol.40. No.8. P. 157-173 (17쪽).
18. 김학준 (Kim Hak-Jun / Кім Хакжун). 언어네트워크 분석을 활용한 국내관광 분야 연구 동향 분석 = Analysis of Tourism research trend in Korea using semantic network analysis. Анализ тенденцій досліджень в галузі вітчизняного туризму, з використанням аналізу семантичної мережі. 관광레저연구. 2015. Vol.27. No.6. P. 191-210 (20쪽).
19. Seung Jae Lee (Ji Синдже). An Analysis on Tourism Promotional Translation Texts. Анализ перекладних текстів для реклами туризму. 번역학연구. 2012. Vol.13. No.3. P.113-135 (23쪽).
20. 이승재 (Lee Seung-jae / Ji Синдже). 관광홍보물 번역텍스트 분석과 관광언어 = Tourism Promotional Translation & Language of Tourism. Анализ перекладних текстів туристичної реклами і мова туризму. 통번역학연구. 2012. Vol.16. No.3. P. 157-181 (25쪽).
21. Seung Jae Lee (이승재 / Ji Синдже). A Study on Tourists Information and Language Transference = 관광정보와 언어전환에 관한 연구. 디지털융복합연구 (Journal of Digital Convergence). Дослідження туристичної інформації та зміни мов (мовного перекладу). 2014. Vol.12. No.5. P. 451-458 (8쪽).
22. 이창수 (Lee Chang-soo / Ji Чхансу). 영역된 관광안내 텍스트의 기능적 효과성 분석연구. An Analysis of the Functional Effectiveness of Translated English Tourist Information Texts. Анализ функціональної ефективності туристичних інформаційних текстів, перекладених англійською мовою. 통역과 번역. 2007. Vol.9. No.2. P.155-180 (26쪽).
23. 이철영, 최재혁, 김은희 (Ji Чханйон, Чхе Чжехьок, Кім Інхі). 지방자치단체 관광산업 촉진을 위한 광고의 내용과 표현전략에 관한 연구 A Study on Informational Content and Creative Strategy of Advertisement for Tourism Industry Promotion in Local Government. Дослідження змісту і стратегій вираження реклами для сприяння розвитку туристичної галузі органів місцевого самоврядування. 한국지방자치연구. 2007. Vol. 9. No.3. P.55-70 (16쪽).
24. 임병빈 (Im Byung-Bin / Им Бьонбин). 문화유적지 영문 관광안내문의 수정 · 보완 과 업 : 언어학적 분석 = Revising English Tour-Guide Writings of Korean cultural properties : A linguistic analysis. Проблема корегування та доповнення англійських туристичних інформаційних текстів про культурні пам'ятки: лінгвістичний аналіз. 언어학연구. Vol. 20. No.3. 2015. P. 101-124 (24쪽).
25. 정정 (Jeong Jeong / Чон Чжон). 문화간 커뮤니케이션의 시각에서 본 관광홍보물 번역에서의 겸손전략 = The «Modesty Strategy» in Tourism Promotional Translation from The Intercultural Communication Perspective : Focusing on Korean-to-Chinese Translation. 관광레

저연구. «Стратегія скромності» у перекладі текстів туристичної реклами з точки зору між-культурної комунікації: на матеріалі корейсько-китайських перекладів. 2014. Vol.26. No.5. P. 359-380 (22쪽).

26. 정정숙 (Chung Jung-Sook / Чон Чжонсук). 관광포스터의 메시지 구성요소가관광지이미 지 변화에 미치는 영향 = Impacts of Message Components of City's Travel Poster on Destination Image. Вплив складових компонентів повідомлень туристичних плакатів на зміну іміджу туристичних пам'яток. 관광레저연구. 2004. Vol.16. No.2. P. 161-179 (19쪽).
27. 정정숙 (Chung Jung-sook / Чон Чжонсук). 관광브로슈어의 언어적·시각적 메시지 요소가 관광태도 변화에 미치는 영향. Impacts of Verbal and Visual Message Components of Travel Brochure on Tourists' Attitude). Вплив вербальних та візуальних компонентів повідомлень туристичних брошур на зміну поведінки туристів. 관광연구. 2017. Vol. 32(2). P. 385-403 (19쪽).
28. 황지영 (Ji Young Hwang / Хван Чжйон), 김철원 (Chul Won Kim / Кім Чхольвон). 언어 네트워크 분석을 활용한 국내 컨벤션 연구 경향 분석: 관광학 분야 학술지를 중심으로. Semantic Network Analysis on the Convention Research Domain). Аналіз семантичної мережі на дослідницькому домені конференції з використанням семантичної мережі, фокусуючись на наукових журналах сфери туризму. 관광연구. 2015. Vol.30. No.6. P. 1-26 (26쪽).

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

М. Закутина, ассист.,

Киевский национальный лингвистический университет, Киев

СОВРЕМЕННЫЕ ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ОБЛАСТИ ТУРИСТИЧЕСКОЙ РЕКЛАМЫ (БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ ОБЗОР: КИТАЙ, КОРЕЯ)

В докладе предпринята попытка выделить и кратко охарактеризовать главные, по мнению автора, современные (2000-2017 гг.) лингвистические исследования в области туристической рекламы на материале двух языков – китайского и корейского.

Основное внимание при этом уделялось прежде всего диссертационным и монографическим исследованиям стиля и лексико-семантических особенностей языка туристических рекламных текстов, а именно стилистическим разновидностям туристической рекламы, ее насыщенности национальными реалиями (предметы культуры, быта, природные явления, общественные процессы и т. п.), которые передаются преимущественно безэквивалентной лексикой, с одной стороны, а с другой – наличие в рекламных текстах многочисленных заимствований, среди которых встречается немало интернационализмов. Обычно культурно-стилистические особенности туристической рекламы обусловлены ее направленностью на отечественного или же зарубежного реципиента, внутренними или внешними маршрутами туристических поездок, возрастным, половым, социальным и даже материальным статусом адресата рекламного текста и т. п.

Ключевые слова: туристическая реклама, языковая специфика туристической рекламы, стилистические разновидности туристической рекламы, лексико-стилистические особенности рекламных туристических текстов.

CONTEMPORARY LINGUISTIC RESEARCH IN THE FIELD OF TOURIST ADVERTISING

(A BIBLIOGRAPHY REVIEW: CHINA, KOREA)

Report is an attempt to single out and briefly characterize the main (in the opinion of the author) contemporary (2000-2017) linguistic research in the field of tourist advertising on the material of two languages – Chinese and Korean.

The main attention was paid to the dissertation and monographic research of the style and lexico-semantic features of the language of tourist advertising texts, namely the stylistic varieties of tourist advertising, its saturation with national realities (objects of culture, everyday life, natural phenomena, social processes, etc.), which are transmitted mainly by the equivalent vocabulary, on the one hand, and on the other – the presence in the advertising texts of numerous borrowings, among which there is a lot of internationalism. Usually, the cultural and stylistic features of tourist advertising are due to its orientation towards the domestic or foreign recipient, internal or external routes of tourist trips, age, sex, social and even material status of the addressee of the advertising text, etc.

Key words: tourist advertising, language specificity of tourist advertising, stylistic varieties of tourist advertising, lexico-stylistic features of advertising tourist texts.

УДК 821.521

О. Кобелянська, канд. філол. наук, асист.

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ ЯПОНСЬКОЇ ОНОМАТОПЕЇ

Проблема полягає в необхідності чіткого окреслення та детального обґрунтування перспективних напрямів наукових досліджень у галузі сучасної японської ономаатопеї. З одного боку, японська ономаатопеїчна система, яка є однією з найбагатших у світі, у науковому плані ще й досі залишається дослідженою далеко не повно. А з іншого – зацікавленість у цій проблематиці з боку іноземних, у тому числі й українських студентів-японістів, які опановують японську мову як майбутній фах, через низку різних обставин завжди була надзвичайно високою. Проте, обираючи ту чи іншу наукову проблему, пов'язану з японською ономаатопеєю, для курсових, бакалаврських чи магістерських робіт, майбутні фахівці в галузі японістики дуже погано обізнані з тим, що вже ґрунтовно досліджено як у самій Японії, так і за її межами, а що дійсно потребує уваги з боку сучасних науковців. Саме у спробі сформулювати відповіді на ці та деякі інші питання й полягає мета нашого аналітичного дослідження.

Ключові слова: японська мова, звуконаслідування, ономаатопея, ономаатопеїчна лексика, звукопис, звукосимволізм, фоностилістика.

У Японії проблемою ономаатопеї в науковому плані японські лінгвісти почали активно цікавитися порівняно недавно – починаючи з другої половини ХХ ст. Це

зумовлено тим, що японська мовознавча традиція до середини XIX ст. взагалі практично не виходила за межі текстологічних досліджень. Філологи тривалий час займалися лише мовно-стилістичною інтерпретацією класичних літературних творів. Японська розмовна мова й численні діалекти, до лексичного складу яких входить значна кількість звуконаслідувальних слів, майже не досліджувались, а аналіз онома-топείчної лексики в поетичних творах, де вона трапляється доволі часто, обмежувався тлумаченням семантики та етимології такого роду лексичних одиниць. Однак, як зазначає у своїй праці «Історія мовознавства» І.П. Сусов, саме в руслі етимологічних пошуків на початку XIX ст. формується перша в Японії теорія походження мови. Її автор Судзукі Акіра (1764-1837) виділяє чотири головні шляхи формування мови:

- наслідування голосів тварин,
- наслідування людського голосу,
- наслідування звуків природи,
- зображення дій і станів.

При цьому він надавав перевагу саме звуконаслідуванню через багатство японської мови на звуконаслідувальну і звукосимволічну лексику. Таким чином, цей учений був одним із перших на теренах Японії лінгвістів, який наважився заперечити загальноприйняте уявлення про те, що мова була передана людям синтоїстськими богами у вже готовому вигляді [63].

Окремі слушні зауваження щодо японської звуконаслідувальної лексики, її походження, класифікації тощо, а також цікаві спостереження в галузі звукосимволізму в японській мові загалом й онома-топείчних словах зокрема, трапляються у працях таких відомих японських лінгвістів:

- Андо Масацугу (安藤正次) «國語音声学» (Kokugo onseigaku – «Фонетика японської мови», 1932 р.) [4];
- Арісака Хідейо (有坂秀世) «音韻論» (On'inron – «Фонологія», 1940) [5], «國語音韻史の研究» (Kokugo on'inshi no kenkyu – «Дослідження з історії фонем японської мови», 1944) [6]; «上代音韻攷» (Jodai on'inko – «Дослідження фонем давньо-японської мови», 1955) [7];
- Джінбо Каку (神保格) «國語音韻学» (Kokugo on'ingaku – «Фонетика японської мови», 1925) [13]; «國語音声学入門» (Kokugo onseigaku nyumon – «Вступ до фонетики японської мови», 1936) [14];
- Ішігуро Рокей (石黒魯平) «日英獨佛音声入門» (Nichi ei doku futsu onsei nyumon – «Вступ до фонетики японської, англійської, німецької та французької мов», 1925) [16]; «音声学通論» (Onseigaku tsuron – «Основи фонетики», 1943) [17];
- Кікудзава Суюо (菊澤季生) «國語音韻論» (Kokugo on'inron – «Фонологія японської мови», 1935) [19];
- Кіндаїчі Кьоске (金田一京助) «國語音韻論» (Kokugo on'inron – «Фонологія японської мови», 1932) [20];
- Мураяма Шічіро (村山七郎) «日本語の起源» (Ніхон-го но кіген – «Походження японської мови», 1973) [40]; «日本語の語源» (Ніхон-го-но гоген – «Етимологія японської мови», 1974) [41];

- Окакура Їошісабуро (岡倉由三郎) 「発音学講話」 (Hatsuongaku kowa – «Лекції з фонетики», 1901) [46];

- Оніші Масао (大西雅雄) 「音声学史」 (Onseigakushi – «Історія фонетики», 1934) [47]; 「教育音声学」 (Kyoiku onseigaku «Навчальна фонетика», 1936) [48]; 「國語音声論」 (Kokugo onseiron – «Фонетика японської мови», 1940) [49]; 「國語科学論考」 (Kokugo kagaku ronko – «Роздуми про японське мовознавство», 1943) [50]; 「音声國語要説」 (Onsei kokugo yosetsu – «Фонетичний нарис японської мови», 1954) [51]; 「國語音声教本」 (Kokugo onsei kyohon – «Навчальний посібник з фонетики японської мови», 1955) [52];

- Сакума Канае (佐久間鼎) 「國語の発音とアクセント」 (Kokugo no hatsuon to akusento – «Вимова та наголос в японській мові», 1919) [59]; 「日本音声学」 (Nihon onseigaku – «Японська фонетика», 1929) [60]; 「実践日本音声学」 (Jissen Nihon onseigaku – «Практична японська фонетика», 1941) [61]; 「日本語のかなめー音韻と語法の法則」 (Nihongo no kaname – on'in to goho no ho:soku – «Сутність японської мови. Закони фонології і граматики», 1955) [62];

- Теракава Кішіо (寺川喜四男) 「声音、音韻論」 (Seion, on'inron – «Фонетика та фонологія», 1950) [65];

- Хашімото Шінкічі (橋本進吉) 「古代國語の音韻に就いて」 (Kodai kokugo no on'in ni tsuite – «Про фонеми давньояпонської мови», 1941) [70]; 「國語音韻の研究」 (Kokugo on'in no kenkyu – «Дослідження з фонології японської мови», 1950) [71].

Однак загалом у післявоєнний період у сфері досліджень японської ономастопії панував суто практичний підхід, а саме – активна робота над створенням тлумачних і двомовних словників ономастопічної лексики сучасної японської мови. Передусім мова йде про лексикографічну діяльність таких японських лінгвістів, як Аманума Ясуші, Асада Хідеко, Кіндаїчі Харухіко, Оно Масахіро, Фуджіта Такаші, Хіда Йошіфумі, Хіната Шірео, Хошіно Кадзуко, Ендрю Чанг С., Асано Цуруко та ін. Саме завдяки зусиллям цих фахівців у Японії з'явилися перші словники ономастопічної лексики. Зауважимо, що лише за останні 30-40 років вийшло друком понад два десятки таких словників – як тлумачних, призначених переважно для японців, так і двомовних, розрахованих не тільки на вітчизняних, а й зарубіжних користувачів. Наведемо дані лише про найголовніші з них:

- Аманума Ясуші 「天沼寧擬音語・擬態語辞典」 (Giongogitaigojiten – «Словник звуконаслідувальних та звукообразальних слів»). – Токіо, 1974 [3];

- Асано Цуруко 「朝野鶴子擬音語・擬態語辞典」 (Giongogitaigojiten – «Словник звуконаслідувальних та звукообразальних слів»). – Токіо, 1985 [8];

- Асано Цуруко, Кіндаїчі Харухіко 「浅野鶴子・金田一春彦擬音語・擬態語辞典」 (Giongogitaigojiten – «Словник звуконаслідувальних та звукообразальних слів»). – Токіо, 1988 [9];

- Чанг Андрю 「チャンアンドルー和英擬態語擬音語分類用法辞典」 (Va-eigitaigiongongobunruiyohojiten – «Японсько-англійський ономастопічний словник класифікаційного типу»). – Токіо, 1990 [76];

- Хіната Шірео 「日向茂男擬音語擬態語の読本」 (Giongo gitaigo no tokuhon – «Звуконаслідувальна та звукообразальна лексика: книга для читання /хрестоматія/»). – Токіо, 1991 [73];

- Атода Тошіко, Хошіно Кадзую «阿刀田稔子・星野和子擬音語擬態語使い方辞典」 (Giongogitaigotsukai-katajiten – «Словник використання звуконаслідувальних та звукообразальних слів»). – Токіо, 1995 [10];

- Хіда Йошіфумі, Асада Хідеко 「現代擬音語 / 擬態語用法辞典」 (Gendaigiongo/gitaigo yohoo-jiten – «Сучасний словник звуконаслідувальної та звукообразальної лексики класифікаційного типу»). – Токіо, 2002 [72];

- Ямаручі Накамі 「山口仲美暮らしのことば擬音・擬態語辞典」 (Kurashinokotobagion-gitai-gojiten – «Словник звуконаслідувальних і звукообразальних слів повсякденного використання»). – Токіо, 2003 [79];

- Оно Масахіро 「擬音語・擬態語 4500 日本語オノマトペ辞典」 (Gion-gogitai-gonihon-goonomatorojiten – «4500 звуконаслідувальних та звукообразальних онома-топейних слів японської мови: Словник»). – Токіо, 2007 [53].

І це зовсім не вичерпний перелік відповідних лексикографічних праць японських лінгвістів. А, як відомо, далеко не кожна навіть із давно досліджених і ретельно описаних мов світу взагалі має у своєму кодифікаційному інвентарі спеціалізовані словники онома-топейної лексики.

Вражають також обсяги цих словників, які нараховують від кількох сотень до 3-4 тисяч, а то й більше ключових японських онома-топейних слів. Так, наприклад, у реєстрі одного з найвідоміших серед перелічених словників японської онома-топейної лексики – «Словнику звуконаслідувальних та звукообразальних слів», укладачами якого були Асано Цуруко і Кіндаїчі Харухіко [9], – міститься 1647 ключових онома-топейних слів. А останній із цього переліку словників – словник Оно Масахіро «4 500 звуконаслідувальних та звукообразальних онома-топейних слів японської мови» [53], як це видно з його назви, налічує 4 500 онома-топів. За цим показником японська мова значно випереджає будь-які європейські мови, у тому числі й українську. Так, за підрахунками вітчизняної дослідниці О.І. Гаценко, яка свого часу докладно вивчала типологічні особливості звуконаслідувальної лексики трьох мов – української, російської та англійської у своїй кандидатській дисертації¹, кількість звуконаслідувальних слів у цих мовах становить, відповідно: 363, 252 і 378 одиниць.

Що стосується теоретичних наукових досліджень у галузі японської онома-топії, то переломним моментом у цьому процесі стала межа між другим і третім тисячоліттями. Саме на початку ХХІ ст. японські лінгвісти перейшли від переважно прикладних лексикографічних досліджень явища онома-топії в рідній мові до глибоких теоретичних досліджень із активним залученням цілої низки суміжних із лінгвістикою дисциплін, зокрема психології, нейрології, антропології тощо. За даними провідного, на нашу думку, на сьогодні дослідника японської онома-топії професора Нагойського університету Кімі Акіти, лише за останнє десятиліття ХХ ст. та перше десятиліття

¹ Див.: Гаценко І.О. Типологічні особливості звуконаслідувальних слів (на матеріалі української, російської та англійської мов): автореф. дис. ... к. філол. н.: 10.02.15 / І.О. Гаценко. – К.: Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. – К., 2003. – С. 15.

XXI ст. японські та зарубіжні дослідники (переважно японського походження) захистили майже півтора десятка докторських дисертацій (Ph. D) у галузі японської ономатопеї. У своїй бібліографічній довідці, що містить докладний список наукових статей, монографічних і дисертаційних досліджень, словників, навчальних посібників тощо за назвою «Бібліографія феномену японського звукоцимболізму» [2] і налічує загалом понад 800 публікацій, окрім власної дисертаційної роботи «A Grammar of Sound-Symbolic Words in Japanese: Theoretical Approaches to Iconic and Lexical Properties of Mimetics», Ph. D. dissertation (Університет Кобе, 2009) [1], він зазначає також докторські дисертації:

Хіросе Масайоші (Каліфорнійський університет, 1981) [75];

Хамано Шьоко (Флоридський університет, 1986) [69];

Кіта Сотаро (Чиказький університет, 1993) [21];

Ода Хіромі (Індіанський університет, 2000) [45];

Хірага Масако (Лондонський університет, 2000) [74];

Насу Акіо (Цукубський університет, 2002) [42];

Йошіда Ханако (Індіанський університет, 2003) [18];

Іто Ріе (Університет Очяномідзу, 2004) [15];

Сай Сеонг-Кон (Університет Беппу, 2005) [58];

Лю Чіарунг (Київський університет, 2006) [38];

Панчева Елена (Університет Чіба, 2006) [54];

Куніюкі Ното (Осацький університет, 2009) [44].

Повні назви (за бібліографічною довідкою Кімі Акіти) цих і деяких інших дисертаційних робіт у галузі японської ономатопеї наводяться у «Списку використаних джерел» до статті.

Не залишили це мовне явище поза своєю увагою і російські японісти. Першим, хто почав досліджувати японську ономатопеїчну лексику в Росії, був Є.Д. Поливанов, який присвятив цій проблемі статтю за назвою «З приводу “звукових жестів” японської мови» [56, с. 295-305]. Не обійшов своєю увагою японську ономатопею й акад. М.Й. Конрад, який у своїй фундаментальній праці «Синтаксис японської національної літературної мови» зазначав, що такі слова «дають уявлення про що-небудь у вигляді живого образу, тобто доповнюють понятійний зміст мови змістом образним. Це може стосуватися найрізноманітніших сторін сприйняття» [37, с. 170].

Окремі питання, пов'язані з явищем ономатопеї в сучасній і давній японській мові, свого часу зачіпали також Є.М. Колпакчі [36], Н.І. Фельдман [66], О.А. Фролова [67], О.П. Фролова [68], К.Є. Черевко [77] та ін.

На сьогодні, окрім деяких наукових статей з цієї проблематики, зазначених у нашому «Списку використаних джерел», наукові дослідження в галузі японської ономатопеї на теренах Російської федерації представлені двома кандидатськими дисертаціями:

а) Чиронов С.В. Ономатопозитические слова в современном японском языке (Проблемы функционирования): дис. ... к. филол. н. – М., 2004 [78];

б) Румак Н. Г. Теоретические и практические проблемы межъязыковых соответствий (на примере перевода ониматопозитической лексики в японском языке): дис. ... к. филол. н. – М., 2007 [57];

а також невеликим за обсягом навчальним посібником за назвою «Ониматопозитическая лексика в японском языке», адресованим студентам-японістам, автором якого є А. А. Подшиб'якіна (М., 2003) [55].

У вітчизняній орієнталістиці до початку ХХІ ст. ониматопейчна лексика японської мови не досліджувалась. Проте останнім часом цією проблематикою поступово починають цікавитися й українські японісти. Так, у 2012 р. в Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова викладачі японської мови видали перший в Україні науково-методичний посібник довідкового характеру за назвою «Гионго. Гитайго: учебно-методическое пособие» (Мигдальская В.И., Мигдальский В.И. и др. – Одесса: Астропринт, 2012 – 64 с.), що містить близько 150 японських ониматопейчних лексем із їхнім перекладом російською мовою та прикладами використання в сучасній японській мові.

Якщо ж говорити про наш скромний внесок у дослідження явища ониматопей японської мови, то в низці наукових статей [22-33], кандидатській дисертації [34] та монографії [35] нам певною мірою вдалося:

1) визначити кількісні та якісні показники ониматопейчних слів у складі японської лексики загалом;

2) розглянути наявні наукові гіпотези про походження ониматопейчної лексики;

3) визначити й обґрунтувати можливі причини поширення явища ониматопей в японській мові;

4) дослідити певні семантичні зміни, що відбувалися з японською ониматопейчною лексикою в діакронічному плані;

5) встановити деякі особливості функціонування ониматопейчних слів у сучасній японській мові, зокрема частотність та актуальність їхнього використання в різних стилях мовлення;

6) з позицій таксономічного (тобто системно-структурного) підходу до досліджуваного мовного матеріалу:

а) були висвітлені головні відмінності типології явища звуконаслідування в європейській та японській лінгвістиці;

б) з'ясовано й описано морфологічну структуру японської ониматопейчної лексики;

в) встановлено особливості класифікації ониматопейчних слів у сучасній японській лексикографії;

7) з позицій функціонально-семасіологічного підходу:

а) за допомогою асоціативних експериментів досліджено рівень фонетичної вмотивованості і потенційної можливості евристичної семантизації японської ониматопейчної лексики (порівняно з відповідною українською лексикою);

б) розглянуто питання контекстуальної варіативності семантики японських ониматопей;

в) виокремлено та описано фоностилістичні функції звукопису й художньо-стилістичні функції японської онomatопейчної лексики в літературних текстах; зокрема на матеріалі японської класичної поезії;

г) досліджено особливості і універсальність японського вокального та консонантного звуко символізму;

8) з позицій сучасної лінгводидактики:

а) обґрунтовано головні принципи відбору японської онomatопейчної лексики в лінгводидактичних цілях;

б) сформовано списки (своєрідні словники-мінімуми) найчастотніших онomatопейчних слів, рекомендованих для засвоєння іноземними студентами, які опановують японську мову;

в) розроблено структуру й визначено оптимальний зміст словникової статті для японсько-українського словника онomatопейчної лексики.

Як видно з наведених і стисло охарактеризованих наукових праць японських, європейських (передусім російських), а також вітчизняних фахівців у галузі японської онomatопеї, на сьогодні зроблено вже чимало. Проте наукова проблематика цього унікального і надзвичайно поширеного в японській мові явища вичерпана далеко не повно.

Ми сподіваємося, що наша стаття дозволить хоча би певною мірою краще зорієнтуватися майбутнім дослідникам цього мовного явища, визначити ще не досліджені актуальні проблеми і, враховуючи досягнення попередніх фахівців, а також застосовуючи розроблені й успішно апробовані ними на практиці методи наукового аналізу, всебічно і глибоко дослідити власну обрану наукову проблематику. Насамперед, як ми вже зазначали, це стосується студентів-японістів під час написання ними курсових, бакалаврських та магістерських робіт відповідної тематики, а також аспірантів і докторантів.

Не претендуючи на визначення повного переліку актуальних проблем японської онomatопеї, які на сьогодні все ще залишаються невирішеними, ми дозволимо собі виокремити лише деякі з них:

1) Виділення у складі японської онomatопейчної лексики синонімічних рядів і дослідження денотативних та конотативних кореляцій між лексичними одиницями у межах того чи іншого *синонімічного ряду*, оскільки однією з особливостей онomatопейчної системи японської мови є наявність серед її звуконаслідувань значної кількості синонімів¹ – своєрідних фонетичних варіантів (алофонів), ідентичних як за своєю семантикою, так і за джерелом породження відповідних звуків. Подібні фонетичні варіанти віддзеркалюють не лише територіальні, тобто діалектні (а, отже, суто синхронічні) відмінності вимови багатьох синонімічних звуконаслідувань у сучасній японській розмовній мові, а й фонетичну еволюцію цих слів у діахронічному плані. Спираючись на відповідні мовні джерела, дослідники можуть реконструювати своєрідний історичний ланцюг фонетичних змін того чи іншого конкретного онomatопея.

¹ У тому числі й «абсолютних», здавалося б, неможливих, якщо йдеться про об'єктивне позамовне звучання – конкретні звуки, породжувані реальними істотами, чітко визначеними предметами, механізмами, природними явищами тощо.

У багатьох випадках давня й середньовічна японська класична література, зокрема поезія, драматургія, а також деякі фольклорні жанри дозволяють успішно це робити.

2) Здійснення низки експериментальних компаративних досліджень для виявлення всіх типологічних особливостей індивідуального, національного й універсального звуко-символізму в японській ониматопеї і детальний опис цих типологічних особливостей.

3) Дослідження ментально-психічних механізмів та способів емоційного впливу на читачів японської ониматопеїчної лексики загалом і притаманного їй звуко-символізму зокрема на матеріалі оригінальних поетичних і прозових художніх творів, мови сучасних коміксів (манга), публіцистичних та рекламних текстів тощо.

4) Дослідження і пошук варіантів перекладу іноземними мовами так званих дієзображальних (дієобразних) слів (яп.: 擬態語 – *gimai-ro*), які не є звуконаслідуваннями у звичному для європейського мовознавства розумінні цього терміна, але з огляду на їхню морфемну структуру та функціонально-семасіологічні ознаки японські фахівці відносять їх до класу ониматопів.

5) Створення повноцінних за своїм обсягом японсько-українських та українсько-японських ониматопеїчних словників різного типу, які стали б у пригоді не лише науковцям і перекладачам, а й студентам. Такі словники, на наше переконання, повинні виконувати не лише довідкову функцію, а й містити широкий ілюстративний матеріал, який дозволяв би використовувати їх у лінгводидактичних цілях, надаючи студентам можливість поповнювати словниковий запас і накопичувати необхідні фахові знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Akita, Kimi. A Grammar of Sound-Symbolic Words in Japanese: Theoretical Approaches to Iconic and Lexical Properties of Mimetics // Akita, Kimi. – Ph.D. dissertation. – Kobe University, 2009.
2. Akita, Kimi. A Bibliography of Sound-Symbolic Phenomena in Japanese (Japan Society for the Promotion of Science & the University of Tokyo), 2010. – [EP]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/akitambo/Home/biblio/bib>. Назва з екрана. Дата звернення 09.03.2018
3. [Аманума Ясуні] 「天沼寧擬音語・擬態語辞典」 (Gionogitaigojiten – «Словник звуко-наслідувальних та звукозображальних слів»). – Токіо: Токіо-до, 1974. – 396 с.
4. [Андо Масацугу] 安藤正次 「国語音声学」 (Kokugo onseigaku – «Фонетика японської мови») / Андо Масацугу. – Токіо: Іванамі, 1932. – 275 с.
5. [Арісака Хідейо] 有坂秀世 「音韻論」 (On'inron – «Фонологія») / Хідейо Арісака. – Токіо: Сансейдо, 1940. – 336 с.
6. [Арісака Хідейо] 有坂秀世 「国語音韻史の研究」 (Kokugo on'inshi-no kenkyu – «Дослідження з історії фонем японської мови») / Хідейо Арісака. – Токіо: Мейсейдо, 1944. – 561 с.
7. [Арісака Хідейо] 有坂秀世 「上代音韻攷」 (Jodai on'inko – «Дослідження фонем давньої японської мови») / Арісака Хідейо. – Токіо: Сансейдо, 1955. – 747 с.
8. [Асано Цуруко] 「朝野鶴子擬音語・擬態語辞典」 (Gionogitaigojiten – «Словник звуко-наслідувальних та звукозображальних слів»). – Токіо: Кадокава-шйотен, 1985. – 371 с.
9. [Асано Цуруко, Кіндаїчі Харухіко] 「浅野鶴子・金田一春彦擬音語・擬態語辞典」 (Gionogitaigojiten – «Словник звуко-наслідувальних та звукозображальних слів»). – Токіо, 1988. – 371 с.

10. [Атода Тошіко, Хошіно Кадзуко] 「阿刀田稔子・星野和子擬音語擬態語使い方辞典」 (Giongogitaigotsukai-katajiten – «Словник використання звуконаслідувальних та звукозображальних слів»). – Токіо, 1995. – 614 с.
11. Большой японско-русский словарь: в 2-х томах / Под ред. акад. Н.И. Конрада. – М.: Советская энциклопедия, 1970.
12. [外国人のための基本語用例辞典] (Gaikokujin-notame-nonihon-goyoreijiten – «Словник базової японської лексики для іноземців»). – Токіо: Бунка-чьо, 1971. – 1123 (+188) с.
13. [Джінбо Каку] 神保格「國語音韻学」(Kokugo on'ingaku – «Фонетика японської мови») / Каку Джінбо. – Токіо: Мейджі, 1925. – 369 с.; 2-е вид. за назвою 「國語音声学綱要」 (Kokugo onseigaku koyo – «Основи фонетики японської мови») / Каку Джінбо. – Токіо: Мейджі, 1940. – 340 с.; 3-є вид. / Каку Джінбо. – Токіо: Мейджі, 1953 р. – 325 с.
14. [Джінбо Каку] 神保格「國語音声学入門」(Kokugo onseigaku nyumon – «Вступ до фонетики японської мови») / Каку Джінбо. – Токіо: Мейджі, 1936. – 126 с.
15. Ito, Rie. 2004a. Kodai/tyuusei-no -meku-ni okeru onomatope no hiyu-ni yoru imi-kakutyoo-ni tuite [A study of semantic extensions in onomatopoeic or mimetic words with suffix -meku in the Heian and the Muromachi Eras]. Ph.D. dissertation, Ochanomizu University.
16. [Ішігуро Рокей] 石黒魯平「日英獨佛音声入門」(Nichi-ei-doku-futsu onsei nyumon – «Вступ до фонетики японської, англійської, німецької та французької мов») / Рокей Ішігуро. – Токіо: Кобунся, 1925. – 54 с.
17. [Ішігуро Рокей] 石黒魯平「音声学通論」(Onseigaku tsuron – «Основи фонетики») / Рокей Ішігуро. – Токіо: Кобундо, 1943. – 252 с.
18. Yoshida, Hanako. 2003. Iconicity in Language Learning: The Role of Mimetics in Word Learning Tasks. Ph.D. dissertation, Indiana University.
19. [Кікудзава Суюо] 菊澤季生「國語音韻論」(Kokugo on'inron – «Фонологія японської мови») / Суюо Кікудзава. – Токіо: Кембункан, 1935. – 392 с.
20. [Кіндаїчі Кьоске] 金田一京助「國語音韻論」(Kokugo on'inron – «Фонологія японської мови») / Кьоске Кіндаїчі. – Токіо: Токьодо, 1932. – 338 с.; 2-е доп. вид. / Кьоске Кіндаїчі. – Токіо: Токьодо, 1933. – 435 с.
21. Kita, Sotaro. 1993. Language and Thought Interface: A Study of Spontaneous Gestures and Japanese Mimetics. Ph.D. dissertation, the University of Chicago.
22. Кобелянська О.І. Евристичне сприйняття семантики іншомовних звуконаслідувань (на матеріалі української та японської мов) // Записки з українського мовознавства / О.І. Кобелянська. – Одеса, 2000. – Вип. 10. – С. 50-61.
23. Кобелянська О.І. Типологія звуконаслідування в європейському японському мовознавстві // Сходознавство / О.І. Кобелянська. – К., 2000. – № 9-10. – С. 11-26.
24. Кобелянська О.І. Звукосімволізм у японській мові як об'єкт семасіологічного дослідження // Мовні та концептуальні картини світу / О.І. Кобелянська. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2009. – Вип. 25 (Ч. 2). – С. 60-64.
25. Кобелянська О.І. Японська онотопоетична лексика: лінгводидактичний аспект // Мовні та концептуальні картини світу. Зб. наук. праць (Доповіді першої міжнародної наукової конференції з японістики) (22-23.10.2009 р.) / О.І. Кобелянська. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2009. – Вип. 27. – С. 33-46.
26. Кобелянська О.І. Звукопис і стилістичні функції онотопоетичної лексики в японській класичній поезії // Мовні та концептуальні картини світу / О.І. Кобелянська. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2010. – Вип. 28. – С. 33-41.

27. *Кобелянська О.І.* Діахронічні зміни в семантиці японської ононапоетичної лексики поезії // Мовні та концептуальні картини світу / О.І. Кобелянська. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2011. – Вип. 35. – С. 48-54.
28. *Кобелянська О.І.* Особливість і універсальність японського вокального звуко символізму (на матеріалі японської та європейської поезії // Східний Світ / О.І. Кобелянська. – К., 2011. – № 4. – С. 111-120.
29. *Кобелянська О.І.* Консонантний звуко символізм японських ононапоетом // Мовні та концептуальні картини світу / О.І. Кобелянська. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2012. – Вип. 40. – С. 55-63.
30. *Кобелянська О.І.* Японська ононапоет у світлі європейської лінгвістичної традиції // Вісник Одеського національного університету. Філологія: мовознавство / О.І. Кобелянська. – Одеса, 2012. – Т. 12. – Вип. 4. – С. 49-58.
31. *Кобелянська О.І.* Дослідження явища ононапоеті в японській лінгвістиці // Мовні та концептуальні картини світу / О.І. Кобелянська. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2013. – Вип. 45. – С. 49-60.
32. *Кобелянська О.І.* Таксономічний аспект перекладу японської ононапоетичної лексики українською мовою // Мовні та концептуальні картини світу / О.І. Кобелянська. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2015. – Вип. 54. – С. 53-65.
33. *Кобелянська О.І.* Макро- та мікроструктурні характеристики японсько-українського словника ононапоетичної лексики // Мовні та концептуальні картини світу / О.І. Кобелянська. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2016. – Вип. 58. – С. 34-42.
34. *Кобелянська О.І.* Ононапоетична система сучасної японської мови (таксономічний, семасіологічний, функціональний та лінгводидактичний аспекти). Автореферат дис. ... к. філ. н. зі спеціальності 10.02.13 – мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2013. – 20 с.
35. *Кобелянська О.І.* Ононапоетична система сучасної японської мови. Наукова монографія / О.І. Кобелянська. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2017. – 294 с
36. *Колпакчи Е.М.* Строй японского языка / Евгения Максимовна Колпакчи. – Л.: Научно-исслед. ин-т языкознания, 1936. – 33 с.
37. *Конрад Н.И.* Синтаксис японского национального литературного языка / Николай Иосифович. Конрад – М.: Изд. т-во иностр. рабочих в СССР, 1937. – 375 с.
38. *Lu, Chiarung.* 2006. Giongo/gitaigo-no hiyuteki-kakutyoo-no syosoo: Ninti-gengogaku-to ruikeiron-no kanten-kara [Aspects of figurative extensions of mimetics: From cognitive linguistic and typological perspectives]. Ph.D. dissertation, Kyoto University.
39. [Мацумура Акіра, Ямагучі Акіхо, Вада Тошімаса] 松村明、山口明德、和田利政「古語辞典」(Кого-джітен – «Словник давньо японської мови») / Укладачі: Акіра Мацумура, Акіхо Ямагучі, Тошімаса Вада. – Токіо: Обуншя, 1994. – 1535 с.
40. [Мураяма Шічіро] 村山七郎「日本語の起源」(Ніхон-го но кіген – «Походження японської мови») / Шічіро Мураяма. – Токіо: Кобундо, 1973. – 269 с.
41. [Мураяма Шічіро] 村山七郎「日本語の語源」(Ніхон-го но гоген – «Етимологія японської мови») / Шічіро Мураяма. – Токіо: Кобундо, 1974. – 274 с.
42. *Nasu, Akio.* 2002. Nihongo onomatopoeia-no gokeisei-to inritu-koozoo [Word formation and prosodic structures of Japanese onomatopoeia]. Ph.D. dissertation, University of Tsukuba.
43. [Nihonkoku-godaijiten] 「日本国語大辞典(全20巻)」(«Великий словник японської мови: в 20 томах»). – Токіо: Шьогаккан. – 1972-1976.
44. *Noto, Kuniyuki.* 2009. Nihongo onomatopoeia-no syosoo. Ph.D. dissertation, Osaka University.

45. *Oda, Hiromi*. 2000. An Embodied Semantic Mechanism for Mimetic Words in Japanese. Ph.D. dissertation, Indiana University.
46. [Окакура Йошісабуро]岡倉由三郎「発音学講話」(Hatsuonagakukowa – «Лекції з фонетики») / Йошісабуро Окакура. – Токіо: Хоейкан, 1901. – 140 с.
47. [Оніші Масао]大西雅雄「音声学史」(Onseigakushi – «Історія фонетики») / Масао Оніші. – Токіо: Мейджі, 1934. – 146 с.
48. [Оніші Масао]大西雅雄「教育音声学」(Kyoiku onseigaku «Навчальна фонетика») / Масао Оніші. – Токіо: Бунгакуша, 1936. – 378 с.
49. [Оніші Масао]大西雅雄「國語音声論」(Kokugo onseiron – «Фонетика японської мови») / Масао Оніші. – Токіо: Кобунша, 1940. – 205 с.
50. [Оніші Масао]大西雅雄「國語科学論考」(Kokugo kagaku ronko – «Роздуми про японське мовознавство») / Масао Оніші. – Токіо: Шюбункан, 1943. – 488 с.
51. [Оніші Масао]大西雅雄「音声國語要説」(Onsei kokugo yosetsu – «Фонетичний нарис японської мови») / Масао Оніші. – Токіо: Шінчюся, 1954. – 353 с.
52. [Оніші Масао]大西雅雄「國語音声教本」(Kokugo onsei kyohon – «Навчальний посібник з фонетики японської мови») / Масао Оніші. – Токіо: Кобундо, 1955. – 108 с.
53. [Оно Масахіро]「擬音語・擬態語 4 500 日本語オノマトペ辞典」(Gion-gogitai-gonihon-go 4500 onomatopieiten – «4 500 звуконаслідувальних та звукозображальних ономотопейчних слів японської мови: Словник») / Токіо: Шьогакукан, 2007. – 701 с.
54. *Pancheva, Elena Latchezarova*. 2006. Nihongo-no giseigo/gitaigo-ni okeru keitai-to imi-no sookan-ni tuite-no kenkyuu [A study of the correlations between the form and meaning in Japanese mimetics]. Ph.D. dissertation, Chiba University.
55. *Подшибякина А.А.* Ономотопейтическая лексика в японском языке: Учебное пособие для студентов востоковедных вузов / А.А. Подшибякина. – М.: Муравей, 2003. – 63 с.
56. *Поливанов Е.Д.* По поводу «звуковых жестов» японского языка // Статьи по общему языкознанию / Евгений Дмитриевич Поливанов. – М.: Наука, 1968. – С. 295-305.
57. *Румак Н.Г.* Теоретические и практические проблемы межъязыковых соответствий (на примере перевода ономотопейтической лексики в японском языке): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.22 / Наталья Григорьевна Румак. – М.: Институт стран Азии и Африки при МГУ имени М.В. Ломоносова, 2007. – 163 с.
58. *Sai, Seong-Kon*. 2005. Nihongo onomatopoe-no go-keisei-no koosatu [A study of word formation of Japanese mimetics]. Ph.D. dissertation, Beppu University.
59. [Сакума Канае] 佐久間鼎「國語の発音とアクセント」(Kokugo-no hatsuon to akusento – «Вимова та наголос в японській мові») / Канае Сакума. – Токіо: Добункан, 1919. – 441 с.
60. [Сакума Канае] 佐久間鼎「日本音声学」(Nihon onseigaku – «Японська фонетика») / Канае Сакума. – Токіо: Кьобунша, 1929. – 688 с.
61. [Сакума Канае] 佐久間鼎「実践日本音声学」(Jissen Nihon onseigaku – «Практична японська фонетика») / Канае Сакума. – Токіо: Добуншюін, 1941. – 192 с.
62. [Сакума Канае] 佐久間鼎「日本語のかなめ一音韻と語法の法則」(Nihongo-no kaname – on'in to goho-no hosoku – «Сутність японської мови. Закони фонології і граматики») / Канае Сакума. – Токіо: Токо, 1955. – 279 с.
63. *Сусов И.П.* История языкознания: Учебное пособие для студентов старших курсов и аспирантов / И.П. Сусов. – Тверь: Тверской гос. ун-т, 1999. – [EP]. – Режим доступа: <http://>

www.e-reading.org.ua/bookreader.php/55301/Susov_-_Istoriya_yazykoznaniiya.html. Назва з екрана. Дата звернення 09.03.2018

64. [Таморі Ікухіро] 田森育弘良「日本語オノマトペの研究」(Nihon-go onomatope-no kenkyu) – «Дослідження японської ономатопеї») / Ікухіро Таморі. – Кобе: Кобе шьока дайгаку кенкюдзьо, 1991. – 220 с.
65. [Теракава Кішіо] 寺川喜四男「声音、音韻論」(Seion, on'inron – «Фонетика та фонологія») / Кішіо Теракава. – Токіо: Хосей дайгаку, 1950. – 343 с.
66. *Фельдман Н.И.* Японский язык / Наталья Исаевна Фельдман. – М.: Издательство восточной литературы, 1960. – 96 с.
67. *Фролова О.П.* Эмоционально-оценочные существительные в лексике и фразеологии японского языка // Экспрессивность лексики фразеологии / О.П. Фролова. – Новосибирск: Изд-во НГУ, 1983. – С. 114-122.
68. *Фролова О.П.* Ономатопозитические слова японского языка в функции экспрессивной характеристики человека и их системные связи // Системные отношения на разных уровнях языка / О.П. Фролова. – Новосибирск: Изд-во НГУ, 1988. – С. 65-70. – [EP]. – Режим доступа: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=75889>. Назва з екрана. Дата звернення 09.03.2018
69. *Hamano, Shoko.* 1986. The Sound-Symbolic System of Japanese. Ph.D. dissertation, University of Florida.
70. [Хашімото Шінкічі] 橋本進吉「古代國語の音韻に就いて」(Kodai kokugo-no on'in-tsuite – «Про фонему давньояпонської мови») / Шінкічі Хашімото. – Токіо: Джінтей-ін, 1941. – 108 с.
71. [Хашімото Шінкічі] 橋本進吉「國語音韻の研究」(Kokugo on'in-no kenkyu – «Дослідження з фонології японської мови») / Шінкічі Хашімото. – Токіо: Іванамі, 1950. – 370 с.
72. [Хіда Йошіфумі, Асада Хідеко] 飛田良文・浅田秀子「現代擬音語 / 擬態語用法辞典」(Gendaigongo/gitaiyogooohoo-jiten – «Сучасний словник звуконаслідувальної та звукообразжальної лексики класифікаційного типу»). – Токіо: Токіо-до, 2002. – 350 с.
73. [Хіната Шірео] 日向茂男「擬音語擬態語の読本」(Gion-go gitai-go-no tokuhon – «Звуконаслідувальна та звукообразжальна лексика: книга для читання/хрестоматія») / Шірео Хіната. – Токіо: Шьогаккан, 1991. – 316 с.
74. *Hiraga, Masako, K.* The Interplay of Metaphor and Iconicity: A Cognitive Approach. Ph.D. dissertation, University of London, 2000.
75. *Hirose, Masayoshi.* Japanese and English Contrastive Lexicology: The Role of Japanese “Mimetic Adverbs.” Ph.D. dissertation, University of California, Berkeley, 1981.
76. [Чанг Андрю С. (Chang Andrew S.)] チャン、アンドルー「和英擬態語擬音語分類用法辞典」(Va-eigitaigogion-gobunruiyohojiten – «Японсько-англійський ономатопейчний словник (класифікаційного типу») / Андрю С. Чанг (Andrew S. Chang). – Токіо: Тайшю-кан-шьотен, 1990. – 554 с.
77. *Черевко К.Е.* Наречия в системе частей речи современного японского языка // Вопросы японского языка / К.Е. Черевко. – М.: МГУ, 1971. – С. 79-112.
78. *Чиронов С.В.* Ономатопозитические слова в современном японском языке: проблемы функционирования: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.22 / Чиронов С.В. – М. МГУ, 2004. – 221 с. – [EP]. – Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/94794.html>. Назва з екрана. Дата звернення 09.03.2018
79. [Ямагучі Накамі] 山口仲美「暮らしのことば擬音・擬態語辞典」(Kurashi-nokotobagion-gitai-go-jiten – «Словник звуконаслідувальних та звукообразжальних слів повсякденного вжитку») / Накамі Ямагучі. – Токіо: Коданші, 2003. – 606 с.

80. Японсько-український словник ониматопеїчної лексики. Укладачі: Кобелянська О., Егава Х. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2016. – 320 с.
81. Японсько-український тематичний словник ониматопеїчної лексики. Укладачі: Егава Х., Кобелянська О. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2016. – 420 с.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2018

О. Кобелянская, канд. филол. наук, ассист.

Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, Киев

ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ОБЛАСТИ ЯПОНСКОЙ ОНОМАТОПЕИ

Проблема заключается в необходимости четкого определения и детального обоснования перспективных направлений научных исследований в области современной японской ониматопеи. С одной стороны, японская ониматопеическая система, которая является одной из самых богатых в мире, в научном плане до сих пор остается исследованной далеко не полно. А с другой – заинтересованность в этой проблематике со стороны иностранных, в том числе и украинских студентов-японистов, которые овладевают японским языком как будущей специальностью, в силу различных обстоятельств всегда была чрезвычайно высокой. Однако, выбирая ту или иную научную проблему, связанную с японской ониматопеией, для курсовых, бакалаврских или же магистерских работ, будущие специалисты в области японистики очень плохо знакомы с тем, что уже основательно исследовано как в самой Японии, так и за ее пределами, а что действительно требует внимания со стороны современных ученых. Именно в попытке сформулировать ответы на эти и некоторые другие вопросы заключается цель нашего аналитического исследования.

Ключевые слова: японский язык, звукоподражания, ониматопея, ониматопеическая лексика, звукопись, звукоимовизм, фоностилистика.

O. Kobelyanska, PhD in Philology, teaching assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

PERSPECTIVE DIRECTIONS OF SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF JAPANESE ONOMATOPEIA

The problem is the need for a clear definition and detailed explanation of promising areas of scientific research in the field of modern Japanese onomatopoeia. On the one hand, the Japanese onomatopoeic system, which is one of the richest in the world, is still far from being fully explored in the scientific plan. And on the other hand, the interest in this problem from foreign, including Ukrainian, Japanese language students who master Japanese as a future major field has always been extremely high due to various circumstances. However, choosing a scientific problem associated with Japanese onomatopoeia, for study, bachelor's or master's works, future specialists in the field of Japanese do not actually know about what has already been thoroughly researched both in Japan and abroad, and what really requires attention from modern scientists. Thus, the aim of our analytical research is trying to formulate answers to these and some other questions.

Key words: Japanese language, onomatopoeia, onomatopoeic vocabulary, sound recording, sound-symbolism, phonostylistics.

ЗМІНА КОНЦЕПТУ ОБОВ'ЯЗКУ В ЯПОНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ-ХХІ СТ. ПІД ВПЛИВОМ СОЦІАЛЬНИХ ЧИННИКІВ

Статтю присвячено аналізу сучасного розуміння японцями концепту обов'язку та його вираження в японській мові. Концепти, у тому числі концепт обов'язку, привертають увагу дослідників, але через специфічність тематики та її новизну для науки багато питань залишаються спірними і вимагають додаткових досліджень. Окрім цього, складнощі для дослідників представляє динамічність семантики концепту та його постійний розвиток під впливом зовнішніх чинників. У той самий час, розуміння концепту сприяє покращенню обізнаності у культурі країни та особливостях стосунків між людьми в японському суспільстві.

Ключові слова: японська лінгвокультура, концепт, обов'язок, соціальні зміни, японське суспільство.

Починаючи з перших досліджень японської культури, концепт обов'язку *гірі* вважався одним з її ключових понять. І, хоча питання щодо унікальності концепту *гірі* для японської культури є спірним, таке поняття обов'язку є безумовно значущою частиною мовної картини світу японців.

Не зважаючи на визначну роль цього концепту для лінгвокультури Японії, у дослідженнях, які йому присвячені, залишається ще багато спірних та невизначених питань. Для аналізу концепту проблемою також є його постійний розвиток, який прямо пов'язаний із змінами у культурі та мові. Таким чином, актуальність цього дослідження визначається необхідністю зрозуміти основні зміни, які відбулися у концепті *гірі* на перетині ХХ-ХХІ ст., для його подальшого дослідження у контексті сучасної японської культури, та комплексних досліджень культури та лінгвокультури Японії загалом.

Метою нашого дослідження є визначити, які зміни відбулися у концепті обов'язку *гірі* у японській лінгвокультурі кінця ХХ-ХХІ ст. Мета дослідження передбачає виконання таких завдань: аналіз соціальних факторів, які вплинули на культуру Японії та призвели до змін у концепті, визначення характеру їхнього впливу, а також аналіз змін, які відбулися у лексичному вираженні концепту *гірі* у японській мові.

Об'єктом дослідження є сучасна японська лінгвокультура, а предметом дослідження – концепт обов'язку *гірі* та його сучасна семантика. Як матеріал дослідження використано лексичні засоби вираження концепту *гірі* у японській мові.

Для досягнення поставленої мети обрано комплексний метод дослідження, використано порівняльно-історичний метод, когнітивно-семантичний метод, а також письмове опитування. Наукова новизна нашого дослідження полягає у проведенні опитування серед японських студентів з метою визначити їхнє розуміння поняття *гірі*, а також переосмислення цього поняття, яке відбулося у сучасній японській культурі.

Першою західною працею, яка детально розглядала сутність цього концепту, є написана у 1947 р. праця Рут Бенедікт «Хризантема і меч». Дослідниця називає *tipi* «найтяжчим видом відплати» і зазначає широке коло понять, які до нього входять [1, с.133]. Концепт *tipi* умовно розбивається на дві частини «обов'язок стосовно світу» та «обов'язок стосовно власного імені», де у перше входять зобов'язання стосовно феодала, родини чоловіка або дружини, до людини, яка зробила певну послугу, та до далеких родичів. До другого входять зобов'язання очистити власну репутацію, не визнавати за собою професійних невдач, та слідувати традиціям власної культури (наприклад, дотримуватися відповідної поведінки, вести спосіб життя відповідно до свого статусу тощо) [1, с.116]. Рут Бенедікт наголошує, що такі зобов'язання є часто неприємними для японців, та вони дотримуються їх за примусом, а не за власною волею. Дослідниця вважала його унікальним, притаманним лише японській культурі [1, с.134].

Але багато японських дослідників не погоджуються з Рут Бенедікт, визнаючи фундаментальність її праці, але вказуючи як мінус її роботи те, що вона ніколи не була в Японії і не мала можливості проводити там польові дослідження [2, с.18]. Деякі японські дослідники, наприклад, Нагано Акіко, заперечують існування цього концепту лише у культурі Японії [5, с.62].

Окрім цього, якщо подивитися на визначення *tipi* у сучасних японських словниках, то його значення буде вужчим за визначення Рут Бенедікт. Сюди все ще входить неоднозначне визначення «правильний життєвий шлях, якого має дотримуватися людина», але більш детально він визначається як «усвідомлення необхідності підтримки репутації у стосунках між людьми», та, окрім цього, «стосунки між родичами, не пов'язаними кровно» [5, с.63]. Лише у «Великому словнику японської мови» (日本国語大辞典) як одне з визначень *tipi* надається «у світських відносинах, слова та дії, які виконують із небажанням» [3, с.297].

Але, не зважаючи на певний елемент примусу, який і на сьогодні наявний у *tipi*, Нагано Акіко, цитуючи одного зі своїх інтерв'юерів, заперечує, що це не «найтяжчий вид відплати», а той, який «найбільш клопітно виконувати» [5, с.69].

Невідповідність концепту *tipi* у праці «Хризантема і меч» можна пояснити як специфікою трактування цього концепту, так і зміною його ролі у культурі. Зазначимо, що за зміними у культурі нерозривно йде зміна концепту обов'язку у японській лінгвокультурі.

Одні з найбільш помітних змін, яких зазнав концепт *tipi*, є зміна його ролі у робочих та родинних стосунках. Такі зміни, в свою чергу, пов'язані із соціальними змінами, які відбулися у цих двох сферах життя японців наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Вони також асоціюються із більш глибокими зрушеннями у картині світу японського народу.

У 1967 році дослідниця Накане Чіе, зображуючи тогочасне японське суспільство у своїй роботі «Стосунки між людьми у ієрархічному суспільстві», зазначала, що центральним поняттям у структурі такого суспільстві є «позиція» людини, її «місце» у ньому (場 /*ba*/). Йому вона протиставляла суспільство, центральним поняттям структури якого є «якості» та «здібності» людини (資格 /*shikaku*/) [4, с.11].

У суспільстві, центром якого є «місце», головна увага приділяється тому, до якого місця належить людина. Університет, у якому японець навчався, був набагато важливіший за те, звідки він приїхав; компанія, де він працював, була так само важливіша за його посаду. Така сама значущість надавалася і родині: людина могла одночасно належати лише до однієї родини, і коли жінка виходила заміж, вона переставала бути частиною своєї родини, та ставала частиною родини свого чоловіка [4, с.38].

Концепт *ipri*, так чи інакше, був частиною всіх цих сфер життя японців. Оскільки «місцю» людини надавалося таке велике значення, його втрата була одним із найбільших страхів тогочасного японця. І, так само, японець відчував певні зобов'язання стосовно людини або групи, завдяки яким він отримував своє «місце» у суспільстві. Тобто, незалежно від своїх власних бажань та почуттів, японець був зобов'язаний «повертати борг».

Паралельно з цим існувала ще одна сфера життя, тісно пов'язана з концептом *ipri*, але яка вже мала більший стосунок до добросусідських взаємин і будувалася за принципом «послуга за послугу» (お互い様 /*omatai-sama*). До неї входила допомога сусідам у тих заходах, які потребували великої кількості людей, наприклад, під час проведення похорон [5, с.67].

Але у другій половині ХХ ст. ситуація у суспільстві почала змінюватися. В першу чергу це стало помітно у тих змінах, яких зазнав інститут шлюбу. Так, за даними державного японського центру досліджень соціального забезпечення та проблем населення, у 1930-1939 рр. частка шлюбів за домовленостями становила 69,0% від загальної кількості, а шлюбів, причиною яких були романтичні стосунки – 13,4%. На протипагу цьому, у 1965-1969 рр. кількість обох варіантів шлюбу стала приблизно однаковою. А вже у 1970-1975 рр. кількість шлюбів, які склалися за романтичних стосунків, перевищила кількість шлюбів за домовленостями [6]. Таким чином, шлюб почав триматися не на примусових зобов'язаннях партнерів, а на добровільно прийнятому рішенні.

Щодо робочої сфери життя, то там ситуація почала змінюватися через економічну кризу та крах системи позитивного найму. Через те, що працедавці змінили своє ставлення до бізнесу та почали надавати перевагу дешевшій робочій силі, а не працівникам з довшим терміном роботи, та збільшення кількості звільнень через реструктуризацію підприємств, працівники почали почувати себе менш зобов'язаними щодо власної фірми.

Враховуючи вплив західних тенденцій до індивідуалізму, почуття обов'язку щодо свого «місця» у суспільстві та людей, які його забезпечують, почало слабшати. Структура японського суспільства, можливо, не змінилася повністю на таке суспільство, у центрі якого знаходяться «якості» людини, але орієнтація на них значно посилилась (наприклад, адміністрація компаній стала більше заохочувати підвищеннями та надбавками робочі досягнення працівників, а не строк їх роботи).

Концепт *ipri*, який існував у межах взаємин «послуга за послугу», наразі не зник, але також послабшав у зв'язку зі значною урбанізацією суспільства та появою відповідних сервісів, які зробили цей принцип менш актуальним. Зараз практичним

прикладом таких зобов'язань є японські фестивалі *мацури*, під час яких японці збираються з різних місць з метою організації фестивалю.

Через вищезазначені соціальні чинники лексичне вираження концепту *гірі* також зазнало деяких змін. Якщо раніше вислови, частиною яких була лексема *гірі*, мали глибоке культурне наповнення за яким, окрім іншого, стояв і тиск із боку суспільства, то наразі культурна значущість таких висловів значно зменшилася. І якщо більш сталі форми, наприклад, слова на позначення стосунків між родичами, не пов'язаними кровно (тобто, така лексика, як 義理の母 /*гірі-но-хаха*/ або 義理の父 /*гірі-но-чічі*/), майже не змінилися, то більш вільні у вживанні сленгові слова та вислови зазнали певного переосмислення.

Для того, щоб прослідкувати таке переосмислення на практиці, ми провели опитування серед японських студентів щодо їхнього розуміння концепту *гірі*.

До списку питань входило питання щодо поняття *гірі-чьоко* (ギリチョコ), *шоколаду-за-обов'язком*, який є хорошим прикладом вираження концепту *гірі* у мові та культурі. Раніше лексема *гірі-чьоко* використовувалася на позначення шоколаду, який на день святого Валентина жінки дарували чоловікам зі своєї фірми (або іншої групи поза родиною, до якої належали жінки) у знак подяки за підтримку та допомогу.

Наразі цей символ став більш вільним, і такий шоколад жінки починають дарувати простим друзям, як чоловічої так і жіночої статі. Так, за результатами опитування (звернімо увагу, що відповіді буди вільними, можна було надавати декілька варіантів відповідей), 80% опитуваних повідомили, що дарували *гірі-чьоко* своїм друзям. В той же час, лише 30% зазначили, що дарували такий шоколад знайомим із групи, до якої вони належать, тобто у клубах або класах. Були також відповіді, що *гірі-чьоко* дарували і членам родини. Тобто, можна побачити, що початкове символічне наповнення дарунку починає стиратися.

Відповіді на питання щодо понять, які асоціюються з концептом *гірі*, також наочно показує його переосмислення, яке відбулося у японській лінгвокультурі. Так, наприклад, майже не було відповідей, які б зазначали актуальність *гірі* для сучасної японської культури у тому обсязі, який він мав, наприклад, на початку ХХ ст.

Лише 40% опитуваних відповіли, що концепт *гірі* можна визначити як необхідність повертати борг тій людині, яка зробила певну послугу. Окрім цього, концепт *гірі* пов'язують із хорошими манерами і такими символами, як вищезазначений *гірі-чьоко*. До семантичного поля цього концепту опитувані також включили родичів, не пов'язаних кровно. Цікавим є зауваження одного з опитуваних про те, що у сучасній культурі Японії *гірі* яскраво виражено у групах *якудза* – і це була єдина згадка про *гірі* щодо «місця», до якого належить людина.

Окрім цього, деякі опитувані надали відповіді, які дозволяють зробити висновок про поступову архаїзацію поняття *гірі*. Наприклад, його асоціювали з самурайським прощарком суспільства, театром кабукі та традиційною, але у сучасній японській культурі неактуальною дихотомією 義理人情 (*гірі-ніндзьо*!, обов'язок-почуття).

Але послаблення актуальності поняття *гірі* як такого говорить швидше не про поступове зникнення концепту обов'язку з лінгвокультури, а про його переосмислення

під впливом індивідуалізації японського суспільства. Так, поняття *giri* асоціюється з більш історичним та традиційним концептом. Щодо сучасної лінгвокультури Японії, то замість нього стає актуальним поняття «людини, яка наглядає за кимось та допомагає у скрутному становищі» (面倒を見てくれる人/мендо:-о-міте-куреру-хіто/). Цей процес свідчить про більш точне направлення почуття обов'язку безпосередньо на людину, яка надає практичну допомогу іншій окремій людині, і разом із тим про якісне переосмислення концепту.

Таким чином, ми можемо говорити про якісні зміни концепту обов'язку *giri*, що відбулися у лінгвокультурі, та його переорієнтацію на окремо взятую особистість. Причиною цього стала індивідуалізація японського суспільства, а також запозичення ним деяких західних реалій, наприклад, способів ведення бізнесу або укладання шлюбів через романтичні стосунки. Потрібно відзначити, що, хоча такі запозичення сталися під великим впливом західної культури, певний вплив мала також і готовність японського суспільства прийняти ці запозичення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Benedict Ruth*. The Chrysanthemum and the Sword. Patterns of Japanese culture (With a Foreword by Ezra F. Vogel) / Benedict Ruth. – Boston – Rutland, Vermont – Tokyo: Tuttle Publishing, 2003. – 324 p.
2. 小池利正. あまえと義理—日本人の心の構造 / 小池利正. - 東京: 鳥影社刊、2006. – 213頁
3. 小学館国語辞典編集部編集. 日本国語大辞典. - 東京: 小学館、2006. – 1181頁
4. 中根千枝. タテ社会の人間関係 : 単一社会の理論 / 中根千枝. - 東京: 講談社、1967. – 227頁
5. 長野晃子. 義理は日本文化に固有のものか / 長野晃子. – Tokyo: The Bulletin of Faculty of Sociology, Toyo University. – 2000. – P. 61-74.
6. 第15回出生動向基本調査（結婚と出産に関する全国調査） | 国立社会保障・人口問題研究所: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipss.go.jp/ps-doukou/j/doukou15/doukou15_gaiyo.asp. – Назва з екрана. Дата звернення 29. 06. 2017.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2018

А. Колдаева, студ.,

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ИЗМЕНЕНИЕ КОНЦЕПТА ДОЛГА В ЯПОНСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XX-XXI СТ. ПОД ВЛИЯНИЕМ СОЦИАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ

Статья посвящена анализу современного понимания японцами концепта долга и его выражения в японском языке. Концепты, в том числе концепт долга, привлекают внимание исследователей, но многие вопросы остаются спорными и требуют дополнительного анализа из-за специфичности темы и ее новизны. Кроме того, сложность для исследователей представляет динамичность семантики концепта и его постоянное развитие под влиянием вне-

иных факторов. В то же время, понимание концепта способствует улучшению осведомленности о культуре Японии и особенностях взаимоотношений между людьми в японском обществе.

Ключевые слова: японская лингвокультура, концепт, долг, социальные изменения, японское общество.

A. Koldaieva, student,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE CHANGE OF THE JAPANESE CONCEPT OF DEBT IN THE LINGUISTIC CULTURE IN LATE XX – XXI C. UNDER THE INFLUENCE OF SOCIAL FACTORS

The article addresses one of the most difficult issues in the Japanese studies – the Japanese concept of debt and its changes in the Japanese contemporary linguistic culture. Concepts and their peculiarities attract attention of numerous researchers. However, due to the specific features of the topic, there are still many controversial issues, which require further analysis. The difficulties also lie in the swift changes, typical for the concept, as well as in its constant development under the influence of various factors. At the same time, better understanding of the concept provides an access to the further exploration of the Japanese culture and social relationships within it.

Key words: Japanese linguistic culture, concept, debt, social changes, Japanese society.

УДК 811.521'27:004.774.6-057.68БЛОГ

О. Колосова, асист.

Львівський національний університет
імені Івана Франка, Львів

АСПЕКТНИЙ ПІДХІД ДО ВИДІЛЕННЯ ЖАНРОТВОРЧИХ ОЗНАК ЯПОНСЬКИХ ТРЕВЕЛ-БЛОГІВ

У статті здійснено спробу виділити жанротворчі ознаки японських мандрівних блогів в аспектному підході. Також висвітлені особливості блогів з позиції Інтернет-лінгвістики.

Ключові слова: жанр, Інтернет-лінгвістика, тревел-блог.

Виникнення нового виду комунікації, а саме комп'ютерно-опосередкованої комунікації привело до появи нової галузі мовознавства – Інтернет-лінгвістики. Це поняття сформулював Девід Крістал. Дослідження мовознавців фокусуються на вивченні основних фонетичних, граматичних, семантичних та словотвірних особливостей функціонування природної мови в Інтернеті [2, с.223]. З позиції Інтернет-лінгвістики тревел-блог є цікавим сегментом для вивчення комунікативної взаємодії у Мережі. Брак досліджень у сфері мандрівних блогів зумовлює актуальність цієї роботи. Мета статті – здійснити аспектний підхід до виділення жанротворчих ознак японських тревел-блогів. Дослідження було здійснено за допомогою описового методу та методу суцільної вибірки.

Інтернет-лінгвістика є науковим напрямом інтегративного типу, який має з'єднувати підходи та методологію різних лінгвістичних дисциплін: соціолінгвістики, психолінгвістики, лінгвістики тексту, при цьому формуючи і свій власний дослідницький інструментарій.

Одним із завдань Інтернет-лінгвістики є опис інтернет-жанрів. Жанром називають типову модель мовленнєвої дії, що опосередкована комп'ютером і спеціальними мережами, і реалізується за допомогою стійкого типу тексту. Таке визначення передбачає наявність деяких стабільних параметрів жанру, що мають прагматичну, медійну, змістовну і мовну природу [2, с.223].

Проблемними моментами, пов'язаними з функціонуванням Інтернет жанрів, є:

- опис соціальних і організаційних функцій жанрів, тобто визначення їхньої ролі і місця у дискурсивній спільноті, жанровий репертуар і система жанрів загалом;
- вивчення функцій жанру з точки зору користувача інтерфейсу [1, с. 378];
- вивчення здатності пристосування паперових жанрів до нового електронного середовища з постійно зростаючими можливостями гіпермедіа;
- особливості гібридизації жанрів і виникнення абсолютно нових форм Інтернет-жанрів [4].

Більшість дослідників Інтернет-жанрів зосереджують свою увагу на медійному параметрі. І справді, одним із найбільш важливих факторів, що впливають на Інтернет-жанр, є гіпертекстуальність та інтерактивність середовища. Впливають на жанр і технічні можливості Інтернету в передачі й оновленні інформації, і можливості у створенні аудіовізуальних текстових елементів, які надає тільки це середовище.

Все більшого впливу й актуальності в Інтернеті набуває графічна сторона текстового дизайну – колірна палітра й елементи форматування. І тут інтенсивність використання мультимедійних елементів у тексті не може не впливати на жанр: мультимедіа можуть підтримувати текст, бути в нього інтегрованими або повністю його замінювати [1, с. 385].

Намагаючись описати все різноманіття комунікативних веб-практик, С. Херрінг запропонувала взагалі відмовитися від поняття жанру або формату комунікації і звернутися до аспектного підходу, який досить добре розроблений в бібліотекознавстві та інформатиці [3]. На думку Херрінг, підхід до комп'ютерно опосередкованої комунікації з позицій теорії жанрів має низку обмежень. Він спрощує все комунікативне багатство Мережі, зводючи його до певних рівнів абстрагування. Його також складно застосовувати до нових комунікативних практик, що виникають, наприклад, клієнтських серверів, функціонування яких обмежується певними предметними доменами (освітніми, урядовими, інституційними та іншими). Херрінг також вважає, що дослідженням з Інтернет-жанрів бракує ретельного лінгвістичного аналізу матеріалу. Херрінг вказує: щоб описати все комунікативне багатство мовних і немовних веб-практик, потрібен дещо інший підхід і вихід за рамки теорії жанрів. Дослідниця вводить поняття «структурного аналізу аспектів комунікації» (facets), ґрунтуючись на підходах Мішель Коло і Ненсі Бельмор, а також дискурсивному підході Делла Хаймса.

Всі аспекти С. Херрінг ділить на дві групи і визначає їх як «середовище» і «ситуація» [3].

До аспектів середовища дослідниця відносить такі параметри: синхронність і спрямованість комунікації (загалом блог можна віднести до асинхронного Інтернет жанру, оскільки часовий проміжок між текстом-стимулом і текстом-реакцією може становити від декількох хвилин до декількох днів, місяців і навіть років, що неможливо в таких синхронних Інтернет-жанрах, як чат. У блозі автор має можливість ретельно обмірковувати свій комунікативний намір і реалізувати його за допомогою відповідних мовних засобів), розмір буфера повідомлення, комунікативні канали, анонімність або приватність повідомлень, можливості фільтрації і цитування, формат повідомлення.

До ситуативних факторів, на думку Херрінг, можуть бути віднесені 8 кластерів:

1) *Структура участі.*

У подорожніх блогах обмін інформацією відбувається за схемою «один – усім», тобто автор відповідає на коментарі до власного запису, а також за схемою «всі з усіма», тобто користувачі спілкуються в коментарях до будь-якого запису. Автор блогу може виступати анонімно або вказувати дані про себе. Основним засобом ідентифікації користувача стає його нікнейм. Як правило, навколо кожного блогу формується своє коло зацікавлених осіб, які беруть участь в обговореннях і коментують записи автора. Інформація є публічною, оскільки будь-який блогівий запис розрахований на відгук читачів. Свідомо чи ні, але користувач Інтернету створює запис власне тому, що хоче бути прочитаним. Кількість учасників комунікації може бути доволі великою. Запис у блозі може прочитати будь-який користувач мережі.

2) *Характеристика автора блога.*

Говорячи про автора блога, на думку дослідниці, важливо звернути увагу на соціобіографічні дані (вік, гендер, професія).

Для аналізу було відібрано 100 японських блогів про подорожі Японією 国内旅行 з платформи 人気ブログランキング (рейтинг популярних блогів) за період з січня по березень 2018 р.

Щодо статі, то у 36% блогів цієї інформації не вказано. 45% чоловіків указали свою стать в інформації про себе, натомість таких жінок лише 19%. Жінки також неохоче подавали інформацію про свій вік. Із тих даних, що нам відомі, робимо висновок, що в середньому 30-річні жінки ведуть тревел-блог. Вік середньостатистичного чоловіка-блогера – 30-40 років. Втім, є і такі, яким понад 75 років. Також більшість авторів не наголошували на професії. Із зазначених є офісні працівники, приватні підприємці та фотографи. Іноді японці вказували префектуру, з якої вони походять, а також неохоче викладали власне фото, в основному це були фото домашніх улюбленців. Отже, з аналізу соціобіографічних даних робимо висновок, що японські автори тревел-блогів воліють приховати інформацію про себе або просто не вважають за потрібне вказувати її. Втім, цікавим є і той факт, що автори блогів, які подавали інформацію про стать, вік, іноді вказували ще подружній статус, групу крові та зріст.

3) *Цілі.*

Комунікативна мета такого Інтернету-жанру, як блог – багатоаспектна. Існують різні підходи до виділення функцій жанрів. На нашу ж думку, основною функцією тревел-блогів є інформативна та фатична.

4) Тема обговорень.

Ключовою темою, безумовно, є опис подорожі. До нього входять такі підтеми: транспорт, їжа, маршрут, місце ночівлі, опис природи та архітектурних пам'яток.

5) Тональність.

Тональність тревел-блогів характеризуємо як дружню та неформальну.

6) Вид діяльності.

У мандрівних блогах здійснюється обмін інформацією, що і є основним видом діяльності.

7) Норми.

Тексти подорожніх блогів не виходять за соціально-допустимі норми.

8) Код (мовний).

С. Херрінг не конкретизує, що саме вона вкладає у поняття «мовний код». Досліджуючи японські мандрівні блоги, під мовним кодом ми розуміємо таке:

- Особливості стилю.

У японських тревел-блогах автори зазвичай використовують нейтрально-ввічливий стиль: 昨日、犀川峡は白い霧に覆われていました[5] «вчора Сайгава була вкрита білим туманом». Доволі частим є застосування нейтрально-ввічливого стилю з гоноративним (кейго): イルミネーションがなかなかきれいでございました。天候もそこそこ良かったです[6] «Ілюмінація була доволі красивою. Погода теж досить хороша». Вибір такого стилю вказує на ввічливе ставлення автора до читача. Окрім цього, блогери пишуть і простим стилем: 素直に言って、先週京都で見たどの梅園よりもこっちのほうがきれいだった [7] «відверто кажучи, у цьому сливовому саду було красивіше, ніж у тому, що я бачив минулого тижня у Кіото». Використання простого стилю підкреслює дружнє ставлення автора до читача.

- Гендерні особливості.

У тексті простежуємо також деякі гендерні особливості. Так, навіть якщо автор не зазначив у профілі інформацію про свою стать, то різноманітні кінцеві частки, вигуки та особові займенники видають гендер автора. Жіноче мовлення характеризується вживанням особового займенника あたし «я» та кінцевих часток だよね、かしら、わ（よ）. Наприклад, 暖かいですわ [6] «Як тепло!». Щодо чоловічого мовлення, то автори використовують особові займенники 僕、俺 «Я (чол.)», кінцеві частки だ、ぞ、な, вигуки ほら、おい. Також гендер простежуємо й у графічних особливостях. Жінки частіше використовують каомоджі у формі зірочок, сердечок, ноток і квіточок.

- Діалекти.

У японських блогах про подорожі автори неодноразово вживають різноманітні діалекти. Наприклад, ハイサイ ! [8] – **окінавський діалект, який означає «привіт, як ся маєте?»**. 来ましたぞ [9] – діалект Тохоку, що означає 来ました «я прийшов». У текстах знаходимо і діалектний вислів そうだわさ [10], що рівнозначне そうだよ «Так, дійсно!». Використання діалектів у тревел-блогах свідчить про те, що автори не соромляться свого походження і намагаються бути ближчими до свого читача.

- Ономапопейчна лексика.

Особливим явищем японської мови є звуконаслідувальна лексика. Її знаходимо і в текстах тревел-блогів. Наприклад, きらきら «блискуче» (海はきらきら [11] «море

блискуче»), のんびり *«розслаблено»* (のんびりしてないよね *«я не почувуюсь розслаблено»*), ほっと *«зітхнути з полегшенням»* (広いお寺を見て超ホッとした [12] *«побачивши великий храм, аж зітхнула з полегшенням»*), きょろきょろ *«оглядатися навколо»* (キョロキョロする瞬間[12] *«мить дивитись навколо»*), ぱかぱか *«поцоку-ючи»* (パカパカと大きな動物が目の前を通り過ぎていきました!! [5] *«Велика тварина промайнула, поцокуючи перед моїми очима»*).

- Графічні особливості.

У японській мові для того, щоб виділити текст, використовують на письмі катакану. У блогах спостерігаємо виділення кінцевих часток катаканною. Наприклад, よく働いてましたヨ [6] *«Багато працювала»*, виділення прикметників キレイ [13] *«красивий»*.

Отже, говорячи про жанротворчі особливості блогів, варто звертати увагу не лише на медійні параметри, а й на мовні, оскільки саме мова сповна відображає комунікативне багатство Мережі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щитицина Л.Ю. Дигитальные жанры: проблема дифференциации и критерии описания / Щитицина Л.Ю. // Коммуникация и конструирование социальных реальностей. Часть. 1. СПб, 2006. – С. 377-389.
2. Crystal D. Language and the Internet / Crystal D. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 284 p.
3. Herring S. A Faceted Classification Scheme for Computer-Mediated Discourse / Herring S. // Language@internet : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://languageatinternet.net/articles/761>. 2006. Назва з екрана. Дата звернення 1.03.2018.
4. Herring S.C. Bridging the Gap: A Genre Analysis of Weblogs / Herring S.C., Scheidt L.A., Bonus S., Wright E. // Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences. 2004 : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pdfs.semanticscholar.org/76c5/9c369285f04aabfe7eeb9d66d74e82fb34cd.pdf>. – Назва з екрана. Дата звернення 1.03.2018.
5. 金沢犀川温泉 川端の湯宿「滝亭」BLOG: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://takitei.exblog.jp/page/3/>. – Назва з екрана. Дата звернення 1.03.2018.
6. まんたの旅・風呂空 (ブログ) : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mandesu.blog121.fc2.com/>. – Назва з екрана. Дата звернення 1.03.2018.
7. 車で行く寺社仏塔とA級B級すぽっと! : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://blog.goo.ne.jp/gugusu2000> – Назва з екрана. Дата звернення 1.03.2018
8. ていだ・カンカン 介護タクシーウンテン : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://naritaburaian.ti-da.net/> – Назва з екрана. Дата звернення 1.03.2018.
9. かじぺたのもっとデンジャラス (そうかも) ゾーン: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kajipeta.blog76.fc2.com/blog-entry-2769.html> – Назва з екрана. Дата звернення 1.03.2018.
10. 車で行く寺社仏塔とA級B級すぽっと! : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://blog.goo.ne.jp/gugusu2000> – Назва з екрана. Дата звернення 1.03.2018.
11. 高知のんのお散歩 : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://osannpo.blog.jp/> – Назва з екрана. Дата звернення 1.03.2018.
12. Love城! Go名所旧跡! : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lady-amo.jugem.jp/?month=201803> – Назва з екрана. Дата звернення 1.03.2018.
13. 「かずレポ」～日本の城好きに悪人はいない～ : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kazurepo.com/> – Назва з екрана. Дата звернення 1.03.2018.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2018

О. Колосова, ассист.
Львовский национальный университет
имени Ивана Франко, Львов

АСПЕКТНЫЙ ПОДХОД К ВЫДЕЛЕНИЮ ЖАНРОТВОРЧЕСКИХ ПРИЗНАКОВ ЯПОНСКИХ ТРЕВЕЛ-БЛОГОВ

В статье сделана попытка выделить жанротворческие признаки японских путевых блогов в аспектном подходе. Также освещены особенности блогов с позиции Интернет-лингвистики.

Ключевые слова: жанр, Интернет-лингвистика, тревел-блог.

O. Kolosova, teaching assistant
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

AN ASPECT-BASED APPROACH TO GENRE-FORMING FEATURES SELECTION OF JAPANESE TRAVEL BLOGS

In this article we attempt to highlight the genre-forming features of Japanese travel blogs in the aspect-based approach. The features of blogs based on Internet linguistics are also shown in this article.

Key words: genre, Internet linguistics, travel blog.

УДК 811.521+ 811.161.2

Т. Комарницька, к. філол. н., асист.,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ

ДЕГРАДАЦІЯ МОВИ У МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ (НА ПРИКЛАДІ ЯПОНСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПОП-ПІСЕНЬ)

Статтю присвячено аналізу лексичних, граматичних і стилістичних особливостей мови сучасних японських та українських популярних пісень. У текстах пісень виявлено бідність лексики і тропів, деструктивні явища мовної гібридизації та засмічення мови варваризмами.

Ключові слова: масова культура, примітивізація мови, невмотивовані англіцизми, суржик, гібридні мовні одиниці, деградація мовної свідомості.

У часи глобалізації всі країни світу захопила масова культура, націлена на «посередню людину», яка виступає споживачем цієї культури. Телебачення з його розважальними реаліті- й ток-шоу та серіалами; поп-музика, модні журнали, популярний Інтернет-контент – усі ці елементи масової культури, безперечно, створюють свою систему цінностей, підганяючи споживачів продукту масової культури під ці нові стандарти. Мова як ретранслятор елементів масової культури також зазнає докорінних змін, починаючи служити масовим цінностям, що їх ця культура пропагує. Нас зацікавили процеси, що відбуваються з мовою у сферах, які є елементами масової

культури. Зокрема, актуальним видається питання, яким чином масова культура впливає на мову, і як цей вплив можна охарактеризувати, тим більше, що, за нашими даними, на матеріалі японської й української мов такі дослідження ще не проводили. За об'єкт дослідження візьмемо один із елементів сучасної масової культури – тексти популярних японських та українських пісень; відповідно, предметом нашої розвідки є примітивізація мови у цих ліричних текстах. Матеріалом нам послуговували пісні популярних японських співаків і колективів Morning musume, AISHA, Мацутоя Юмі, Idol college, Magic boyz; а також українських DZIDZIO, ТІК, Брати Гадюкіни й Бумбокс. Як джерельну базу ми використовували Інтернет-ресурси <https://nashe.com.ua> й <https://mojim.com>, на яких зберігаються тексти всіх популярних українських і японських пісень. Мету нашої розвідки вбачаємо в розкритті деструктивних явищ, які наявні у мові популярних пісень; відповідно, завданнями будуть: 1) виявити причини засмічення мови пісень іншомовним елементом (росіянізми в українських та англіцизми в японських піснях); 2) пояснити бідність лексики у мові популярних пісень; 3) описати особливості використання стилістичних засобів у мові українських і японських поп-пісень; 4) виявити спільні й відмінні деструктивні явища у мові українських і японських пісень. Виконати ці завдання нам допоможуть такі методи: лінгвістичний описовий, метод компонентного аналізу, компаративний метод і квантитативний метод.

Для початку погляньмо на мову текстів кількох пісень і поміркуймо над тим, що впадає в око насамперед (символом / ми позначили початок нового рядка задля заощадження місця):

*Дівчина з Коломиї, гарна та пишна, / Ти з трамваю **шестьорки** несподівано виїшла. / Дівчина з Коломиї – висока **причюска**, / Хоч і не зовсім **худая**, та струнка, як **берьозка** (Брати Гадюкіни);*

*Я познакомився / З тобою в **самальоті**, / Коли летів в Ізраїль / Я до своєї **тьмоті**. / Сиділа збоку ти, / **Покрашена** **бланинка**, / І в мене почалась / Неадекватна поведінка (DZIDZIO);*

*Галя хоче бути **доктором**, / А Люда – **директором** хвабрики. / А Петя хотів бути шохвером, / Тільки в нього немає прав. / А Ваня ніким не хоче бути. / Він хоче бути **пілісосом**. / А мама набила його по руках / І **пілісос** захавала в **шкаф** (ТІК);*

*Я думав же **безосновательно** тебе було **подозревать** / Але ж була ти **любовна-тельна**, хотіла **всю** на **світє** **знать**. / Ти **познавала** **емпіричєскі** **разлічні** сторони життя. / Не диво **тоже** **прозайчєскі** **закінчилась** **любовь** твоя. / **В фіналі** **жуткої** трагедії прийшла до мене **вся** в **сльозах**. / Я **розтерляся** на **мгновєніє**, але **тримав** себе в **руках**. / Сказав тобі я, моя **дєвочка**, чекав же ти **сі повернеш** (Брати Гадюкіни);*

その帽子まじ可愛いね / shy でもいいよ / こっちおいで / なに飲みたい? / 踊りたい? / なんでもいい / Come party with me / 後ろから You can grind on me / リズムを感じて Ecstasy / Hey hey you put your hands up (AISHA);

裸足のFeeling はだけのFeeling / マジになろうよって話 / 弾けるFeeling / 始まるFeeling / 夢に近道はなし / Oh Baby 勝利をめざして / ひたすらに進め 悩むより速く / 走り抜けちゃえば All right (Idol college);

地球の人口が増えてく一方で 一方で / 都会は案の定一人ぼっち Lonely night
Lonely night / Here we go! (Morning musume).

Отже, перше, що відразу впадає в око, це наявність у текстах українських пісень росіянізмів і суржикізмів (виділено жирним), а також помилок у слововживанні, що порушують різні норми української мови (їх ми виділили підкресленням). У текстах японських пісень негативні мовні явища немає потреби якось виділяти, адже їх видно неозброєним оком – ними є невмотивовані запозичення-англіцизми, що засмічують сучасну японську мову. Виходить, хоч би як це видавалося дивним, у настільки різному мовному матеріалі наявні схожі деструктивні явища, якими є включення чужомовних одиниць до тексту, причому не поодинокі, а повсякчасне, що робить його загрозою для культури мови. Звісно, мовна ситуація в Україні та Японії абсолютно різна, і причини засмічення мов чужорідними елементами також неможливо порівнювати, але менше з тим можемо констатувати, що тенденція до зниження культури мови дійсно певним чином пов'язана з поширенням масової культури.

Спробуємо з'ясувати причини засилля суржику в українських піснях і невмотивованих англіцизмів – у японських. Суржик як реалія нинішньої мовної ситуації в Україні вже неодноразово опинявся у фокусі досліджень провідних науковців. Артур Брацкі, Галина Врублевська, Іван Дзюба, Сальваторе дель Гаудіо, Лариса Масенко, Анатолій Погрібний, Олександра Сербенська, Леся Ставицька, Богдана Тарасенко, Майкл Флаєр – ось далеко не повний перелік дослідників, яких зацікавило явище українсько-російського мовного гібриду. Зокрема, професор Лариса Масенко один із розділів своєї праці «Суржик: між мовою і языком» присвятила феномену стійкості суржику у масовій культурі, проаналізувавши історію його використання в масовій культурі від радянського періоду й донині. Експлуатація українсько-російського мовного гібриду у сучасній масовій культурі, пише дослідниця, є маніпуляційним методом створення образу недорікуватого хохла, що сприяє збереженню в Україні колишньої радянської схеми мовно-культурних відносин й орієнтується на малоосвічену аудиторію з послабленим почуттям національної гідності [2, с. 106]. Розглядаючи ж уживання суржику в сучасних популярних піснях (на прикладі однієї з пісень Кузьми Скрябіна, текст якої ми не можемо дозволити собі цитувати через велику кількість нецензурної лексики), Лариса Масенко з сумом констатує: «Найгірше те, що таку край звulьгаризовану українсько-російську мовну суміш експлуатують і популяризують окремі представники масової культури, відповідно сприяючи її поширенню серед молоді» [2, с. 85]. Повсякчасне вживання суржику у масовій культурі, застерігає дослідниця, прискорює процеси денаціоналізації та соціальної деградації [2, с. 87]. Наразі поміркуймо над тим, що спонукає українських популярних виконавців залучати суржикізми до своїх пісень. На нашу думку, на першому місці тут прагнення «наблизитися до народу», бути своїм, простим, воістину «народним» артистом. Ці міркування цілком корелюють із думкою Олени Селіванової про те, що нерідко мовці вживають суржик задля підвищення статусу власного «обличчя» [4, с. 593]. У такому разі мова популярних пісень є відображенням мовної ситуації у країні, а суржик у ній виступає потужним стилістичним засобом привнесення ефекту «народності», «свого», «простоти».

Якою ж натомість є ситуація з англіцизмами у японських піснях? Безперечно, мова популярних японських пісень також виступає дзеркалом мовної ситуації у сучасній Японії, для якої характерним є справжнє засилля варваризмів англійського походження. Дослідники цього питання (як-то Володимир Алпатов, Джон Даугілл, Джеймс Стенлоу) констатують, що повсякчасне вживання англіцизмів уже стало типовим для сучасної японської мови. При цьому засмічення мови англіцизмами спостерігаємо якраз у сфері масової культури: ними рясніє мова телебачення, модних журналів, реклами, Інтернету тощо. Відомим є, наприклад, факт, що у 2013 р. 71-річний японець подав до суду на телерадіокомпанію NHK за психологічну травму, яку йому завдало мовлення телерадіокомпанії, перенасичене англіцизмами [5, с. 131]. Дослідники таких невмотивованих англіцизмів згодні у тім, що їх не можна назвати запозиченнями, адже вони не входять до мовної системи і не позначають поняття, для номінації яких немає питомих слів. Такі англіцизми здебільшого називають «декоративною англійською» чи «орнаментальною англійською», оскільки вони не заповнюють лексичних лакун і не позначають реалії; зазвичай на письмі вони зберігають свій первинний вигляд (латиницю), подеколи «домішуючись» до японських слів, записаних абеткою чи ієрогліфами [5, с. 134-135]. Ці одиниці не несуть смислового навантаження, а лише створюють сучасну / молодіжну / західну атмосферу, і їхнє вживання не відповідає мовним нормам (ані японським, ані англійським) [5, с. 135]. Один із перших дослідників декоративної англійської в японській мові Джон Даугілл розмежовує функціональну й декоративну англійську, пишучи, що, на противагу до першої, яка відіграє комунікативну функцію, другу використовують для настрою й почуттів, а не значення чи інформації [6, с. 20]. Відповідно, декоративна англійська є неначе відповіддю на психологічну потребу емотивності повідомлення, відіграючи роль своєрідного паралінгвістичного маркера емоцій [5, с. 138]. Для японців англійські слова мають конотацію привабливого, модного, стильного і сучасного, і саме тому вони поширені у повідомленнях, націлених на потенційних споживачів (здебільшого у рекламі) [5, с. 140; 6, с. 17]. Поп-музика, безперечно, також є продуктом масового споживання, а тому використовує практично всі лінгвістичні й паралінгвістичні засоби, притаманні іншим елементам масової культури, і так само, як і рекламний контент, має на меті привабити потенційних споживачів (шанувальників такої музики, які купуватимуть музичні альбоми, квитки на концерти і супутню продукцію сувенірного характеру).

Цікаво, що й самі виконавці популярних пісень цілком усвідомлюють стилістичну роль англійських одиниць і навмисне експлуатують їх як стилістичний засіб, що допомагає пісні звучати «модніше», «молодіжніше», «західніше». Дослідник феномену англійських запозичень у японській мові Джеймс Стенлоу мав нагоду зустрітись зі співачкою Мацутоя Юмі й розпитав її, що спонукало її використати англійські образи й метафори у пісні 「ダンディライオン」 («Кульбаба»), ліричний текст якої має такий вигляд:

君はダンディライオン
傷した日々は
彼に出会うための
そうよ運命が

よいしてくれた
大切なレッスン
今素敵なレディになる

На питання, чому в тексті пісні співачка використала іншомовне слово *ダンディライオン* замість японського *たんぼぼ*, вона відповіла, що їй до вподоби враження англійської луки, яке буцімто справляє це слово, а також, що вона бажала додати пісні «легкий аромат західної культури» [8, с. 28]. Опитавши ще кількох японців-шанувальників творчості співачки, дослідник отримав такі відповіді: якби у пісні було вжито слово *たんぼぼ* замість *ダンディライオン*, вона була би схожа на народну пісню, що її співає сільська дівчина, зізнаючись у любові до свого села; натомість західне слівце *ダンディライオン* додає сучасного колориту, тому кожна офісна співробітниця може зробити проекцію пісенного образу на себе [8, с. 28]. Отже, англіцизми у японських піснях є засобом створення стилістичного ефекту, що, однак, не виправдовує повсякчасне зловживання ними, адже це веде до розмивання мовної норми і збіднення питомого лексику.

Кількість англійських варваризмів у популярній японській пісні може бути вражаючою. Приміром, у тексті однієї з пісень гурту *Magic boyz* невмотивовані англіцизми (у різному графічному вигляді) становлять майже 40% від усіх лексем (74 зі 186, не враховуючи службових слів і повторів):

エイ baby you know how we do / 言わせないぜオレを誰々風? / 門限あっても定め
めない限界 / 物差しじゃ計り知れないくらいFlyしたい? / ジェネレーションズに
も負けないくらいの新世代フォース&music / 巧みに繰り出す like a ジェダイ、we
are the one / 各クラスのマドンナ オレらに夢中 / 授業中でも御構い無し視線感じる
/ まるでeverywhereステージの上 / どこだって 飛んでゆく I'm ready / 多目の小
遣いを、この手に / それ稼ぐ M.I.C. この手に / カワイイあの子の手オレの手に / な
にを知りたい? / 教科書にない事だってオレら知ってるぜ alright? / 磨き上げたこ
れが飛び級スタイル大人女子も一目置く存在 / その圏外 can you hear me? / 聞き
逃すなよ 'Brand New Shit' / 注目すんのは kicks じゃなくて skill' / 後にしとけよ、ダ
ラダラ chill / 今は今にしかない後に今はない / だから本気でブツかる this is my life
/ 後悔は先に立たず alright? / ところで聞いているか? オレの wife Magic boyz make
some noise / 俺に告白されたいんだろ say what? / Magic boyz make some noise / 俺に
夢中なんだろ say what? / まだまだ終わらない / 境界線の上にも立っていねえ /
道のりの最中だぜ keep on my way 誰も止められねえ / we go hard, run Japan / 心配は
いらねえ、邪魔するヘイターの数だけ / カマせるパンチライン / lady の数だけ愛を
歌う / 世界各地に届けたい未だかつてないオレら勘違い / 新しい movement 起こす
オレら飾る雑誌の headline / 社会の教科書にも載るかもな TV のオファーも殺到だ /
選びきれないくらいの girlfriend / そん中から選ぶ将来の ヴィンセ / もう言いたい事
分かるだろ? / yeah this is how we do it / これは、テストじゃないんだリアルなゲー
ムさ / yo! just do it 人のふりみて我がふり直す? / 誰がそんな事言った? マジで
無理 / ありきたりなノリは俺の daddy の世代で終わり、その代わりにオレらが盛り
上げてくぜ / いつもの調子でさ we do that / 抜かりは無いぜ let's party up, yo 皆騒ぎ
な騒ぎな / Magic boyz make some noise / 俺に告白されたいんだろ say what? / Magic
boyz make some noise / 俺に夢中なんだろ say what?

До речі, подеколи натрапляємо на багате включення варваризмів і до текстів українських пісень, що разом із суржикізмами й невмотивованими росіянізмами перетворює мову пісні на справжній покруч:

У тебе безліч гламурних штучок, / I gotta щільний гастрольний графік. / Панір втомився від авторучок, / Не каділак я придбав, а рафік. / Зцапала, злапала, спутала, / Я взагалі не виступаю, вдома / Я сижу вяжу, хаваню бутери, граюся в шутери. / Я дівіді не вимикаю і за навастями не слєжу (Бумбокс);

Ти їдеш в Штати, бо хочеш мати / Якесь нове увлечєніє. / По гороскопу ти була раком, / Короче, сонця затменіє. / Короче, baby, з тобою maybe / Я думав ми вже розсталися, / Ти блєфувала, бо так хотіла, / Шоб ми з тобою розписалися (DZIDZIO).

Надмірне вживання елементів чужої мови, безперечно, є деструктивним явищем, яке розмиває мовні норми, підриває у реципієнта «відчуття мови» і врешті-решт веде до деградації мовної свідомості. Однак засилля іншомовних елементів у ліричних текстах є не єдиною їхньою хобою: в око впадає також обмеженість лексики й образних художніх засобів, на які завжди традиційно багатий ліричний жанр. Для прикладу розглянемо текст іще однієї японської популярної пісні, цього разу з репертуару молодіжного дівочого гурту Idol college. Жирним шрифтом ми виділили слова, що повторюються в одному контексті, а підкресленим – англіцизми:

フジヤマ サンライズ / フジヤマ サンライズ / フジヤマ サンライズ /
コケコッコー / フジヤマ サンライズ / フジヤマ サンライズ / フジヤマ
サンライズ / アグレッシブ・ビーム / もうすぐ君の夜が明ける / どんないいこと
があるだろう / おみくじ引くたび大吉 / 楽しみだ / 一富士二鷹三なすび君の正
夢はどれだろう / つばみがついに花になる / その時だ / おめめはパチパチここ
ろはドキドキ / からだはウズウズ ジャストミート / モモクリ サンネン / ツ
ルカメ ナンネン / ユメミル ショーネン / がんばって / 出逢いは偶然 / そ
れとも運命 / 一度の人生 / 猛ダッシュ / フジヤマ サンライズ / フジヤマ
サンライズ / フジヤマ サンライズ / コケコッコー / フジヤマ サンライズ /
フジヤマ サンライズ / フジヤマ サンライズ / アグレッシブ・ビーム / 僕に
も僕の夜が明ける / どんないいことがあるだろう / 茶柱立って縁起良く / 出発
だ / ガハハと君がツボって それ聞いて / こっちもウケる人と人はつながっ
てく / 生き物だ / 寝起きもシャキシャキ予感にウキウキ / オーラはキャピキャ
ピ レッツゴー / アッパレ オーライ / ニンゲン バンザイ / イッサイガッサ
イ / パリピーボー / 気持ちをオープン / 未来に興奮 / チンブンカンブン / で
もいいや / フジヤマ サンライズ / フジヤマ サンライズ / フジヤマ サンラ
イズ / コケコッコー / フジヤマ サンライズ / フジヤマ サンライズ / フジ
ヤマ サンライズ / アグレッシブ・ビーム / おめめはパチパチこころはドキド
キ / からだはウズウズ ジャストミート / モモクリ サンネン / ツルカメ ナ
ンネン / ユメミル ショーネン / がんばって / 出逢いは偶然 / それとも運命
/ 一度の人生 / 猛ダッシュ / アッパレ オーライ / ニンゲン バンザイ / イ
ッサイガッサイ / パリピーボー / 気持ちをオープン / 未来に興奮 / チンブン
カンブン / でもいいや / フジヤマ サンライズ / フジヤマ サンライズ / フ
ジヤマ サンライズ / コケコッコー / フジヤマ サンライズ / フジヤマ サン
ライズ / フジヤマ サンライズ / アグレッシブ・ビーム

Якщо узагальнити у цифрах, то отримаємо такий математичний «рецепт» успішної пісні:

- 85 слів (не рахуючи службових);
- із них 9 невмотивованих англіцизмів, що дублюють значення власне японських слів, а тому потреби їх запозичувати немає;
- 38 слів, що повторюються в одному і тому самому контексті (ті, що повторюються в різних контекстах, як, наприклад, 君の夜が明ける і 君がッポってる чи 縁起良く й どんないいことが, ми не враховували).

Слова у наведеній пісні повторюються різну кількість разів – від 2 і до 24 (!). Загалом багаторазове повторення нехитрого приспіву з трьох-чотирьох слів є дієвим способом змусити слухачів запам'ятати пісню ледве не з першого прослуховування, виступаючи методом сугестивного впливу на слухача і вводячи його у своєрідний транс. Доказом сили навіювання примітивних приспівів популярних пісень є хоча б те, що можна спостерігати, як їх повсякчас наспівують діти – категорія слухачів, що найлегше піддаються навіюванню.

Як іще один прояв примітивізації та збіднення мови популярних пісень ми зазначили вище обмеженість уживання образних засобів у таких ліричних текстах. Тут насамперед маємо на увазі бідність стилістичних зображальних засобів, тобто метафор, епітетів, художніх порівнянь тощо. Звісно, не можна стверджувати, що тропів у текстах популярних пісень геть бракує, оскільки вони все-таки є ліричними творами, дарма що низької якості. Але про рівень цих художніх засобів можна зробити певні висновки, поглянувши на приклади тропів, що їх ми відібрали з текстів поп-пісень. Отже, серед метафоричних зворотів спостерігаємо, наприклад, такі: 気持ちをオープン; 気持ちア・ゲ・ル; 目に入る; 明日が見える; 涙止まらない; 思い出に包まれ; 海も空も山もほら泣いてる; *пудрила мозги; впав я в дитство; спустив наслідство; кришу зриває*. Чи мають наведені метафори якусь художню цінність – питання риторичне: більшість із них є так званими «стертими метафорами», до яких ще й потрапили деструктивні іншомовні елементи. Не надто відрізняється і ситуація з художніми порівняннями й епітетами. Зокрема, нам удалося відшукати такі порівняння: 恋するトリュフみたい; like a ジェダイ; *ми з тобою, як ті журавель і синиця; ти виїшла, як сонце з-за хмар, як із нирки виходи камінь; струнка, як берьозка*. Погляньмо на типові епітети в ліричних текстах популярних пісень: 空回りのパッション; ピュアな気持ち; 魔法界の王子; 甘い自分; 100万ドルの夜景; *неземна краса; крутий чувак; жаркий поцілунок*. Отже, констатуємо обмеженість і примітивність стилістичних семасіологічних засобів у мові поп-пісень, а також їхнє засмічення елементами чужої мови. Бідність тропів пояснюємо тим, що ці художні засоби мають бути зрозумілими для цільової аудиторії таких пісень, тобто «посереднього» слухача, не обтяженого багажем знань чи ерудицією; надто ж вишукані поетичні образи для споживача масової культури є складними, а тому, напевне, видаються дивними й неприємливими.

Якщо зображувальні стилістичні засоби представлені у текстах популярних пісень дуже обмежено, то синтаксичні стилістичні засоби, натомість, наявні у настільки великій кількості, що можемо говорити навіть про зловживання ними. Зокрема,

синтаксична фігура повтору, що полягає у свідомому, навмисному, розрахованому на стилістичний ефект неодноразовому відтворенні ідентичних мовних одиниць (слів, словосполучень, речень) [1, с. 165], наявна у всіх популярних піснях у надзвичайно великій кількості:

– 大好き大好き大好き大好きだからどんなどんな時も;

– 裸足のFeelingはだけのFeeling

マジになろうよって話

弾けるFeeling始まるFeeling

I got it I got it

思いのままに

You got it You got it

我がままでオッケー

I got it I got it

私は私

You got it You got it

キミはキミなんだ

都会は案の定一人ぼっち

Lonely night Lonely night

Hey傷つけて

Hey傷つくの;

– I like you! I want you!

I like you! I want you!

Любов з першого взгляда

I need you тебе, ти – мая серенада!

Любов з першого взгляда

I need you тебе, ти – мая серенада!

– Супер-пупер

Модні тачки

Супер-пупер-пупер-пупер-є...

Повторюючи (поруч чи на відстані) одне і те саме слово, мовець апелює до слухача, викликаючи яскравий емоціональний відгук, підкреслюючи думку, створюючи стилістичний ефект наростання. І, як ми вже зазначали вище, багаторазове повторення одних і тих самих слів і фраз, накладене на мелодію, створює ефект навіювання; пісня неначе «закарбовується» у пам'яті, що, звісно, сприяє зростанню популярності виконавця. Окрім цього, повторення (приспіву, рефрени) одних і тих самих слів і словосполучень допомагає уникнути підбирання слів за римою і розміром, адже одне і те саме слово ідеально римується, а одна і та сама фраза допомагає зберегти віршований розмір без зайвих зусиль. Тож цілком логічно, що саме повтор і виявився найчастотнішим стилістичним засобом у всіх популярних піснях, які послугували нам за матеріал дослідження.

Однак доволі широко у ліричних текстах поп-пісень представлені також і інші синтаксичні стилістичні засоби, зокрема, еліпсис, інверсія, асиндетон, номінативні речення. Наведемо кілька прикладів їхнього вживання у текстах пісень:

– 涙止まらない;
 – 「今日は良いか」と甘い自分にTIKI BUN TIKI BUN;
 – 泣くわけないでしょ泣くはずがない;
 – 瞳を閉じて待ってるよ君のこと、照れるなよ、頭にゴミ〜っ;
 – *Короче, сонця затменіє;*
 – *Супер-пупер*
Модні тачки
Свіжий подих твоєї і моєї жвачки
Смайли...;
 – *Альо, гараж, дівчата! Ми їдемо на море!*
Не в Турцію, Єгипет, а наш адрес – ЮБК;
 – *Оу-я, оу-я-я! Ялта, жєницїни і я!*
Das ist super Чингізхан,
Чорне море – океан!;
 – *Цілий тиждень на роботі*
Заклопотаний в турботі.

Вживаючи еліптичні речення, що притаманні насамперед розмовній мові, виконавці неначе відтворюють недбале розмовне мовлення, що сприяє створенню невимуженої неформальної атмосфери. На нашу думку, багате використання еліптичних конструкцій має на меті, по-перше, наблизити текст пісні, а, отже, і самого співака до народу, зробити його ніби «своїм» (подібну роль, нагадаємо, на наше переконання, відіграє також суржик у пісенних текстах); а, по-друге, підкупити своєю неформальністю, використати цей стилістичний ефект для сугестивного впливу на слухача. Таку саму роль ми приписуємо й інверсії, на яку також багате насамперед неформальне розмовне мовлення.

Лаконізм номінативних речень, як нам відомо, безпосередньо апелює до уяви реципієнта [1, с. 167], отже, цілком можливо, що і вони виступають елементом навіювання, оскільки слухач, сам того не усвідомлюючи, пов'язує певні свої уявлення з текстом пісні, екстраполює власний досвід на пісенний текст, персоніфікує почутий ліричний текст.

Різноманітне вживання (хоча, можливо, доречніше було би сказати «зловживання») синтаксичних стилістичних засобів, однак, не збагачує мову пісні, а радше надає їй уривчастого характеру, близького до спонтанного просторічного мовлення (яке, як відомо, нерідко нехтує мовними нормами). Нам видається, що повсякчасне опускання головних чи службових членів речення, зміна порядку слів у реченні розмиває синтаксичні мовні норми і знижує культуру мови, а відтак – мовну свідомість.

Окрім указаних уже вище мова як японських, так і українських популярних пісень має ще низку спільних особливостей:

1) обмеженість тематики і, відповідно, лексики. Так, тематичне поле «кохання» представлене зазвичай обмеженою кількістю лексем: *любов, кохання, бажання, сексуально (-ий / -а), серце, поцілунок, почуття*; 気持ち、運命、大好き、愛、恋、LOVE, BABY、キス. Звісно, інтимна лірика завжди була і буде одним із основних жанрів ліричного роду, але поезія кохання (як українська, так і японська) віддавна багата на

авторські метафори, яскраві художні образи й різноманіття лексики (а українська – ще й на нестандартні рими); у текстах пісень же тема кохання максимально збіднена, обмежена, приземлена. Орієнтуючись на посереднього, масового слухача, автори пісень нехтують синонімічним потенціалом мови, обмежуючись лише найчастіше вживаними лексемами, збіднюючи тим самим й активний лексикон своїх слухачів;

2) наявність у мові пісень мішаних мовних одиниць, утворених шляхом морфологічної гібридизації елементів двох мов (української та російської і, відповідно, японської та англійської). Звісно, ця проблема набагато гостріше стоїть для мови українських пісень; деструктивному явищу мовної гібридизації в японських піснях далеко до масштабів гібридизації мови українських пісень, у результаті якої вона перетворюється на суржик. Проте, як нам видається, навіть поодинокі гібридні мовні одиниці, безперечно, ведуть до засмічення мови і зниження мовленнєвої культури. Серед мішаних мовних одиниць, які ми відшукали у текстах популярних пісень, можемо навести такі: *Fly したい* (дієслово утворене з іншомовного іменника шляхом додавання до нього дієслівного суфікса *する* відповідно до граматики японської мови), *lady の*, *daddy の* (утворення родового відмінка від іншомовних іменників за допомогою японського відмінкового форманта *の*), *ピュアな* (утворення з іншомовного прикметника напівпредикативного прикметника за правилами граматики японської мови); *познакомився* (додавання до російського дієслова українського дієслівного закінчення минулого часу -в), *доверчива* (додавання до російського прикметника українського прикметникового закінчення -а), *шукаєм* (заміна українського дієслівного закінчення на російське), *тільки* (гібридне утворення з українською початковою частиною й російською кінцевою) тощо.

Звісно, маючи цілу низку схожих проявів, примітивізація мови у масовій культурі виявляється в різних мовах по-різному. Приміром, характерною рисою збіднення української мови у сучасній поп-культурі є доволі обмежений перелік рим, що лягають в основу віршованих текстів популярних пісень. Так, із пісні в пісню кочують тривіальні рими на кшталт: *кохання – востаннє; любов – знов – кров; очі – ночі – хочу; тіло – хотіла; небо – треба – тебе; життя – почуття; сонечко – віконечко*, а також дієслівні римування (*хотів – зумів; кохаю – бажаю*), яких уникає кожен поет, що хоча би трохи себе поважає. Тривіальність рим є проблемою не лише українських пісень: наприклад, ледве не в кожній другій англомовній популярній пісні можемо почути риму *fire – desire – higher і together – forever*. Натомість, характерною особливістю мови японських популярних пісень є повсякчасне вживання ониматопей, якими автори замінюють низку членів речення: *おめめはパチパチ; ころはドキドキ; からだはウズウズ; ダラダラchill, ドキドキなぜ?; かけちゃうぞびっぴっぴ; 「今日は良いか」と甘い自分にTIKI BUN TIKI BUN; ふわふわ口どけの恋するトリュフみたい; ズキズキ胸の奥が甘くってモドカシイ*. Заміна різних частин мови ониматопеями робить мову японських пісень схожою на дитячу мову, де словниковий запас дитини обмежений, і невідомі їй слова вона замінює на звуконаслідування, пов'язане в її уяві з поняттям, яке вона не може назвати. Ця схожість із дитячою мовою ще раз підштовхує нас до думки про примітивізацію мови популярних пісень.

Що ж, спробуємо зробити висновки з наших міркувань. Ліричні тексти сучасних популярних пісень віддзеркалюють мову масової культури, яка є набагато обмеженішою порівняно з літературною мовою, а також усотує в себе всі негативні мовні явища, пов'язані зі взаємодією мов в умовах глобалізованого суспільства. Українські та японські поп-пісні у цьому сенсі мають чимало спільного (зокрема, обмежений словниковий запас, бідність зображувальних стилістичних засобів, невмотивовані запозичення з іншої мови, зловживання синтаксичними стилістичними засобами, вживання гібридних мовних одиниць), проте характеризуються також і низкою специфічних рис, викликаних як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними особливостями японських та українських реалій (зловживання ономатопоезизмами у текстах японських поп-пісень; використання суржику і тривіальних рим в українських піснях). Примітивізація мови у популярних піснях, наявність грубих стилістичних помилок у текстах пісень і підштовхує нас до думки про свідоме збіднення мови й розхитування мовних норм, інакше кажучи, деградацію мови у сучасній масовій культурі, що зрештою веде до деградації мовної свідомості й мовної особистості. Ми, звісно, розглянули лише один елемент масової культури, тож, безумовно, поле для подальших досліджень у цій сфері широке.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Букрієнко А.О. Стилістика японської мови / Букрієнко А.О., Комісаров К.Ю. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. – 320 с.
2. Масенко Л. Т. Суржик: між мовою і языком / Лариса Терентіївна Масенко. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 135 с.
3. НАШЕ. Тексти пісень : [електронне джерело] – режим доступу до джерела: <https://nashe.com.ua>. Назва з екрана. Дата звернення: 09.03.2018
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Селіванова О. О. – Полтава: Довкілля. – К., 2006. – 716 с.
5. Ciubăncan, Magdalena. Decorative English in Japan / Magdalena Ciubăncan // Concordia Discors vs Discordia Concors: Researches into Comparative Literature, Contrastive Linguistics, Translation and Cross-Cultural Strategies. – Suceava: Inter Litteras Research Centre, STEFAN CEL MARE Publishing House, 2012. – P. 127-146
6. Dougill, John. Japan and English as an alien language / John Dougill // English Today 93 vol. 24 No. 1/2008. – P. 18-22
7. Mojim 歌詞: [електронне джерело] – режим доступу до джерела: <https://mojim.com>. Назва з екрана. Дата звернення: 09.03.2018
8. Stanlaw, James. Japanese English: Language and Culture Contact / James Stanlaw. – Hong Kong: Hong Kong University Press, 2004. – 375 p.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2018

T. Komarnytska, PhD in Philology, assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

LANGUAGE DEGRADATION IN THE MASS-CULTURE (BASED ON THE JAPANESE AND UKRAINIAN POPULAR SONGS)

The paper is devoted to the analysis of lexical, grammatical and stylistic peculiarities of the language of the modern Japanese and Ukrainian popular songs. Vocabulary and tropes' poverty, as well as destructive phenomena of language hybridization and language contamination through barbarisms were found in the songs' lyrics.

Key words: mass culture, language primitivization, unmotivated English borrowings, surzhyk, hybrid language units, language consciousness degradation.

T. Komarnytska, PhD in Philologie, Assistentin
Taras Schewtschenko Nationale Universität Kyjiw, Kyjiw

DEGRADIERUNG DER SPRACHE IN DER POPULÄRKULTUR (AUF DIE JAPANISCHEN UND UKRAINISCHEN POPULÄRLIEDER GEGRÜNDET)

Der Artikel ist der Analyse von lexikalischen, grammatischen und stilistischen Besonderheiten der Sprache der gegenwärtigen japanischen und ukrainischen Populärlieder gewidmet. In den Texten der Lieder wurden die Armut des Lexikons und der Tropen, sowie destruktive Erscheinungen der Sprachhybridisierung und der Sprachkontaminierung durch Barbarismen entdeckt.

Schlüsselwörter: die Populärkultur, die Sprachprimitivisierung, unmotivierter Englische Entlehnungen, Surzhyk, hybride Spracheinheiten, die Degradierung der Sprachbesinnung.

УДК 811.521'373.74

К. Комісаров, к. філол. н., доц., докторант
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ

ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ІДЕЇ НЕВИМУШЕНОСТІ БУТТЯ ТА ГАРМОНІЇ З ПРИРОДОЮ У СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Висвітлено головні особливості віддзеркалення ідеї невимушеності буття та гармонії з природою у сучасній японській мові. Окреслено проблему соціально-культурної детермінованості словникового складу. Зосереджено увагу на ключових словах і фразах, що об'єктивують сприйняття природи в японській мові. Показано головні шляхи метафоричного перенесення почуттів та емоцій людини на явища природи.

Ключові слова: етнокультурологія, соціально-культурна детермінованість словникового складу мови, ключові слова для вивчення культури, метафора, концепт.

Сьогодні вже не викликає жодних заперечень теза про те, що на шляху до розуміння особливостей світосприйняття певної етнокультурної спільноти у пригоді стає

мова, якою та спільнота користується. Провідні японські лінгвісти навіть схильні образно називати мову «транспорт для культури» (文化の乗り物), позаяк між мовою і культурою споконвіку простежувався міцний взаємозв'язок. Фахівці у царині етнокультурології, зокрема і японські, віддавна стверджують, що лексичні одиниці мови можуть успішно слугувати своєрідними індексами для вивчення культури (文化の索引), оскільки слова та фразеологізми являють собою ключі до розуміння національного способу мислення [13, с.40]. В якості яскравих прикладів таких «ключів» часто наводиться питома японська лексика, яку нелегко перекласти іншими мовами, проте вона надзвичайно влучно характеризує стан душі японця: 懐かしい *милий серцю, приємний, незабутній*; やるせない *безутішний, болючий, журливий*; しつこい *настирливий, упертий, придирливий*; うつとうしい *тяжкий, сумний, журливий*; むなしい *сумний, нудний, безглуздий*; さぞかし *дивина, сюрприз, несподіванка*; なじみ *обізнаність, близьке знайомство*; さび *внутрішня заглибленість*; わび *ледь помітна краса тощо*.

Такі одиниці справедливо можуть вважатися ефективним інструментом для інтерпретації японської культури, ключовими словами для розуміння національного способу мислення японців, а також їхніх ціннісних пріоритетів. Уже з побіжного аналізу таких слів можна побачити, що за їхньою семантикою стоїть ідея невимушеності буття, стійкого емоційного зв'язку людської душі з природою. Подібно до змін у природі, японці схильні спостерігати й описувати своєрідну «погоду» у власній душі: складається враження, що той, хто щось відчуває, у переважній більшості випадків неначе стоїть осторонь і пасивно споглядає свій психоемоційний стан. Закономірно, що при цьому у природі стає метафора, за якої фокус уваги зміщується на її головні суб'єкт і предикат, а власне діяч, особа як носій певних відчуттів і почуттів відходить на задній план.

Японці здавна мають прекрасну традицію висловлювати свої почуття через тему природи:

かにかくに 物は思はじ 朝露の 我が身一つは 君がまにまに Чи так, чи ні? Вагатися не буду! Тобі дарую тіло я своє, Адже воно – Що та роса ранкова!	我が背子に 我が恋ふらくは 夏草の 刈り除くれども 生ひしくごとし Моє кохання, Мов травичка влітку: Скільки не скошуй – Все одно вона Щоразу знову буйно виростає!
(«Антологія японської класичної поезії. Танка. Ренга (VIII-XV ст.)», переклад І.П. Бондаренка [1, с.136-137]).	

З кожним сезоном у свідомості японців пов'язані ті чи інші стійкі асоціації, що не може не відображатися у мові: 春の夜のような心のときめき *душевний трепет, мов*

весняна ніч; 花にむらがる夏の蜂のように、一斉にワアーッと歓声を挙げる。Лунали дружньо радісні голоси й нагадували чимось гудіння бджіл на квітах літньої пори [15]. Тож цілком закономірним видається виникнення одного із ключових концептів – концепту *季節感 відчуття пори року*.

Загалом, лексичні та фразеологічні засоби мови, про які ми згадали вище, сучасні японські лінгвісти називають 指標語 (日本人を知る指標語 *ключові слова до пізнання японців*) або キーワード (від англ.: *key word*). Виділення таких ключових слів відбувається, спираючись переважно на 『分類語彙表』 та інші фундаментальні праці Науково-дослідного інституту японської мови (国立国語研究所) [18], і розподіляються вони, насамперед, на три великі категорії за емоційно-оцінною ознакою: позитивні (プラスのシンボル), негативні (マイナスのシンボル) та нейтральні. Окрім того, має місце диференціація за трьома головними тематичними групами, у межах яких, на думку японських фахівців, найяскравіше репрезентовано головні рефлексії японської культури, способу життя й мислення японців: 1) ключові слова-вербалізатори сприйняття природи (自然観の指標語); 2) ключові слова, що вербалізують ставлення до людських взаємин і суспільства (対人意識・社会認識の指標語); 3) ключові слова, в яких відображається усвідомлення речей, моральність і відчуття краси (事物認識・道徳意識・美意識の指標語) [13, с.40-45].

Усе сказане вище, загалом, і визначає **актуальність** нашого дослідження. У цій статті ми докладно зупинилися на одиницях першої зі згаданих категорій, тобто на тих, що вербалізують сприйняття японцями природи. За **мету дослідження** ми мали показати головні особливості віддзеркалення ідеї невимуженості буття та гармонії з природою у сучасній японській мові, а до наших **завдань** належало: схематично окреслити проблему соціально-культурної детермінованості словникового складу японської мови як один із потенційних шляхів до виявлення об'єктивованих у мові особливостей взаємодії японського етносу з природою; зосередити увагу на одиницях-індексах для вивчення японської культури, а саме – на ключових словах і фразах, що об'єктивують сприйняття природи в японській мові; показати головні особливості метафоричного перенесення почуттів та емоцій людини на явища природи; запропонувати певні міркування відносно особливостей ментальності японців. **Об'єктом** нашого дослідження стали засоби об'єктивації ідеї невимуженості буття та гармонії з природою в японській мові, а **предметом** – семантико-функціональні особливості цих засобів. За **методи і прийоми дослідження** нам слугували: описовий метод (що включає прийоми спостереження, інтерпретації, зіставлення, узагальнення, типологізації), метод лінгвокультурологічної інтерпретації, процедура опитування інформантів. **Матеріалом дослідження** були лексикографічні джерела, твори художньої літератури і публіцистика, а також продукти Інтернет-комунікації, здійснюваної носіями японської мови, що перебувають у відкритому доступі.

Першим кроком на шляху до виявлення об'єктивованих у мові особливостей взаємодії японського етносу з природою може стати вивчення проблеми соціально-культурної детермінованості словникового складу або, іншими словами, визначення номінативної цільності певного фрагменту мовної системи і, відповідно, його комунікативної релевантності для лінгвокультури, що стала предметом розгляду.

Загальновідомо, що в японській мові досить мало диференційована лексика, пов'язана з мисливством та скотарством, що значно відрізняє цю мову від інших алтайських. Натомість, надзвичайно високу номінативну щільність тут демонструє фрагмент, пов'язаний з морськими промислами. Так, зокрема, українському слову «риба» відповідає щонайменш сім слів, семантику яких у жодному разі не можна вважати повністю ідентичною: 魚 /сакана/ *жива риба, риба як продукт*; 魚 /уо/ *жива риба*; 魚類 /гьо:руй/ *риба як зоологічний клас*; 魚肉 /гьо:ніку/ *риба як продукт* (букв.: *риб'яче м'ясо*); 海魚 /кайгьо/ *морська риба*; 川魚 /кавадзакана/ і 川魚 /кавауо/ *річкова риба*. Вважається, що такі мовні особливості лише побічно, через побут і господарський лад, але все ж таки обумовлені специфікою японської природи. Кочівники-алтайці, переселившись на Японські острови, пристосувалися до місцевих природних умов, де гірський рельєф і нестача пасовищ завжди заважали розвитку скотарства, тому багата алтайська скотарська лексика не отримала помітного розвитку в японській мові. Роль же риб і морепродуктів у японському харчовому раціоні і в японському господарстві не можливо переоцінити. Концепти, пов'язані з рибою та морепродуктами, можуть мати надзвичайно високу номінативну щільність: одна й та сама риба, залежно від віку (розміру) та регіону, має різні лексеми для вербалізації, і можна виявити навіть близько 30 номенів для одного і того самого біологічного виду. Також японська мова багата назвами птахів та комах. Окрім того, в Японії, на відміну від Заходу, рідко говорять про квіти взагалі, вважаючи за краще говорити про певні види квітів.

Існує чимало лексичних одиниць на позначення особливостей рельєфу і морських просторів. Слова 沖 та 灘 перекладаються як «відкрите море», але це не абсолютні синоніми: 灘 – це завжди бурхливе море, а 沖 може бути як бурхливим, так і спокійним. Взагалі, з водою (морською, річковою, дощовою) і вологою в японській мові пов'язано багато слів, значення яких часто важко передати іншими національними мовами, зокрема українською чи англійською. Так, в японській мові фактично не виявляємо слова, яке означало би «вода взагалі». Натомість існують особливі слова для гарячої води (湯) і холодної води (水) [2, с.190-191].

Привертає увагу метафоризація на тему риби й моря в художніх творах: 旱天に喘ぐ魚のように、彼は怒鳴った。 *То був крик душі, неначе у рибини, що задихається в акваріумі*; 水を得た魚のように新鮮でハツラツとした気持ち *почуватися свіжим та сповненим енергії, як риба, що нарешті опинилася у воді*; 生あたたかい波に揺られているような思い *почуватися так, немов тебе гойдають теплі хвилі* [15].

Цікавий мовний матеріал, пов'язаний із водою, можна знайти у книгах сучасної російської японістки Т.М. Гуревич [3; 4], де наголошується, зокрема, на численності паремій, заснованих на темі води, а також на схильності японців до уподібнення людського життя до течії: 人の行方と水の流れ *букв.: плін життя і течія води* (майбутнє людини не можливо передбачити); 歳月と流水は人お待ちはず *Роки, місяці та проточна вода не чекають на людину*.

Словниковий склад японської мови характеризується великою кількістю номенів для видів дощу, а ономатопоетична лексика широко використовується для опису дощової погоди: ぽつぽつ *накрапає дощ*, しとしと *мряка*, ざあざあ *злива* тощо. Чітке

відображення має в японській мові ступінь вогкості: しっとり *вологий*, しっとり *промоклий наскрізь*. Зокрема на прикладі номенів для різновидів дощу, через ремінісценції та алюзії, визначний японський лінгвіст Кіндаїчі Харухіко розкриває тему тяжіння японської нації до гармонії з природою, спираючись при цьому на ключовий концепт 季節感 *відчуття пори року*. Згадаємо тут лише один невеликий фрагмент із його книги 『ホンモノの日本語を話していますか?』 «*Чи СПРАВЖНЬОЮ японською мовою ви говорите?*» [14].

Як відомо, з весною у японців асоціюється, наприклад, 春雨 *весняна злива*, з літом – 夕立 *літня гроза*, з осінню – 時雨 *осіння мряка*. Ранній літній дощ японці називають словом 五月雨, графічне вираження якого є яскравим прикладом 当て字 (явища, за якого ієрогліфічні знаки добираються з огляду на семантику, але без урахування правил читання кожного з ієрогліфів): лексема «харусаме» віддавна існує в японській мові, а для її ієрогліфічного оформлення використано ключовий знак 雨 *дощ* та знаки на позначення місяця 五月 *травень*. Також цікавою назвою є 梅雨 *сезон дощів* (букв.: *сливові дощі*).

Виявляється, відчуття природи взагалі і пори року зокрема можуть різнитися залежно від регіону Японії. Так, згаданий вище видатний мовознавець пише, що відчувати пори року можна, звісно ж, і живучи у Токіо, але тільки відвідавши Кіото він по-справжньому оцінив японську природу. Детально описуючи свої враження, Кіндаїчі Харухіко відзначає, що весняна злива і в Токіо зветься 春雨, проте від «справжньої 春雨» вона таки відрізняється. Ідучи одного ранку до університету, він потрапив у густий туман, але коли поглянув із мосту на поверхню води у річці Камогава, зрозумів, що то був не туман, а дуже дрібний дощ, який на мить залишає на воді характерні візерунки. І тут він згадав слова пісні 『四季の雨』 «*Дощі у різні пори року*», яку вивчав ще в молодшій школі. Тільки тепер автор книги нарешті збагнув, про який саме дощ співається у пісні, а тоді, коли був малим, пісня йому не сподобалася: мовляв, не міг чітко собі уявити, що воно таке, бо раніше в Кіото бувати не доводилося [14, с.43-45].

Можна навести цікаві результати спостережень і щодо снігу. Похідні слова на позначення різновидів снігу, що мають кінцевий елемент ～雪 *сніг*, у мові жителів Токіо представлені сімома одиницями: 白雪 *білий сніг*, 小雪 *малий сніг*, 大雪 *великий сніг*, ぼたん雪 *лапаний сніг*, 粉雪 *дрібний сніг*, 初雪 *перший сніг*, 淡雪 *легкий сніг*, що ледь вкриває землю. А от у тих регіонах Японії, де снігу випадає дуже багато, місцеві мешканці використовують аж 21 подібну одиницю. При цьому, якщо у сприйнятті токійців сніг диференціюється за п'ятьма ознаками, то у багатих на сніг районах кількість цих ознак сягає дев'яти [13, с.406].

Номені для опадів та інших погодних явищ часто стають основою для метафоричного вираження людських емоцій та почуттів, приклади якого знаходимо у творах таких відомих японських письменників, як Хагівара Його, Шібата Шьо, Уемото Ікуко, Тоїта Ясуджі, Токунага Сунао та інших: 冷たい言葉が針の雨のように胸を突き刺す *Холодні слова пронизують груди, немов дощ із голки*; 歓声が雪崩のように高まる *Крики радості наросли, як снігова лавина*; 細かい霧のように、かすかな焦燥が漂う *Тонким туманом стояло в душі ледь відчутне занепокоєння*; 雷を落とす

кидати вогнем-блискавицею; 雷のようなその激しい怒りの声に打たれる *Був уражений тим сердитим голосом – грізним, як грім; 風に流されるちぎれ雲のように軽い気持ち* *Стало так легко на душі, неначе вітер забрав із собою рвані хмари; 日照りのときの雨のようにあり難い* *Неначе дощик випав у посуху – таким от в'ячущим нині почувуюсь; 居心地のいい陽だまりをみつけた鳥のような心境* *Почувуюся, немов та пташка, що відшукала собі приємне сонячне місце; 薄日が差すような微笑を洩らす* *Легенька усмішка нагадувала сонце, що просочується крізь хмари; うつとうしい雲が晴れてゆくように表情が明るくなる* *Обличчя засіяло так, немов розсіялися чорні хмари; 太陽と友達にでもなったように晴れ晴れとした顔* *Здавалося, то було обличчя людини, яка потоваришувала із самим сонцем* [15].

Мусимо визнати, що надзвичайно масштабне питання соціально-культурної детермінованості словникового складу ми представили у цій праці лише фрагментарно і досить схематизовано. Утім, нашим головним наміром тут було показати загальну схильність японського етносу до пильного спостереження та дивовижно детального відображення у мові того природного середовища, серед якого він живе. Це достатньою мірою пояснює існування міцного, нерозривного зв'язку між явищами природи та життям суспільства, який не міг не знайти свого віддзеркалення у характерних особливостях міжособистісного спілкування.

Наприклад, період з 6 по 19 січня називається *小寒 сезон суворих холодів*, період з 20 січня по 3 лютого – *大寒 сезон найсуворіших холодів*, період з 6 по 20 травня – *立夏 початок літа*. В епістолярії спеціальний лист або фрагмент листа (навіть ділового) традиційно пов'язаний із вираженням емоцій з приводу настання того чи іншого сезону: якщо сезон відрізняється несприятливою погодою, то обов'язково висловлюються співчуття. Існують навіть спеціальні назви для різновидів таких листів: *寒中見舞い лист співчуття у зв'язку з настанням холодів*, *暑中見舞い лист співчуття у зв'язку з настанням спеки* тощо. При цьому слід зауважити, що, за сучасних умов життя, адресат може і не потерпати від холоду чи спеки – просто споконвіку існує такий ритуал, що і сьогодні вважається важливою складовою національної культури спілкування [2, с.190-191].

Свого часу японський фізик Терада Торахіко, стаючи до написання відомої книги 『日本人の自然観』 «*Сприйняття японцями природи*», поставив перед собою низку завдань, а саме: дослідити, як японці сприймають довкілля, що називається «природою Японії»; простежити, як люди за межами Японії ставляться до природи, що їх оточує; проаналізувати ставлення іноземців до природи Японії, а також порівняти його зі ставленням до власної природи самих японців [16]. Для лінгвістичного ж дослідження такий спектр завдань видається занадто широким, і, задля успішного досягнення мети нашої розвідки, ми вирішили зосередити головну увагу на ключових словах-індексах для вивчення японської культури, про які йшлося на початку статті.

Ключові слова і фрази, що вербалізують сприйняття природи в японській мові, засвідчують споконвічне прагнення японського етносу гармонійно співіснувати з довкіллям, на чому вже наголошувалося. Так, японські дослідники уже давно дійшли висновку про те, що взаємини людини і природи в цій країні можна загалом охарактеризувати такою метафорою, як 自然のふところに抱かれる *перебувати в обіймах*

природи, на противагу, скажімо, типовому західному підходу, який лаконічно виражається фразою 自然を征服する *підкорювати природу*. Витоки цього вбачаються, переважно, в анімізмі, який панував у давній Японії. Споконвіку світ тут сприймався й описувався як міфологічний (神話的世界), в якому людина, божества, дерева і трави вважалися явищами одного роду, а отже – людина завжди трактувалася як щось невіддільне від «великої природи» (大自然). Поняття бога (神様) ніколи не розумілося як щось єдине й абсолютне, а світ ніколи не розглядався як продукт діяльності якогось одного творця (造物主), а відтак – отримував характеристику у вигляді おのずからになるもの *те, що постало саме собою* [13, с.41].

«Велика природа», в уявленні японців, розвивається своїм шляхом, неначе огортаючи при цьому людину. Суспільні феномени, подібно до природних явищ, самі собою виникають невідомо коли, і не зрозуміло, куди зникають (いつとはなしに・どこへともなく). І у зв'язку з цим постає одне із найголовніших ключових слів для характеристики світосприйняття японців – 成り行き, що, згідно з двомовним словником, означає процес, розвиток подій, а також результат певного процесу [6, с.816]. Типовим для мовленнєвої практики є, зокрема, словосполучення 自然の成り行き *природний (нормальний) розвиток подій*: 血気盛んな若者であり、松明を大きく振り回すのは自然の成り行きでもあるが、風を切って火の勢いを増したり、火が消えないように満身の力で振り回す。 *Підкреслено широкі жести людей, що вимахують смолоскипами, пояснюються не лише їхньою молодістю та енергійністю, а й прагненням роздмухати вогонь та запобігти його згасанню* [9]; 私たちは最善を尽くした。あとは自然の成り行きに任せるだけだ。 *Ми зробили все, що від нас залежало. А у подальшому – залишається покластися на природний перебіг подій* [9]. Помітного розповсюдження набули такі усталені утворення, як 成り行きいかんでは ~ *якщо пощастить*, 成り行き次第で ~ *якщо дозволять обставини*, 事件の成り行きを見守る *спостерігати за розвитком подій*, こういう成り行きになった *оцим все й закінчилося* та інші.

Загалом, слово 成り行き використовується на позначення суспільного феномену і має імпліцитне значення того, що процеси у суспільстві і процеси у природі є нерозривними: мало що може бути вирішено за допомогою однієї лише людської волі – людина є практично безсилою у природному розвитку подій. Така концепція отримала назву 成り行き任せ і проявляється не лише на лексичному, а й на граматичному стратумі мовної системи.

Так, зокрема, при вираженні власної думки чи думки певної групи людей дієслова 思う та 考える *вважати* дуже часто використовуються у формі пасивного стану – 思われる та 考えられる (букв.: *вважається, думається, уявляється*), відповідно: 彼は彼にとって最善と思われることをしたまてだ。 *Він просто вчинив так, як здавалося йому найкращим* [9]; 「結婚したい」と思われる人には、共通点があります。文章で読むだけでは、「こんなに簡単なこと?」と思われるかもしれませんが、実際にそれを継続するのはとても難しいことです。 *У людей, які вирішують одружитися, є одна спільна риса. Можливо ви подумаете, що це так просто, прочитавши текст, але підтримувати це в реальному доволі важко* [20, с.43]. До речі, останній приклад яскраво ілюструє той випадок, коли не зовсім зрозуміло, як

трактувати граматичну форму ~れる/~られる: як формальний засіб вираження пасивного стану чи як засіб репрезентації лексико-граматичної категорії ввічливості. Щодо останньої, то існує думка, що, з метою вираження шанобливості, форма пасивного стану стала використовуватися у непасивному значенні саме через своєрідне підсвідоме прагнення представити все як природний стан справ, а не як результат занадто активних дій людини.

Окрім того, кодифіковане усіма словниками дієслово *好く* *любити*, *полюбляти* фактично ніколи не вживається у повсякденному мовленні. Замість нього активно використовуються прикметники *好き* (な) *улюблений*, *好ましい* *сприятливий*, *望ましい* *бажаний*, а також усталене словосполучення *気に入る* (букв.: *припадати до душі*): *わたしはイタリア料理が好きです。 Я полюблюю італійську кухню* [19, с.72]; *働き者だとか、気性勝りだとか言われて、男と戦おうとばかりするような毅然とした女よりも、反って涙脆い、柔軟な感じのする人の方が好ましい。 Мені більш до вподоби чутливі та м'які за характером жінки, а не ті, про яких говорять, що вони роблять, темпераментні й такі рішучі, що готові боротися з чоловіками* [8]; *しかしその死甲斐のない死に方でさえ、生きているよりは、どのくらい望ましいかわからない。 Не знаю, наскільки бажаною за життя може бути та безглузда смерть...* [8]; *子供はとにかく、親が気に入る特性を身につけなければならないのである。 Діти, як би там не було, мають виховувати в собі ті особисті якості, які подобаються їхнім батькам* [12].

Отже, як бачимо, дуже часто у таких випадках людина не мислиться як активний діяч, як суб'єкт, що може прямо виражати власні думки, уподобання та волевиявлення. Окрім того, доволі частотною є лексика, за допомогою якої мовець воліє наголосити на тому, що певна думка прийшла до нього у незбагненний спосіб, він не може знайти пояснення для поточного стану справ або почувається якось незрозуміло. У цьому можна вбачати своєрідне прагнення не брати на себе відповідальність за те, що відбувається, а пояснити це природним (нормальним, неминучим) розвитком подій:

- 外国語について、何となく疑問だったんですが... *Не знаю чому, але маю одне питання щодо іноземних мов...*; 数学、物理、化学などの参考書または本で高校の範囲が何となくわかってる人向けのものを教えて下さい! *Благодарю, підкажіть якісь довідники чи книжки з математики, фізики, хімії тощо, що могли б допомогти людині, яка так чи інакше орієнтується на рівні шкільної програми; цього і так що і безкоштовно знайти. Щось мені зле останнім часом ...; 大企業に勤めていても何となく将来が不安... Чомусь немає впевненості у завтрашньому дні, хоч і працюю на великому підприємстві...; 私は何となく、その笑顔が薄気味悪く感じるのですが! ... Ой, чомусь мені стає моторошно від його усміхненого обличчя!* [11];

- うまくさりげなく断るには... *Як успішно й невимушено відмовити...; 仕事関係の男性にさりげなく好意を伝えたいですがなんと云ったら意識してもらえますか? Хотілося б ненав'язливо натякнути одному чоловікові на роботі, що він мені подобається, та як про це сказати, щоб він зрозумів?* [11];

- 今日は公園でバーベキューをするつもりだったけど、あいにく雨が降ってきてしまった。 *Сьогодні збиралися смажити шашлики у парку, але, на жаль,*

пішов дощ; 今日¹の結婚式は生憎の雨でしたが、おめでたいことに変わりはありません。二人が幸せになることを願っています。 *Сьогоднішня весільна церемонія, на превеликий жаль, проходила під дощем, але це не применшує урочистості моменту. Бажаємо молодим бути щасливими!* [17].

Поза сумнівом, на належну увагу заслуговує і сам концепт *自然* *природа*, і найцікавішими є ті засоби його об'єктивації, що безпосередньо стосуються міжособистісного спілкування: *自然に振舞う* *поводитись природно* [5, с.543]; *自然な表現* *звичний вираз*; *自然な日本語を話す* *говорити природною (ідіоматичною) японською мовою*; *自然な接客* *адекватний прийом клієнтів*; *季節の挨拶を入れるのも不自然な気がして*, *色々* та *検索* *шукати* *してみました* *але* *ぴんと来るもの* *немає* *ありませんでした*. *Включити до листа сезонні вітання також здалося мені недоречним, тому шукала все, що могло би згодитися, та нічого не підійшло* [11].

У японській мові можна знайти цікаві приклади ототожнення характеру людини з фізичними властивостями: *人間は、自ら燃えていく自然性の人と、火を近づけると燃える可能性の人、火を近づけても燃えない不燃焼の人の三つに大きく分けられます*. *Усіх людей можна розподілити на три великі категорії: ті, що спалахують самі собою; ті, що починають горіти, якщо наблизити до них вогонь; люди, що не виявляють схильності до займання, навіть якщо вогонь десь близько* [7]. Тема вогню взагалі є органічною для метафоричного вираження людської натури та емоцій людини: *火が出るような顔色* *обличчя виглядає так, неначе з нього зараз зійде вогонь*; *カッカとマグマのようなものが全身を駆け巡る* *бути розлюченим так, неначе по всьому тілу циркулює магма* [15].

Насамкінець, хотілося б зачепити тему краси природи у повсякденному житті японського суспільства, що, поза сумнівом, заслуговує на окреме дослідження. Тут зазначимо лише, що за результатами опитування громадської думки, «красивими висловами» (*美しい語句*) японці вважають такі, де наявна «красива» номінація явищ природи, і саме на це звертається головна увага під час розробки назв товарів, які мають з'явитися на японському ринку: *あけぼの* *вранішня зоря*, *朝霞* *ранковий серпанок*, *朝ぼらけ* *початок нового дня*, *おしめり* *невеликий дощ* (після тривалої засухи), *淡雪* *неглибокий сніг*, *細雪* *легенький сніжок*, *十六夜* *шістнадцятий місяць* (ніч 16 числа за місячним календарем), *おぼろ月* *місяць у тумані*, *かげろう* *літнє марево*, *五月晴れ* *сонячна травнева погода*, *小桜* *маленька сакура*, *花の露* *роса на квітах*, *若竹* *молодий бамбук*, *笹の露* *роса на бамбуку* тощо [13, с.41-42].

Підсумувати нашу розвідку дозволимо собі словами класика японської літератури Акутагави Рюноске, щоб підкреслити іще раз, наскільки важливу роль тема природи відіграє у світовідчутті японців: *殆その瞳の底には、何時でも咲き匂った桜の枝が、浮んでゐるのかと思ふ位、晴れ晴れした微笑が漂つてゐる*. *На обличчі завжди грає світла посмішка, а в очах неначе потопає квітуча, ароматна гілка сакури* [10].

Проведене дослідження дозволило дійти низки **висновків**. По-перше, попередні результати вивчення проблеми соціально-культурної детермінованості словникового складу японської мови дозволяють говорити про те, що фрагмент мовної системи, пов'язаний із природою, відрізняється високою номінативною щільністю, і є всі підстави говорити про його значну комунікативну релевантність для японської

лінгвокультури. По-друге, нами було виявлено та продемонстровано на прикладах мовного матеріалу загальну схильність японського етносу до пильного спостереження та надзвичайно детального відображення у мові того природного середовища, серед якого він живе, що пояснює існування міцного зв'язку між явищами природи та життям суспільства, який віддзеркалюється у характерних особливостях міжособистісного спілкування. По-третє, ключові слова і фрази, що вербалізують сприйняття природи в японській мові, засвідчують споконвічне прагнення японського етносу до невимушеного, гармонійного співіснування з довкіллям, а також – один з одним, і головними серед них можна вважати: 大自然 «велика природа», 自然のふところに 抱かれる *перебувати в обіймах природи*, おのずからになるもの *те, що постало саме собою*, ひとつとはなしに・どこへともなく *саме собою виникає невідомо коли, і не зрозуміло, куди зникає*; центральними концептами у системі японського світобачення є 自然 *природа* та 成り行き *природний розвиток подій*. По-четверте, у семантиці мовних одиниць, пов'язаних із природою, наявна ідея невимушеності буття і стійкого емоційного зв'язку проявів людської душі з природними явищами, а той, хто щось відчуває, часто виявляється спостерігачем за своїм психоемоційним станом, і при цьому особливого значення набуває метафора, за якої фокус уваги зміщується на її головні суб'єкт і предикат, а особа як носій певних відчуттів і почуттів неначе відходить на задній план.

Серед **перспектив** подальших досліджень в окресленому фреймі можемо назвати вивчення за представленою у цій статті схемою ключових слів, що вербалізують ставлення японців до людських взаємин і суспільства, а також тих одиниць японської мови, у семантиці яких відображається усвідомлення її носіями речей, моральності її краси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антологія японської класичної поезії. Танка. Ренга (VIII-XV ст.) / Переклад з японської, коментарі, упорядкування, передмова І. Бондаренка. – Київ: Факт, 2004. – 912 с.
2. Букрієнко А.О. Теорія і практика перекладу. Японська мова : навч. підр. / А.О. Букрієнко, К.Ю. Комісаров. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Т. 1. – 316 с.
3. Гуревич Т.М. Человек в японском лингвокультурном пространстве / Т.М. Гуревич. – Москва: МГИМО (У) МИД России, 2005. – 202 с.
4. Гуревич Т.М. Японский язык и японцы. Лингвокультурологическое издание по японскому языку на материале фразеологических единиц / Т.М. Гуревич. – Москва: МГИМО (У) МИД России, 2003. – 128 с., илл.
5. Русско-японский словарь / Под. ред. М. Того, С. Сомэя, Т. Исоя, С. Исияма. – Токио: Кэнкюся, 1988. – 2763 с.
6. Японско-русский словарь / Под. ред. Т. Фудзинума. – Токио: Кэнкюся, 2000. – 1183 с.
7. Ameba [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – 東京 : CyberAgent, Inc. – Режим доступу: <https://ameblo.jp> (дата звернення 29.03.2018) – Назва з екрана.
8. Goo辞書 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – 東京 : NTT Resonant Inc. – Режим доступу: <https://dictionary.goo.ne.jp> (дата звернення 29.03.2018) – Назва з екрана.
9. Weblio辞書 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – 東京 : Weblio, 2018. – Режим доступу: <https://www.weblio.jp> (дата звернення 29.03.2018) – Назва з екрана.

10. 芥川龍之介. 好色 / 青空文庫 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – 東京 : 青空文庫. – Режим доступу: https://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/90_14976.html (дата звернення 29.03.2018) – Назва з екрана.
11. 教えて！Goо [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – 東京 : NTT Resonant Inc. – Режим доступу: <https://oshiete.goо.ne.jp> (дата звернення 29.03.2018) – Назва з екрана.
12. 加藤諦三. 人生の悲劇は「よい子」に始まる. 見せかけの性格が抱える問題. РНР文庫. – 東京, 1994. – 218頁.
13. 金田一春彦, 林大, 柴田武. 日本語百科大事典. 大修館書店. – 東京, 1995. – 1505頁.
14. 金田一春彦. ホンモノの日本語を話していますか? 角川. – 東京, 2001. – 218頁.
15. 小説・コラム・ブログなど書き方の参考書 日本語表現インフォ [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – 東京 : 日本語表現インフォ制作委員会. – Режим доступу: <http://hyogen.info> (дата звернення 29.03.2018) – Назва з екрана.
16. 寺田寅彦. 日本人の自然観 / 青空文庫 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – 東京 : 青空文庫. – Режим доступу: https://www.aozora.gr.jp/cards/000042/files/2510_13846.html (дата звернення 29.03.2018) – Назва з екрана.
17. 日本語の例文 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – 東京 : 日本語の例文, 2018. – Режим доступу: <https://j-nihongo.com> (дата звернення 29.03.2018) – Назва з екрана.
18. 分類語彙表 / 国立国語研究所資料集. – 14. 大日本図書. – 東京, 2004. – 706頁.
19. みんなの日本語初級I. スリーエーネットワーク. – 東京, 1999. – 244頁.
20. 若尾裕之. 「結婚したい」と思われる人の共通点. РНР研究所. – 東京, 2014. – 224頁.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

К. Комиссаров, к. филол. н., доц., докторант

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ОТРАЖЕНИЕ ИДЕИ НЕПРИНУЖДЁННОСТИ БЫТИЯ И ГАРМОНИИ С ПРИРОДОЙ В СОВРЕМЕННОМ ЯПОНСКОМ ЯЗЫКЕ

Освещены главные особенности отражения идеи непринужденности бытия и гармонии с природой в современном японском языке. Обозначена проблема социально-культурной детерминированности словарного состава. Уделено внимание ключевым словам и фразам, объективирующим восприятие природы в японском языке. Показаны основные пути метафорического переноса чувств и эмоций человека на явления природы.

Ключевые слова: этнокультурология, социально-культурная детерминированность словарного состава языка, ключевые слова для изучения культуры, метафора, концепт.

K. Komisarov, PhD in Philology, associate professor, doctoral candidate

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

REFLECTION OF THE IDEA OF DISENGAGEMENT OF BEING AND HARMONY WITH NATURE IN THE MODERN JAPANESE LANGUAGE

Main peculiarities of reflection for the idea of disengagement of being and harmony with nature in the modern Japanese language are highlighted. The problem of socio-cultural determinism of vocabulary is outlined. Special attention is paid to key words and phrases objectifying the perception

of nature in the Japanese language. Basic ways of the metaphorical transfer of human feelings and emotions to natural phenomena are shown.

Key words: *ethnolinguistics, socio-cultural determinism of the vocabulary of a language, key words for studying culture, metaphor, concept.*

УДК 81'42=521

І. Петриченко, ст. викладач

Київський національний лінгвістичний університет, Київ

ЧАСОВА МОДАЛЬНІСТЬ ЯПОНСЬКИХ ДІСЛІВ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ПІСЛЯ РЕСТАВРАЦІЇ МЕЙДЖІ

Статтю присвячено аналізу категорії часу предикатів сучасної японської мови на прикладі художніх творів після реставрації Мейджі.

Ключові слова: *категорія часу, сучасна японська мова, художні твори, предикати, динамізм / статика, автор / герой.*

Категорію часу людство аналізувало ще з прадавніх часів, проте, на нашу думку, у лінгвістичних дослідженнях варто чітко розмежовувати час як категорію мислення (тобто, здатність людини орієнтуватися у часі, співвідносити певні події із їхніми часовими координатами тощо) та час як універсальну категорію природних мов, що в тій чи іншій мірі проявляється у всіх мовах світу.

В японській мові лінгвістичну категорію часу репрезентовано як граматичну (морфологічну) категорію предикатів, що є нормативною для кожного речення, та як лексичну категорію (прислівники часу), що є опційними для вживання [3, с.177]. Щодо граматичної категорії часу у сучасній японській мові, що поступово сформувалась після реставрації Мейджі (1867 р.), знаходимо чітке протиставлення між формами предикатів із закінченням на «*〜*», які прийнято асоціювати із минулим часом, та формами із закінченням на звук «*う*», що зазвичай асоціюють із теперішньо-майбутнім часом. Проте подібна загальна дефініція вимагає уточнення аналізом фактичного матеріалу, а отже звернемося до художніх творів, написаних сучасною японською мовою, тобто, до художніх творів після реставрації Мейджі.

Варто зазначити, що одразу після реставрації Мейджі в Японії, яка взяла політичний курс на модернізацію та європеїзацію, література майже повністю складалась із перекладених із західних мов наукових та політико-просвітницьких творів, до яких згодом додаються художні твори, але також перекладені, що на певному етапі заміняли собою відсутню оригінальну літературу, і лише потім з'являються власне японські твори, проте часто створювані за зразками і частково на матеріалі західних художніх творів [4, с.449-450]. До одного з перших класиків оригінальної сучасної літератури відносять Нацуме Сосекі (夏目漱石), уривок із твору «*ぼっちゃん*» (1906 р.) якого хотілося би тут проаналізувати (предикати підкреслили ми):

小学校に居る時分、学校の二階から飛び降りて一週間程度腰を抜かした事がある。なぜそんな無闇をしたと聞く人があるかも知れぬ。別段深い理由でもない。新築の二階から首を出して居たら、同級生の一人が冗談に、いくら威張っても、そこから飛び降りる事は出来まい、弱虫やーい、と囃したからである。小使に負ぶさって帰って来た時、おやじが大きな目をして二階位から飛び降りて腰を抜かす奴があるかと云ったから、この次は抜かさずに飛んで見せますと答えた。[5, c.1].

Цей уривок розповідає про випадок, що стався з головним героєм у молодших класах, тобто, за певний час до основної сюжетної лінії, проте перші 4 предикати із 5 представлених у цьому фрагменті мають ознаки теперішньо-майбутнього часу, і лише останній предикат оформлено минулим часом.

Майже протилежну тенденцію демонструє наступний уривок, який відкриває відомий твір «雪国» (1937 р.) лауреата Нобелівської премії з літератури Кавабати Ясунарі (川端康成, предикати підкреслили ми):

国境の長いトンネルを抜けると雪国であつた。夜の底が白くなった。信号所に汽車が止まつた。

向側の座席から娘が立って来て、島村の前のガラス窓を落とした。雪の冷気が流れ込んだ。娘は窓いっぱいになり出して、遠くへ呼ぶように、

「駅長さん、駅長さん」

明かりをさげてゆっくり雪を踏んで来た男は襟巻で鼻の上まで包み、耳に帽子の毛皮を垂れていた。

もうそんな寒さかと島村は外を眺めると、鉄道の官舎らしいバラックが山裾に寒々と散らばっているだけで、雪の色はそこまで行かぬうちに闇に吞まれていた。[1, c.1].

Тобто, всі 7 предикатів цього фрагменту завершуються формами минулого часу, проте за логікою викладу цього твору зазначений епізод є початком основної сюжетної лінії і не стосується якоїсь більш минулої події.

Подібне вживання форм минулого часу для формування основної сюжетної лінії художніх творів М. Кудо пропонує вважати психологічною відстанню до зображуваних подій, тобто, засобом об'єктивізації [2, c.48]. Причому повторювані фінитні форми минулого часу (完成相シタ) створюють ефект розгортання подій, а процесуальні форми минулого часу (持続相シテイタ) ніби зупиняють час, даючи змогу описати певний стан, людину, ситуацію чи оточення [2, c.43].

Так, у вищенаведеному уривку з «雪国» спочатку одна за одною йдуть 5 фінитних форм предикатів (であつた, なつた, 止まつた, 落とした, 流れ込んだ), що, доповнюючись порівняно невеликою довжиною кожного речення, створюють значний динамізм у розгортанні подій, ніби візуалізуючи за допомогою слів швидкість переміщення потяга та його пасажирів у часо-просторі. Після голосу дівчини ситуація ніби завмирає, і дві процесуальні форми минулого часу (垂れていた, 吞まれていた) дають змогу головному герою та читачам без поспіху оглянути зовнішній вигляд станційного робітника, що повільно наближається, та оточуючий пейзаж. Цікавим є також той факт, що в останньому реченні цього фрагмента, навіть незважаючи на формальне оформлення головного героя маркером суб'єкта дії, жодної дії він не

вчиняє, і це речення завершується описовим предикатом, тобто, ще сьоме речення від початку твору вміло пророкує основну модель доволі бездіяльносної поведінки головного героя.

Але у художніх творах часові форми сучасної японської мови виконують не лише функцію динаміко-статичної опозиції. Оскільки, як зазначалось вище, форми минулого часу слугують усталеним засобом психологічного віддалення, об'єктивізації зображуваних подій, вони тим самим допомагають створити образ автора, який десь далеко, поза межами твору спостерігає за подіями і переказує їх читачам, що у свою чергу дозволяє автономізувати почуття і волю персонажів, які можуть безпосередньо зсередини подій висловлювати власне суб'єктивне бачення за допомогою неминувлого часу предикатів [2, с.49].

Прояви подібної актуалізації, когнітивної самопрезентації зображуваних персонажів ми знаходимо у процитованому вище уривку з твору «ぼっちゃん». Так, перші 4 предикати цього фрагмента (ある, 知れぬ, ない, である) подано у формі теперішнього часу, що налаштовує читача на режим живого включення у ситуацію головного героя і доповнюється риторичністю запитання другого речення та відповіді третього речення. Четверте речення уже майже в режимі реальної зйомки демонструє голос жартівника-однокласника та позицію головного героя перед стрибком, переміщуючи нас п'ятим реченням на плечах служки разом із малим розбишакою у його домашній простір, де вже звучить не тільки голос оточуючих (батька головного героя), а й чути відповідь самого персонажа. На цьому епізод і вказаний абзац динамічно обривається предикатом минулого часу (答えた), повертаючи тим самим право слова автору, який у наступному абзаці починає вже нову об'єктивізовану оповідь про іншу зухвалу пригоду, проте через 3 речення малий шалун знову збиває фокус на власну персону за допомогою предикатів теперішнього часу.

Отже, ми бачимо, що у сучасних японських художніх творах категорія часу предикатів може відігравати низку важливих додаткових функцій, наприклад, динамізувати виклад подій чи призупиняти його для деталізованого опису певної ситуації чи предмета, а також перемішати фокус викладу між об'єктивізованою, авторською, позатекстовою позицією та суб'єктивними, включеними відчуттями зображуваних персонажів.

Проте причини подібного модального використання часових форм японських предикатів у сучасних художніх творах залишилися поза увагою нашої роботи, а тому це варто вважати перспективою подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 川端康成. 雪国 [Electronic resource] / 川端康成. — 45 p. — Mode of access: <http://blog.nocode.site/assets/%E9%9B%AA%E5%9B%BD%28%E6%97%A5%E6%96%87%29.pdf> . — Date of access: 28. 03. 2018. Name from the screen.
2. 工藤真由美. 小説の地の文のテンポラリティー / 工藤真由美 // ことばの科学⑥ : 言語学研究会の論文集. — 東京 : むぎ書房, 1993. — P. 19-65.
3. 工藤真由美. アスペクト・テンス体系とテキスト : 現代日本語の時間の表現 / 工藤真由美. — 東京 : ひつじ書房, 1995. — 317 p.

4. Конрад Н. И. Первый этап японской буржуазной литературы // Японская литература : от «Кодзики» до Токутоми / Н. И. Конрад. – М. : Наука, 1974. – С. 379-451.
5. 夏目漱石. 坊ちゃん [Electronic resource] / 夏目漱石. – 54 p. – Mode of access: <http://www.aozora.gr.jp/cards/000148/card752.html#download>. – Date of access: 28. 03. 2018. Name from the screen.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018 р.

I. Petrychenko, 上級講師
キエフ国立言語大学、キエフ

明治維新以降の文学における日本語動詞のテンス・アスペクト体系
 本稿は、文学作品における現代日本語述語のテンス表現を整理しながら考察している。
 キーワード：テンス体系、現代日本語、文学作品、述語、前進／休止、語り手／作中人物.

I. Petrychenko, superior lecturer
 Kyiv National Linguistic University, Kyiv

TENSE AND ASPECT SYSTEM OF JAPANESE VERBS IN POST-MEIJI RESTORATION LITERATURE

The article analyzes the instances of tense usage of predicates in Modern Japanese literature.

Key words: the category of tense, Modern Japanese language, literature, predicates, dynamism / static, author / hero.

УДК 81'255.4:82-1:003.2[811.521+811.58+811.111+811.161.2+811.161.1]

В. Пирогов, к. філол. н., доц.
 Київський національний
 лінгвістичний університет, Київ

ПЕРЕКЛАД І ПЕРЕКЛАДНІСТЬ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ З ПОГЛЯДУ ВІДМІННОСТЕЙ МІЖ РІЗНОСТРУКТУРНИМИ МОВАМИ З ДИХОТОМІЧНО ПРОТИЛЕЖНИМИ СИСТЕМАМИ ПИСЬМА (ЯПОНСЬКА, КИТАЙСЬКА, АНГЛІЙСЬКА, УКРАЇНСЬКА, РОСІЙСЬКА)

У статті розглянуто проблему перекладу і перекладності поетичних текстів з погляду відмінностей між різноструктурними мовами з дихотомічно протилежними системами письма – буквено-фонетичного та ієрогліфічного, якими, зокрема, є, з одного боку, мови індоєвропейського ареалу, а саме, англійська, українська і російська, а з другого, мови Далекосхідного

регіону – японська і китайська. За основу дослідження взято вірш Роберта Бернза «O, My Love is Like A Red, Red Rose», перекладений на зазначені мови.

Ключові слова: японська мова, китайська мова, англійська мова, українська мова, російська мова, поетичний текст, дихомічно протилежні системи письма, культурна дихотомія, релігійна дихотомія, концепт, переклад.

У статті розглядається системна дихотомія «Схід – Захід», у якій Схід охоплює Східну Азію (зокрема, Японію і Китай), а Захід – Європу, більш конкретно, країни, об'єднані християнською ментальністю.

Передусім, слід зауважити, що система дихотомії «Схід-Захід» складається з таких важливих підсистем, як, по-перше, *культурна дихотомія*, тобто поділ культур Сходу і Заходу на основі опозиції «духовність – матеріальність», «природно-орієнтована логіка мислення – формальна логіка мислення» тощо. По-друге, *релігійна дихотомія*, зокрема, *християнство* (віра в єдиного бога, образ Ісуса Христа і Матері Марії Богородиці) – *буддизм* (образ Будди, ідея очищення і перетворення на Будду), або *Синтоїзм* (богиня Амаатерасу, божества *ками*, духи померлих предків тощо). Для китайської культури це Даосизм і постать Лао-Цзи, а також Конфуціанство, постать та ідеї Конфуція. Нарешті, це *письмова дихотомія* «буквено-фонетичне – ієрогліфічне письмо».

Для того щоб перекласти культурно специфічний, зокрема, поетичний текст, створений мовою, дихотомічно протилежною мові перекладу, потрібно зрозуміти його ментально-філософське підґрунтя, а для цього необхідно увійти в середовище іншої культурної реальності й розібратися в її суті. Це вимагає великої та кропіткої інтелектуальної роботи [8, с.209-212].

Важливо зазначити, що на відміну від носіїв «західного» менталітету, в основі якого є буквено-фонетичний спосіб актуалізації мислення, менталітет представників традиційної східноазійської культури детермінований рамками операційного ієрогліфічного простору, базисом якого є квадрат [3, с.13].

Іл. 1. Ієрогліф, який в узькому сенсі позначає лексему «поле», а в широкому – Всесвіт.

我爱如玫瑰，
六月红蕾姣。
我爱如乐曲，
妙奏声袅袅。

Іл. 6. Уривок вірша Р. Бернза “My Love is like a Red, Red Rose”
в перекладі старокитайською мовою вен’янь.

У зв'язку з вище викладеним виникає питання, яким має бути творчий метод перекладача поезії з, умовно кажучи, європейської, «фонетичної», на японську «ієрогліфо-силабічну», або китайську «ієрогліфічну» мови? Якими засобами можна викликати у читача перекладу такі ж почуття, що виникають у носіїв мови оригінального вірша? І чи можливо це взагалі? Головною передумовою, на нашу думку, є розуміння підтексту, який містить систему відповідних реалій і концептів. Отже, завдання перекладача полягає передусім у *розкритті суті та прихованого змісту реалій і концептів, які містить оригінал*.

Спробуємо знайти роз'яснення до цих положень у творі видатного японського буддолога, філософа і психолога Тейтаро Судзукі (鈴木 貞太郎) «Дзен і японська культура» (禅と日本 文化), який, зокрема, пише: «...вчення буддизму має свій особливий метод пізнання, який полягає в безпосередньому проникненні в таємницю буття. Тому *дзен* і японське сприйняття мистецтва пов'язані родинними узами. Ця спорідненість виникає з визнання найвищої значущості життя, таємниці якого є в основі справжнього витвору мистецтва» » [12, с.10].

O my love's like a red, red rose

(O, my love is like a red, red rose)

Яп. ああ、わたしの愛は赤い、赤い薔薇のように

Ах, моє кохання як червона, червона ружа

Кит. 啊，我爱宛如一朵红红的玫瑰

Моя кохана яскравіша за ружу

Укр. Моя любов – червоний жар

Рос. Любовь, как роза, роза красная,

That's newly sprung in June;

(That is newly sprung in June)

Яп. 六月に咲き誇る

Що палко розцвітає в червні

Кит. 在六月苞放

Що розцвітає в червні

Укр. Троянди у саду.

Рос. (не перекладено)

O my love's like the melody

(O, my love is like the melody,)

Яп. ああ、わたしの愛はメロディのように

Ах, моє кохання як мелодія

Кит. 啊，我爱宛如那一曲旋律

(Моя кохана легка як мелодія)

Укр. Моя любов – мелодія,

Рос. Любовь моя – как песенка,

That's sweetly play'd in tune.

(That is sweetly played in tune)

Яп. 調和を以ってやさしく奏でる

Солодко ллється в лад
Кит. 甜美地弹唱（回荡）
Що співучо ллється, зворушливо і барвисто
Укр. Солодка, як в меду.
Рос. С которой в путь иду.

Лл. 5. Уривок вірша Р. Бернза “My Love is like a Red, Red Rose”
в перекладі японською, китайською, українською та російською мовами (в дужках наведено переклад вірша на сучасну англійську мову).

Важливою умовою здійснення адекватного перекладу поетичного тексту в системі різноструктурних мов є трансляція концептів однієї ментальної культури у формат іншої. Оскільки для свого дослідження ми вибрали вірш Р. Бернза про кохання, в якому поет порівнює кохану дівчину з червоною трояндою, почнемо з розгляду концепту *любові-кохання* в досліджуваних нами мовах і культурах.

Структура кожної цивілізації визначає властиву їй концепцію *любові-кохання*. Так, Новозавітна концепція висуває на перший план самопожертву, турботу, дарування. Християнська милосердна любов не є наслідком особистої симпатії чи захоплення іншим; в ній актуалізується передусім доброта людини, що потенційно містилася в ній і до зустрічі з даною конкретною особою [1, с.241].

У протестантизмі, одному з напрямів християнства в Шотландії, любов розглядається як саме буття, найголовніша цінність, що, як можна вважати, справило значний вплив на формування поглядів Роберта Бернза.

В Японії відкритий прояв кохання чоловіка до жінки в усій історії Країни Сходу Сонця сприймався як слабкість, несумісна із самурайською традицією. Концепція кохання поряд із визначенням в ній статусу жінки доволі яскраво і категорично висвітлена у творі славетного японського поета і буддійського ченця Кенко Хосі: «Чоловік, який не тямить у коханні, був він хай би наймудрішим, насправді є неповноцінним і викликає таке ж почуття, як дорогоцінний кубок без дна» [5, с.46] <...> за природою всі жінки спотворені. Вони глибоко егоїстичні, надзвичайно жадібні, правильного Шляху не відають і дуже легко піддаються одним лише вадам, а що стосується володіння мистецтвом розмови, то вони не можуть відповісти навіть, коли їх запитують про щось просте. Жінка – це істота нещира і дурна. Надзвичайно прикро, коли хтось, хто домагається прихильності жінки, підкорюється її примхам» [5, с.94; 9, 180-188]

У Китаї найбільш очевидними джерелами впливу на концепцію відносин між чоловіками і жінками були такі чинники, як соціальна приниженість жінок та інтелектуальна винахідливість чоловіків. Разом з тим, Конфуцію належить вислів «любов – початок і кінець нашого існування. Без любові немає життя. Тому любов є те, перед чим схиляється мудра людина». З другого боку, відповідно до вчення Дао, головне – безмежно любити Всесвіт і все, що живе в ньому [4].

Що стосується концепції кохання в українській філософській традиції, то в ній на особливу увагу заслуговують погляди Григорія Сковороди, який вважав кохання найбільш приємним, солодким і життєдайним почуттям. Разом з тим, він чітко

розмежовував любов тіл і «вічну любов вічних душ», завдяки чому заклав основи поняття «феномен любові» [2].

Російська філософська традиція розглядає любов як таке відношення між двома особами, при якому чоловік і жінка, що люблять одне одного, зливаються в одну абсолютно ідеальну особистість [6].

Усе вище викладене дає підстави вважати, що, важливим завданням перекладача при порівнянні культурних концептів, слід враховувати розбіжності внутрішньої мотивації однакових за формою, але різних за змістом концептів. Так, червоний колір за своїми фізичними параметрами однаковий в Шотландії, Японії, Китаї, Україні та Росії, але в кожній культурі він має свої унікальні конотації і підтексти, зрозумілі лише носіям, і тому сприймається ними по різному.

Троянда ніколи не мала такого важливого символічного значення на Далекому Сході, як хризантема, лотос або квіти сакури, сливи, бамбуку. Тому переклад фрази “like a red, red rose” японською мовою (赤い赤いバラのようだ / 赤い赤い / 薔薇のようだ) у японців, безперечно, викликає не цілком такі асоціації, як у європейців.

Перше, на що ми звертаємо увагу в наведеному перекладі, це слово «бага» (тро-янда) записане не ієрогліфами 薔薇 (слово категорії *дзюкудзікун* /яп. 熟字訓/), тобто таке, що формально є китайським запозиченням, але за змістом має японське походження; інші читання «shōbi», «sōbi»), як здавалося б має бути, а складовою абеткою *катакана* バラ. У даному випадку використання абетки є маркером, який вказує на лексему європейського походження. Японський читач відразу розуміє, що автором вірша є чужинець (гайдзін), і відповідно налаштовується на сприйняття тексту як такого, що відображає чужу культуру й чужі реалії.

Далі, слід зазначити, що червоний колір в Японії так само, як і в Китаї, поряд з жовтим і золотим, є кольором храмового інтер'єру. Він використовується в різноманітних декорах. Від шкатулок для зберігання жіночих прикрас до божниць буддійських храмів і таке інше.

Що стосується кохання і квітів, що його уособлюють, то яскраво червоний, а саме це маєть на увазі у використаному Бернзом рефрені «red-red rose», не можна вважати цілковито уособленням любовних почуттів в японській культурі, хоча слід визнати, що з точки зору лексичної сполучуваності та символіки кольору фраза 赤い赤い 薔薇 akai-akai bara (червона-червона троянда) є цілком зрозумілою і адекватною для носіїв національної японської культури.

У зв'язку з цим важливо зазначити, що при перекладі поетичних текстів, які містять метафорично забарвлену лексику, слід звертати увагу на особливості лексичної сполучуваності в різних мовах і відповідно культурах. Так, наприклад, у далекосхідній, сіноцентричній традиції найбільш шанованими квітами є такі, що асоціюються з особистістю благородної людини (君子, кит. jūnzi, яп. kunshi, кор. gunja), а саме, сливою (梅, ume), бамбуком (竹, take), орхідеєю (蘭, ran/fujibakama) і хризантемою (菊, kiku).

У зв'язку з цим, на нашу думку, заслуговує на увагу тривірш відомого японського поета школи Басьо Хатторі Рансецу (服部 嵐雪, 1654–1707) «Гімн кохання»:

我 戀 よ
目 も 鼻 も な き
花 の 色

waga koi yo me mo, hana mo naki hana no iro
(у моєї коханої немає ні очей, ні носа,
вона ніжно-рожевого кольору як пелюстка *сакури*)

У цьому тривіршу поет порівнює свою кохану з традиційною японською лялькою *дарума*, пофарбованою в ніжно-рожевий колір. У неї немає ні очей, ні носа, ні рота, але вона уособлює кохання. Таким чином, можна вважати, що саме ніжно-рожевий колір пелюсток *сакури* є типовим кольором кохання в Японії.

Отже, як транслювати концепт однієї культури в іншу, особливо, коли йдеться про різноструктурні мови й дихотомічно різні писемності?

Для того, щоб зробити адекватний переклад вірша Р. Бернза, зокрема, японською мовою, потрібно як мінімум зрозуміти змістові відмінності формально однакових, але внутрішньо різних концептів культури.

Разом з тим, слід зазначити, що в японській мові серед засобів особливого емоційного впливу на читача, крім звукових і кольорових є асоціації, обумовлені графічними і графо-стилістичними (каліграфічними) особливостями і прийомами [7; 10, с.254-271].

У цьому по суті і полягають відмінності між різноструктурними мовами і писемностями, а відповідно і способами актуалізації мислення, що визначають специфіку проблеми перекладу. Як усунути ці відмінності й вирішити проблему? І чи можливо це взагалі? Мабуть, в абсолютних вимірах – ні. Зазвичай цю проблему намагаються вирішувати шляхом дослівного перекладу, що перекручує істину, або манівцями і натяками, при цьому багато, якщо не головне, залишається не перекладеним.

Хотілося б відзначити, що серед перекладів вірша Бернса “My Love is like a Red, Red Rose” на японську мову немає жодного, який би мав форму, наближену до *хайку*, хоча саме вона є класичною і найбільш поширеною в японському віршуванні. Адже в *хайку* акцент робиться на графічну форму, яка сприймається, перш за все, візуально [11, с.55-56]. Усі переклади цього вірша Бернса на японську мову є фонетичними копіями оригіналу, в яких зберігається формат чужої культури і ментальності. Наскільки близький і зрозумілий такий переклад для традиційного японського читача, в основі ментальної культури якого є, перш за все, зорове сприйняття поетичних образів, залишається під питанням. Хоча заради справедливості слід зазначити, що в результаті глобалізації, яка триває протягом останніх ста років, і особливо останніх десятиліть, йде процес зближення цивілізацій і культур, їх змішення і взаємопроникнення. Це знаходить відображення, зокрема, в сфері культури, моральних стереотипів і, звичайно, мови, що в певній мірі стосується і Японії. Для ілюстрації цього положення можна послатися, наприклад, на історичний досвід трансформації іноземних лексичних запозичень в японській мові, – від *гайрайго*, *васейейго* до *консюго*.

Звідси можна зробити висновок, що приведення поетичного твору чужої культури до формальних норм японського віршування при перекладі на японську мову

неприпустимо, оскільки суперечило б універсальному принципу японської ментальності «свій – чужий», який, виключає перенос чужих реалій у власне етнокультурне середовище, залишаючи їх практично у незмінному вигляді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Апресян Р.Г.* Этика: энцикл. словарь [Електронний ресурс] / Р.Г.Апресян, А.А. Гусейнов. – М.: Гардарики, 2000. – 472 с. – Режим доступу: http://www.intelros.ru/pdf/Reyting/Ethics_Gusseinov_Apressyan.pdf. Назва з екрана. Дата звернення 09.03.2018.
2. Григорий Сковорода о счастье, любви и смысле жизни (цитаты) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mydynasty.com/.../city-grigoriya-skovorody-o-schaste-lyubvi-i-smysle-zhizni/> Назва з екрана. Дата звернення 09.03.2018.
3. *Иэнага С.* История японской культуры / С. Иэнага : пер. с яп. Б.В. Поспелова. – М.: Прогресс, 1972. – 260 с.
4. Конфуций: цитаты, афоризмы, высказывания и беседы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [...azialand.ru/konfucij-city-aforizmy-vyskazyvaniya/](http://azialand.ru/konfucij-city-aforizmy-vyskazyvaniya/). Назва з екрана. Дата звернення 09.03.2018.
5. *Кэнко-хоси.* Записки от скуки (Цурэдзурэгуса) / пер. с япон., вступ. ст., коммент. и указ. В. Н. Горегляда. – М.: Наука, 1970. — (Памятники письменности Востока. XXIX). – 256 с.
6. Бібліографічний опис для цитування: Скляр А. В. Любовь как преображение личности в религиозно-философских воззрениях Владимира Соловьева [Електронний ресурс] / А. В. Скляр // Грані. - 2016. - № 8. - С. 58-69. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2016_8_10. Назва з екрана. Дата звернення 09.03.2018.
7. *Маевский Е.В.* Идеография в японском языке [Електронний ресурс] / Е.В. Маевский // Окно в Японию: Ассоциация японоведов России. – Режим доступу: http://ru-jp.org/yaponovedy_maevskiy_01r.htm. Назва з екрана. Дата звернення 09.03.2018.
8. *Пирогов В.Л.* Философия парадигмы поэтической речи (по мотивам японской лирики VII – XVIII ст.) // Наук. вісн. каф. ЮНЕСКО Київ. держ. лінгвіст. ун-ту. Сер.: Філологія. Педагогіка. Психологія. – К., 2000. – Вип. 2. – С. 209–212.
9. *Пирогов В.Л.* Віддзеркалення особливостей філософсько-естетичного і мовного синкретизму «ваго-канго» у літературному творі середньовічної Японії «Цурэдзурегуса» / В.Л. Пирогов // Схід. світ. – Київ, 2008. – № 3. – С. 180–188.
10. *Пирогов В.Л.* Знаково-символічна система китайської ієрогліфіки і лексико-семантична динаміка китайської та японської мов / В.Л. Пирогов // Наукові студії XXI (культура, освіта – антропоцентричні парадигми і сучасний світ) / Укр. гуманітар. ін.-т. – Київ; Буча, 2012. – Вип. 1: Філософія, Філологія, Педагогіка, Економіка. – С. 254–271.
11. *Пирогов В.Л.* Хайку як об'єкт порівняльно-перекладацького та лінгвокультурологічного дослідження / В.Л. Пирогов // Наукові студії XXI (культура, освіта – антропоцентричні парадигми і сучасний світ). Філософія, Філологія, Педагогіка, Економіка. – Вип. 6. – Київ-Буча: вид-во «МПЛЕНІУМ», 2016. С. 47-58
12. *Судзуки Д.Т.* Дзэн и японская культура / Д.Т. Судзуки ; пер. с англ. С.В. Пахомова. – Санкт-Петербург: Наука, 2003. – 524 с.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

В. Пирогов, к. филол. н., доц.
Киевский национальный лингвистический университет, Киев

**ПЕРЕВОД И ПЕРЕОДИМОСТЬ ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ С ТОЧКИ
ЗРЕНИЯ РАЗЛИЧИЙ МЕЖДУ РАЗНОСТРУКТУРНЫМИ ЯЗЫКАМИ С
ДИХОТОМИЧЕСКИ ПРОТИВОПОЛОЖНЫМИ СИСТЕМАМИ ПИСЬМА
(ЯПОНСКИЙ, КИТАЙСКИЙ, АНГЛИЙСКИЙ, УКРАИНСКИЙ, РУССКИЙ)**

В статье рассмотрена проблема перевода и переводимости поэтических текстов с точки зрения различий между разноструктурными языками с дихотомически противоположными системами письма – буквенно-фонетического и иероглифического, какими, в частности, являются, с одной стороны, языки индоевропейского ареала, а именно, английский, украинский и русский, а с другой, языки Дальневосточного региона – японский и китайский. За основу исследования взято стихотворение Р. Бернса «O, My Love Is Like A Red, Red Rose», переведенное на указанные языки.

Ключевые слова: японский язык, китайский язык, английский язык, украинский язык, русский язык, поэтический текст, дихотомически противоположные системы письма, культурная дихотомия, религиозная дихотомия, концепт, перевод.

V. Pyrogov, PhD in Philology, Assoc. Prof.
Kyiv National Linguistic University, Kyiv

**TRANSLATION AND TRANSLATABILITY OF THE POETICAL TEXTS WITH
REGARD TO THE DIFFERENCES BETWEEN GENETICALLY OPPOSED
LANGUAGES AND WRITING SYSTEMS (JAPANESE, CHINESE, ENGLISH,
UKRAINIAN, RUSSIAN)**

The paper focuses on the problem of translation and translatability of poetic texts with regard to the differences between languages with dichotomically opposed systems of writing, on the one hand, those of the Indo-European family, particularly, English, Ukrainian and Russian, and, on the other, languages of the Far Eastern region – Japanese and Chinese. R. Burns' poem «O, My Love is Like a Red, Red Rose» is put in the center of the cultural and linguistic analysis.

Key words: Japanese language, Chinese language, English language, Ukrainian language, Russian language, poetical text, dichotomically opposed systems of writing, cultural dichotomy, religious dichotomy, translation.

INNOVATIVE MIMETIC VERBS IN JAPANESE AND CONSTRUCTION APPROACH TO THEM

The article will determine several lexical semantic links between mimetic verbs and construction approach to the innovative mimetics in Japanese, and exhibit that meaning for mimetic verbs demands a treatment precise from that of lexical verbs. There will be also represented a brief research on construction grammar; showed lexical semantic properties of mimetic verbs, and demonstrated the nature of innovative verbs in Japanese and their relation to mimetics.

Key words: *mimetic verbs, innovative verbs, construction approach, construction grammar.*

It is generally acknowledged by linguists that when a word is correlated with an object in the real world, the word is called "sound symbolism". This correlation can be formalized by onomatopoeia or mimetic words. Mimetic words are generally accepted as a phenomenon of language. However, the actual number of words in Japanese that are expressed by sound symbolic elements is disputed by linguists. There are those who feel that language is mainly arbitrary and that sound symbolism is just a usual phenomenon; others claim that language is inherently sound symbolic and always doing attempts to equate sound with sense. There is the same question about whether the Japanese language is having more or less sound-symbolic or whether it maintains a 'steady state' equally remains without a certain answer. Even if there are exceptions to every pattern in human languages, it can be demonstrated that some sound symbolism has a biological basis. It is obvious that mimetic words play a more crucial role than many linguists feel or believe [1, p.84].

Linguists are getting one step closer to understanding that mimetic words have universality, using the evaluation range they are classifying the examples of mimetic words. As the purpose of language is communication, the criteria for evaluation of mimetic words universality is whether one easily-understands naturally or not. In other words, understanding of mimetic words needs to be natural to have universality. If the mimetic words are not easily-understood, then they can be considered to be of a random meaning. One of the most distinctive features of mimetics in terms of interpretation process is their high level of flexibility beyond conventional meanings, as well as, the flexibility in the wide range of argument structure with which a mimetic verb is commonly associated. It is obvious that the relative freedom in meaning and argument structure separates mimetic verbs from prosaic ones.

Recent studies in terms of cognitive linguistics have highlighted some important facts about the semantic extension of Japanese onomatopoeia. Many instances of metaphorical and metonymical extensions have been mentioned in terms of Japanese mimetics.

This paper is focused on the innovative verbs in Japanese that are formed from nouns of various sources including loanwords, Sino-Japanese nouns, mimetics and proper names. Regardless of their different origin, these innovative verbs exhibit a collection of unique

properties, ranging from phonological, morphological, to semantic and pragmatic. These properties are not strictly predictable from the component parts including the nature of the parent noun and verbal morphology. Such an unpredictable nature is suggestive of a constructional analysis. The form-meaning-function complex takes a templatic representation, which expresses the phonological and morphological characteristics, and associated with it are semantic and pragmatic properties. These phonological, morphological, semantic, and pragmatic properties combine to capture the nature of innovative denominal verbs as a construction [4, p.800].

There are a number of innovative verbs in Japanese that are formed based on nouns of various sources such as loanwords - both of Chinese origin and of other languages - and proper names. Some examples of innovative denominal verbs in the present-tense form are given in

- a. Sino-Japanese loanword-base こくる (*kokuru*) ‘make a confession’ (告白 *kokuhaku* ‘confession’), じこる (*jikoru*) ‘have a traffic accident’ (事故 *jiko*) ‘accident’;
- b. Non-Chinese loanword-based コピーる ‘make a copy’ (コピー *kopii* ‘copy’), テロる (*teroru*) ‘commit an act of メモる (*memoru*) ‘take notes’ (メモ ‘memo’);
- c. Proper name-based マクる (*makuru*) ‘go to McDonald’s’ (マクドナルド *makudonarudo* ‘McDonald’s’), スタバる (*sutabaru*) ‘go to Starbucks’ (スタルバックス *sutaabakkusu* ‘Starbucks’), ググる (*guguru*) ‘conduct a Google search’ (ググる *guguru*) ‘Google’).

The Japanese innovative verbs in (1a) are based on nouns of Sino-Japanese compounds: 告白 (*kokuhaku*) ‘confession’, for example, is a Sino-Japanese noun from which こくる (*kokuru*) ‘make a confession’. The verbs in (1b) are based on loanwords from languages other than Chinese. These verbs are based on the borrowed nominal forms. The denominal verbs in (1c) are all based on proper names, regardless of the origin of the base noun. However, the primary focus of the investigation dealt with in this article is on innovative verbs derived from mimetic verbs [4, p.801].

Although we provide glosses for the examples of innovative denominal verbs to facilitate the reader’s understanding, it should be kept in mind that such innovative verbs that are formed based on mimetic words, whose categorial status is not always clear cut. Examples of this class are provided in (1d).

- 1) d. にこる (*nikoru*) ‘smile’ (にこにこ *nikoniko*) description of smiling);
- 2) ちびる (*chibiru*) ‘be stingy’ (ちびちび *chibichibi*) description of a small amount);
- 3) ぐずる (*guzuru*) ‘be peevish’ (ぐずぐず *guzuguzu*) description of slowness, laziness).

The part of speech category of mimetic words in Japanese is often difficult to identify because a mimetic base can be found in a range of categories depending on the linguistic environment in which it appears. For instance, the mimetic base from which にこる (*nikoru*) is derived, i.e., にこにこ (*nikoniko*), serves as an adverb, as in ニコニコと (*nikoniko-to*), or a verb as in ニコニコとする (*nikoniko-suru*), where する *suru* ‘do’ is a verb. Innovative verbs based on mimetic words pattern with innovative denominal verbs, and thus we will treat (1d) as belonging to the same class as (1a–1c). So, innovative denominal and mimetic based verbs constitute a construction as they are characteristically associated with a cluster

of properties that range from phonological, morphological, to semantic and pragmatic [4, p.801].

There should be mentioned that innovative verbs tend to undergo clipping of base nouns, and when they do, the clipping restricts the length of verbal roots, they all take the same conjugation pattern, which provides a specific morphological shape of the verbal roots. Moreover, they consistently display a particular accentuation pattern, and show a unique semantic nature and pragmatic use. We shall argue that each of the properties related to the form, for example, phonological and morphological properties, cannot strictly be attributed to the base nouns from which innovative verbs are derived. Nor is their meaning and special use compositional from base nouns and verbal suffixes. Any linguistic pattern is recognized as a construction as long as some aspect of its form or function is not strictly predictable from its component parts or from other constructions recognized to exist. In addition, in the first and second examples in (1d) stands for a geminate. For example, にこ (*niko*) and ちび (*chibi*) are normally used with the adverb-forming suffix と *to*. Their surface forms as adverbs are にこっと (*nikotto*) and ちびっと (*chibitto*), respectively, inducing gemination of the suffixal consonant patterns are stored as constructions even if they are fully predictable as long as they occur with sufficient frequency [2, p.50].

While innovative denominal verbs have been assumed to be based on nouns, as the examples of (1d) illustrate, mimetic words can be a basis for innovative verbs that bear the same set of properties. A mimetic base is unspecified for its parts of speech category, and it may be argued that a different mechanism is called for in order for an innovative verb that consists of a mimetic word to receive an appropriate interpretation [3, p.401].

In the case with denominal verbs, then, it follows from the template that the meaning of a mimetic-base innovative verb corresponds to a state, an event, or a process that has some connection to a sound or an image that the mimetic word conveys. Such connection, in fact, is again captured in terms of semantic frames. For instance, にこる (*nikoru*) in (1d) contains a mimetic expression of にこ (*niko*) or ニコニコ (*nikoniko*), which symbolizes a state or an act of someone smiling. The common experience of symbolizing facial expression gives rise to the scene that the verb にこる (*nikoru*) labels. A more innovative example of a mimetic-based verb is ぶるる (*bururu*). The base mimetic expression ぶる (*buruburu*) or ぶる (*buru*) generally describes an involuntary bodily movement that normally occurs when humans experience cold temperature (shivering). In the case of ぶるる (*bururu*), the image of a shaking body is applied and extended innovatively to cell phones: ぶるる (*bururu*) as an innovative verb refers to the vibrating situation of a cell phone when it receives an incoming call while it is in the manner mode. The situation in which a cell phone vibrates constitutes a scene to be profiled; and the profiled scene corresponds to what ぶるる (*bururu*) labels as its meaning. Unless the speaker and the listener share the knowledge of the image to which ぶるぶる (*buruburu*) or ぶる (*buru*) is connected and the association of the image to a cell phone, the intended interpretation is not successful. The conceptualization of verb meaning based on semantic frames, thus, generalizes innovative verbs of both denominal and mimetic-base types [2, p.54].

To summarize, it should be mentioned that mimetic verbs exhibit a set of meaning-related properties that separates them from prosaic verbs. First, mimetic verbs show an

extraordinary range of flexibility in their meaning, leading to polysemous situations. The nature of such meaning ranges from conventionalized meaning on a par with that of prosaic verbs to innovative meaning that often relies on specific contextual information and pragmatic conventions for its proper interpretation. Second, related to the first point, mimetic verbs appear in a variety of argument structures as well as adjunct selections. Third, regular polysemy or systematic transfer of meaning that is commonly observed with prosaic verbs does not characterize the polysemous situation that emerges from mimetic verbs. And, finally, mimetic verbs do not follow the same lexicalization pattern as prosaic verbs, and manner incorporation in mimetic verbs is a natural consequence of the nature of mimetic bases upon which corresponding verbs are built.

In this paper it has been discussed various properties associated with innovative denominal verbs in Japanese and also demonstrated that their formal and functional characteristics cannot be attributed to those parts that comprise them. Such an unpredictable nature fits a constructional approach very well and we have claimed that innovative denominal verbs indeed constitute a construction. The form-meaning-function complex takes the templatic representation that captures the phonological and morphological properties. These formal properties are associated with a specific pragmatic function. Once the formal and functional properties characterize the nature of the construction, the semantic nature follows from its parts coupled with the general pragmatic conventions.

The categorical status as verbs, by means of the morphological shape of the verb *する* *suru*, suggests that mimetic verbs denote states, events, or processes; and the images are conceptualized states, events, or processes in semantic frames or scenes. So, that is why frame semantics approach gives a lot of possibilities to analyze the way of functioning for Japanese mimetics, as well as, the right ways of convening all the units during the process of their translation. It is obvious that one word can be in used for creating a positive or negative attitude to the situations or moments in the life. Such an approach is meant for the mimetics semantic analysis and its further realization in the text according to the extralinguistic information. Sound symbolic frame cannot be realized in “parts”, it will be always an integral part that gives an opportunity to create belles-lettres, as well as, a great chance to the translator to depict the reality [1, p.82].

The image of a mimetic base serves as the most salient part of a profiled scene. The relation between the image of a mimetic base and a semantic frame in which the image is conceptualized is actually not constrained, resulting in a wide range of possible interpretations including innovative meaning that requires metaphorical extension or a high degree of contextual information. Furthermore, the image of a mimetic base seems to contribute its descriptive function to a given semantic frame. That is, the range of semantic frames in which an image is conceptualized and the range of semantic frames in which another image is conceptualized do not need to pattern in a parallel way.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Akita, Kimi. Toward a Frame-Semantic Definition of Sound-Symbolic Words: A Collocational Analysis of Japanese Mimetics / Akita, Kimi // *Cognitive Linguistics* 23. – 2012. – P. 67–90.

2. *Goldberg, Adele. Verbs, Constructions, and Semantic Frames / Goldberg, Adele // Syntax, Lexical Semantics and Event Structure ed. by Malka Rappaport Hovav, Edit Doron & Ivy Sichel. – Oxford: Oxford University Press, 2010. – P. 39–58*
3. *Kita, Sotaro. Two-Dimensional Analysis of Japanese Mimetics / Kita, Sotaro // Linguistics 35. – 1997. – P. 379–415.*
4. *Tsujimura, Natsuko. A Constructional Approach to Mimetic Verbs / Tsujimura, Natsuko // Grammatical Constructions: Back to the Roots ed. by Mirjam Fried & Hans C. Boas. – Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 2005. – P. 137–154*

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

Д. Ржевська, викладач

Національний авіаційний університет, Київ

ІННОВАЦІЙНІ ОДИНИЦІ ОНОМАТОПОЕТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ: КОНСТРУКТИВНИЙ ПІДХІД ТВОРЕННЯ

У статті визначено низку лексико-семантичних відмінностей між дієсловами-ономатопеями, розглянуто та проаналізовано особливості конструктивного підходу для творення інноваційних одиниць ономатопоетичної лексики. Продемонстровано, що значення дієслова-ономатопеї при перекладі потребує іншого, більш детального підходу. Запропоновано короткий аналіз особливостей конструктивної граматики, а також продемонстровано природу інноваційних дієслів та їхній зв'язок із дієсловами-ономатопеями.

Ключові слова: дієслова-ономатопеї, інноваційні дієслова, конструктивний підхід, конструктивна граматика

Д. Ржевская, преподаватель

Национальный авиационный университет, Киев

ИННОВАЦИОННЫЕ ЕДИНИЦЫ ОНОМАТОПОЭТИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ В ЯПОНСКОМ ЯЗЫКЕ: КОНСТРУКТИВНЫЙ ПОДХОД ОБРАЗОВАНИЯ

В статье определены некоторые лексико-семантические отличия между глаголами-ономатопеями, рассмотрены и проанализированы особенности конструктивного подхода при образовании инновационных единиц ономатопозитической лексики. Показано, что значение глагола-ономатопеи требует использования более детального подхода при переводе. Предложен краткий анализ особенностей конструктивной грамматики, а также определена природа инновационных глаголов и их соотношение с глаголами-ономатопеями.

Ключевые слова: глаголы-ономатопеи, инновационные глаголы, конструктивный подход, конструктивная грамматика.

BORROWING WORDS IN THE MODERN JAPANESE INFORMATIONAL SPACE

The article describes the features of functioning borrowing words in modern informative space of Japan in the sphere of substandard. The reasons of Japanese culture salience and archaization of conventional vocabulary are analyzed.

Key words: borrowings, archaisms, salience, substandard, mass culture.

The most important trend in the development of civilization in the 21st century is the deepening process of globalization of society, conditioned by the creation of a worldwide information space. Information space is called the space in which people's cognitive interaction takes place and which, as a result of intensive development and mass dissemination of the latest information means and technologies, is constantly changing. Innovative technologies are increasingly penetrating into various spheres of human life, having a huge impact on the consciousness of people in various countries of the world. The increase in the volume of information, the consolidation of the information space along with the positive sides also has negative consequences. On the one hand, the new information space creates conditions for the free and rapid dissemination of cultural achievements outside the country. On the other hand, the expansion of the information space creates, in fact, extraordinary possibilities for manipulating the mass consciousness and provides effective means of influencing entire nations [8, p. 260].

Therefore, the subject of our study are the features of the functioning of borrowed words in the modern information space of Japan and the other countries in the sphere of substandard. The object of our research is the archaization of conventional vocabulary.

As a result of the activity of the mass media, expansion of the spheres of influence of new communication technologies, including the emergence of "technical" art forms on their basis, a new paradigm of cultural development is emerging that is integrative in nature [8, p. 260]. We are talking about the phenomenon of mass culture, which, born at the turn of the XIX-XX centuries, contributes at the present time to a wide spread of foreign influence on the world scale. Mass culture is an important element of modern life. Its comprehension is presented in the works of such researchers like T. Adorno, D. Bell, K. Jaspers, B. Rosenberg, J. Ellyul [5] and A. I. Flier [6; 7], G. G. Pocheptsov [15], A. B. Kostina [12], Krysin, L. [13] and others.

The social prerequisites for the spread of mass culture in a postindustrial society are the problems of adaptation and the violation of traditional identification mechanisms [6, p. 113]. According to J. Ellyul, technical progress gave rise to the absurd in the society, which is associated with production and consumption of material goods and with the existence of the individual, where everything comes down to the consumption of all sorts of excesses: "Increases the number of objects that allow you to play, relax... The man of our

society has become a man, fascinated by a variety of pictures, noise intensity, dispersion of information... Man is captured by the universe randomly and massively imposed opportunities" [16, p. 52].

The researcher A. B. Kostina notified that in a post-industrial society there is a mass audience as a community of people who are not eager to produce cultural values, but are tuned to passive acceptance and consumption [12, p. 141]. The inability of the masses to independent self-realization, infantilism, blurriness and mobility of the structure of ideas about the world, lack of internal determination – all this, according to the researcher, causes its urgent need for guidance, which, along with other social institutions are successfully implemented by mass culture [12, p. 109].

Mass culture is perceived as simplified, not requiring serious intellectual comprehension and consumed by habit, a phenomenon over which one should not puzzle and experience serious emotional shock. Its distinctive features are the utmost proximity to elementary human needs, focus on the natural, closer to the instinctive sensuality and primitive emotionality [7, p. 138]. A. I. Flier regards mass culture as an international phenomenon that is generated by objective processes of social modernization and assumes the function of providing primary socialization of the individual in the conditions of the national society [14, p. 389]. This interpretation is complemented by the remark of A. B. Hoffman that mass culture represents a special state of culture in the crisis period of society, when the process of decay of its content levels develops [10, p. 17].

Following A. I. Flier, the researcher G. G. Pocheptsov distinguished the following functions of mass culture: *adaptive* (acts as a general-purpose form of adaptation of a person to the rapidly changing conditions of his existence); *communicative* (acts as a means and method of communication, transfer of information); *recreational* (allows you to have a rest, relax, to distract from professional activity, to fill up the baggage of spiritual forces, find a mental balance); *aesthetic* (participates in the formation of spiritual world of the individual, creating certain stereotypes of behavior in society) and the *function of socialization* (helps to navigate in the surrounding world, to realize their abilities) [15, p. 138-148].

The realities of Japanese culture in recent decades are endowed in everyday mass consciousness with *psychological excretion*, or with *salience* (салиєнтність) [1, p. 239], and thanks to this they are used in the mass media, including the Internet, where there is an assimilation of the corresponding borrowed symbols. Such Japanese words as はい、く、合気道、すし、べんとう、あにめ、かわいい and many other words adapt in the receiving language to phonetic, graphic, grammatical and semantic norms [8, p. 263].

The studies of modern texts of mass communication makes it possible to determine the frequency of Japanese borrowing, and identify the areas in which they are most in demand on. In Ukrainian language borrowings from the Japanese language are characterized by the following areas of knowledge and activity: cooking (abura, bento, miso, makizushi, sake, sushi, taco, tempura, etc.), decorative and applied art (bonsai, kirigami, origami, Japanese dolls ningyo, statuettes of netsuke and okimono, etc.), painting (uki-e, suybokuga), literature (tanka, haiku, rakugo and others), sports (aikido, aikidoka, judo, karate, sumo, kimono, tatami, etc.), subcultures of anime and manga (mangaka, doujinshi, non-commercial literary magazines published by amateurs, otaku, cosplay, etc.) [8, p. 263].

For a clear distribution the given number of Japanese borrowings is divided into two main areas of function: part of borrowings was fixed in the literary language and is mainly used in codified texts (in the sphere of the standard), the other part is used limited circle of native speakers and, mainly, in the field of substandard (in both cases, the source of borrowing is general literary language of donor culture) [8, p. 263-264].

In the opposite side, there is the reverse process, how Japanese words turn into archaisms under the Internet influence, which was not noticeable at first glance. For example, few people will immediately remember how in Japanese there will be *a theater* (劇場), *a vase* (花瓶), but many know that this シアター, ベース, not even suspecting that these words have purely Japanese names. Also accustomed to the Japanese became the use of abbreviated forms of many grammatical constructions, not only in a colloquial speech, but also in official business correspondence. In our research we want to understand the main reasons that lead to the archaization until recently of understandable and frequently used Japanese words.

The development of foreign words in Japanese has a very thrilling history, but this thesis will focus on the English 外来語 *gairaigo* words, where the words taken from English are being usually used for concepts that do not exist in Japanese, and among other reasons of the use of English over the past years are that the English terms and fashionability have become a preference. Even though many of the 外来語 have Japanese synonyms, in many of the cases, texts aiming for younger audience, magazines for instance, will choose more *loanwords / borrowing words*.

At present time, it is clearly seen that English borrowings have taken up more space in Japan's everyday life throughout the years since the post-war era, and as the words are still increasing, the 外来語 *gairaigo* is also facing opposition by some linguists stating that the borrowing words are interfering the Japanese language and culture.

The contact with the English language began more than 200 years ago, in the beginning of 19th century. In the beginning the English words were translated semantically into Japanese using 漢字 *kanji* in order to keep the traditional practice of assigning semantically appropriate Chinese characters to foreign loanwords. The Japanese syllabary *katakana* intended for foreign words, accompanied the translated words, and thus the phase of the loan translation had both *kanji* and *katakana* representations. Both *kanji* and *katakana* represented each word, where the *kanji* represented the meaning and *katakana* the sound.

In 1997, Kimie Oshima examined the movement of 外来語 usage in the case of the Asahi newspaper between the years 1952 and 1997, whereas indeed the amount of 外来語 increased over the years along with the social change. One of her interviewers commented: "Japanese language has been increasing in vocabulary by adding loanwords, so it is the destiny of Japanese is to keep on increasing *gairaigo*" [17, p. 101]. Even though the 外来語 in Japanese lexicon increased vastly over the years, the usage of 外来語 depends on the sphere in the language; the 外来語 are used rarely in the official documents, political, religious and law lexicon, but on the other hand, the percentage of 外来語 "is particularly high in the areas of fashion, cosmetics, food, audio technology, sport, housing, music, art, business management, and engineering" [2]. In present day, when looking through a women's magazine, one can notice that many 外来語 words are being used instead of

the native counterparts to sounds more fashionable. Words like ‘shoes’ or ‘bag’ are being written as *shuuzu* and *baggu* instead of the 和語 *wago* words 靴 *kutsu* and 鞆 *kaban*.

There are many linguists opposing 外来語 and stating that poorly understood loanwords indicate that majority of Japanese people wished 外来語 would be replaced by 和語 *wago*. After reading several issues about the case of loanwords interfering with the mother tongue, I decided to investigate to what extent 外来語 is needed in Japanese language. Because many 外来語 has been absorbed into the Japanese language so deeply, it would be understandable that native speakers could be struggling finding a suitable native synonym. It was thought that the 外来語 has made most impact on younger generations who has been brought up naturally with English loanwords in the daily life, and therefore it would be most likely that the younger generation find using 外来語 obvious.

There are basic arguments against 外来語 among some linguists, social critics and academics in Japan, and fear that the influence from English interferes with the Japanese culture is a common bias. Although there are arguments against 外来語, from a sociolinguistic aspect Daulton [3; 4], defending 外来語 by stating that “the English-based loanwords allow the Japanese lexicon to efficiently keep pace with the time” and that returning to *kango* in order to create new words is “doubtful”.

Sometimes the borrowing words mean the same as the native except that the loanwords are used when Japanese want to sound fashionable. For example:

Table 1.

gloss	borrowing word	non-borrowing word
hairstyle	ヘアスタイル	髪型 <i>kamigata</i>
shoes	シューズ	靴 <i>kutsu</i>
bag	バッグ	鞆 <i>kaban</i>

In the table below, the borrowing words indicate the westernized and modern concept of the native one, where the native word indicates the more traditional Japanese concept. We think that the using word *otearai* is more polite way to say toilet.

Table 2

gloss	borrowing word	non-borrowing word
kitchen	キッチン	台所 <i>daidokoro</i>
toilet	トイレ	お手洗い <i>otearai</i>

hotel	ホテル	旅館 <i>ryokan</i>
dance	ダンス	踊り <i>odori</i>

This small amount of ordinary household vocabulary demonstrates that the degree of archaization of Japanese words is inexorably growing. In the process of our research, we asked ourselves why is this so? We pay attention to the fact that the process of archaization does not take place in the framework of specialized technical vocabulary for example, but at the everyday simple level, that is, the salience process, which we talked about above, is clearly retraced.

Function and adaptation of borrowing words are various. One of the most common uses of borrowing words is to represent something which is newly introduced in Japan and which did not exist in Japan before this introduction. For instance, many borrowing words representing newly introduced techniques and items can be found. Some examples are words such as スカート meaning ‘skirt’ and フォーク meaning ‘fork’ [11, p. 25].

Another quite similar situation is when a foreign sport or culture is introduced to Japan. Examples here can be the name of the sport or words used in a sport. For instance, the word for ‘body building’ is ボディビル and for ‘team’ is チーム [18, p. 46].

The next function of the borrowing words is to provide the concept or object with some kind of foreign appeal. For example, ライス is used to represent a Western type of rice dish, whereas the Japanese word ご飯 *gohan* is used to represent a more traditional Japanese rice dish [11, p. 25]. Additionally, バス represents a western-style bath as opposed to お風呂 *ofuro* representing a Japanese bath [18, p. 107]. Therefore, loanwords are also created to differentiate between Japanese and Western objects or concepts.

Some loanwords can be considered trendy or fashionable and are mostly used by young people which often replace already existing Japanese words, because they appear more modern and trendy [11, p. 26]. Moreover, as trends change the use of the particular loanwords or slang changes as well. However, not only teenagers in Japan use loanwords because they are fashionable, but also the media uses these to appeal to their public. In fact, the most common use of loanwords nowadays is the replacement of a native word by an English word due to the fact that they have a more international or modern appeal to them [9, p. 4]. For instance, young people in Japan might use a word such as ナウイ meaning ‘now’ or ‘trendy’ which is considered slang [11, p. 26].

To sum up our research we can say that throughout history Japan has had many influences from different languages and cultures. This already made it difficult for Japan to develop the modernist ideology of a monolingual Japan, because it already reveals that Japan was not a monolingual society in the beginning and that it had various influences. However, a gap exists in Japanese society when it comes to understanding these borrowing words. The ones with more knowledge of the language of origin seem to understand more of the borrowing words. Therefore, it depends on one’s age, occupation and education whether one can understand the newly introduced loanwords.

Nevertheless, it is believed that borrowing words can be used to distinguish between Japanese and foreign concepts as well as express a different nuance. In addition to the loanwords, English can be considered to increase the linguistic diversity in the sense that it is taught as a foreign language in order for Japan to become more competitive in the globalized economic market. Moreover, it is considered the primary language to communicate with the outside world. English is also increasingly used on signs and advertisements in order to provide assistance to foreigners who reside in Japan as well as to have a certain function to attract customers.

The pessimistic view, perhaps also realistic, is that the mainstream public does not sufficiently take into account the English borrowing words comprehension problems among people, especially among those over 60 years old, which causes them to be excluded from resources and information otherwise available. If earlier the processes of adaptation of the neologism took place gradually, now, in the conditions of a lightning global exchange of information, the processes of archaization of primordially Japanese words occur in all functional styles. Analyzing the salience processes of Japanese culture is not excluded that soon we will start talking about the popularization of Japanese words.

BIBLIOGRAPHY

1. *Alimuradov, O. A.* From Conceptual Sphere To Lexical and Back: Problems of Metonymical Modeling of Mental Space of the Language Person [Text] / O.A.Alimuradov // Cognitive Study of Language. Vol. VII. Types of Categories in Language:—M: Inst. of Linguistics of the RAS; Tambov: Publishing House of TSU. n.a. G. R. Derzhavin, 2010. – P. 233-241.
2. *Bordilovskaya, Anna V.* A Study of Loan Color Terms Collocation in Modern Japanese Kobe University : [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mindmodeling.org/cogsci2012/papers/0243/paper0243.pdf>. Назва з екрана. Дата звернення 14.03.2018.
3. *Daulton, Frank E.* A Defence of Gairaigo : [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://repo.lib.ryukoku.ac.jp/jspui/bitstream/10519/706/1/r-ks-sen-knp-018-005.pdf>. Назва з екрана. Дата звернення 14.03.2018.
4. *Daulton, Frank E.* The Creation and Comprehension of English Loanwords in the Japanese Media. // Journal of Multilingual and Multicultural Development – USA. – 2004.
5. *Ellyul, J.* The Technological Bluff [Text] / J. Ellyul // Philosophy of Science. – 1991. – № 9. – P. 150-178.
6. *Flier, A. I.* Culturology for Culturologists [Text] / A. I. Flier. – M.: Academic Project, 2000. – 458 p.
7. *Flier, A. I.* Mass Culture and Its Social Functions [Text] / A. I. Flier // Public Sciences and Modernity. –1998. – № 6. – P. 138-148.
8. *Gabdullina, A. Kh.* Japanese Borrowings in Modern Information Space / A. Kh. Gabdullina // Vestnik ChGPU. Philology and Arts Series. – Chelyabinsk: ChGPU, 2012. – No. 3. – P. 259-268.
9. *Hoffer Bates.* English Loanwords in Japanese: Some Cultural Implications // Language Sciences. – 12.1 – USA – 1990
10. *Hoffman, A. B.* Fashion and People: New Theory of Fashion and Fashionable Behavior [Text] / A. B. Hoffman. – M.: Nauka, 1994. – 160 p.
11. *Kay J.* English loan words in Japanese / Kay J. – NY, 1995

12. *Kostina, A. B.* Mass Culture As a Phenomenon of the Post-Industrial Society [Text] : Dis. ... Dr. of Philosophy / A. B. Kostina. – M., 2003. – 456 p.
13. *Krysin, L. P.* Dictionary of Foreign Words [Text] / L. P. Krysin. – M.: Eksmo, 2010. – 944 p.
14. *Marinova, E. B.* Foreign Words in the Russian Language at the End of XX – Beginning of XXI Century: Problems of Development and Functioning [Text] / E. B. Marinova. – M.: Elpis, 2008. – 495 p.
15. *Pocheptsov, G. G.* Communication Theory [Text] / G.G. Pocheptsov – M.: «Refl-Book», 2001. – 656 p.
16. *Pozdnyakova, E. M.* Ways of Fixing of New Knowledge About Inocultural Realities in the Language of a Recipient [Text] / E. M. Pozdnyakova, G. F. Sablina // Cognitive Study of Language. – 2011. – № 9. – P. 424-433.
17. *Oshima, Kimie.* The Movement of Gairaigo Usage: The Case of the Asahi Newspaper from 1952 to 1997 / Oshima, Kimie.– Tokyo, 1997
18. *Webb, J.* A Guide to Modern Japanese Loanwords / Webb, J. – Tokyo, 1990

Стаття надійшла до редакції 29.03.2018

I. Рябоволенко, к. філол. н., ст. викладач
Державний університет інфраструктури і технології, Київ

ЗАПОЗИЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ ЯПОНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Досліджено особливості функціонування запозичених слів у сучасному інформаційному просторі Японії. Проаналізовано причини салієнтності японської культури та архайзації загальноприйнятого вокабуляру.

Ключові слова: запозичення, архайзми, салієнтність, субстандарт, масова культура.

リャボヴォーレンコ・イリーナ、***Ph.D.***、上席講師
インフラ技術国立大学、キエフ

現代日本の情報スペースにおける言葉の借用

この記事では、現代の情報スペースにおける機能的な借用語の機能が説明された。日本文化の顕著性と従来の語彙の古典化の理由が分析された。

キーワード: 借用語, 古語, サリエント, 標準, 大量培養.

**ТЕРМІНОЛОГІЧНА СИСТЕМА ЯК ДЗЕРКАЛО
ФІЛОСОФСЬКО-ЕТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ
ТЕНРІЙСЬКОЇ РЕЛІГІЇ
(НА МАТЕРІАЛІ «ОФУДЕСАКІ»)**

На матеріалі головного канонічного твору Тенрійської релігії за назвою «Офудесакі» («На кінчику пензля») виокремлено й охарактеризовано основні засади філософсько-етичної концепції (заснованої 1838 р. селянкою на ім'я Накаяма Мікі).

Ключові слова: Тенрійська релігія, Тенрі-кьо, Накаяма Мікі, «Офудесакі», Оя-сама, Тенрі О-но Мікото, Дзжіба, Оясато, Хонмічі, іннен.

Досліджуючи свого часу головний канонічний твір Тенрійської релігії за назвою «Офудесакі» як оригінальне джерело японської мови другої половини XIX ст. [1] і зробивши низку, як на нашу думку, цікавих, але суто лінгвістичних спостережень [2-11], ми у своєму дослідженні лише побіжно зачепили проблему філософсько-етичної концепції цієї досить поширеної на теренах сучасної Японії новітньої релігії синкретичного характеру, заснованої в 1838 р. простою селянкою на ім'я Накаяма Мікі (1797-1887). Це було зумовлено тим, що питання щодо філософсько-етичної концепції релігії Тенрі виходило за межі лінгвістичної проблематики і, відповідно, спеціалізації нашого наукового дослідження. Саме тому **мета цієї статті** полягає в тому, щоб певною мірою компенсувати це упущення. Що ж стосується **актуальності цієї статті**, то вона обумовлена низкою кризових явищ, які спостерігаються, починаючи з кінця XX ст., як у самій Тенрійській релігії, так і в багатьох інших релігійних громадах, що належать до новітніх віровчень сучасної Японії, зокрема: *Агонію, Аум шінрі-кьо, Конко-кьо, Куродзумі-кьо, Махікарі, Омото, Рішиьо косейкай, Сейчьо-но іе, Сока гаккай* та ін.¹

Офіційною датою народження Тенрійської релігії (яп.: 天理教– Тенрі-кьо) вважається 26 жовтня 1838 р., коли Бог-Отець (яп.: 祖神–Оя-Гамі або 天理王命–Тенрі О-но Мікото) вустами сорокалітньої селянки на ім'я Накаяма Мікі, що мешкала тоді поблизу м. Нара в районі Кансай, почав проповідувати людям догми нового віровчення,

¹ За даними Г.Є. Светлова, «із 374 релігійних груп, які функціонують у сучасній Японії, приблизно половина припадає на нові релігії. Налічується також кількост дрібних релігійних організацій, діяльність яких обмежена окремими районами. За різними оцінками, кількість adeptів нових релігій становить не менше чверті від числа всіх віруючих. Проте за ступенем активної діяльності як у межах своїх організацій, так і в суспільному житті загалом, прихильники нових релігій значно переважають послідовників традиційних релігійних шкіл. Це дає всі підстави японським релігієзнавцям характеризувати нові релігії як «найдинамічнішу релігійну силу» сучасної Японії, без урахування якої неможливо правильно оцінити тенденції суспільного розвитку» [14].

яке отримало назву «Релігія Небесного Закону» або «Релігія Небесної Істини» – саме так перекладається з японської мови словосполучення «*Тенрі-кьо*».

Досить швидко ця нова монотейстична синкретична релігія, яка об'єднала в собі головні постулати та догми синтоїзму, буддизму і навіть певною мірою християнства і була орієнтована переважно на простолюття, стала активно поширюватися спочатку в районі Кансай, розміщеного у центральній частині о. Хонсю, до складу якого входять префектури Вакаяма, Кіото, Міе, Нара, Осака, Шіга, Хього, а згодом – на всій території Японії і за її межами. Однак офіційне юридичне визнання тогочасної влади Тенрійська релігії отримала лише в 1908 р.

На сьогодні кількість послідовників цього віровчення в сучасному світі наближається до трьох мільйонів, а число храмів як у самій Японії, так і за її межами (Бразилія, Індонезія, Канада, Конго, Малайзія, Мексика, Південна Корея, США, Таїланд, Філіппіни, Франція) сягає 28 000. Головний храм розташований у м. Тенрі (преф. Нара), де знаходяться також досить відомі в Японії лінгвістичний університет (*Тенрі-дайтаку*), заснований 1925 р., наукова бібліотека, лікарня, етнографічний музей, школи і професійні училища, які повністю чи частково належать громаді віруючих.

Формування філософсько-етичної концепції релігії Тенрі здійснювалося поступово, як поступово відбувалося поширення і зростання популярності цього віровчення серед населення Японії загалом і мешканців Кансайського регіону зокрема. Перший етап цього процесу фахівці справедливо пов'язують зі знахарською діяльністю Накаями Мікі, яку згодом її послідовники почали називати *Оя-самою* (укр.: Праматір) і яка володіла унікальною здібністю полегшення і навіть повного усунення болю під час пологів, а також зцілення від численних хвороб та недугів. Насамперед це приваблювало молодих жінок, які мали народжувати дітей, селян і незаможних містян, яким бракувало коштів на візит до професійного лікаря.

Поступово громада віруючих зростала, і Оя-сама, чудово усвідомлюючи необхідність оформлення висунутих нею численних, але розрізнених релігійно-моральних ідей, положень, правил у чітку і добре зрозумілу простим людям філософсько-етичну концепцію заснованого нею віровчення, у 1869 р. починає писати текст «Офудеса-кі» – своєрідної «Біблії» Тенрійської релігії, яку теж, за словами Накаями Мікі, їй «надиктовував Бог-Отець».

Однак перед тим, як охарактеризувати цю концепцію, зауважимо, що, з одного боку, через постійний тиск влади, а з іншого – цілком зрозуміле прагнення віруючих отримати для своєї церкви офіційне визнання, уже після смерті Оя-сами керівництво Тенрійської релігії було змушене кілька разів іти на певний компроміс із державою, переглядаючи деякі положення концепції, висунутої свого часу засновницею цього віровчення. У 1903 р. побачив світ так званий новий «*Канон Тенрі-кьо*», який був повністю узгоджений із тогочасною офіційною ідеологією. Зокрема, був кардинально переглянутий космогонічний міф, висунутий Оя-самою в «*Офудеса-кі*», який багато в чому не збігався з офіційно визнаним космогонічним міфом, що беззаперечно проголошував ідею божественного походження японського імператорського роду. Це, а також активна фінансова підтримка релігійною громадою Тенрі-кьо японського уряду під час війни Японії з Китаєм (1894-1895 рр.), а потім із Росією (1904-1905 рр.),

зрештою сприяли офіційному визнанню в 1908 р. Тенрійської релігії як одного із напрямів синтоїзму.

Не дивно, що для самої релігії Тенрі безболісно це не пройшло. У 1925 р. від неї відкололася значна частина громади віруючих, категорично не згодних із переглядом релігійних положень, висунутих Оя-самою. Очолив незгодних тенрійський священик на ім'я Оніші Аїджіро (1881-1958), який проголосив себе прямим наступником Накаями Мікі, а нова громада, за його пропозицією, отримала назву *Хонмічі* (яп.: 本道 – «Головний /істинний/ шлях»). На перше місце серед сакральних догм *Хонмічі* були висунуті пацифістські положення Тенрійського віровчення, космогонічний міф Оя-сами, а також її соціальні ідеї щодо рівноправ'я і братерства всіх людей світу. Через три роки після розколу *Тенрі-кьо* понад тисячу прихильників Оніші Аїджіро були заарештовані, проте згодом відпущені. Але нова хвиля репресій, що розпочалися у 1938 р., знову торкнулася багатьох сотень віруючих, які були заарештовані і засуджені на різні терміни ув'язнення. Сам Оніші Аїджіро утримувався у в'язниці до кінця Другої світової війни.

Після війни секта *Хонмічі* поступово занепадає, число послідовників Оніші Аїджіро значно зменшується, і на сьогодні це невеличка і дуже замкнута громада віруючих, які не мають жодного впливу ні на офіційну Тенрійську церкву, ні на суспільне життя країни [докл. про це див.:¹⁴].

Таким чином, історія з *Хонмічі* дає нам усі підстави говорити про те, що філософсько-етична концепція заснованого Оя-самою віровчення піддавалася певним корективам, які не завжди сприймалися позитивно її послідовниками й адептами Тенрійської церкви. Однак у своєму аналізі концептуальних положень *Тенрі-кьо* ми будемо спиратися виключно на канонічний текст «Офудесакі», який віддзеркалює концепцію Тенрійського віровчення саме в тому вигляді, в якому його представляла засновниця цієї релігії Накайма Мікі.

Текст «*Офудесакі*» складається з 17-ти глав, що містять 1711 віршів жанру *танка* (строфічна форма: 5-7-5-7-7 складів, відповідно, у кожному з рядків чи стовпчиків /у разі вертикального запису тексту/ п'ятивірша)¹. Якщо розглядати «*Офудесакі*» як цілісний поетичний твір, то жанр цього твору можна охарактеризувати як ліричну поему релігійно-філософського змісту, що складається з 17-ти глав і містить опис історії зародження та становлення релігії Тенрі, а також докладного тлумачення головних морально-етичних засад цього віровчення.

Окрім викладення основних догм і постулатів Тенрійської релігії текст «*Офудесакі*» значною мірою віддзеркалює головні особливості світосприйняття пересічних мешканців Японських островів XIX ст., деякі специфічні риси японського національного характеру та менталітету, а також японської мови у її кансайському варіанті, що дозволяє розглядати текст «*Офудесакі*» як цінне джерело дослідження розмовної

¹ Танка (短歌, досл.: «коротка пісня») – основний жанр японської класичної поезії раннього середньовіччя, строфічна форма якої складається з двох частин: верхньої – *камі-но ку* (5-7-5 складів) та нижньої – *шімо-но ку* (7-7 складів) (або ще: *хокку* у *атеку* – «початковий вірш» та «заклучний вірш», відповідно). Фахівці вважають, що виник жанр *танка* на межі III-IV ст., досягнувши свого розквіту в IX-XII ст. Проте й досі багато хто з японських поетів надає перевагу саме цьому лаконічному поетичному жанру.

і літературної мови цієї історичної доби загалом, а також фонетичних, лексичних і синтаксичних особливостей як кансайського, так і нарського (преф. Нара) діалектів зокрема.

Авторка «*Офудесакі*» Накаяма Мікі безперечно була знайомою з такими відомими історико-міфологічними літописами, як «*Коджікі*» («Записи давніх діянь», 712 р.) та «*Ніхон-шьокі*» («Аннали Японії», 720 р.). Добре розуміючи їхню історичну та культурно-виховну цінність для японського суспільства і спостерігаючи відповідне ставлення з боку суспільства до цих літературних творів, Накаяма Мікі намагалася певною мірою копіювати структуру цих творів, оскільки свідомо чи підсвідомо ставила власний художній твір на один рівень із зазначеними зразками. Її намагання чітко простежується вже в першій главі «*Офудесакі*», де Оя-сама наводить власний варіант космогонічного міфу, в якому фігурують знайомі нам синтоїстські божества з «*Коджікі*» та «*Ніхон-шьокі*», зокрема Ідзанагі-но Мікото й Ідзанамі-но Мікото. Це простежується також у прагненні авторки «*Офудесакі*» за допомогою використання деяких художньо-стилістичних засобів надати власному твору певного епічного звучання.

Однак мовні засоби, які були в розпорядженні Оя-сами, обмежували її амбітні прагнення. Рівень освіти авторки «*Офудесакі*», особливості діалекту, яким вона володіла з дитинства і яким звикла спілкуватися з оточуючими, диктували свої вимоги. Усе це знайшло відповідне віддзеркалення в мові «*Офудесакі*», насамперед у лексиці цього оригінального поетично-релігійного твору.

Що ж стосується філософсько-етичної концепції *Тенрі-кьо*, викладеної в «*Офудесакі*», то її досить чітко віддзеркалює логічна і водночас надзвичайно приваблива для пересічних мешканців Японії своєю поетичністю та образністю термінологічна система нової релігії, створена завдяки зусиллям Накаями Мікі, яка, з одного боку, була цілком новаторською, а з іншого – наслідувала певні традиції «*Коджікі*» та «*Ніхон-шьокі*».

Усього у процесі дослідження «*Офудесакі*» ми виокремили 46 термінологічних одиниць (слів і словосполучень), які умовно поділили на 6 головних лексико-семантичних груп.

До першої групи термінів за назвою «Найменування Бога і віруючих», були віднесені такі термінологічні одиниці, як 神 (*Камі*), 親 (*Оя-сама*), різні варіанти найменувань Бога (*Тенрі-О-но Мікото*, *Оя-Гамі*, *Цукі-Хі*), віруючих (*Іюобоку*), а також слова на позначення деяких ієрархічних посад у тенрійській релігійній громаді (*Шінбаши-ра*, *Торьо*) тощо.

Другу групу термінів за назвою «Святі місця» складають переважно топоніми: *Бессекі*, *Джіба*, *Мото-но Яшікі*, *Оя-сато*, які у своєму переносному значенні також можуть належати до групи релігійних понять та категорій Теїрійської релігії.

До третьої групи належать «Терміни на позначення релігійних обрядів, їхніх складових, ритуальних рухів тощо»: よふきづとめ *йокі-дзутоме* – «радісне богослужіння»; 神楽かぐら – «служба кагура»; 神楽づとめ *кагура-дзутоме* – «ритуальна служба кагура»; おさづけ *осадзуке* (обряд зцілення хворого) – «обряд осадзуке»; たすけづとめ *тасуке-дзутоме* – «рятівне богослужіння»; ておどり *те-одорі* (ритуальні рухи рук, що імітують очищення людської душі від гріховного пилу) – «танець рук»;

ひのきしん *хінокішін* (досл.: «щоденне пожертвування» – добровільна безкорисна праця на благо церкви; つとめ *цутоме* – «богослужіння» та ін.

Четверта група термінів «Назви канонічних текстів Тенрійської релігії» складається із власних назв тенрійських релігійних текстів канонічного характеру: 神楽歌 «*Мікагура-ута*» («Ритуальні співи»); おさしづ «*Осашидзу*» («Божественні настанови»); おふでさき «*Офудесакі*» («На кінчику пензля»); 別席 «*Бессекі*» (текст відповідної лекції про основи релігії Тенрі).

П'ята група включає терміни, які відображають «Головні поняття й концептуальні засади Тенрійського віровчення»: *денаоші, йокі-гураші, йородзу-тасуке, іннен, ітте-хітоцу, кашімоно-карімоно, кірі-наші-фушін, макото-шінджіцу, мічі-сугара, мото-но рі, танноу, тасуке-ічіджьо, хінатата* та ін.

Шосту групу складають «Терміни на позначення назв предметів і об'єктів релігійного культу»: 甘露 *канро* – «нектар» (опис.: «символічний напій, що утворюється на постаменті *канро-дай* під час «р'ятивного богослужіння *тасуке-дзутоме*»); 甘露台 *канро-дай* (опис.: «святий постамент для нектару»); 証拠 *маもり* *шьоко-маморі* – «свідцтво-амулет» (опис.: «амулет, що свідчить про здійснення паломництва до *Джібі* й охороняє віруючих від життєвих негараздів»).

Серед цих термінологічних груп лише перша та п'ята групи включають терміни, які безпосередньо віддзеркалюють головні філософсько-етичні засади Тенрійської релігії, а саме: «Найменування Бога і віруючих» і «Головні поняття та концептуальні засади Тенрійського віровчення».

Так, попри різні варіанти найменувань Бога-Отця (*Тенрі-О-но Мікото, Оя-Гамі, Цукі-Хі*) у тексті «Офудесакі» чітко декларується монотеїстичний характер релігії Тенрі:

このたびハ神がをもちあらはれて
なにかいさいをといてきかする (1-3)

*Цього разу Я, Господь, Сам пожував до вас,
Щоб відкрити вам заповітну Істину!*

このたびハ神がをもちあらはれて
ちうよぢざいにはなしするから (13-92)

*Цього разу Я, Господь, Сам пожував до вас,
Щоб почати всемогутню повелівати.*

このよふのしんぢつの神月日なり
あとなるわみなどふくなるそや (6-50)

*Істинним Богом у цьому світі є Цукі-Хі!
Усі інші – лише Його знаряддя.*

これからわをやがかはりてまゝにする
これそむいたらすぐにかやすで (14-31)

*Відтепер Я, Бог-Отець, управлятиму на свій розсуд,
А той, хто буде протидіяти цьому, отримає сповна!*

Що ж стосується групи термінів, які відображають «Головні поняття й концептуальні засади Тенрійського віровчення», то найголовнішими серед них для розуміння філософсько-етичної системи цієї релігії є:

Іннен (яп.: 因縁) – термін, який досить складно перекласти будь-якою іноземною мовою. Так, «Термінологічний словник релігії Тенрі» пояснює *іннен* як «буддійський термін, що складається з двох ієрогліфів *ін* (因) та *ен* (縁). Модель *ін* визначає основні причини людського буття або явища. А модель *ен* означає додаткові причини, що сприяють реалізації всієї моделі *іннен* (因縁) [15, с.1114]. Російська дослідниця Н.І. Фельдман-Конрад у своєму ієрогліфічному словнику також тлумачить *іннен* як буддійський термін, називаючи його «причиновим зв'язком, причиною; долею, приреченням» [16, с. 679].

А в тексті «*Осашидзу*» про *іннен* сказано таке: «*Іннен* не завжди означає попереднє життя. І так само не завжди передбачається лише погане *іннен*. Все, що ми зробили з п'ятнадцяти років, погане чи добре, стає *іннен*. Наприклад, якщо у попередньому житті ми зробили щось добре, це, безперечно, принесе щось добре у нинішньому чи майбутньому житті. Добрий *іннен* – це те, що приносить задоволення кожному і, як результат, Бог обов'язково показує нам його наслідки, хоча наслідки поганого *іннен* також виявляються... Ви не розумієте *іннен*. Увесь світ – це дзеркало; людство багато разів народжувалося й перероджувалося, і кожен шлях, яким будь-коли прямувала ваша душа, відображається в житті нинішньому. Добре це засвойте! Труднощі труднощів, страждання страждань. Подружжя, які скаржаться на те, що їм не поталанило мати дитину, зрозумійте! Це – *іннен*! Те, що ви чекаєте, не завжди трапляється. Утім, те, чого ви, навпаки, не чекаєте, іноді трапляється...» [фрагмент із «*Осашидзу*» від 15 лютого 1888 р.].

Йокі-гураші (яп.: よき暮らし) – тенрійський релігійний постулат, суть якого полягає в тому, що Бог створив людство для радісного і щасливого життя. Усі люди на землі, незалежно від соціального стану, расових, національних та інших відмінностей, є братами і сестрами. Допомагаючи знедоленим, убогим та тяжко хворим, захищаючи принижених і скривджених, люди таким чином сприяють втіленню в життя цього великого «Закону Неба» або «Небесної Істини» (так перекладається з японської мови слово «*Тенрі*» – 天理) і таким чином наближають епоху загального щастя, миру та добробуту на землі.

Таким чином, із концептуальним терміном *йокі-гураші* тісно пов'язується також важливий для Тенрі-кьо термін *кірі-наші-фушін* (яп.: きりなしふしん), який опісово можна тлумачити як «нескінченна взаємодопомога в будівництві (радісного життя)», «постійна взаємодопомога (у створенні радісного життя)», «постійне вдосконалення душі (заради радісного життя)» тощо. Саме це концептуальне поняття значною мірою віддзеркалює соціальні ідеї засновниці Тенрійської релігії щодо рівноправ'я і братерства всіх людей на земній кулі.

Ще одним важливим термінологічним поняттям для адекватного розуміння філософсько-етичної концепції релігії Тенрі є термін *кашімоно-карімоно* (яп.: 貸し物 借り物) – (про людське тіло; *досл.*: «узяте в позику – віддане в позику», «позичене у Бога-Отця – позичене Богом-Отцем»). Мова йде про те, що тільки душа належить

самій людині, а тіло, як і всі інші матеріальні речі, даються їй у позику Богом на певний термін. Усвідомлення цього факту людиною робить її щасливою. Якщо ж людина не розуміє цього, то це означає, що її душа вкрита пилом, до якого «відносять жадобу, ненависть, заздрощі, невігластво, гнів тощо» [13, с. 15].

Цього пилу слід позбуватися «так само, як пилу, що вкриває меблі», тобто змітаючи його мітлою. Проте «мітлою в цьому разі виступає сам Бог-Отець, до якого слід звертатися з молитвою: “Змети все зло і врятуй нас, Боже-Отче! Тенрі О-но Мікотомо!”, яка повинна супроводжуватися відповідним церемоніальним “танцем рук” – *те-одорі*» [13, с. 15].

Очищення душ віруючих від гріховного пилу здійснюється також шляхом **хіно-кішін** (яп.: ひのきしん; досл.: «щоденне пожертвування»; «безкорисне повсякденне давання», «добровільна і безкорисна праця на благо церкви» тощо. Мова йде про безкоштовну добровільну працю на благо інших людей, на благо церкви, на благо країни загалом як своєрідна віддяка Богу-Отцю за його благодіяння.

Завершуючи, необхідно зауважити, що ми стисло охарактеризували лише найголовніші філософсько-етичні засади Тенрійської релігії. Інші релігійні постулати, що були висунуті Накаямою Мікі в «Офудесакі», лише уточнюють чи доповнюють концептуальну систему цього оригінального віровчення, яке залишається досить популярним серед усіх нових релігій сучасної Японії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мазур (Семенко) С.М. Ономастикон «Офудесакі» і його українськомовна інтерпретація // Мова та історія. Збірник наукових праць. – Випуск № 94 / Світлана Миколаївна Мазур. – К.: Альфа друк, 2007-2008. – С. 77-84.
2. Мазур (Семенко) С.М. Терміносистема Тенрійської релігії та її репрезентація в українській і російській мовах // Сучасні лінгвістичні проблеми корейстики та японістики / Світлана Миколаївна Мазур. – К.: Альфа друк, 2008. – С. 7-15.
3. Мазур (Семенко) С.М. Відзеркалення кансайського діалекту в тексті «Офудесакі» // Проблеми сходознавства в Україні / Світлана Миколаївна Мазур. – Харків: ХНПУ імені Г. Сковороди, 2008. – С. 7-12.
4. Мазур (Семенко) С.М. Акцентуація в кансайському діалекті японської мови (на матеріалі канонічних текстів Тенрійської релігії) // Мовні і концептуальні картини світу. Випуск 35 / Світлана Миколаївна Мазур. – К.: Вид. дім Дм. Бураго, 2011. – С. 70-74.
5. Мазур (Семенко) С.М. Особливості графічного оформлення тексту «Офудесакі» // Мовні і концептуальні картини світу. Збірник наукових праць. Випуск 40 / Світлана Миколаївна Мазур. – К.: Вид. дім Дм. Бураго, 2012. – С. 76-82.
6. Мазур (Семенко) С.М. Розмовні елементи в лексичі канонічних текстів Тенрійської релігії (на матеріалі «Офудесакі») // Мовні і концептуальні картини світу. Збірник наукових праць. Випуск 45 / Світлана Миколаївна Мазур. – К.: Вид. дім Дм. Бураго, 2013. – С. 53-59.
7. Мазур (Семенко) С.М. Вербальні засоби суттєвого впливу в тексті «Офудесакі» // Мова і культура (Науковий журнал). Вип.16. / Світлана Миколаївна Мазур. – К.: Вид. дім Дм. Бураго, 2013. – Т.І (163). – С. 143-154.
8. Mazur (Semenko) S. Language Peculiarities of the Nara Dialect as Reflected in the «Ofudesaki» // Ukrainian and Balkan Interdisciplinary Studies (Відзеркалення мовних особливостей

діалекту Нара в тексті «Офудесаки» // Українські і балканські міждисциплінарні дослідження / Svitlana Mazur. – Bulgaria, Sofia, 2013. – P. 177-186.

9. Мазур (Семенко) С.М. Особливості перекладу терміносистеми тенрійської релігії англійською мовою / Світлана Миколаївна Мазур // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2014. – Вип. 61. – С. 305-310.
10. Мазур (Семенко) С.М. Шляхи дослідження процесу унормування японського письма у другій половині XIX ст. (на матеріалі графічного оформлення тексту «Офудесаки») / Мовні і концептуальні картини світу. Збірник наукових праць. Вип. 54. / Світлана Миколаївна Мазур. – К.: Вид. дім Дм. Бураго 2015. – С. 84-91.
11. Inoue A., Eynon M. A Study of the Ofudesaki: The original Scripture of Tenrikyo / A. Inoue, M. Eynon. – Tenri: Tenrikyo Doyusha, 1987. – 515 p.
12. Комаровский Г.Е. Тэнри // Закон Неба. – М.: Искусство, 1996. – 63 с.
13. Светлов Г.Е. Новые религии Японии [Електр. ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://buddha.by/novye-religii-уароніі>. Назва з екрану. Дата звернення 19.03.2018.
14. Термінологічний словник Тенрійської релігії / Укладач Хашімото Такето. – Токіо: Кабушікі джіхосія, 1997. – 1114 с. (япон. мовою).
15. Фельдман-Конрад Н.И. Японско-русский учебный словарь иероглифов: около 5000 иероглифов / Н.И. Фельдман-Конрад. – М.: Живой язык, 1998. – 679 с.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

С. Семенко, канд. філол. наук, ассист.,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КАК ЗЕРКАЛО ФИЛОСОФСКО-ЭТИЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ ТЭНРИЙСКОЙ РЕЛИГИИ (НА МАТЕРИАЛЕ «ОФУДЭСАКИ»)

На материале главного канонического текста Тэнрийской религии под названием «Офудэсаки» («На кончике кисти») выделены и охарактеризованы основные принципы философско-этической концепции (основанной в 1838 году крестьянкой по имени Накаяма Мики).

Ключевые слова: Тэнрийская религия, Тэнри-кё, Накаяма Мики, «Офудэсаки», Оя-сама, Тэнри О-но Микото, Дзиба, Оясато, Хонмити, иннен.

S. Semenکو, PhD in Philology, teaching assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

TERMINOLOGICAL SYSTEM AS A MIRROR OF PHILOSOPHICAL-ETHIC CONCEPTION OF TENRI-KYO RELIGION (AS EXEMPLIFIED BY THE TEXT OF “OFUDESAKI”)

As exemplified by the main canonical text of Tenri religion (Tenri-kyo) “Ofudesaki” (“Tip of the Writing Brush”) basic principles of philosophical-ethic conception are distinguished and characterized (found by simple peasant Nakayama Miki in 1838).

Key words: Tenri religion, Tenri-kyo, Nakayama Miki, “Ofudesaki”, Oya-sama, Tenri O-no Mikoto, Jiba, Oyasato, Honmichi, innen.

**МОРФОЛОГІЧНІ, СИНТАКСИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ОЗНАКИ ЗВЕРТАННЯ
В ЯПОНЬСЬКОМУ РЕЧЕННІ**

Стаття присвячена огляду статусу звертання у структурі японського речення. Розглянуто морфологічну структуру звертань та способи номінації адресата залежно від гендерних, родинних та соціально-ієрархічних зв'язків звертання з іншими членами речення тощо. Окрему увагу приділено аналізу етикетних функцій звертання у реченні.

Ключові слова: звертання, структура, суфікс ввічливості, етикетна функція.

Питання про граматичний статус звертання висвітлено у працях О.О. Шахматова, М.В. Ломоносова, О.М. Пешковського, Ф.І. Буслаєва, Д.М. Овсяннико-Куликовського, А.П. Загнітка, І.Т. Яценка, присвячених аналізу синтаксичних позицій звертання, типам внутрішніх та зовнішніх зв'язків звертання з іншими членами речення тощо. Л.В. Щерба проаналізував смислові та експресивні функції звертання. Серед японських лінгвістів до питання звертання у структурі речення зверталися Ітояма Джюнко та Цуджімура Нацуко, розглядаючи звертання як елемент мовленнєвого етикету.

Мета цієї статті – окреслити статус звертання у структурі японського речення, розглянути його морфологічну будову та визначити стилістичні особливості звертання у японському мовленнєвому етикеті. Об'єкт дослідження – звертання у складі японського речення. Предмет дослідження – структурні та стилістичні особливості японських звертань.

Л. Загнітко наводить такі основні ознаки звертання: «Звертання у складі простого речення – це така його частина – однослівна (найчастіше), чи навіть багатослівна, яка вирізняється між частинами речення:

а) семантично: не тільки кожне найменування особи за її найрізнішою рисою характеру, вдачі тощо може стати звертанням у реченні; будь-який іменник чи субстантивоване слово здатне набути семантики звертальності у реченні: *Собрате мій! Дай знати Дульсинеї, що я погіб у вашім вітряку* (Л. Костенко);

б) морфологічно: звертання в українській мові виражається формами двох відмінників – кличного: *Ну, ви, ходіть сюди* (Леся Українка) й називного: *А що, діти! – крикнув він, підходячи до кружка* (І. Франко); в обох цих формах уповні виявляються властиві звертанням граматичні, саме морфологічні, категорії роду, числа й відмінка; коли ж звертання виражається субстантивованим словом, у ньому зберігаються властиві такому слову частиномовні граматичні (морфологічні) категорії (значення), які за цієї умови набувають значення субстантивності;

в) синтаксично: незалежно від морфологічного оформлення (кличний чи називний відмінок) звертання в реченні не виступає членом речення, а тільки своєрідною синтаксичною частиною речення; її назва – звертання; синтаксична категоріальність

звертання полягає в тому, що воно, звертання, не будучи членом речення, все ж репрезентує собою певну відокремленість і, отже, самостійність у реченні, помітно чи дуже суттєво впливає на видовизміну його змісту і, особливо, інтонаційної палітри;

г) стилістично, або функціонально: функція звертання в реченні особлива – звертальна; нею речення розгортається, збагачується, своєрідно співвідноситься з дійсністю, чим задовольняються саме такі, а не інші потреби в спілкуванні. Певної стилістичної ваги, функціональної зорієнтованості звертання набуває не само по собі, а тільки в контексті всього речення» [2, с.246-247].

На думку Б. Стельмах, звертання є одним із найважливіших елементів мовного етикету, який не лише допомагає налагодити контакт між комунікантами, а й засвідчує рівень взаємин між ними [4, с.283].

На відміну від української мови, де звертання виражається формами називного або кличного відмінка та, на думку більшості лінгвістів, не є членом речення, у японській мові звертання має низку особливостей. Як правило, звертання оформлене показником називного відмінка *は* та займає у реченні синтаксичну позицію підмета: 1) 社長は会議にいらっしゃいますか。/Шячьо: ва кайгі ні ірашиямасу ка?/ «Пане директоре, Ви будете на зборах?».

Звертання у японському реченні контекстуально зумовлене: речення 社長は会議にいらっしゃいますか. може мати два варіанти перекладу: «Чи буде директор на зборах?» та «Пане директоре, Ви будете на зборах?» залежно від того, йдеться про третю особу, чи питання звернене безпосередньо до адресата.

Іменник у формі кличного відмінка може не мати при собі відмінкових показників та на письмі виділятися комою: 2) 社長、会議にいらっしゃいますか。 «Пане директоре, Ви будете на зборах?» Від попереднього прикладу така синтаксична позиція звертання відрізняється ситуативно: вона вживається з метою привернути увагу адресата, у той час як у прикладі 1) звертання 社長は не є ініціалізацією комунікативного акту, а швидше вживається на етапі його розгортання.

З метою досягнення експресивності клична форма може бути оформлена експресивною часткою よ: 聞いておくれ、恋人よ! /Кііте окуре, коїбіто йо!/ «Послухай, кохана!»

Категорії роду і числа у японських звертаннях найчастіше не виявляються, якщо з форми особового імені неможливо визначити стать адресата. Винятком є вживання іменного суфікса -ちゃん (чан) щодо дівчат та молодих жінок (хоча зрідка цей суфікс приєднується і до звертань до хлопчиків), слів, які вже містять значення множини: 皆さん /мінасан/ «всі (присутні)», 諸君 /шьокун/ «панове» та деяких суфіксів множини: -方 /ата/ (先生方 /сенсейгата/ «(шановні) викладачі»), -ら /ра/ (お前ら /омаера/ «Ви» (звертання до групи осіб, нижчих за ієрархічним статусом)).

Звертання у японській мові властиве приєднання іменних суфіксів ввічливості. За В.М. Алпатовим, уживання суфіксів ввічливості очевидно є обов'язковим у адресивних формах, причому відсутність цих суфіксів також має смислове навантаження [1, с.93]. У сучасній японській мові найпоширенішим у формах звертання є суфікс -さん «сан», вживання якого, на думку Алпатова, має специфічні гендерні ознаки: у чоловічому мовленні суфікс -さん (сан) використовується щодо «вищих чужих» або

«рівних чужих», зрідка – до «вищих своїх» (у звертанні по імені молодшого брата до старшого: 理一郎さん! «Річіро-сан!») та відповідає за значенням гоноративним формам; у жіночому мовленні крім перелічених випадків суфікс さん може вживатися стосовно «рівних своїх», «нижчих чужих», іноді «нижчих своїх» (старша сестра до молодшого брата) та втрачає гоноративне значення, приєднуючись до майже всіх слів на позначення осіб.

Суфікс -様 (сама) вважається ще більш ввічливим, форми імені або прізвища використовуються у мовленні (частіше жіночому) у звертаннях до вищого за статусом співрозмовника та пов'язані з підкреслено ввічливим ставленням до нього [1, с.94]. В офіційно-діловому листуванні, грамотах, випускних дипломах замість суфікса -様 (сама) вживається суфікс -殿 (доно). Він ставиться, як правило, після повного імені адресата (у порядку *прізвище-ім'я*) та підкреслює урочистий характер письмового звернення.

Для негоноративних форм звертання, за В.М. Алпатовим, використовуються суфікси -君 (кун), -ちゃん (чан) або нульовий суфікс. Суфікс -君 широко використовується у мовленні чоловіків у розмові з «нижчим (своїм або чужим)» або «рівним своїм» (звертання до підлеглого, звертання до молодшого за віком співробітника) [1, с.94]. Цікаво, що у колективі при звертанні до молодших за віком співробітників часто суфікс -君 приєднують і до імен жінок, особливо у традиційних «чоловічих» сферах діяльності (наприклад, у поліції). Суфікс -ちゃん приблизно відповідає зменшувально-пестливим формам українських звертань та використовується стосовно «нижчих своїх» (переважно до молодших членів сім'ї). Нульовий суфікс В.М. Алпатов також відносить до негоротавних форм. Він використовується у звертаннях до нижчих або рівних за статусом співрозмовників, наприклад, у звертаннях на прізвище до однокурсників.

У японському мовленнєвому етикеті поширеним явищем є і звертання за назвою посади, при цьому форма звертання може складатися з кількох елементів: прізвище (рідше ім'я) + назва посади (中村部長 /Накамура бучьо:/ «начальник департаменту Накамура»), або містити лише назву посади (部長 /бучьо:/ «начальник департаменту»). Якщо до адресата звертаються за назвою посади, звання тощо, гоноративні суфікси не завжди вживаються навіть щодо вищих за ієрархічним статусом осіб [1, с.96].

На окрему увагу заслуговує звертання 先生 /сенсей/, яке може виступати складовою частиною звертання *прізвище/ім'я* + 先生, де розглядається деякими японськими лінгвістами як суфікс ввічливості, а може використовуватися як самостійна форма звертання. «Японско-русский словарь» видавництва «Кенкюшя» подає такі варіанти перекладу слова 先生: «1) вчитель, викладач, професор; 2) лікар; 3) шанобливе звертання (у російській мові еквівалент відсутній)» [7, с.604]. Крім того, звертання 先生 використовується у мовленні стосовно певної групи осіб – викладачів, учених, працівників мистецтва [1, с.96].

Отже, основними морфологічними ознаками звертання у японському реченні є відсутність категорій роду і числа за незначними винятками, вживання називного відмінка з відмінковим показником は, кличного відмінка з нульовим показником або

експресивною часткою よ. У структурі речення звертання може займати позицію підмета або виступати його відокремленою частиною, не набуваючи статусу члена речення. Структура звертання, як правило, складається з імені/прізвища та іменного суфікса, який може виконувати етикетну функцію, виявляючи повагу до співрозмовника або фіксуєчи гендерні, родинні, соціально-ієрархічні стосунки між комунікантами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Алпатов В.М.* Категории вежливости в современном японском языке / В.М. Алпатов. - [3-е изд.]. - М.: ЛИБРОКОМ, 2009. – 146 с.
2. *Загнітко Л.* До питання про статус звертання у структурі речення / Лариса Загнітко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – 2005. - № 2. – С. 243-248
3. *Карпенко Ю.О.* Літературна ономастика. Збірник статей / Юрій Олександрович Карпенко. – Одеса : Астропринт, 2008. – 326 с.
4. *Стельмах Б.* Звертання як елемент мовного етикету у творчості Агатангела Кримського / Б. Стельмах // Волинь філологічна: текст і контекст. Лінгвостилістика ХХІ століття: стан і перспективи : зб. наук. пр. / упоряд. І. П. Левчук. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – Вип. 17. – С.283-289
5. *Суперанская А. В.* Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1973. – 366 с.
6. *Tsujimura Natsuko.* An Introduction to Japanese Linguistics. (Second Edition): Blackwell Publishing,. 2006, 510 pp.
7. 藤沼貴編。和露辞典。―東京：研究者、2003。 ―1183頁

Стаття надійшла до редакції 31.03.2018

Ю. Федотова, ассист.

Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, Киев

МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ, СИНТАКСИЧЕСКИЕ И СТРУКТУРНЫЕ ПРИЗНАКИ ОБРАЩЕНИЯ В ЯПОНСКОМ ПРЕДЛОЖЕНИИ

Статья посвящена обзору статуса обращения в структуре японского предложения. Рассмотрены морфологическая структура обращений и способы номинации адресата в зависимости от гендерных, семейных и социально-иерархических связей между коммуникантами. Отдельное внимание уделяется анализу этикетных функций обращения в предложении.

Ключевые слова: обращение, структура, суффикс вежливости, этикетная функция.

MORPHOLOGICAL, SYNTACTIC AND STRUCTURAL FEACHERS OF ADDRESS IN THE JAPANESE SENTENCE

The article examines the status of address in the structure of a Japanese sentence. It deals with the issues of morphological structure of address and ways of nomination of the communicants according to their gender, family and socio-hierarchic relations. Etiquette functions of address is also analyzed.

Key words: address, structure, politeness suffix, etiquette function.

УДК 811.521

В. Філонова, асист.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ

ЕТИКЕТНІ ФОРМУЛИ ДІЛОВОГО ЛИСТУВАННЯ В ЯПОНІЇ

У статті розглянуто особливості ділового листування в Японії та етикетні формули вітання у діловому листуванні.

Ключові слова: ділове листування, структура листа, етикетні формули вітання, сезонні привітання.

Культурно-марковані одиниці, що передають культурний колорит і національний менталітет, становлять досить неоднорідний шар. Крім фонові лексики (лексики з культурно-специфічними прототипами), реалій, культурно-конотованої лексики, культурних лакун до їхнього складу можна віднести національно-специфічні формули мовленнєвого етикету: лексичні засоби, необхідні для передачі вітань, звертань тощо при спілкуванні, а також у діловому листуванні. Етикетні формули вітання у діловому листуванні служать для вираження доброзичливого, ввічливого чи шанобливого ставлення до знайомої або незнайомої людини.

У Японії культура обміну листами з'явилась в епоху Хейан (IX-XI), суворий придворний етикет забороняв жінкам спілкуватися з чоловіками. Дами зустрічали гостей, сховавшись за ширмою, за якої було видно тільки край розкішного шовкового одягу та чути ніжні голоси жінок. Заінтригований чоловік писав дамі листа пензлем, у віршах на гарному ароматному папері, а до листа прикріплював квітку або гілку рослини згідно з сезоном та передавав лист через прислугу [10, с.6].

Оскільки культура листування відігравала важливу роль в житті аристократії, існували суворі канони, видавалися довідники зі зразками листів для різних подій. Якість та колір паперу, написання ієрогліфів, поетичні образи, квіти, які прикріплювали до листа – все це разом сприяло особливому настрою. В результаті такого листування зародилася класична японська проза, яка захоплює весь світ. Традиція обміну

листами збереглася до цієї пори і відіграє не менше значення, ніж у середньовіччі. Правила листування змінилися, але залишилися суворими.

У Японії прийнято писати листи, пов'язані з різними подіями, як щасливими, так і сумними. Вітання з нагоди весілля, народження дитини, влаштування на роботу, листівки з сезонними та державними святами у більшості випадків пишуться стандартним текстом. Особлива увага приділяється оформленню різного роду запрошенням: на весілля, бенкет, конференцію тощо. Папір високої якості, каліграфічні написи та конверти повинні підкреслювати повагу до адресата листа, а також впливати на його рішення прийняти або відхилити запрошення.

Про японську ввічливість ходять легенди. Вибір комунікативного стилю бесіди залежить від статусу людини, з якою ви спілкуєтесь. При написанні листа японцю краще вибирати стиль ввічливості вище, ніж той, який використовується в розмовному стилі. Навіть жести, які використовуються в розмові щодо старшої або вищої за статусом особи, такі як поклони, нахил голови, положення тіла, вираз очей, у діловому листі замінюються особливими ввічливими словами, фразами і кліше, іноді більш ввічливими, ніж при безпосередньому спілкуванні. Якщо ви пишете листа вперше, необхідно обов'язково перепросити. Типова фраза на початку листа: *прошу вибачити за несподіваний лист* 突然お手紙を~お許ください. Лист починається з ввічливого вітання. Автор приносить свої вибачення за завдані клопоти, використовуючи при цьому типову в подібних ситуаціях самозневажливу форму.

Як зазначає у своїй праці «Норма ділового стилю в японській мові» дослідниця Потапова Я.М., на японських фірмах за кожної слушної нагоди підкреслюється, що працівник фірми представляє не лише і не стільки себе як індивідуума, скільки фірму загалом. Якщо людина не володіє в достатній мірі нормами етикету і стилем ділового спілкування, то це створює негативне враження про фірму загалом [8, с.6].

Діловий лист має чітку стандартну структуру. **Структура листа складається з:** вступної частини 前文 zenbun, основної частини 主文syubun, заключної частини 末文matsubun та додатків 後付けatodzuke. Заголовні та заключні слова в листах використовуються парами: 背景haikei—敬具keigu використовуються в офіційних листах. Після слова 背景haikei потрібно написати про погоду. 前略dzenryaku — 早々sousou: ця пара менш формальна, про погоду та здоров'я адресата можна не писати. 配布haifu—敬具keigu пишеться, якщо ваш лист є відповіддю на отриманий лист.

Для японців важлива та частина спілкування, яка присвячена погоді, здоров'ю адресата. В японській епістолярній традиції прийнято починати писати листа з сезонних привітань 時候の挨拶, перекладати їх не рекомендується, або ж можна перекласти приблизно так: *я радий, що ви всі живі-здорові, і ваша фірма процвітає в ці теплі весняні дні, прохолодні осінні дні, спекотні літні дні* тощо). Сезонні привітання бувають ビジネス向け(такі привітання вживаються в діловому листуванні) та 個人向け(привітання, які вживаються в приватному листуванні). Наприклад, взимку та навесні вживаються такі привітання:

ビジネス向け:

- 寒冷の候、貴社ますますご発展のこととお慶び申し上げます
- 初冬の季節、貴社ますますご発展のこととお慶び申し上げます。

- ・歳末多端の折り、皆さまますますご健勝のこととお慶び申し上げます
- ・師走の候、ますますご発展のことと、欣快至極に存じます
- ・初冬の候、貴社ますますご隆盛、慶賀の至りでございます
- ・早春の候、貴社におかれましては、ますますご盛栄のこととお喜び申し上げます

- ・啓蟄の候、貴社におかれましては益々御清祥のこととお慶び申し上げます
- ・早春の候、皆様におかれましては益々ご清栄の事とお慶び申し上げます
- ・暑さ寒さも彼岸までと申しますが、まだ肌寒い日が続きます
- ・若草萌ゆる候、貴社におかれましては、ますますご清栄のこととお喜び申し上げます

個人向け:

- ・年内余日少なき折り、お変わりありませんでしょうか
- ・年の瀬を迎え、なにかと気ぜわしくなりますが、いかがお過ごしでしょうか

- ・クリスマスイルミネーションに一年の終わりをを感じる今日この頃ですが、ご機嫌いかがですか

- ・歳末商戦も一段と過熱気味の今日この頃、ご多忙の毎日かとお察しいたします

- ・本年も押し詰まってまいりましたが、〇〇様には大変お世話になりました
- ・早いもので、すでに師走、さすがに朝晩の寒さはこたえるこのごろです
- ・寒冷の候、いかがお過ごしでしょうか
- ・みなさま、寒さもゆるみ、春の気配も感じられますが、いかがお過ごしでしょうか

- ・桃の節句も過ぎすっかり春めいてきましたが、油断なさらず健康には十分注意してください

- ・何かと忙しい季節の変わり目かと思いますが、無理せずお体大切に
- ・新生活が、実り多きものとなりますよう願っています
- ・巣立ちの春に、心からのエールを送ります
- ・ひと雨毎に寒さの緩む季節です。お体を大切に、ますますのご活躍を期待しています[11]

Після сезонних привітань далі в листі прийнято запитати про здоров'я адресата:

「〇〇様におかれましてはお元気で過ごしのこととお慶び申し上げます」

「皆様お健やかにどうぞしのことと心よりお慶び申し上げます」

「ご無沙汰いたしておりますがお変わり無くお過ごしでしょうか」

「お元気でいらっしゃいますか」

「いかがお過ごしでいらっしゃいますか」

「その後、お変わりなくお過ごしのことと存じます」

「皆様お健やかにお過ごしのことと存じます」

Повідомити про свої справи:

「私もおかげさまで元気にしております」

「おかげさまで元気に暮らしております」

「別段変わりなく暮らしております」

「家族一同元気にしております」

Висловити подяку за лист:

「お手紙拝見いたしました」

「お手紙ありがとうございます」

「お便りありがたく拝見いたしました」

У заключній частині прийнято писати компліменти та побажання процвітання, довголіття і здоров'я:

「どうぞよろしく願いいたします」

「まずはお願ひまで」

「今後もよろしくご指導ください」

「乱文乱筆ご海容くださいませ」

「ご不明な点がございましたらどうぞお気軽にご連絡ください」

「奥様/ご主人様によりしくお伝えください」

「末筆ながら皆様にもよろしくお伝えください」

「~さんにくれぐれもよろしくお伝えください」

「ご健康を心よりお祈り申し上げます」

「ご多忙中恐縮ですが、お返事いただければ幸いです」

Як видно з наведених прикладів, формули мовленнєвого етикету в діловому листуванні, зокрема вітання і звертання, сезонні вітання належать до тих пластів лексики, які яскраво відображають культурно-історичні особливості народу-носія мови. У них закодовані звичаї, традиції народу, специфіка мовної поведінки. Написання ділового листа – це справжнє мистецтво. Щоб оволодіти мистецтвом листування, слід засвоїти правила ведення ділової кореспонденції. У Японії до написаного слова ставляться з особливим трепетом, тому ділові листи – це в буквальному сенсі слова обличчя фірми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Быкова С.А.* Японский язык. Пособие по переводу документации / Быкова С.А. Ямада Мидори. – М.: Издательский дом МУРАВЕЙ-ГАЙД, 2001. – 144 с.
2. *Влахов С.* Непереводимое в переводе / Влахов С., Флорин С. Под ред. В. Россельса. – М.: Международные отношения, 1980. – 352 с.
3. *Глушиц С.В.* Сучасні ділові папери. Навчальний посібник / Глушиц С.В., Дияк О.В., Шевчук С.В. – К.: А.С.К. 2003. – с.148-189.
4. *Daniel Morales.* Tis the season for «tegami» and for facing you Japanese letter-writing fears / Daniel Morales. – Special to The Japan Times, 2016.
5. *Kikuko Takamatsu.* Writing Letters In Japanese / Kikuko Takamatsu, Yoko Tateoka, Takashi Mitsumoto. – Tokyo: The Japan Times, Ltd, 2000.
6. *Kikuko Takamatsu.* Formal Expressions For Japanese Interaction / Kikuko Takamatsu, Yoko Tateoka, Takashi Mitsumoto. – Tokyo: The Japan Times, Ltd, 1992.
7. *Льюис Р.Д.* Деловые культуры в международном бизнесе. От столкновения к взаимопониманию / Льюис Р.Д. – М.: изд-во «Дело», 2001.
8. *Потапова Я.М.* Норма делового стиля в японском языке / Потапова Я.М. : Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. – М., 2001.
9. *Фролова Е.Л.* Основы личной и деловой переписки на японском языке / Фролова Е.Л. – Новосибирск: изд-во НГУ, 2002.

10. *Фролова Е.Л.* Пишем письма по-японски / Фролова Е.Л. – М.: Издательство «Моногатари», 2010. – 224 с.
11. 時候のあいさつ | 手紙の書き方 – Midori : [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.midori-japan.co.jp/letter/letter-manners/198. Назва з екрана. Дата звернення 14.03.2018.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

В. Филонова, ассист.

Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, Киев

ЭТИКЕТНЫЕ ФОРМУЛЫ ДЕЛОВОЙ ПЕРЕПИСКИ В ЯПОНИИ

В статье рассматриваются особенности деловой переписки в Японии и этикетные формулы приветствия в деловой переписке.

Ключевые слова: деловая переписка, структура письма, этикетные формулы приветствия, сезонные приветствия.

V. Filonova, teaching assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

ETIQUETTE FORMULAS OF BUSINESS CORRESPONDENCE IN JAPAN

The article examines features of business correspondence are in Japan and etiquette formulas of business correspondence.

Key words: business correspondence, structure of the letter; etiquette greeting formulas, seasonal greetings.

УДК 821.111 + 821.521

Т. Біляніна, старший викладач

Дніпровський національний університет ім. О. Гончара,
Дніпро

АРХЕТИП ДОМУ У ТВОРЧОСТІ КЬОКО МОРІ

У статті розглядається віддзеркалення архетипу «дім» у романно-автобіографічній творчості японсько-американської письменниці Кьоко Морі. Досліджується особливий погляд транснаціональної письменниці на «батьківщину» та «дім», дистанційований і географічно, і філософськи-лінгвістично.

Ключові слова: японсько-американська література, мультикультуралізм, транскультурна ідентичність, жіноче письмо, архетип.

Сучасна японсько-американська письменниця Кьоко Морі як особистість транснаціональної ідентичності, яка переїхала до США у дорослому віці, сприймає традиційну японську культуру через призму «західного погляду», що представляє особливий інтерес для дослідників її творчості. Вивченню прозової та поетичної творчості К. Морі присвячено роботи Роджера Нойштадтера, Донг Ісбістер, Ватанабе Кайоко, Іда Міюкі, Масами Усуї, Лейлані Лінди Нішіме, Кьоко Норми Нодзакі, Румак Ю.С. та інших дослідників. Особливості художньої манери письменниці, poetика її романів, ліризм, особливості репрезентації східної культури зсередини двох рідних культур визнаються багатьма літературознавцями.

Кьоко Морі створює граничний романно-автобіографічний жанр. Свідомо відсторонюючись від мемуарного жанру в чистому вигляді, К. Морі звертається до нехарактерного для японської літератури відвертого саморозкриття. Її романно-мемуарні твори – не просто хронологічне відтворення подій власного життя, а глибоке особистісне розкриття почуттів, власних уподобань та життєвої позиції. Творчість Кьоко Морі зберігає загальнокультурні риси, торкаючись архетипів, які складаюся стрижень будь-якої культури – «дім», «матір», «батьківщина» тощо, – але вони не є основою, кістяком її романів. Крім поняття дому як «місця для себе» або як «місця пригнічення» з погляду японської жінки, К. Морі звертається і до відчуття «дому» як «батьківщини». Зокрема, останню главу романно-автобіографічного твору «Ввічлива брехня» («Polite Lies») Кьоко Морі присвячує відчуттю «дому», яким воно є для жінки, «caught between cultures».

Кьоко Морі відчуває свій зв'язок не з географічним місцем народження, а лише з емоційним світом дитинства. Про саму Японію К. Морі говорить у мемуарних творах

як про «foreign country»: «*Why not go to Japan?* I thought. After all, it's the only foreign country where I can speak the language» («"Чому б не поїхати до Японії?"», – подумала я. – Врешті решт, це єдина закордонна країна, мовою якої я володію»). Поняття батьківщини та мови тут розділені, це лише місце, де К. Морі може говорити японською мовою. Так психологічно тонко автор підмічає, що мова не завжди єдиний критерій ідентичності, а особистий вибір людини. Японія – це країна, у якій її ніщо не тримає («I have nothing to hold me anchored to the country of my birth»), хоча у певний момент на зворотному шляху до Америки вона почуває себе не на своєму місці і серед американців – серед людей, які виглядають «не так, як вона» [6, с. 250]. Про подорож до Японії вона думає саме як про «подорож», а не «повернення додому», і це проходить наскрізно через усі романно-автобіографічні твори К. Морі – ми знаходимо висловлення цього відчуття письмемниці і у творі «Сон про воду» («The Dream of Water»): «"A trip" is how I think of it, not "going back" or "returning"» (Я думаю про це як про "подорож", а не про "повернення")» [3, с. 9]. Автор зізнається, що не впевнена, що має називати «домом» та що буде так називати після подорожі до Японії.

Це нетривале перебування у Японії змусило К. Морі відчутти, що її життя могло скластися інакше, і вона не мала б жити у іншій країні, лишивши позаду своє минуле, але це – лише почуття, і воно не впливає на її життєвий вибір («a strong feeling that does not affect the course of my life or the choices I make») [6, с. 249]. Оскільки пошук ідентичності на даному етапі не є актуальним для К. Морі, художньо ця тема не розробляється в її творчості.

У романно-мемуарному творі «Сон про воду» К. Морі знаходить, що відчуття ізоляції поєднує її з новою знайомою Сильвією – американкою, яка живе у Японії, – та приймає це почуття як невід'ємну частину їхнього життя: «We are both outsiders no matter where we go; isolation is a fact of our lives» («Ми обидві є чужинцями, незалежно від того, куди ми їдемо; ізоляція – це факт нашого життя») [3, с. 127]. Автор при цьому не вважає це результатом переїзду до іншої країни, адже вони ніколи і ніде не почувалися вдома, так само, як матір письменниці та її тітка Кейко не мали бути іноземцями, щоб почуватися самотньо та не на своєму місці у японському суспільстві.

У розділі «Дім» твору «Ввічлива брехня» ми бачимо порівняння власного відчуття К. Морі із тим, як його сприймає Холден Колфілд, герой роману Д. Селінджера «Ловець у житі»: «Holden's rye field is very much like my sense of home: an imagined place that brings together the comforting elements of childhood. <...> For me, the sense of home brings together the paintings and the books my mother taught me to love» («Поле жита Холдена дуже схоже на моє почуття дому: уявне місце, яке поєднує у собі заспокоїливі елементи дитинства. <...> Для мене почуття дому поєднує картини та книги, які мене навчила любити мати») [6, с.256]. Культура «по крові» для К. Морі – це культура по любові, любові та пам'яті про матір. Витвори мистецтва дозволяють їй відчутти себе «вдома» так само, як знайомі пейзажі Кобе: картини на виставці, зображення місць, яких вона раніше не бачила, змушують письменницю відчутти зв'язок із матір'ю. К. Морі пояснює: «The sense of home has little to do with actual places. <...> Art brings me home» («Відчуття дому не має майже нічого спільного з реальними місцями. <...> Мистецтво дає мені це відчуття») [6, с. 255].

Однак, Кьоко Морі зазначає, що відчуває певне протиріччя, хоча й існує багато речей, яким ми надаємо значення дому («We mean so many things by home»). К. Морі вважає, що її рідне місто Кобе вона могла б назвати домом, якби це поняття означало лише місто або країну, де людина народилась, але письменниця розуміє «дім» також як місце, де ми можемо творити власне життя. Таким чином, зараз «дім» для неї складається з двох частин: як особливе місце її дитинства та як місце, де вона живе, працює, може бути частиною суспільства та почуватися щасливою, – але ці дві частини складаються у єдине ціле не ідеально. Письменниця не шкодує про переїзд до іншої країни, та стверджує, що не важко залишити «дім» у дорослому віці, коли ти сприймаєш його як місце, де ти народився, а не обрав сам («a place you were born to, not a place you have chosen»), проте К. Морі шкодує, що не має дому, який би поєднував у собі все: минуле, теперішнє та майбутнє [6, с. 252-254].

Найсильнішим її зв'язком із Японією залишається емоційна спорідненість із матір'ю. Образ матері для К. Морі також безпосередньо пов'язаний із її творчістю та мистецтвом: яскраві спогади пов'язані з одягом, який матір шила для неї, а сукня, яку К. Морі одягає на церемонію початку нового шкільного року, стає для автора символічним зв'язком із померлою матір'ю. Віддзеркалення такого сприйняття спорідненості із батьківщиною, домом, матір'ю ми знаходимо не лише у мемуарній, а і у художній творчості письменниці. Так, як сама Морі знаходить зв'язок із минулим через мистецтво, цінити яке її навчила мати, головна героїня першого роману Кьоко Морі «Донька Шідзуко» Юкі шукає у творчості та мистецтві засіб збереження спогадів про матір, яка скінчила життя самогубством. Після того, як мачуха, намагаючись знищити останні зв'язки та пам'ять Юкі про загиблу матір, позбавляється одягу, який Шідзуко шила для доньки, Юкі зберігає спогади про ці речі у вигляді малюнків. Американська письменниця та літературний критик Ліз Розенберг у рецензії роману «Донька Шідзуко» називає мистецтво засобом, який допомагає героїні роману як поглянути назад, так і знайти шлях у майбутнє: «Art is a tool of remembrance, away back. <...> Art also points a way forward, toward reconciliation with the world» («Мистецтво – це засіб зберегти спогади, повернутися назад. <...> Мистецтво також вказує шлях уперед, до примирення зі світом») [8].

Символом початку нового етапу життя мистецтво для Юкі стає тоді, коли дівчина вступає до мистецького коледжу у Нагасакі та полишає рідне місто Кобе: Юкі знаходить спокій та примирення із минулим, водночас зберігаючи зв'язок із матір'ю через творчість. У той же час Хідекі, її батько, надсилає їй альбом з малюнками Шідзуко, що також можна інтерпретувати як спробу відновити зв'язок із донькою через те, що є близьким для неї та її матері. Цього не відбувається, однак вчинок батька певним чином допомагає Юкі у прийнятті смерті матері. Переглянувши малюнки у альбомі, Юкі розуміє, що самогубство матері було засобом боротьби, а не наміром зробити доньку нещасною: «Running down the street, she kept thinking of the various sketches of herself. My mother wanted me to be happy, she repeated to herself. She didn't leave me to hurt me or to make me sad all my life» («Поки Юкі бігла вулицею, вона думала про свої портрети у альбомі. Моя мати хотіла, щоб я була щасливою, повторювала вона собі. Вона залишила мене не для того, щоб зробити мені боляче або щоб я сумувала усе своє життя») [7, с. 196]. Таким чином, альбом з малюнками стає ланкою між минулим та майбутнім Юкі.

Як стверджує Кьоко Морі у есе «Пейзажі», вона не почувається «представником Японії», який намагається інтерпретувати та презентувати японську культуру читачам інших культур: «I have not been able to “remain true” to my ancestors’ heritage, if that means understanding, accepting, and practicing their heritage in a close-to-the-original form in my life and my writing» («Я не змогла «залишатись вірною» спадку своїх предків, якщо це означає розуміти, приймати та втілювати їхній спадок у формі, близькій до оригіналу, у моєму житті та творах») [5, с. 137]. Подібним чином оцінюють творчість письменниці й деякі критики. Зокрема, Річард Едер у рецензії на мемуари «Сон про воду» у виданні «Los Angeles Times» відзначає двоякий характер сприйняття транснаціональною письменницею соціокультурних особливостей її батьківщини, а також пояснює такими особливостями погляду неможливість примирення з минулим та собою, відновлення відносин із батьком та мачухою. «Mori’s eye is cold but clear. Through the clarity filters the beauty of a large heritage that Mori is by now too American to share, but still Japanese enough to appreciate its redeeming value and to be in some measure restored by it» («Погляд Морі холодний, але ясний. Через прозорі фільтри вона бачить красу великого спадку. Морі стала вже занадто американкою, щоб розділити цей спадок, але все ще залишається японкою у мірі, достатній для того, щоб оцінити його спокуючу цінність, та щоб відчути певне оновлення завдяки йому») [1].

У фінальному розділі автобіографічного роману «Ввічлива брехня» Кьоко Морі пригадує японські пейзажі свого дитинства, дивлячись на хвилі у бухті Сан-Франциско: «The summer I left home, I stood looking at the waves coming in to San Francisco Bay and knew that in a roundabout way, the same water moved back and forth across the world – it didn’t matter where I was» («Того літа, коли я поїхала з дому, я дивилась на хвилі у бухті Сан-Франциско та розуміла, що кружним шляхом та ж сама вода омиває весь світ – то ж немає значення, де я є») [6, с. 258]. Це усвідомлення себе як особи, що належить більш ніж до однієї культури та більш ніж до однієї локації, та відокремлення від них внутрішнього відчуття «дому». Японська дослідниця К. Ватанабе стверджує, що це чітко окреслює транснаціональну позицію К. Морі: як море Сан-Франциско та море Кобе пов’язані між собою, так письменниця не обирає для себе одну з культур, а поєднує їх [9, с. 52].

Архетип дому у творах Кьоко Морі нерозривно пов’язаний з архетипом води, що найбільш яскраво втілене у романно-мемуарному творі «Сон про воду». У третьому розділі «Обриси суші» («Shapes of land») довга пробіжка рідним містом Кобе стає для К. Морі дорогою спогадів та відкриттів тих змін, що відбулись за тринадцять років відсутності письменниці у Японії. Будинку, у якому її матір скінчила життя самогубством, вже немає: на його місці, а також там, де раніше був сад, стоять нові будинки. Будинок на узбережжі, у якому родина К. Морі жила декількома роками раніше, також виявляється обнесеним огорожею та підготованим до знесення. Зміни відбулись і у самому обрисі суші, «shape of land»: за той час, поки К. Морі жила в іншій країні, до узбережжя Кобе додали новий насип, змінивши пейзаж дитинства письменниці до невпізнання. Це стає моментом усвідомлення К. Морі усіх змін, як зовнішніх, так і внутрішніх, що відбулись за час її відсутності. Вода, яка має глибокий символізм у творі «Сон про воду», у цьому епізоді виступає метафорою часу, батьківщини та дому: «The shapes of land and the sea have changed since I last lived here. I continue

to run south, deeper into the old water» («Обриси суші та води змінилися з того часу, коли я жила тут. Я біжу далі на південь, глибше у стару воду»), а люди, які живуть у нових будинках, паркують свої машини та грають у теніс «за межами минулого» К. Морі («They are playing tennis beyond the boundaries of my past, swinging rackets on the old sea» / «Вони грають у теніс за межами мого минулого, розмахуючи ракетками на старому морі») [3, с. 60]. «Стара вода», «старе море» тут – це минуле, спогади, у які письменниця поринає глибше разом із тим, як вона рухається уперед. Про це вона говорить у есе «Уявити мемуари, згадати роман»: «бігти у минуле – це те саме, що рухатись уперед» [4]. К. Морі описує цей момент своєї подорожі як мить, у яку вона відчула себе вільною від минулого, але змогла по-справжньому усвідомити це лише у процесі написання твору, коли зрозуміла, що «нова земля, зроблена зі старого матеріалу» здатна дати їй свободу.

Видозмінений пейзаж, картина, яку К. Морі описує в цьому визначному епізоді, є протилежністю того, що вона часто бачила уві сні протягом тринадцяти років, проведених у США. Уві сні море заливає ті місця, де раніше був суходіл, наяву ж письменниця бачить не менш сюрреалістичну картину. Для К. Морі вода – це сама Японія, але Японія минулого, пейзажі її дитинства. Архетип води яскраво проявляється у романі і як символ життя. Сон про воду, а одночасно і *мрія* про воду – не тільки духовний зв'язок письменниці з батьківщиною, але й мрія про відродження, прагнення до примирення з минулим.

Нерозривний зв'язок образів матері, дому, батьківщини висловлений у фінальних рядках роману «Ввічлива брехня»: «I had left home, I was sure, not to forget about my mother, but to be closer to her memory. All these years later, my conviction remains the same: I speak her words though I speak them in another language» («Я поїхала з дому, як я була впевнена, не для того, щоб забути свою матір, а щоб бути ближчою до спогадів про неї. Багато років потому моє переконання не змінилось: я розмовляю її словами, навіть якщо я розмовляю іншою мовою» [6, с. 258]. Як зазначає К. Ватанабе, у цих словах звучить тверда воля К. Морі донести голос однієї японської жінки, що стала жертвою японської «домашньої системи», до жінок усього світу [9, с. 52]. Позиція «над» культурами, «in-between», надає їй можливість стати голосом своєї матері, хоча й розмовляючи іншою мовою.

Отже, для Кьоко Морі образ дому – це не топос і не архетипічне узагальнення, а індивідуально-ліричний центр (модус) усієї оповідальної єдності її творчості. Це бачення «своєї» Японії в новій перспективі, і тема Японії в творчості Кьоко Морі має глибоко особистісний інтимний сенс – це не стільки «моя батьківщина», а нерозривна пам'ять та біль. Це відхід від теми азіатсько-японської літератури, яка стала традиційною, тому так властива азіатсько-американській літературі екзотизація Сходу знята. Для письменниці-японки та для напівавтобіографічного наратора це звичайне життя. В цьому полягає одна з суттєвих відмінностей Кьоко Морі як азіатсько-американської письменниці. Всі характерні для цієї літератури теми редуковані або зняті: замість екзотизації – звичайне життя, повсякденність; замість драми пошуку ідентичності – визначеність долі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Eder R.* Book review / *Memoirs: Confronting a Heritage and Its Painful Past: The Dream of Water: A Memoir by Kyoko Mori* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://articles.latimes.com/1995-01-05/news/ls-16376_1_kyoko-mori. – Назва з екрана. Дата звернення 12.03.2018.
2. *Isbister, D.* A Transnational Feminist Reading of Kyoko Mori's *Polite Lies* // *Global Perspectives on Asian American Literature*. Eds. Huang Guiyou and Wu Bing / Dong Isbister. – Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press, 2008. – P. 276-289.
3. *Mori K.* *The Dream of Water* / Kyoko Mori. – One Word/Fawcett Columbine, 1996. – 278 p.
4. *Mori K.* *Imagining a Memoir, Remembering a Novel* / Kyoko Mori // *Harvard Review*, 2006.
5. *Mori K.* *Landscapes* / Kyoko Mori // *Journal of Youth Services in Libraries*. – Winter 1996. V. 9, №2. – P. 135-139.
6. *Mori K.* *Polite Lies: On Being a Woman Caught Between Cultures* / Kyoko Mori. – Macmillan, 2011. – 272 p.
7. *Mori K.* *Shizuko's Daughter* / Kyoko Mori. – Fawcett Juniper, 1994. – 214 p.
8. *Rosenberg L.* *Children's Books. Review of Shizuko's Daughter* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nytimes.com/1993/08/22/books/children-s-books-310093.html>. – Назва з екрана. Дата звернення 12.03.2018.
9. 渡辺佳余子. キョウコ・モリの祖国日本—新移民の立場から/渡辺佳余子//東京成徳短期大学紀要. - 2006年、第39号. - 47-55頁.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

Т. Белянина, старший преподаватель

Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара,
Днепр

АРХЕТИП ДОМА В ТВОРЧЕСТВЕ КЁКО МОРИ

В статье изучается отражение архетипа «дом» в романно-автобиографическом творчестве японско-американской писательницы Кёко Мори. Изучается особый взгляд транснациональной писательницы на «родину» и «дом», дистанцированный и географически, и философски-лингвистически.

Ключевые слова: японско-американская литература, мультикультурализм, транскультурная идентичность, женское письмо, архетип.

T. Belyanina, senior lecturer

Oles Honchar Dnipro National University
Dnipro

THE ARCHETYPE OF HOME IN KYOKO MORI'S WRITING

This article brings into focus presentation of the archetype of home in the autobiographical novels by Japanese American writer Kyoko Mori. The article gives consideration to the transnational author's distinct insight into "motherland" and "home" as geographically and philosophically distanced view.

Key words: Japanese American literature, multiculturalism, transnational identity, women writing, archetype.

ШІНКЬО ТА ШІНКЬО-ШЬОСЕЦУ В ЛІТЕРАТУРНИЙ ДИСКУСІЇ 20-Х РОКІВ ДОБИ КІНДАЙ

У статті простежено літературно-критичну дискусію щодо терміна *шінкьо-шьосецу* та розглянуто чинники, які у 20-ті р. XX ст. зумовили виникнення жанру японської сповідально-біографічної літератури «про стан душі».

Ключові слова: автобіографічні твори, *ватакуші-шьосецу*, *шінкьо-шьосецу*, гармонійний тип *чьова-тата*, руйнівний тип *хамецу-тата*.

Література доби *кіндай* у період змін японського суспільства після реформ Мейджі (1868 р.) шукала нових підходів до вирішення проблем людини в новому для неї суспільстві. Поширена на той час «популярна белетристика» (*цудзоку-шьосецу*), яка змальовувала явища тогочасного суспільства, а саме – любовні пригоди, проблеми батьків і дітей тощо, та автобіографічні *шьосецу*¹ (*джііден-шьосецу*), які описували подробиці приватного життя автора, не могли допомогти у розв’язанні конфліктів у взаєминах між індивідом і суспільством. На основі так званого японського натуралізму *шідзениюгі* (自然主義) та європейської реалістичної літератури почали формуватися модерністські течії. Одним із варіантів японської реалістичної літератури став сповідально-автобіографічний жанр *ватакуші-шьосецу*², у творах якого оформився перехід від опису подій повсякденного життя до висловлення думок та ідей автора. Переважна більшість японських дослідників вважає, що жанр *ватакуші-шьосецу* виник як автентична тенденція розвитку японської літератури, викликана історичними умовами та потребою письменників до само висловлення.

В початковий період виникнення жанру в літературних колах використовувались різні терміни щодо нових сповідально-автобіографічних творів. Зокрема, у словнику літературознавчих термінів японської літератури [4, с. 1338-1341] зазначається, що згідно з дослідженнями японських літературознавців Окадзавара Масао (小笠原克, 1931-1999) та Еномото Такаші (榎本隆司, сучасний дослідник японської літератури) першими випадками вживання терміну для нового жанру були назви: «так званий *ші-шьосецу*» (所謂「私小説」), «*я*»-*шьосецу* (私は小説), *ватакуші-шьосецу* («私」小説), що з’явилися у період з 1920 по 1921 рік. Акутагава Рюноске (芥川龍之介, 1892-1927) відзначав виникнення *модеру-шьосецу*, в основі яких був власний досвід, «*я*» автора. Ямагава Кікуе (山川菊榮, 1890-1980) навіть іронічно називав твори *оре-шьосецу* (俺小説).

¹ *Шьосецу* – за японською літературною традицією до жанру *шьосецу* включають прозові літературні твори, термін може бути перекладений як «роман», «повість», «оповідання».

² *Ватакуші-шьосецу* (чи *ші-шьосецу*, 「私小説」) – жанр его-белетристики, «повісті про себе», *ватакуші* (або *ші*) у перекладі - «я»; термін почали вживати в японській літературній критиці на початку 20-х років XX ст. щодо літературних творів, в яких автор змальовував подробиці власного повсякденного життя.

Основні риси жанру, що став новим явищем у японській літературі, склалися у творчості письменників гуманістично-ідеалістичного спрямування «Шіракаба»³, які почали висловлювати думки тогочасної еліти вже не у формі автобіографічних *джіден-шьосецу*, а у формі *ватакуші-шьосецу*. З розвитком жанру методи, які використовували письменники, змінювались та виникли нові терміни *шінкьо-шьосецу*⁴ та *хонкаку-шьосецу* (справжні шьосецу).

Літературний термін *шінкьо-шьосецу* у японському літературознавстві почав вживатись у 20-х рр. XX ст. і має різні тлумачення. Наприклад, енциклопедія Майпедія дає таке визначення *шінкьо-шьосецу*: «Літературознавчий термін. Різновид жанру *ватакуші-шьосецу*, бере початок у літературі натуралізму, вважається літературою подолання кризи. Письменники спілки «Шіракаба» прагнули знайти східний шлях самовдосконалення у творах *шінкьо-шьосецу*. Існує думка, що *ватакуші-шьосецу* це література періоду розквіту натуралізму, темами якої були реальні події життя автора. Автори *шінкьо-шьосецу* сподівались, що саме особистісне зростання призведе до досягнення соціальної гармонії у майбутньому в період посилення настроїв антипатії до соціальної системи, яка гнобила особистість та відносила помилки до неправильного стилю життя. Творам характерні абстрактні форми вираження настроїв і почуттів автора, особистість якого не оточена реальними соціальними умовами чи проблемами» [9]. Словник Дайджісен дає таке визначення *шінкьо-шьосецу*: «Це *шьосецу*, де автор у гармонійній манері змальовує власний стан душі та почуття, викликані речами, з якими він стикається у повсякденному житті» [8]. Словник Дайджірін дає наступне визначення *шінкьо-шьосецу*: «Різновид жанру *ватакуші-шьосецу*. Намагається дослідити світ естетичного споглядання шляхом зображення почуттів та стану душі автора» [7].

В усіх вищенаведених словниках прикладами типових творів жанру наводять *шінкьо-шьосецу* Шіґа Наоя (1883-1971) «У Кіносакі» (志賀直哉, 「城の崎にて」, 1917) та Одзакі Кадзуо (1899-1983) «Різні комахи» (尾崎一雄, 「虫のいろいろ」, 1948).

Критичний дискурс навколо японської сповідально-біографічної літератури розпочався в Японії в кінці доби Тайшьоу статтях Накамура Мурао (1886-1941) «“Істинні шьосецу” і “шінкьо-шьосецу”» (中村武羅夫, 「本格小説と心境小説と」, 1924) та Куме Масао (1891-1952) у статті «“Я” – шьосецу і шьосецу -про-“внутрішній світ”», 久米正雄, 「『私』小説と『心境』小説」, 1925). З того часу за бездіяльність та надмірну увагу техніці й майстерності проявлення власних почуттів автором у творі *шінкьо-шьосецу* постійно зазнавали критики, проте згодом *шінкьо*

³ «Шіракаба» (「白樺」 – «Біла береза») спілка гуманістично-ідеалістичного спрямування (「人道主義・理想主義」), відіграла суттєву роль в літературному житті Японії. Її представниками були переважно молоді заможні аристократи, зокрема Арісіма Такео (1878-1923), Мусянокодзі Санаецу (1885-1976), Сіґа Наоя (1883-1971) та інші.

⁴ *Шінкьо-шьосецу* (「心境小説」, досл. *шінкьо* – «внутрішній світ, стан душі») – типологічно споріднений із *ватакуші-шьосецу* прозовий жанр про стан душі, душевні переживання та почуття автора.

сформувалось у провідну специфічну концепцію японської літератури, головним принципом якої стало вдосконалення шінкьо.

Шінкьо (心境) у перекладі з японської мови означає «душевний стан, умонастрій, психічний стан душі». Також існує вислів *шінкьо о катару* (心境を語る), тобто «висловити умонастрій, відкрити серце».

На початку ХХ ст. *шінкьо-шьосецу* був майже синонімом до *ватакуші-шьосецу*, і терміни вживалися паралельно (у сучасному японському літературознавстві також не існує чіткої межі між цими поняттями, але й тенденції до повного ототожнення також не спостерігається), проте за класифікацією, яку запропонував Іто Сей (1905-1969) у статті «Різні форми ідей у сучасній Японії» (伊藤整. 「近代日本の発想の諸形式」, 1953) та Хірано Кен (1907-1978) у роботі «Антонимія шішьосецу» (平野謙. 「私小説の二律背反」, 1951), для виокремлення *шінкьо-шьосецу* з-поміж творів *ватакуші-шьосецу* до жанру *шінкьо-шьосецу* слід відносити літературні твори гармонійного типу (*чьова-тата*), метою яких є самореалізація і досягнення гармонії автором, а до *ватакуші-шьосецу* слід відносити літературні твори руйнівного типу (*хамецу-тата*).

На два типи *шьосецу* – *хонкаку-шьосецу* та *шінкьо-шьосецу* – у статті «“Істинні шьосецу” і “шінкьо-шьосецу”» вказав Накамура Мурао. До першого типу він відніс твори, написані від третьої особи, у яких дійсність змальована об’єктивно. Ці твори в образах головних героїв демонструють ставлення письменника до життя і особистість автора не є важливою. Як найкращий приклад *хонкаку-шьосецу* Накамура Мурао навів роман «Анна Кареніна» Толстого, твори Тургенєва, Чехова та інші твори російської літератури, проте зазначив, що не зміг знайти жодного прикладу *шінкьо-шьосецу* серед творів зарубіжної літератури. Автор статті об’єктивні *хонкаку-шьосецу* протиставив суб’єктивним, написаним переважно від першої особи, тобто творам *шінкьо-шьосецу*. «Щиру розповідь автора про почуття та стан душі» Накамура Мурао назвав *шінкьо-шьосецу*. Він відзначив, що темою виступає обмежене в реальності життя письменника, який безпосередньо висловлює свої настрої та почуття і фокусується виключно на власній особистості та додав, що у цих творах «важливо не те, що написано, а той, хто написав». Накамура Мурао критикував тенденцію японської літератури до сповідального жанру, який концентрується на почуттях і думках автора та цим віддаляється від реальності, але розглядав її як автентичну властивість японської літератури періоду кризи, як моду на «порух душі». Автор зосередив увагу на бракові чіткого визначення та досліджень жанру: «не існує чітких вимог до *шьосецу*. Отже, не існує критеріїв оцінювання» [5, с. 144]. Проте він уважав, що почуття, які викликає *шінкьо-шьосецу*, є не достатнім фактором для того, щоб підносити твори про стан душі. «Я поважаю ці твори, але не можу припустити їх зверхності. Якщо дивитися на *шьосецу* з позицій моїх вимог до літератури, то вони повинні приносити задоволення. Частково вони надають радість, проте не можуть принести повного задоволення. Неможливо розглядати *шьосецу* крізь окремо визначену концепцію» [5, с. 143].

Куме Масао у статті «“Я”-шьосецу і шьосецу-про-“внутрішній світ”» зазначив, що він вжив поняття «Я-шьосецу» не як переклад німецького «Ich-roman», у якому головний герой називає себе Ich (тобто «я»), а використав термін щодо автобіографічного

літературного твору, де письменник безпосередньо виказує власне «я». Куме Масао не виокремлював *ватакуші-шьосецу* та *шінкьо-шьосецу* як два окремих жанри, а про- тиставив їх *хонкаку-шьосецу*, які, на думку Куме, є вигаданими творами популярної белетристики. Автор статті наголосив на тому, що «его» письменника є поштовхом та основою художньої творчості, таким чином, істинність літератури для Куме полягала у мірі виявлення власного «я» письменника, щирості та майстерності проявлення в тексті його індивідуальності, тобто «шінкьо». Куме назвав жанр *ватакуші-шьосецу* основою, провідним шляхом і сутністю літературного мистецтва.

Також не розділяв на окремі жанри *шінкьо-шьосецу* та *ватакуші-шьосецу* Уно Коджі (宇野浩二, 1891-1961). У *шьосецу* «Історія про солодкий світ» (「甘き世の話」, 1920) він не дав назви жанру, проте критикував появу літературних творів, герої яких висловлювали думки самого автора та описували події його життя. У статті «Мій погляд на ші-шьосецу» (「『私小説』私見」, 1925) Уно Коджі писав: «“ші-шьосецу” – це те саме, що Накамура Мурао називає “шінкьо-шьосецу”» [2, с. 420]. Автор уважав *ші-шьосецу* передумовою виникнення жанру *шінкьо-шьосецу*. Попри поширену в ті часи як своєрідну жанрову ознаку, нарацію від першої особи, Уно Коджі помітив у творах *ші-шьосецу* письменників «Шіракаба» заміщення займенника *ваташі* «я» (私) в оповіді займенником *джібун* «сам» (自分) та дійшов висновку, що ані *ші-шьосецу*, ані *шінкьо-шьосецу* не обмежені прийомом висловлення думок від першої особи. Автор назвав *шінкьо-шьосецу* суб'єктивними, «не схожими на шьо-сецу» (小説らしくない) та протиставив їм об'єктивні *хонкаку-шьосецу*, «тобто такі, якими і належить бути шьо-сецу» (小説らしい). Тенденцію до поширення *шінкьо-шьосецу* він пояснив специфічною особливістю японської літературної традиції, завдяки якій ліричність та велика увага до почуттів і стану душі, зокрема у поезії *хай-кай*, завжди була і залишається провідним художнім прийомом. На думку автора, для японців природно висловлювати своє «я», тобто своє *шінкьо* з глибини власної душі. У єдності з традиційними японськими літературними формами та прийомами, де на перше місце виходять емоційність і щирість, розглядав *ші-шьосецу* Іто Сей у статті «Метод шьо-сецу» (「小説の方法」, 1948) і протиставляв її західному роману, стверджуючи, що філософія широко висловлених думок автора становить цінність *шьосецу*, і тому важливіша за структуру твору.

Наведені вище диспути серед письменників щодо літературних термінів *шінкьо-шьосецу* та *ватакуші-шьосецу* вельсь навколо позиції дійсного автора твору (соціально активної чи асоціальної) у його ставленні до навколишнього світу, а не з позицій художніх методів та літературних прийомів жанру. «Висловлене» письменником *шінкьо* у властивому кожному окремому письменнику стилі та майстерність його проявлення почали розглядали як сутність *ватакуші-шьосецу*.

Кобаяші Хідео та Накамура Мурао вважали, що японська натуралістична література *шідзениюгі*, яка могла б відповісти на питання, як потрібно жити та яким чином змінити себе в нових умовах, дала поштовх до висловлювання письменниками власного досвіду. В умовах загострення суспільно-політичної та економічної кризи доби *кіндай* спроби втекти від почуття кризи, пошуки врятування від «відчуття провини» посилили тенденції до самоаналізу у *ватакуші-шьосецу*. Конфлікт між індивідом і

тогочасним суспільством у творах *ватакуші-шьосецу* та *шінкьо-шьосецу* зображався не з позиції широко поширеного соціального явища, а з позиції свідомості окремої людини в стані конфлікту.

Таким чином, спроби натуралістичної літератури спрямувати думки в реальний світ, тобто дослідити причини і умови виникнення конфлікту, а також можливості та варіанти його розв'язання були забуті; *шінкьо* став своєрідним модусом єднання письменників в складний період суспільної кризи, психоаналітичним методом для досягнення стану гармонії шляхом «проговорення власного травматичного досвіду» в літературному творі. Проте відвертий опис подій приватного життя та почуттів у літературних творах міг порушити гармонію родини, метод самовикриття від щиро-го безпосереднього виказування життєвого досвіду у *ватакуші-шьосецу* змінився до більш абстрактного висловлення почуттів внутрішнього світу автора в образах природи, тварин тощо у *шінкьо-шьосецу*. Вираження цього, «прихованого» у формі *шінкьо* власного досвіду, стало головною метою для письменників, які заглибилися в аналіз людської душі та буденні проблеми нового часу поза рамками широкого соціального середовища. Таким чином, у *шінкьо-шьосецу* вони створювали образ гармонійної людини в ніби-то зупиненому історичному часі та мали можливість без втечі від самого себе вести врівноважене життя за своєю логікою в колі сім'ї та друзів. Письменники, які завдяки висловленому *шінкьо*, досягали стану гармонії, переставали писати. Найкращим прикладом втілення *шінкьо* у літературній формі вважаються *шінкьо-шьосецу* Шіга Наоя.

Попри спроби класифікувати і теоретично осмислити *шінкьо-шьосецу* як літературний феномен 20-х р. XX ст., досі не існує чіткого визначення терміна через неоднорідність творів та різні погляди письменників і літературних критиків щодо *ватакуші-шьосецу* та *шінкьо-шьосецу*. Жанр *шінкьо-шьосецу* зазнавав критики за відхід від подій реального світу і заглиблення авторів у власну свідомість з метою самоаналізу. Проте, попри критику, прийом самовикриття *шінкьо* став провідною специфічною концепцією японської літератури, який продовжив японську автентичну традицію щоденникової літератури *ніккі*, есеїстичної літератури *дзуйхіцу* та традицію висловлення почуттів і думок поезії *хайкай*. За думкою багатьох японських критиків, істинність *шінкьо-шьосецу* полягає у мірі та майстерності висловлення індивідуального «я» автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 伊藤整. 近代日本の発想の諸形式 / 井上靖 // 昭和文学全集11 – 東京: 小学館, 1988. – 頁 963 – 989.
2. 宇野浩二. 「私小説」私見 / 田中保隆 // 日本近代文学大系58. 近代評論集 2. – 東京: 角川書店, 1972. – 頁420 – 428.
3. 久米正雄. 私小説と心境小説 / 平野謙、小田切秀雄、山本健吉篇 // 現代日本文学論争史. 上巻. – 東京: 未来者, 2006. – 頁163 – 172.
4. 新潮日本文学辞典. 磯田光一 [ほか] 編 – 東京: 新潮社, 1988. – 頁1338– 1343
5. 中村武羅夫. 本格小説と心境小説と / 平野謙、小田切秀雄、山本健吉篇 // 現代日本文学論争史. 上巻. – 東京: 未来者, 2006. – 頁139 – 145.

6. 平野謙. 私小説の二律背反 /村松剛 [ほか]編 // 昭和批評大系 第3巻 昭和20年代. – 東京: 番町書房, 1978. –頁288– 305
7. 心境小説//大辞林.東京 :三省堂[Электронный ресурс] – режим доступу до словника:<http://kotobank.jp/word/%E5%BF%83%E5%A2%83%E5%B0%8F%E8%AA%AC>. Назва з екрану. Дата звернення 15.03.2018.
8. 心境小説//デジタル大辞泉.東京: 小学館[Электронный ресурс] – режим доступу до словника: <https://kotobank.jp/word/%E5%BF%83%E5%A2%83%E5%B0%8F%E8%AA%AC-81490>. Назва з екрану. Дата звернення 15.03.2018.
9. 心境小説//百科事典マイペディア. 三省堂[Электронный ресурс] – режим доступу до словника: <http://kotobank.jp/word/%E5%BF%83%E5%A2%83%E5%B0%8F%E8%AA%AC>. Назва з екрану. Дата звернення 15.03.2018.
10. 心境小説//日本大百科全書. 巻次12. 東京 : 小学館, 1996 –頁481

Стаття надійшла до редакції 31.03.2018

Т. Вестель,
Київ

СИНКЬО И СИНКЬО-СЬОСЕЦУ В ЛИТЕРАТУРНОЙ ДИСКУССИИ 20-Х ГОДОВ ЭПОХИ КИНДАЙ

В статье рассмотрена литературно-критическая дискуссия относительно термина синкьо-сьосецу и рассмотрены факторы, которые в 20-е гг. XX в. обусловили возникновение жанра японской исповедально-биографической литературы «про состояние души».

Ключевые слова: автобиографические произведения, ватакусси-сьосецу, синкьо-сьосецу, гармоничный тип тьова-гата, разрушительный тип хамецу-гата.

Т. Vestel'
Kyiv

SHINKYŌ AND SHINKYŌ-SHŌSETSU IN THE LITERARY DISCOURSE OF THE 20S OF THE 20TH CENTURY

The present article traces the literary and critical discussion on the term shinkyō-shōsetsu and factors that in the 20s of the 20th century led to the emergence of confessional genre of Japanese biographical literature «state of the mind» are considered.

Key words: autobiographical novel, watakushi-shōsetsu, shinkyō-shōsetsu, harmonious type chōwa-gata, destructive type hametsu-gata.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЖАНРОВУ ІДЕНТИФІКАЦІЮ ХЕЙАНСЬКОЇ ПРОЗИ *НІККІ-БУНГАКУ*

У статті порушується проблема критеріїв щоденниковості. На матеріалі аналізу щоденників японської літератури епохи Хейан («Тоса ніккі», «Катеро-ніккі», «Мурасакі шікібу ніккі», «Сарашіна ніккі») розглядаються жанрові особливості середньовічної щоденниково-мемуарної прози. Головними жанроутворюючими компонентами ніккі-бунгаку є документальність, тождність автора та головного героя твору, літературна цютивість, датування записів.

Ключові слова: *ніккі, жанрові критерії, мемуари, синхронія, фрагментарність, щоденникова форма, документальність, сповідальність.*

Середньовічна японська література «жіночого потоку», в рамках якої сформувався жанр *ніккі*, може бути сприйнята як продукт найяскравішого розквіту культури доби Хейан.

Щоденникова проза *ніккі-бунгаку* вирізняється високою художністю, що дозволило їй розвиватися як особливому літературному напрямку. Поступово щоденникові записи набули такої форми літературної творчості, коли щоденник став розглядатися як цілісний і структурно розроблений літературний жанр, так само значний і сформований, як оповідання, есе або роман. Однак, за словами В.Н. Горегляда, «далеко не кожен щоденник є мистецьким текстом, і не кожен витвір щоденникової літератури може бути названий щоденником» [1, с. 320]. Спочатку щоденники існували у формі автобіографій і завжди носили особистісний характер. Саме щоденники стали попередниками «роману про себе» (его-белетристика) – найбільш характерної форми японської літератури, як вважає Ікеда Цутому, визнаючи хейанську щоденникову літературу як таку, що «виражає, зображає та визнає особистість» [2, с. 285].

Питань жанрової ідентифікації хейанських щоденників торкалися в своїх працях Одагірі Сусуму, Міллер М, Горегляд В.М., Санович В.С., Мещеряков О.М., Осадча Феррейра Ю.В., Гафурова Х.Ш. Так, дослідники відмічають відсутність єдиної системи у виділенні жанрових дефініцій *ніккі-бунгаку* попри те, що статус щоденника закріплений в довідниковій та навчальній літературі. Більшість літературознавчих розвідок, об'єктом дослідження яких є щоденники *ніккі*, мають рецензійний характер, що і визначає **актуальність** даної наукової роботи.

Метою даної статті є аналіз жанрових особливостей щоденниково-мемуарної прози *ніккі* та визначення критеріїв щоденниковості японської літератури в епоху Хейан IX-XII століть. Для досягнення поставленої мети необхідно: уточнити теоретичні аспекти наукової рецепції жанру щоденника в японському літературознавстві; визначити жанрові особливості щоденника в теоретичному літературознавстві та *ніккі-бунгаку* в японському літературознавстві; визначити на загальнотеоретичному рівні

типологічні ознаки щоденниково-мемуарної прози епохи Хейан як зразок літератури жіночого потоку.

Об'єктом дослідження є щоденники епохи Хейан (Кі-но Цураюкі – Щоденник подорожі з Тоса (土佐日記), Щоденник Ідзумі шікібу (和泉式部日記), Мічіцуна-но хаха – Щоденник ефемерного життя (影路日記), Дочка Сугавара-но Такасуе – Самотній місяць в Сарасіна (更級日記), Щоденник Мурасакі шікібу (紫式部日記) в контексті щоденниково-мемуарної традиції японської літератури.

Теоретичну основу дослідження складають праці вітчизняних і зарубіжних дослідників теоретичної поетики і теорії щоденниково-мемуарного жанру (Н. Банк, В. Барахова, П. Басинського, М. Борщаговського, Л. Гінзбург, М. Голяшевської, С. Екштут, В. Кайзера, С. Рудзієвської, Н. Смолякової, А. Тартаковського, І. Янської та ін.) жанру *ніккі* японської літератури (М. Кімура, Т. Імаї, І.Тцутому, І. Кікан, Е. Кренстон, Т. Судзукі, Е. Фаулер) і літературного процесу Японії VIII – XII століть (М. Конрад, Т. Григор'єва, Дж. Фудзії, Д. Кін, О. Дьяконова, К. Рехо, О. Долін, І. Бондаренко, Ю. Осадча Феррейра).

Перш ніж зосередитися на виявленні типологічних ознак щоденництва, необхідно надати чіткого визначення в загальнотеоретичному плані. Так, у Літературознавчому словнику-довіднику за редакцією Р.Т. Гром'яка знаходимо: «Щоденник – літературно-побутовий жанр, фіксація побаченої, почутої, внутрішньо пережитої події, яка щойно сталася. Щ. пишеться для себе і не розрахований на публічне сприймання, у ньому нотуються переважно явища особистого життя, здебільшого у монологічній формі, хоча може бути й внутрішньо діалогічна (полеміка із собою, з уявним опонентом тощо)» [3, с. 731]. Літературний енциклопедичний словник серед головних жанроутворюючих ознак щоденника в контексті документальної літератури виділяє форму ведення від першої особи, датування записів, окрім цього звертається увага на надзвичайну ширість, відвертість, достовірність [4, с. 98].

В багатьох літературознавчих працях з теорії та компаративістики літературних жанрів можемо прослідкувати думку, що часто романи, повісті, есе технічно набувають форми щоденникових записок, і ця щоденниковість лишень відтіняє додаткову специфіку або слугує художнім засобом втілення авторського задуму. В такому випадку можна говорити про «щоденникову форму» твору, а не «щоденник» як у попередніх визначеннях. Виникає закономірне питання, наскільки можна вважати тотожними поняття щоденникової форми та щоденника, та чи є щоденниковий жанр автономним з поміж інших жанрів літератури non-fiction.

О. Матвеева у своїй науковій статті «Жанрова специфіка літературного щоденника» зазначає, що теоретична думка у визначенні жанру щоденника окреслила три шляхи розвитку дискурсивних практик: існує загальний мемуарний жанр з такими жанровими різновидами, як листи, нотатки, щоденники тощо. Опонуюча точка зору наполягає на ствердженні про те, що листи, щоденники і спогади являють собою не тільки форми, а цілком рівноправні жанри, які є, однак, різновидами спільного мемуарного жанру. Третій підхід, стверджує О. Матвеева, дозволяє розглядати щоденник та мемуари окремо як різні жанри документальної літератури [5, с. 41].

На думку дослідниці «Щоденника, як форми вираження письменника», К. Танчин, найбільш логічно вмотивованим було б розглядати щоденник як повноцінний жанр документалістики на одному шаблі з такими жанрами як мемуари, листи, нотатки. Визначення жанру щоденника К.Танчин багато в чому корелюється з визначенням жанру *ніккі-бунгаку* в японській літературі середньовіччя, і по праву може бути обране за основу нашого подальшого дослідження. Так, дослідниця визначає щоденник як «жанровий різновид документальної прози; форма оповіді, що ведеться від першої особи у вигляді щоденних записів, від вузько документальних, завдання яких – фіксація поточних справ, до таких, які наближаються до змалювання літературного» [6, с. 15-16].

Жанр японської середньовічної прози *ніккі-бунгаку* в японській літературі виник на стику автобіографічної прози, мемуарних жанрів, есе і записок. Спроби визначення жанроутворюючих ознак *ніккі* в японській літературі зустрічають опір, з огляду на все ту ж проблему взаємозв'язку мемуарної літератури і щоденника, що згадувалася в теоретичному літературознавстві. Співставлення мемуарів і щоденника як жанрів в *теорії літератури* дозволяє виявити основний критерій «щоденниковості». При порівнянні характерних ознак двох жанрів виникає неминуча часова опозиція: синхронно зроблені щоденні записи в одному випадку, і спогади з подальшим їхнім осмисленням – в другому, що дозволяє перенести щоденники і мемуари в дві різні жанрові площини. Проте японська *ніккі-бунгаку* може бути визнана літературним «гермафродитом» у контексті жанрової приналежності, оскільки майже всі твори-представники жанру хоч і позиціонують себе як щоденник, за дослідженнями японських літературознавців мають не синхронний характер, а частково або і повністю записувалися за спогадами, листами, збереженими документами, поетичними збірками. Тому *ніккі-бунгаку* ми називаємо щоденниково-мемуарною літературою.

Ю. Осадча Феррейра зазначає, що «Щоденник подорожі з Тоса» Кі-но Цураюкі в IX ст. заснував початок традиції написання щоденників не китайською мовою та не за канонами китайської поезики, як це було прийнято до цього у історичних хроніках, а рідною японською мовою виражати те, що відчуває серце, особисті почуття, спогади, враження; іншими словами в щоденниках *ніккі* була можливість писати про те, що не передбачено, а тому – старанно оминається і замовчується в офіційних і напівофіційних записах, літописах, нотатках тощо [7, с. 402].

В.Н. Горегляд до жанру літературно-художніх щоденників відносить такі твори, в яких міститься послідовний опис подій з життя автора, а емоційним центром оповіді виступає сам автор [1, с. 4].

Узагальнюючи дослідження теоретиків жанру японської літератури *ніккі* та аналізуючи безпосередньо пам'ятки у жанрі *ніккі-бунгаку*, можемо додати, що до японської щоденникової літератури відносяться такі твори, що характеризуються наявністю ідейної цілісності, суб'єкта опису, емоційної насиченості та образності. Комунікативною домінантою в жіночих щоденниках епохи Хейан є автокомунікація – суб'єкт і об'єкт передачі інформації збігаються, – яка передбачає періодичність записів. Зміна дат (в *ніккі-бунгаку* відбувається відхід від загальноприйнятих норм передачі зміни часу) відображає послідовність різноманітних за тематичним наповненням записів,

що носять дискретний характер. Також можемо спостерігати перетин сфери письмового та внутрішнього мовлення, при взаємодії яких у *ніккі* посилюється лірична експресія та самоаналіз.

Окрім наведених вище характеристик японських щоденників *ніккі-бунтаку*, за-для виконання мети даної статті, необхідно виокремити та проаналізувати типологічні ознаки щоденника в японській літературі середньовіччя.

Формальним показником щоденниковості є наявність датованих записів. І хоч це не найбільш очевидний критерій ідентифікації жанру, та все ж структурованість щоденника забезпечує твору стійкий образ. Разом із тим, у *ніккі* хоч і зберігається **хронологія подій**, кожний запис не підпорядкований певній даті, що складає надзвичайну проблему для визначення об'єктивного часу описаних подій. Так, у «Щоденнику Ідзумі шікібу» відсутнє посилання на рік, коли відбулися описані події, при цьому тільки в шести записах чітко можемо спостерігати часову вказівку: *5-й день 5-го місяця, 7-й день 7-го місяця, 10-й день 10-го місяця* та ін. Як зазначає В.Н. Горегляд, японським літературознавцям довелося багато років аналізувати текст щоденника із залученням матеріалів історичних хронік для дешифровки внутрішнього часу та прикріплення його до хронологічних дат.

У «Щоденнику Мурасакі шікібу», який вважається дослідниками найбільш упорядкованим за послідовністю та регулярністю внесення фактів (Ю. Осадча Феррейра), майже кожен запис має часову віднесеність, при чому на рівні зі звичними засобами передачі об'єктивного часу (*11-й день 9-го місяця, 17-й день 10-го місяця...*) спостерігаємо такі неточні координати часу, які визначають подію хронологічно, як «*того дня*», «*остання декада 7-го місяця*», «*вечір того ж дня*» тощо.

Такий «неформатний» стиль ведення художнього щоденника – який багато в чому тяжіє до мемуаристики – пояснюється тим, що авторки описували вже минулі події, відштовхуючись від збережених листів та власних спогадів. І хоч відсутність датування подій похитує загальне сприйняття щоденника, як літературного жанру, та ускладнює дешифрування хронотопу, все ж авторки літературними прийомами змогли передати час описуваних подій, якщо не фактичний, то такий, який був актуальний їхньому баченню, коли зосереджувалися не на часі події, а на емоціях, які вона викликала у серці. Так, канонізований образ категорії часу, в описі якого авторки щоденникової літератури Японії не дотримувалися необхідних принципів, відходить в характеристиці критеріїв *ніккі-бунтаку* на задній план. Натомість, час у щоденниках функціонально пов'язаний з головним героєм, таким чином, надаючи характеристику **художньому часу** в *ніккі-бунтаку*, важливо наголосити на дуалістичності його проявів – час як реальний історичний бекграунд і як об'єктивний час головного героя.

В кожному творі, що співвідноситься з жанром щоденникової японської літератури в ході аналізу були визначені обов'язкові якості, такі як неодмінність спирання на реальність фактів, історичних подій та персоналій; взаємозв'язок головного героя безпосередньо з конкретним історичним простором; відсутність елементів перебільшення подій, відсутність елементів фантастики і художнього задуму[8, с. 580], що дає змогу стверджувати про статичну рису **документальності**, яка притаманна японській *ніккі-бунтаку*.

Класичні твори *ніккі-бунгаку* містять колосальну кількість інформації про звичай та побут середньовічних японців, світоглядні основи, історичні події епохи, любовні стосунки, структуру суспільства та про місце жінки і чоловіка в ньому, а також про японські свята, календар і багато іншого. Окрім того, в щоденниках надається детальний опис світського життя, буденних справ, одягу і стосунків аристократів, які жили при дворі імператора і, безумовно, були носіями культури епохи Хейан.

Короткий опис світських подій у великій кількості можна віднайти в «літературі жіночого потоку», до числа авторок якої відносяться відомі письменниці Ідзумі шікібу, Мічіцуна-но хаха, Мурасакі шікібу, донька Сугавара-но Такасуе. «Щоденник Мурасакі шікібу» за загальним визнанням по праву може вважатися найбільш повним та деталізованим джерелом фактичного матеріалу про життя Японії у період розквіту епохи Хейан [1, с. 31]. У своїх щоденниках, що являли собою не тільки історичну хроніку, але і художній твір, авторки старанно і зацікавлено описували зачіски й одяг аристократок і їхніх кавалерів, манеру читання сутр і зовнішність священників. Вони відчували себе акторами на фоні зміни природних декорацій, відображаючи все, що бачили та відчували серцем в поетичних рядках.

Як літературна форма щоденник відкриває специфічні можливості для зображення внутрішнього світу персонажа, його особистісних якостей та індивідуальності. У зв'язку з цим можна стверджувати про такий критерій щоденниковості, як **інтимність** оповіді, яка прослідковується, зокрема, в *ніккі-бунгаку*. Щоденник зароджується, коли у людини з'являється потреба у самовираженні. Ця потреба може виражатися через сповідальність, що дозволяє автору відкрити душу, поділитися сокровенним, показатися або ж похвалитися, віддатися мріям. Якщо суб'єктивність оповіді або ж зосередженість на головному герої щоденника (який і є автором) передбачено у визначених критеріях жанру, то сповідальність, інтимність досягається при певних умовах. І перша з них – це цільова інтенція автора до написання щоденника. Так, жіночі щоденники епохи Хейан знайомлять читачів з навколишнім світом через призму почуттів головного героя. Мічіцуна-но хаха – авторка «Кагеро ніккі» – у оповіді свого життя декілька разів зазначала, що у щоденнику має міститися виключно достовірна інформація, при чому така, що стосується її особисто; і не варто відступати від критеріїв, які авторка висувала до свого інтимного щоденника [1, с. 242]. Так, вельможна японка XI століття відверто розмірковує над своїми почуттями по відношенню до подій у житті. Любов до чоловіка і ревності до суперниць, світські розваги і самотня туга, підростаючий син і турбота про його майбуття – центральна тематика твору «Кагеро ніккі» підтверджується егоцентризмом оповіді, поетикальними вкрапленнями, що емпатизують інтимний та сповідальний характер щоденника.

Таким чином, японська щоденниково-мемуарна література доби середньовіччя є аристократичною літературою, яка відображає реальні події того часу через призму достовірних та правдивих почуттів та думок її авторок. Не дивлячись на замкнений характер добору критеріїв ідентичності жанру щоденника у теоретичному літературознавстві, японська *ніккі-бунгаку* часто виходить за межі визначення жанру, що проявляється і у проблемах вираження часу описаних подій, і у питанні авторської атрибуції, важлива риса синхронності відображених подій у щоденниках

відтермінується у *ніккі* і такі інші. Та все ж можна впевнено говорити про такі ознаки жанру *ніккі-бунгаку* як хронологія викладу подій; автокомунікативність, що передбачає певність автора та адресату; документальність, коли описане у творі пов'язане з точним історичним простором; інтимність, щирість, сповідальність жанру, які залежать від особистих інтенцій авторок відкрити душу у літературному щоденнику. Завдяки своїй емоційності, зверненню до внутрішнього світу та особистісної тематики, *ніккі-бунгаку* стала однією з основних відправних точок у становленні прозаїчних жанрів сучасної літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Горегляд В. Н.* Дневники и эссе в японской литературе X–XIII вв. / Владислав Никанорович Горегляд. – Москва : Наука, 1975. – 383 с.
2. *Икэда Цutomу*, Ватаку бунгаку (Эго-литература), – сб. «Отё никки» («Дневники эпохи Хэйан»), Токио, 1965.
3. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ. «Академія», 1997. – 752 с.
4. Литературный энциклопедический словарь / под общ. ред. В.М. Кожевникова, П.А. Николаева. – М. : Сов. энцикл., 1987. – 751 с.
5. *Матвеева О.* Жанрова специфіка літературного щоденника / Ольга Матвеева // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. – Вип. 17. – К.: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2009. – С. 41-47 – Режим доступу до журналу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38352/09-Matveeva.pdf?sequence=1>. Назва з екрану. Дата звернення 10.03.2018.
6. *Танчин К. Я.* Щоденник як форма самовираження письменника: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.01.06 «Теорія літератури» / К.Я. Танчин. – Тернопіль, 2005. – 20 с.
7. Японська література. Хрестоматія в 3-х томах / Упорядники Бондаренко І. П., Осадча Ю. В. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 562 с.
8. *Гафурова Х. Ш.* Дневник Дочери Такасуэ «Сарасина никки» в контексте дневниковой литературы Японии // Молодой учёный. № 2. 2015. – с. 580-582 – Режим доступу до журналу: <https://moluch.ru/archive/82/14890/>. Назва з екрана. Дата звернення 10.03.2018.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2018

А. Гилевич, препод.

Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев

К ВОПРОСУ О ЖАНРОВОЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ ХЕЙАНСКОЙ ПРОЗЫ НИККИ-БУНГАКУ

В статье поднимается проблема критериев дневниковости. На материале анализа дневников японской литературы эпохи Хэйан («Тоса Никки», «Кагэро-Никки», «Мурасаки шикибу Никки», «Сарасина Никки») рассматриваются жанровые особенности средневековой дневниково-мемуарной прозы. Главными жанрообразующими компонентами никки-бунгаку является

документальность, тождество автора и главного героя произведения, литературное целомудрие, характерная датировка записей.

Ключевые слова: никки, жанровые критерии, мемуары, синхрония, фрагментарность, дневниковая форма, документальность, исповедальность жанра.

A. Hilevych, teacher

Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

TO THE QUESTION OF GENRE IDENTIFICATION OF THE NIKKI-BUNGAKU HEIAN PROSE

The article raises the problem of criteria for diary literature. Based on the analysis of diaries of the Heian period in Japanese literature, genre features of medieval diaries and memoirs are considered. The author comes to the conclusion that the main genre-forming components of nikki-bungaku are documentary, the identity of the author and the protagonist of the work, literary chastity, the special interpretation of dating the records.

Key words: nikki, genre criteria, memoirs, synchronicity, fragmentary, diary form, documentary, genre confession

УДК 821.521: 81.38

К. Голомах, студ.

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ

ЕСТЕТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРИРОДНИХ ЯВИЩ ЯК ЗАСОБІВ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЯПОНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ

Статтю присвячено аналізу художніх образів таких природних явищ, як дощ, сніг і роса у класичній японській поезії (на матеріалі поетичних антологій Манйошю та Кокінвакашю). Розглянуто місце і роль образів природи у середньовічній ліриці, визначено художні образи природних явищ, зроблена спроба скласти парадигми образів.

Ключові слова: природні явища, парадигми образів, класична японська поезія, «Манйошю», «Кокінвакашю».

Японська культура є незмінним об'єктом уваги з боку дослідників, в першу чергу через унікальне вираження сфери стосунків людини з природою. Вивчення та систематизація естетичної інтерпретації природних явищ у японській культурі є надзвичайно важливим для усвідомлення загальної картини світу японців та мови символів, що має своє коріння у класичній японській літературі і значною мірою забезпечує її славнозвісну глибину та виразність. На жаль, у вітчизняній японістиці це питання досліджене доволі фрагментарно: серед праць учених, які певною мірою зачіпали його у своїх працях, можемо згадати хіба науковий доробок І.П. Бондаренка. Отже, можемо вважати цю нашу розвідку актуальною.

Таким чином, темою цієї статті є аналіз художніх образів таких природних явищ, як дощ, сніг і роса, на матеріалі віршів із класичних антологій японської середньовічної поезії «Манйюшо» (万葉集) та «Кокінвакашю» (古今和歌集). Обрані антології містять 5627 поетичних творів різних жанрів і форм і охоплюють більш ніж 300-річний період японської літературної традиції, а саме розквіт таких суто японських естетичних концепцій, як щирість *макто* (真) і чарівний смуток речей *моно-но-аваре* (物の哀れ), що дозволяє максимально глибоко і всебічно розглянути досліджувані образи. Мета цього дослідження – виявити та проаналізувати парадигми художніх образів у японській класичній літературі, пов'язані з поданими природними явищами. Відповідно до поставленої мети вважаємо за необхідне вирішити такі завдання:

1) зробити вибірку й огляд творів, що містять досліджувані образи як провідні, здійснити квантитативний аналіз частотності вживання цих образів у обраних віршах;

2) проаналізувати естетичну концепцію, зміст та сенс творів, художні прийоми, в рамках яких образи втілюються, супутні художні образи / японські культурні реалії;

3) на основі отриманих даних сформулювати парадигми образів природних явищ у японській середньовічній ліриці.

Об'єктом дослідження у нашій роботі виступає система художніх образів природи в японській літературі, предметом дослідження є естетична інтерпретація художніх образів природних явищ дощу, снігу, роси на матеріалі поетичних творів «Манйюшо» (російськомовний переклад А. Глускіної, англomовний Д. Кіна) і «Кокінвакашю» (російськомовний переклад А. Доліна, англomовний Х. Маккалоу).

Дослідження велось різними методами літературознавчого аналізу, такими як лінгвостилістичний та лінгвопоетичний, композиційний, а також загальнонауковими методами узагальнення, інтерпретації, класифікації, компонентного аналізу тощо.

Як відомо, місце та роль природи в японській культурі і літературі переоцінити важко. Такий стан речей витікає з ідеї національної японської релігії *шінто* (神道), що перекладається як «шлях богів». Характерною рисою вчення *шінто* є концепція *ками* (神) – численних божественних сутностей, що населяють світ. Поняття *ками* не дорівнює ані елліністичній, ані християнській ідеї божества: ними можуть бути як втілення абстрактних почуттів або персоніфікації стихій, так і люди, тварини і рослини, а також нежива природа або природні явища, загалом усе, що «має визначні якості, які вселяють страх» [10, с. 115]. Також важливу роль у формуванні природно-орієнтованої ментальності японців відіграло те, що в «Коджікі» (古事記), одній із найдавніших писемних пам'яток японської літератури та священній книзі *шінто*, *ками* змальовуються як прабатьки саме японського народу, а не всього людства, що породжує відчуття тіснішого психологічного зв'язку з ними [9, с. 7]. Таким чином, якщо в європейській традиції природа була джерелом уваги в першу чергу мистецтва, то в Японії вона належала до сфери релігії.

Зважаючи на те, що японська література починала свій розвиток від шінтоїстських молитов *норіто* (祝詞) [2, с. 4-6], легко уявити, наскільки глибоко укорінилися в ній образи природи. Аналізуючи класику японської середньовічної літератури, пісенно-поетичну антологію «Манйюшо» та *дзуйхін*у «Записки в узлові» (枕の草紙)

Сейшьонагон, можна виявити і систематизувати ті картини природи, що справляли найбільше враження на давніх японців: в першу чергу, це концепція сезонів, пейзажі ландшафту, різноманіття рослинного світу, морська стихія. У наступні епохи на формування образу природи в японській ментальності також вплинуло буддійське віровчення, яке успішно співіснувало поряд із *шінто*. Вони знайшли спільне у концепції загального оновлення. Особливе враження на естетичні концепції японців справили напрямок дзен-буддизму, що навчав шукати прекрасне в усіх проявах життя й остаточно ставив знак рівності між природою, релігією та мистецтвом [9, с. 14].

У таких умовах кожне природне явище отримувало символічне значення, яке закріпилося в культурному коді. Це можна спостерігати не тільки у випадку з такими знаковими японськими природними явищами, як сезон дощів, цунамі або землетруси, але й на більш загальних прикладах, як-от дощ і снігопад, іній і туман, листопад тощо. Так, В. М. Алпатов, із посиланням на японського лінгвіста Ікегамі Йошіхіко, стверджує, що японська мова багата на визначення дощів, снігу і всіх інших проявів водної стихії. Імовірно, це обумовлено острівним положенням Японії і особливостями її землеробської традиції [1, с. 223-225]. Також обрані природні явища представляють особливий інтерес як дзеркало відмінностей у японському культурному коді (у субтропічному та помірному кліматичних поясах трактування сонячної погоди здебільшого однакове, у той час як ставлення до опадів різняться).

Показником важливості цих природних явищ у японській культурі є такі поняття, як *цую* (梅雨) – сезон дощів на початку літа і *юкімі* (雪見) – традиція милування снігом, нарівні із всесвітньо відомою *ханамі* (花見). Поетичність і символізм дощу та снігу знаходили багатьох прихильників серед японських митців. Так, у всесвітньо відомому творі Сейшьонагон «Записки в узлові» сніг згадується цілих 70 разів [8], його образ також використовується в романі Нобелівського лауреата Кавабати Ясунарі «Снігова країна» (雪国). Що ж стосується роси, її закріплення у культурному коді пов'язане із буддійською «Сутрою Лотоса», де вона представляє духовні скорби [9, с. 14]; у той же час, ця метафора співіснує з традиційним *шінтоїстським* трактуванням у природному дусі, де роса асоціюється з осіннім сезоном і поступовим згасанням природи [10, с. 60].

Загалом у японській літературі образи природи посіли провідне місце як у фольклорі, так і в авторській літературі, що можна спостерігати на матеріалі першої японської поетичної антології «Збірка міріад листків» (укладач Отомо-но Якамочі, 759-785 рр.), що охоплює період творчості 450-760 рр. Хоча збірка і зветься *скарбничкою японського фольклору* [3, с. 123], більшу її половину складає авторська поезія. Збірка містить 4516 віршів (з них 4194 *танка* (短歌), *нагаута* (長唄), *седока* (旋頭歌) тощо) у 20 сувоях. Провідною естетичною концепцією «Манйошю» є *макото*, яку японські дослідники називають «вічним, універсальним принципом, джерелом японської літератури: в період Нара, ще не усвідомивши себе літературою, вона віддзеркалювала речі так, як бачила їх, і тільки в період Хейан визнала необхідність виявляти красу й ідеал» [4, с. 12].

Наступною поетичною збіркою, що закінчила «темний період національних літературних традицій» [3, с. 103], у який японська культура перебувала під серйозним

впливом сусідньої Китайської імперії, стала «Кокінвакашю» або «Збірка старих і нових японських пісень» (укладач Кі-но-Цураюкі і група відомих поетів-сучасників, охоплює період творчості 780-900 рр., також містить нечисленні запозичення з «Ман'йошю»). У кращих японських традиціях наслідування взірців минулого, 1111 віршів «Кокінвакашю», переважно більшість із яких становлять авторські *танка*, були розділені на 20 сувоїв, укладених за сезонно-тематичним принципом. Розвиток аристократичної культури за доби Хейан та тяжіння до націоналізації сформували естетичну концепцію *моно-но аваре*, що означає «чарівний смуток речей», глибиною та самотністю якої надзвичайно пишануться японці. Так, розкриваючи цей термін, літературознавець Хісамацу Сен'ічі пише: «Якщо *макото* – відправна точка японської літератури, то її душою було *моно-но аваре*» [4, с. 26]. За словами М. Й. Конрада, японець доби Хейан нічого не сприймав просто так, як воно є: він усе прагнув пропустити через призму свого естетичного сприйняття [6, с. 83]. І відповідно поети, оспівуючи природу або жінку, намагалися знайти в них свою особливу, неповторну чарівність.

Отже, у японській літературі художні образи природи складали переважно більшість як суто пейзажної, так й інтимної лірики. Нижче наведені статистичні дані з частотності використання образів дощу, снігу, роси як художньо значимих:

природне явище антологія	Дощ	Сніг	Роса	Загалом
	кількість відсоток			
«Ман'йошю»	130 2,9%	150 3,3%	113 2,5%	393 8,7%
«Кокінвакашю»	50 4,5%	58 5,2%	42 3,8%	150 13,5%

Оскільки одним із центральних понять при лінгвопоетичному аналізі твору є художній образ, що визначається науковцями як «встановлення у тексті поетичного твору непрямого, асоціативного зв'язку між несхожими предметами, явищами, ситуаціями з метою забезпечення естетичного ефекту, що є необхідним для вираження певного художнього змісту» [5, с. 118], нам здалося доречним викласти результати аналізу творів з антології за тематичним принципом.

Звертаючись до образів дощу *аме* (雨), у першу чергу треба визначити художні прийоми, у рамках яких він втілюється. По-перше, це характерні для класичної японської літератури *макура-котоба* (枕詞) – традиційні епітети на початку вірша або рядку, що вважаються реліктами шінтоїстської міфології та прадавнього японського фольклору, наприклад *хісаката-но* (久方の) – передвічний [3, с. 150]. Цікаво, що в «Ман'йошю» в контексті дощу частіше можна спостерігати використання епітету *хісаката-но ама* (久方の天) – передвічні небеса, з яких і падає дощ; у «Кокінвакашю» цей вислів трансформується в коротше *хісаката-но аме* (久方の雨), тобто дощ [із небес] передвічних, імовірно завдяки фонетичній подібності.

Ще одним характерно японським тропом є сезонні слова *кіто* (季語), сталі слова чи вислови, що вказують на пору року, в яку було написано твір. Відповідно до кліматичних умов Японських островів, значні дощі трапляються у три сезони: весняний

дощ *харусаме* (春雨) має позитивну конотацію, адже він живить і пробуджує природу; затяжні літні дощі *цую*, *самідаре* (五月雨) частіше тяжіють до негативної, бо погодні умови цього періоду несприятливі для активної діяльності і небезпечні для здоров'я; образ осіннього дощу *шіґуре* (時雨), *акі-ноаме* (秋の雨) або зимового *фую-но аме* (冬の雨) загалом відповідає його західному ліричному трактуванню.

Схожу з *кіо* функцію виконує троп *ута-макура* (歌枕) – традиційні топоніми-зачини, використання яких викликало в читача певні асоціації, сформовані багатовіковою традицією, наприклад: Тацута-гава – драконові (або імператорські) рисові поля (імовірно, пов'язано з шінтоїстським божеством осені та родючості Тацута-хіме), Касаторі-яма – гора, що тримає парасольку.

Ута-макура часто були засновані на грі «слів, що крутяться [на «стрижні» однакового змісту або форми]» *какекотоба* (掛詞), що також є самостійним вишуканим художнім прийомом. Класичним прикладом *какекотоба* є слово *ながめ*, яке, будучи записане хіраганом, поєднує в собі значення «вдивлятися, спостерігати» (眺め) і затяжний дощ (長雨); також у контексті дощу популярним було поєднання «іти, лити» *фуру* (降る) та «старішати» *фуру* (古) [3, с. 152]. Навіть саме використання слова *фуру* є прикладом художнього прийому *еніо* (縁語) – «споріднених слів» як поетичної традиції, коли використання у вірші певного слова (зазвичай іменника) вимагало від автора обов'язкового вживання на основі асоціативного зв'язку іншого лексичного відповідника.

Дощ, окрім використання дієслова *фуру* (降る), тобто «падати», «іти», «переповнювати» *масару* (勝る), «промочити» *нуреру* (濡れる), пропонує також асоціації «рукав» (袖), який «промокає» (濡れる) або «вицвітає» (移ろう) від «сліз» (涙); «дикі гуси» (雁), що шукають від нього «притулку» (居り) з печальними криками (тут також спостерігаємо *какекотоба* «пташині крики» *накі* (鳴き) і «плач» *накі* (泣き)).

У контексті природних явищ важливим є поняття «перший (у сезоні)» *хацу* (初), що походило з традиційного японського місячного календаря: 24 короткі сезони мали закріплені за собою символічні свята, природні явища, продукти, і милування першим снігом, куштування перших пагонів рису було дуже важливою частиною щорічних ритуалів середньовічної японської аристократії [11].

Окрім художніх прийомів, важливими для розуміння образів дощу є й інші супутні образи з культурного контексту, такі як «сім осінніх трав» *акі-но нанакуса* (秋の七草), наприклад, «японська конюшина» *хагі* (萩), або «японська керрія» *ямабукі* (山吹), символ весни і пробудження природи.

Яскравим прикладом лірики з використанням образу дощу як змістоутворюючого є вірш Оно-но Комачі, поетеси з «тридцяти шести безсмертних»:

花の色は
うつりにけりな
いたづらに
わが身世にふる
ながめせしまに

хана-ноірова
уцуріні керіна
ітадзурані
вага мійо ні фуру
нагаме сешіма ні

Поблякнув і опав
Вишневий цвіт.
І я марнію,
Дивлячись подовгу,
Як грішну землю поливає дощ.
(переклад Бондаренка І. П.)

(«Кокінвакашю» №113, сувій «Весняні пісні») [12, 14].

Як можна помітити, у цьому випадку дуже важко провести межу між пейзажною та інтимною лірикою через використання полісемантичного *какекотоба* 色, що позначає як «колір», так і «почуття, пристрасть». Взагалі лірика «Кокінвакашю» хоч і декларує себе як спадкоємиця «Манйошю», є набагато більш рафінованою та насиченою образами, складними багатшаровими алегоріями і грою слів. Вірші «Манйошю» відрізняються більшою простотою, монолітністю й виразністю зображуваної картини, наприклад, це танка №1553 з сувою 9 «Різні пісні осені» за авторством Отомо Інакімі, капітана вартової охорони [13, 15]:

時雨の雨
間なくし降れば
御笠山
木末あまねく
色づきにけり

шігуре но аме
манакуші фуреба
мікаса яма
конуреаманеку
іродзукі ні кері

Осінній дощ
Іде безперестанку,
І на горі Мікаса
У дерев
Усі верхівки вже почервоніли.
(переклад наш)

Усе різноманіття художніх прийомів та асоціацій, у яких образ дощу бере участь, можна звести до кількох найчастіше вживаних трактувань, як-от: забарвлювати / знебарвлювати, листопад, мереживо (з дощових струменів-«ниток») для пейзажної лірики; переповнення почуттями; сльози, скорбота (від розлуки, втрати), утрата ілюзій, старіння тощо для інтимної лірики. Разом ці трактування утворюють парадигму образів дощу – інваріант образу (або концептуальна метафора) у сукупності з усіма його реалізаціями в поетичних текстах [7, с. 14]. Попри те, що кожний поетичний образ є продуктом індивідуального, унікального і неповторного творчого акту, сучасні дослідники схильні вважати, що образ є в той же час продуктом метафоричності людської свідомості, і він існує не сам по собі, а в ряду інших, схожих за глибинним сенсом образів [5, с. 118].

Звертаючись до парадигми образів снігу (雪), хочеться відзначити, що в обох антологіях він має найбільшу популярність (згідно зі статистикою використання). Основними художніми прийомами, в рамках яких втілюється образ снігу, можна назвати такі:

1) *макура-котоба*, напр., «передвічний» (久方の), «білопінний» (白波の);

2) *ута-макура*, напр., «Біла гора» (白山), «гора Повернення» (かえる山) (одним із провідних мотивів у «сніговій» ліриці є розлука), «гори Йошіно» (吉野山, гори у префектурі Нара поряд зі старими столицями Асука і Нара, що часто слугують *ута-макура*, особливо в «Кокінвакашю» як символ шанування старих традицій); у сучасній культурі Йошіно асоціюються з весною і вишневим квітом, молодістю, відродженням [3, с. 150], але за часів створення «Кокінвакашю» вони були більш відомі як місце для *юкімі*, усамітненого милування природою і роздумів).

3) *кіто*, напр., «білий сніг» (白雪), «сніг, що тане (рідкий)» (雪しろ), «снігові замети» (雪の深き), «легкий (подібний до морської піни) сніг» (淡(沫)雪);

4) *какекотоба*, напр., *омоі* («думки», 思い та «важкі» (кучугури, 重い), *юкі* («сніг», 雪 і «йти», 行き), також *міюкі* (み雪, де *ми* репрезентує як «красу», 美, так і «дивитися, милуватися», 見);

5) *енго*, напр., «падати», «йти» (降る), «текти» (流れる), «накопичуватися» (積もる), «танути», «зникати» (消える), «торувати шлях» (踏む), «стріла» (矢) або інша лексика на позначення стріл, луку, тятиви (релікт військових пісень), «сльоза» (涙), «гірська дорога» (山道), «місяць» (月), «снігові пелюстки» (сніжинки або квіти у снігу) (雪花), «білий квіт сливи» (梅; хоча зараз квіткою-символом японської культури є сакура, у ранньому середньовіччі більшу популярність мав образ сливи, запозичений із Китаю разом із самою рослиною як символ оновлення і відродження; на додачу, слива розквітає раніше за сакуру і має переважно білий колір пелюсток, що сприяло формуванню сталого порівняння).

Із супутніх образів хочеться зазначити «сливу» (梅), «вербу» (柳), «китайський міскант» (芒), «осоку» (萱), «рідні місця» або «історичні місця, руїни» (ふるさと), «японський соловейко» (короткохвоста очеретянка, 鶯), традиційний символ весни і літа, використовується як контрастний до снігу образ для вираження душевної боротьби, суперечності або розладу планів, розчарування.

Характерним прикладом «снігової лірики» є насичене традиційними образами *танка* за авторством монаха Сосея, одного з тридцяти шести безсмертних (№6, сувій 1 «Весняні пісні»):

春立てば
花とや見らむ
白雪の
かかれる枝に
うぐひすぞなく

харутатеба
хана то я мірану
шіраюкі-но
какаеруеда ні
угуісудзонаку

Весною ранньою
На вкритій снігом гілці
Співає соловей;
Напевно, прилетів
Поглянути, чи то не квіт біліє.
(переклад наш)

Таким чином, парадигма образів снігу в японській класичній ліриці має такий вигляд: перехресні асоціації з квітами (слива, сакура); усамітнення, відлюдництво; чистота свідомості, безтурботність; сльози, скорбота (від розлуки, втрати), любовний смуток, старіння, важкі думи.

Звертаючись до парадигми образів «роси» (露), хочеться зауважити, що, на думку дослідників, вона являє собою «не стільки метафору одної конкретної речі, як метонімію багатьох різних асоціацій» [10, с. 58], китайських і власне японських, світських і релігійних тощо. Результатом цього є велике різноманіття трактувань, і, відповідно, свіжих індивідуально-авторських метафор. Основними художніми прийомами, в рамках яких втілюється образ роси, можна назвати такі:

1) *кіто*, напр., «осіння роса» (秋の露), «біла, блискуча роса» (白露);

2) *енго*, напр., «білий» (白い), «ранок» (朝) або «світанок» (暁), «випадати, опускатися» (置く), «зникати» (消える), «життя» (命), «промокати» (濡れる), «рукав» (袖), «сльоза» (涙), «трава» (草), «японська конюшина» (萩), «коштовне каміння», «перли» (玉).

Супутні образи: «павутиння» (蜘蛛の糸), «лотос» (蓮), «хризантема» (菊), «квіт-дівчина (патрінія)» (女郎花), «бамбук» (竹), «місяць» (月).

Зразком використання образу роси в «Манійошю» може слугувати вірш *танка* №105 за авторством Оку-хіме, доньки імператора Темму (622-686 рр.), адресований її братові:

我が背子を
大和へ遣ると
さ夜更けて
曉露に
我れ立ち濡れし

вага секо о
ямато е яру то
сайофукете
акацукіцую ні
варетачінуреші

Говорят, в страну Ямато отправляют
Брата дорогого моего.
Ночь спустилась,
И в росе рассветной
Я стою, промокая насквозь...
(переклад Глускіної А. Є.) [13]

Поступовий розвиток образів роси можна спостерігати на наступному прикладі. На початку доби Хейан японці запозичили з Китаю традицію святкування «фестивалю мистецтв», відомого нам зараз як «зоряний фестиваль» Танабата, який святкують 7 липня (七月七日). У Японії він пов'язаний із легендою про небесних закоханих Ткалю і Волопаса, які були розділені зоряною рікою (天の川, 銀河) і приречені зустрічатися лише раз на рік.

Завдяки цьому у «Кокінвакашю» з'являється абсолютно новий образ роси як крапель, що падають із весла Волопаса (彦星), який перетинає небесну ріку на шляху до коханої.

わがうへに
露ぞおくなる
あまの河
をわたる舟の
かいのしづくか

вага уе ні
цуюдзо оку нару
ама-но гава
о ватаруфуне-но
каі-ношідзукука

Осипали мене
Прозорі роси –
Чи не бризки
Це від весла самого Волопаса,
Що проплива Небесною рікою?
(переклад наш)

(«Кокінвакашю» №863, сувій «Різних пісень», автор невідомий)

Загалом можна сказати, що на період, досліджуваний у цій статті, парадигма образів роси перебуває у стані формування і досягне розквіту пізніше, в рамках таких естетичних концепцій, як таємничість, нерозгадана краса *юген* (幽玄) та почуття нетривалості світу *мудзьокан* (無常感), які сформувалися у XII-XIII ст. під сильним впливом буддизму і дзен-буддизму [4, с. 121]. Взірцеве використання цього образу можна побачити в *хайку* Кобаяші Ісса, що було написане близько 1820 р. на смерть доньки:

露の世は
露の世ながら
さりながら

цую-но йо ва
цую-но йо нагара
сарінагара

Усе життя –
Лиш крапелька роси, і все ж,
І все ж...

(переклад наш)

Таким чином, парадигма образів роси в класичній літературі має такий вигляд: забарвлювати / знебарвлювати, осінь, місяць, листопад; скарби, коштовне каміння,

перли; сльози, скорбота, втрата любові, смерть; ефемерність життя і світу, насолода життям, поки є можливість.

Отже, розглянувши парадигми художніх образів дощу, снігу, роси в японській класичній літературі, можна стверджувати, що вони мають як негативну, так і позитивну, а також специфічну культурну конотацію і відіграють значну роль в інтерпретації японської лірики.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі вважаємо детальне вивчення модифікації образів природних явищ у поезії пізнього Середньовіччя, Нової та Новітньої доби, що дозволить нам прослідкувати генезу образів і символів японської поезії, глибше зрозуміти її концептуальну сферу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Алпатов В. М.* Японская природа и японский язык / В. М. Алпатов // История и современность. – М.: Институт социологии РАН, 2007. – Выпуск №2. – С. 221-229.
2. *Бондаренко І. П.* Синтоїстські й буддійські мотиви в японській класичній поезії (стаття) / І. П. Бондаренко // Спадщина Омеляна Пріцака і сучасні гуманітарні науки : матеріали міжнародної наукової конференції 28-30 травня 2008 р. – С. 8-23
3. *Бондаренко І. П.* Японська література. Курс лекцій. Частина перша: давній і класичний періоди. / І. П. Бондаренко, Ю. В. Осадча. – К.: Видавничий дім Дмитра Бурого, 2014. – 350 с.
4. *Григорьева Т. П.* Японская художественная традиция / Т. П. Григорьева. – М.: ГРВЛ Наука, 1979. – 201 с.
5. *Задорнова В. Я.* Роль и место парадигм образов в лингвопоэтическом анализе стихотворных текстов / В. Я. Задорнова, А. С. Матвеева // Вестник СамГУ. – Самара, Самарский национальный исследовательский университет имени академика С.П. Королева, 2014. – Выпуск №5 (116). – С. 117-123
6. *Конрад Н. И.* Очерки японской литературы. Статьи и исследования. Вступ. статья Б. Сучкова / Н. И. Конрад. – М.: «Худож. лит.», 1973. – 465 с.
7. *Павлович Н. В.* Язык образов. Парадигмы образов в русском поэтическом языке / Н. В. Павлович. – М.: Азбуковник, 2004. – 527 с.
8. *Сэй-Сёнагон.* Записки у изголовья: Избранные страницы. – М.: Азбука, 2011. – 201 с.
9. *Edwin A. Cranston.* A Waka Anthology: Grasses of remembrance (2 v.). – Stanford University Press, 2007. – 604 p.
10. *Pamela J. Asquith.* Japanese Images of Nature: Cultural Perspectives. – Taylor&Francis, 1997. – 209 p.
11. *Мунипов А.* Краткая история японской еды [Електронний ресурс] / А. Мунипов // Курс 21. Как понять Японию – Образовательный сайт Arzamas: некоммерческий просветительский проект о гуманитарном знании. – Режим доступа: <https://arzamas.academy/materials/745>. Назва з екрана. Дата звернення 10.03.2018.
12. *Кокинвакасю – Собрание старых и новых песен Японии.* Пер. со старояп., предисл. и коммент. А.А. Долина [Електронний ресурс] / О. А. Долін – Режим доступа: http://librebook.ru/kokin_wakashu/ Назва з екрана. Дата звернення 10.03.2018.
13. *Манъёсю: Японская поэзия.* Пер. с яп., вступ. ст. и коммент. А.Е. Глускиной, отв. ред. Н. И. Конрад [Електронний ресурс] / А. Є. Глускіна – М.: ГРВЛ, 1971. – Режим доступа: http://librebook.ru/man_y_sh Назва з екрана. Дата звернення 10.03.2018.

14. Kokinwakashu [Електронний ресурс] /University of Virginia Library Electronic Text Center.– Режим доступу: <http://jti.lib.virginia.edu/japanese/kokinshu/kikokin.html>. Назва з екрана. Дата звернення 10.03.2018.
15. Manyoshu [Електронний ресурс] / University of Virginia Library Electronic Text Center.– Режим доступу: <http://jti.lib.virginia.edu/japanese/manyoshu/AnoMany.html>. Назва з екрана. Дата звернення 10.03.2018.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

K. Holomakh, student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE AESTHETIC INTERPRETATION OF NATURAL PHENOMENA AS ARTISTIC IMAGES IN MEDIEVAL JAPANESE POETRY

The article is devoted to the analysis of artistic images of such natural phenomena as rain, snow and dew in classical Japanese poetry (based on the material of poetic anthologies “Man’yōshū” and “Kokinwakashū”). The place and role of images of nature in medieval lyric poetry are studied, artistic images of natural phenomena are determined. An attempt to compose a paradigm of such images is made.

Key words: *natural phenomena, paradigms of images, classical Japanese poetry, “Man’yōshū”, “Kokinwakashū”.*

E. Голомах, студ.

Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, Киев

ЭСТЕТИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПРИРОДНЫХ ЯВЛЕНИЙ КАК ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ОБРАЗОВ В СРЕДНЕВЕКОВОЙ ЯПОНСКОЙ ПОЭЗИИ

Статья посвящена анализу художественных образов таких природных явлений, как дождь, снег и роса в классической японской поэзии (на материале поэтических антологий «Манъёсю» и «Кокинвакасю»). Рассмотрено место и роль образов природы в средневековой лирике, определены художественные образы природных явлений, сделана попытка составить парадигмы образов.

Ключевые слова: *природные явления, парадигмы образов, классическая японская поэзия, «Манъёсю», «Кокинвакасю».*

**ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ДРЕВНІХ СЮЖЕТІВ У ТВОРАХ АКУТАґАВИ
РЮНОСКЕ
(НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛИ «杜子春»)**

Розглядаються літературні трансформації класичних сюжетів, зокрема китайських, у творах Акутаґави Рюноске. Детально аналізується інтерпретація новели «杜子春» середньовічного китайського автора Лі Ду-яня, відмінності гіпертексту від гіпотексту на рівні художнього часопростору, системи образів, пафосу твору.

Ключові слова: літературні запозичення, гіпертекст, гіпотекст, художній часопростір, система образів, пафос твору.

Інтерконтекстуальність як термін виник порівняно недавно (вперше з'являється у книзі Юлії Крістевої, виданій 1969 року), проте інтертекстуальні форми взаємодії літературних текстів існують з давніх часів. Про інтерконтекстуальні зв'язки між текстами, як правило, говорять стосовно літератури постмодерну, проте «діалогічність» (за термінологією Бахтіна) літератури, скерування на «чуже» слово властиві текстам різних епох і країн.

У традиційному літературознавстві явища міжтекстової взаємодії описуються у термінах традиції і новаторства, існують різні класифікації зв'язків між текстами, які розглядаються як на міжнаціональному, так і на внутрішньо національному рівнях.

Творчість Акутаґави Рюноске у цьому сенсі являє собою надзвичайно цікавий для дослідження матеріал, в якому переплітаються історія і сучасність, Схід і Захід, у якому звучить поліфонія голосів письменників, поетів, філософів Японії, Китаю, Європи різних часів.

Головно досліджуючи один об'єкт – душу людини, автор може відсилати своїх героїв або у сиву давнину, або у вигадану країну. Дуже часто у своїх творах Акутаґава Рюноске звертається до давніх текстів усім добре відомих народних казок або ж легенд *сецува*. Так, як відомо, сюжети багатьох творів зокрема «Ніс», «Бататова каша», «Пекельні муки» запозичені автором з давніх збірок легенд *сецува*, а «Момотаро», «Поєдинок мавпи з крабом» – саркастичні варіації на теми відомих казок. У «Записках Чьокодо» письменник зауважує про давні японські оповідання, що це твори, де «в душі древньої людини світиться дещо загальнолюдське, спільне з людьми нашого часу»[1, с.564]. Японські дослідники виявили, що сюжети щонайменше 62 зі 150 творів письменника мають витоки в інших творах художньої літератури[5, с.90].

Цілком передбачувано, дуже вагомою в інтерконтекстуальності творів Акутаґави Рюноске є китайська складова. Алюзії на твори китайських авторів, прямі цитати тощо у великій кількості присутні в новелах Акутаґави Рюноске. Наведемо лише кілька прикладів. У творі «Одержимий творчістю» відомого японського письменника

часів пізнього Едо, Бакіна названо «наш Ло Гуань-чжун»¹, а його твір «Вісім псів із Сатомі» порівняно з «Річковими заплавами»². В молодості, будучи дуже вимогливим до себе і дуже самокритичним, Акутагава Рюноске обрав псевдонім «Юнак із Шаоліна»³ (новела «Ніч»).

Китай, який упродовж віків був культурним донором не лише Японії, а й усього регіону Далекого Сходу, його література і філософія, історія і сучасність тою чи іншою мірою присутні у багатьох творах письменника. Це і твори, в яких змальовано сучасний авторів Китай («Хуаньське віяло», «Нанкінський Христос»), і твори, в яких автор розмірковує про тогочасні японсько-китайські взаємини («Слова пігмея», «Розповідь про те, як відвалилась голова»), і твори з роздумами над впливом культури Китаю на Японію («Усмішка богів», «Діалог у пільмі») тощо.

У цій статті розглянемо твір «杜子春», сюжет якого Акутагава Рюноске запозичив у китайського автора IX століття Лі Фу-яня. Назва новели збігається з іменем головного персонажа твору, юнака Ду Цзи-чуня.

Керуючись термінологією класичного літературознавства, визначимо тип міжтекстової взаємодії у цьому випадку як запозичення, тобто «творче перенесення сюжетної схеми, обставин, характерів героїв, композиції, образів, мотивів тощо із однієї художньої системи до іншої. При цьому нові твори, які з'являються в такому випадку, мають виразні ознаки першоджерела. Однак запозичуючи у попередників, письменник дає власне ідейно-художнє розв'язання конфлікту» [3, с. 449]. За Жене-том, такий тип міжтекстової взаємодії можна розглядати як гіпертекстуальність, де текст Акутагави є гіпертекстом щодо твору китайського автора, який виступає гіпотекстом [4, с.289]. Про інтерконтекстуальність ми говоримо тоді, коли адаптація чи наслідування супроводжується диференційним елементом, коли між гіпертекстом і гіпотекстом зав'язується певна гра, тобто завжди присутня діалогічність [4, с.299]. Інші дослідники пропонують подібні комунікативні ролі текстів у міжлітературній комунікації визначати як твір-донатор і твір-сприймач [2, с.75].

Отже, порівняння двох текстів дозволяє виявити спільне і відмінне в них.

1. Художній часопростір у двох творах майже тотожний: у китайській новелі дія відбувається в епоху, коли на зміну династії Північна Чжоу прийшла династія Суй (кінець 80-х років VI століття). Місце дії – столиця Чан'ань. У новелі Акутагави час дії переноситься в епоху Тан (618-907 рр.), а місце дії – столичне місто Лоян⁴. Такий зсув у часі, на нашу думку, пояснюється тим, що епоха Тан – час бурхливого розквіту культури мистецтва, літератури, особливо поезії, епоха, що подарувала світу поетів Лі Бо, Ду Фу, Бо Цзюйї тощо, творчість яких мала величезний вплив на розвиток літератури в Японії.

¹ Ло Гуань-чжун – відомий китайський письменник 14 ст., якого вважають автором роману «Трицарство».

² «Річкові заплави» – один з чотирьох «великих» китайських романів, написаний у 14 ст., автор Ши Най-ань.

³ «Юнак із Шаоліна» – юнак з оповідання Хань Фей-цзи, не навчившись ходити, як ходять в Ганьдані, забув, як ходять в Шаулліні, і плазом повернувся додому.

⁴ Лоян – місто, яке було столицею у 904-907 рр.

Другий просторовий план – шлях ініціації героя. В китайській новелі це гора Хуашань (одна з п'яти священних Китаю гір у даосизмі), а у творі Акутагави – гори Емейшань, відомі тим, що у I ст. на одній з вершин був створений перший буддистський монастир, а в епоху Тан на одному зі схилів гір вирізьблено найбільшого на світі Будду. Гори Емейшань – один з чотирьох найважливіших центрів китайського буддизму.

2. Сюжет обох новел мало відрізняється. Тут ми бачимо спільні із казками вузли розповіді:

1) зав'язка – герой, молодий юнак, який спустив на вітер свої статки, стоїть у задумі біля міських воріт. Цього вечора йому немає де прихилити голови, у нього немає грошей, їжі. «Вже сонце сіло, я голодний, до того ж нема такого місця, де можна переночувати, коли про це думаю, то не знаю, чи не краще померти, кинувшись у річку» (「日は暮れるし、腹は減るし、その上もうどこへ行つても、泊めてくれる所はなさうだし—こんな思ひをして生きてゐる位なら、一そ川へでも身を投げて、死んでしまった方がましかも知れない。」). Перед ним з'являється старець (дарувальник). В китайському джерелі він дає юнакові гроші, в новелі Акутагави – пояснює, як їх дістати.

2) розвиток дії – герой витрачає гроші на розкоші і через деякий час опиняється у тому ж місці знову жебраком. Відмінність японського тексту в акценті на тому, чого насправді прагнув юнак. Не лише розкоші і насолод. Він прагнув слави і визнання. У його домі влаштовувалися гучні банкети, і не було таких людей у місті, які б не відвідали його пишну домівку. Але гроші, якщо їх витрачати бездумно, мають здатність закінчуватися. І от від нього відвернулися усі, кого він ще недавно приймав гостинно у себе.

На другий раз відбувається така сама зустріч, і знову юнак отримує від старця дар – гроші. Далі історія повторюється: отримавши гроші, герой витрачає їх на розкоші і через деякий час опиняється знову біля тих самих воріт.

Третя зустріч має деякі відмінності. У китайському тексті герой обіцяє старцю не розтринькувати гроші, як два попередні рази, а використати їх з користю. Він допомагає усім своїм родичам, купує для них домівки, землю, видає заміж сестер. А потім віддає себе у розпорядження магу-даосу.

Герой твору Акутагави відмовляється від грошей, він каже, що не гроші йому огидні, а люди, бо усі вони жорстокі і недячні: «Люди усі жорстокі. Коли я був багатієм, вони лестили і догоджали, але що ж сталося, як я збіднів? Ніхто й не подивиться прихильно. Як про це думаю, не тільки не хочу знову розбагатіти, але взагалі нічого не хочу» (「人間は皆薄情です。私が大金持になった時には、世辞も追従もしますが、一旦貧乏になつて御覧なさい。柔しい顔さへもして見せはしません。そんなことを考へると、たとひもう一度大金持になつた所が、何にもならないやうな気がするのです。」). Він каже, що хоче навчатися магії, хоче стати сенніном¹. А чим його приваблює маг-відлюдник? Можливо, тим, що виявив милосердя, допоміг у скруті тоді, коли усі, навіть родичі, відвернулися від нього.

¹ Сеннін – святий, відлюдник.

3) **Ініціація героя** має значні відмінності. Як вже зазначалося, в китайському тексті даос разом із героєм піднімаються на гору Хуашань, що цілком логічно, оскільки це священне місце даосизму. В Акутагаві шлях до місця ініціації герої долають казковим способом: сіли на бамбукову паличку і перелетіли до гори Емейшань. Але за доби Тан це місце, як і зараз, вважається одним із найважливіших священних місць китайського буддизму. То чому ж даос вирушив туди, чи випадкова така контамінація простору? На нашу думку, Акутагава Рюноске робить це свідомо, вказуючи таким чином на певну «несправжність» даоса.

Випробовування героя має багато спільного, але є й суттєві відмінності.

У китайському тексті-джерелі на священній горі Хуа біля захмарної альтанки стояв величезний котел для приготування ліків безсмертя. Старець скинув свій одяг і одягнув мантию даоса. Дав Цзи-чуню випити пігулки, розчинені у вині, наказав сісти на шкуру тигра, зберігати спокій і не вимовляти жодного слова, що б не сталося. На нього нападали озброєні воїни, хижі звірі, йому загрожуваларозбурхана стихія. На його очах піддавали страхітливим тортурам його дружину, але ні її муки, ні її стогони, крики і моління про співчуття не похитнули спокою і мовчання Цзи-чуня. Нарешті на ньому самому випробували усі тортури пекла, але він не зронив і стогону. Коли царю пекла Ямараджі доповіли, що усі зусилля марні, він наказав вбити Цзи-чуня і визначив його наступне народження у подобі жінки. Дівчинка, якого би болю їй не завдавали, жодного разу навіть не зойкнула. Усі вважали її німою, але виросла вона красунею, і до неї посваталися. Чоловік не вірив у те, що його жінка німа, а сприймав її мовчання як зневагу до себе. Одного разу, розлютившись, він схопив немовля, народжене жінкою, і вдарив його головою об камінь. Тоді мати, яка усім серцем любила дитя, забувши про заборону, закричала відчайдушним криком.

Шлях до пекла героя японської новели мало чим відрізняється: на нього спочатку нападають тигр і змія, потім у нього влучає блискавка, а згодом його вбиває небесне воїнство. Мертвим він постає перед царем пекла, який наказує чортам піддати його усім можливим тортурам. Його кидали до кожного кола пекла, смажили на пательні, здирали шкіру, вибирали очі, але жодного стогону не проронив герой. Тоді цар пекла наказав привести його батьків із пекла голодної худоби. І ось його батьків, перетворених на двох старих коней, які ледве трималися на ногах, почали шмагати залізними батогами, здираючи з них шкіру з м'ясом і ламаючи ребра. Коли до вух героя долинув ледве чутний голос матері: «Не турбуйся про нас. Що б з нами не сталося, але якщо ти будеш щасливим, то й нам добре. Що б не говорив володар, зберігай мовчанку!» – він забув про усі перестороги і з криком кинувся до матінки (「心配をおしでない。私たちはどうなつても、お前さへ仕合せになれるのなら、それより結構なことはないのだからね。大王が何と仰つても、言ひたくないことは黙つて御出(おい)で。」).

4) **Розв'язка.** Не встиг крик завмерти, як Цзи-чунь сидів на тому ж місці. Даос сказав: «Твоє серце звільнилося від гніву і радості, скорботи і страху, ненависті й хіті. Лише одну любов не зміг ти побороти. Твоє життя надто прив'язане до цього світу. Живи людиною» [6, с.88-89]. Повернувшись додому, Цзи-чунь дуже картав себе за те, що не пройшов випробовування і не став безсмертним. Трохи згодом він знову

піднявся на ту ж гору, але все там було диким і порожнім. Відчуваючи гіркий жаль, герой повернувся до себе додому.

Почувши звук власного голосу, герой Акутагави опиняється біля тих самих воріт, де зустрічався зі старцем. Старий дивився на нього з усмішкою: чи підходиш ти мені в учні? – Ні, – відповів Тошішюн, – і дуже цьому радий. Хіба можна мовчати, коли кривдять твою матінку?

На що старець йому відповів: «Якщо б ти не подав голосу, я б сам тебе вбив» (「もしお前が黙つてゐたら、おれは即座にお前の命を絶つてしまはうと思つてゐたのだ」). На питання «Ким же ти хочеш бути тепер?», Тошішюн відповів: «Ким би не бути, аби жити по-людськи, чесно» (「何になつても、人間らしい、正直な暮しをするつもりです」). Стан головного героя у той момент автор передає словами: «В голосі Тошішюна як ніколи дотепер бриніли чисті і високі ноти» (杜子春の声には今までにない晴れ晴れした調子が罩つてゐました). На прощання даос подарував йому свою маленьку хатинку.

3. Система образів

Образ головного героя, іменем якого названо твір, мало чим відрізняється в обох творах. Укитайській новелі герой прагне здобути безсмертя і гірко кається, коли не зміг пройти випробовування. Герой Акутагави, на нашу думку, спочатку шукає визнання серед людей, потім намагається уподібнитися даосу, що має надприродні властивості, адже той не лише виявився добросердним, але й здатним допомогти комусь у скруті. І нарешті, він не страждає через неможливість приєднатися до безсмертних, а прагне простого чесного людського життя.

Образ мага-відлюдника має значні відмінності у двох творах. У творі-донаторі це даос, який сам, досягнувши вершин магії, шукає того, хто зможе стати його послідовником. Акутагава Рюноске наділяє свого персонажа індивідуальною портретною характеристикою. «І тут звідки не візьмись зупинився перед ним на одне око кривий старець» (するとどこからやつて来たか、突然彼の前へ足を止めた、片目眇の老人があります). Цей образ втрачає релігійну ідентифікацію, автор визначає його як сеннін (仙人) – маг-відлюдник, людина, що живе у горах і наділена надприродними властивостями. Про себе персонаж говорить: «Насправді я – маг-відлюдник на ім'я Тецукванші, живу в горах Емейшань» (いかにもおれは峨眉山に棲んでゐる、鉄冠子といふ仙人だ). Крім того, на відміну від образу першоджерела, герой Акутагави сам не позбувся людських почуттів: він здатен відчувати гнів і співчуття, його потішила людяність Тошішюна.

4. Пафос твору

Древню китайську новелу, ідея якої у тому, що простому смертному не досягнути безсмертя, Акутагава Рюноске перетворив на повчальну історію для дітей, жанр цього твору визначають як *дова* (童話) – оповідання (казка) для дітей. Історія переосмислюється в загальнолюдських ціннісних категоріях добра і зла, жорстокості і милосердя. У творі Акутагави Рюноске зникає такий важливий у тексті-донаторі мотив покарання у формі реінкарнації чоловіка в подобі жінки. Переосмислюється також любов і милосердя, адже у китайського автора любов концептуалізується лише у формі любові матері до дитини, а почуття до жінки розглядаються як хіть.

Образ мага-відлюдника у творі втрачає такі визначальні для даоса риси як зречення від світу, звільнення від усіх людських емоцій і прив'язаностей, прагнення шляхом магії досягнути безсмертя. У Акутагави це добрий, часом іронічний, чарівник-дарувальник, кому не чужі людські почуття гніву, симпатії, співчуття.

Таким чином, гуманістичний пафос твору Акутагави Рюноске утому, що пройшовши різні випробування, головний герой усвідомлює цінність простого людського життя з його труднощами і радостями і віддає йому перевагу, відмовившись від багатства і від бажання набути надприродних властивостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Акутагава Рюноске. Иззаметок “Текодо”*. /Перевод В.Гривнина// Акутагава. Новеллы. Эссе. Миниатюры. / Рюноске Акутагава – М.: Художественная литература, 1985. – С.563–568.
2. *Будний В. Порівняльне літературознавство: Підручник* / В. Будний, М. Ільницький. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 430 с.
3. *Галич О. Теорія літератури: Підручник* / За наук. ред. О. Галича /О. Галич, В. Назарець, С. Васильєв. – К.: Либідь, 2006. – 488 с.
4. *Гловінський М. Інтерконтекстуальність. // Теорія літератури в Польщі. Антологія текстів. Друга пол.. XX – поч. XXI ст.* / Міхал Гловінський. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С.284-309.
5. *Кабанов А. Обреченный на жизнь* // Предисловие к кн. Акутагава Рюноске. Избранное / А.Кабанов. – Санкт-Петербург: Corvus Terra Fantastica РоссК, 1995, С.7-14.
6. *Ли Фу-янь. Гуляка и волшебник* / Пер. И. Соколовой // Классическая проза Дальнего Востока. – М.: Художественная литература, 1975. – С. 83-89.
7. 芥川龍之介. 杜子春. [Електронний ресурс] – режим доступу до джерела: http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/170_15144.html. Назва з екрану. Дата звернення 12.03.2018.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2018

Е.Горошкевич, ст. преподаватель

Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов

ПЕРЕОСМЫСЛЕНИЕ ДРЕВНИХ СЮЖЕТОВ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ АКУТАГАВЫ РЮНОСКЕ

(НА МАТЕРИАЛЕ НОВЕЛЛЫ «杜子春»)

Рассматриваются литературные трансформации классических сюжетов, в частности китайских, в произведениях Акутагавы Рюноске. Детально анализируется интерпретация новеллы «杜子春» средневекового китайского автора Ли Ду-яня, отличия гипертекста от гипотекста на уровне художественного хронотопа, системы образов, пафоса произведения.

Ключевые слова: литературные заимствования, гипертекст, гипотекст, художественный хронотоп, система образов, пафос произведения

**RECONSIDERATION OF ANCIENT PLOTS AKUTAGAWA
RYUNOSKE'S WORKS
(ON THE MATERIAL OF SHORT-STORY «杜子春»)**

This article deals with the literary transformations of classical plots, particularly Chinese, in the Akutagawa Ryunoske's works. The interpretation of the short-story «杜子春» by the medieval Chinese author Li Du-Yan is analyzed in details. The deference between hypertext and hypotext on the level of the chronotope, the system of characters, the pathos of the work are also analyzed.

Key words: literary borrowing, hypertext, hypotext, chronotope, the system of characters, the pathos of the work.

УДК 821.521'06

В. Зеленцова, ст. викладач
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, Дніпро

**КАТЕГОРІЯ ЧАСУ В НОВЕЛАХ ПРО МИТЦЯ Р. АКУТАГАВА
ТА Г. ДЖЕЙМСА**

Статтю присвячено проблемі реалізації категорії часу в новелах про митця Р. Акутагава та Г. Джеймса. Компаративний аналіз художнього часу як способу організації естетичної дійсності твору дає можливість розкрити зміст новел і філософію творчості авторів.

Ключові слова: Акутагава, Джеймс, час, мить, вічність, художник, новела про митців.

Категорія часу в сукупності з категоріями матерії, простору, руху, розвитку, є основними онтологічними складовими буття, які відображають найсуттєвіші властивості реальності (у нашому випадку – художньої реальності). **Предметом** дослідження є засоби та особливості реалізації категорії часу в художніх творах, а також концепції мистецтва авторів. Проблема реалізації часу на художньому рівні є детально вивченою в роботах З.Я. Тураєва, І.Р. Гальперіна, Н.А. Ніколіної, А.В. Хлистової, В.Ю. Гілясева. Однак як у вітчизняному, так і у західному літературознавстві бракує порівняльного аналізу методів, засобів, складових категорії та поняття часу в літературі Заходу та Сходу, в чому полягає **новизна** даної роботи. **Об'єктом** дослідження обрано новели про митця Г.Джеймса («Мадонна Майбутнього», «Урок майстра», «Зрілі роки», «Преса», «Смерть лева») та Р. Акутагава («Муки пекельні», «Заполонений творчістю» «Любовний роман», «Хустинка», «Mensura Zoili»), а **методом** – компаративний аналіз. Саме в новелах про митця особливо гостро відчувається сприйняття героями творів часу, адже для митця час є одним з основних ресурсів на

рівні з талантом, натхненням, що є вкрай необхідними для реалізації основної місії в житті – створення вічного.

Традиційним підходом до вивчення онтологічних категорій є комбінований аналіз категорій простору і часу (хронотоп в роботах М.М. Бахтіна, просторово – часовий континуум у І.Р. Гальперіна і т.д.). Однак вважаємо за доцільне розглянути категорію часу окремо як самостійну і самодостатню, хоча й активно взаємодіючою з простором. В окремих роботах ми переосмислюємо традиційні підходи до вивчення категорій часу і простору в художньому тексті та акцентуємо увагу на репрезентацію світла (на рівні окремої онтологічної категорії) в новелах про митця як інтенсифікацію простору [4].

У філософських словниках серед універсальних властивостей часу найчастіше зустрічаємо тривалість, неповторність, необерненість, а серед функцій у сукупності з іншими онтологічними складовими – змінювання стану та якості буття. Подібно до того як у філософії розрізняють час об'єктивний (фізичний) та суб'єктивний (усвідомлення часу людьми), ми в нашому аналізі художніх творів розрізняємо подієвий та концептуальний час. Стосовно концептуалізації часу слід зазначити, що «часовий потік взагалі та окремі його відрізки членуються, оцінюються, осмислюються автором, оповідачем або героями твору. Концептуалізація часу – особливе його уявлення в індивідуальній чи народній картині світу, тлумачення змісту його форм та образів, ознак та явищ» [6]. Отже час для нас, по-перше, це архітектонічний елемент тексту, це канва, в яку влітаються події (об'єктивний час), а, по-друге, це базова складова філософії творчості головного героя твору – митця (суб'єктивний час). Саме з аналізом суб'єктивного часу новел пов'язані **завдання** нашого дослідження: порівняння сприйняття часу героями новел, знаходження спільного та відмінного в концепції часу героїв та авторів, особливості функціонування часу в художньому просторі.

За Ніколіною категорія часу базується на наступних антитезах: тривалість – одноразовість (моментальність), швидкоплинність – тривалість, повторюваність – одиничність митті, тимчасовість – вічність, циклічність – необоротність часу [6]. Аналіз новел про митця Акутагава та Джеймса доводить, що таке протиставлення аспектів художнього часу є не тільки структурною, а й ідейною складовою новел обох авторів – джерелом розуміння філософії творчості як героїв новел, так і самих авторів. Так, тривалість творчих процесів, повторюваність спроб, тривалість зусиль митця є єдиним шляхом до кульмінації творчого процесу – народження шедевра та занурення у вічність.

За думкою Теобальда з «Мадонни Майбутнього» Г. Джеймса, великі творіння вимагають часу, усамітнення, роздумів. Проте публіка не готова чекати і вірити митцю. Філістери вважають, що Теобальд витратив час на безплідні споглядання. Оповідач відчуває, що нарешті зрозумів ступінь омани митця: «один за іншим проходили роки, а він, зачарований нею, продовжував мріяти та нічого не робити, завжди готуючись до роботи, що завжди відкладається» [3]. Але ані постійні дорікання «доброзичливців», ані догани нового друга, або навіть страх так і не написати свій перший і останній шедевр не змусили Теобальда відступитися від високих вічних художніх стандартів, зрадити мистецтву заради грошей: «жодного разу я не спаллював свою майстерню

ходульною, квапливою роботою заради грошей... Мистецтво – вічне! Коли робиш заради себе маєш, звісно, поспішати. Але, працюючи заради мистецтва, часу шкодувати неможна» [3]. Шляхом реалізації художнього часу і через різне ставлення героїв до часу автори ще раз підкреслюють, наскільки нездоланна прірва між світоглядом митця і філістерів.

У «Зрілих роках» Г. Джеймса письменник Денком усвідомлює, що «майстерність далась йому не легко і він довго ходив манівцями» [3]. Всі митці без винятку в новелах обох авторів, з одного боку, проходять через відчайдушну самозневагу з приводу нескінченних підготувань до творчої діяльності, витрачання часу на розмірковування, а, з іншого – усвідомлюють, що справжній митець пильнує за якістю, яка вимагає часу. Письменник Бакін писав «повільно і не раз впадав в сум, вбачаючи в цьому власну творчу неспроможність. З іншого боку, часом він, навпроти, схилився поважати в собі цю рису, вважаючи її мірилом сумління письменника» [1].

Героїв Акутагава часто звинувачують у відвертому зухвалому ставленні до оточуючого світу, до свідомого відгородження від побуту. Дійсно, митці в його новелах, зокрема Бакін, Йошіхіде та Хасегава, часто розмірковують на тему непрошених гостей, небажаних контактів, які тільки віднімають час, що є найціннішим ресурсом для творчої особистості. Письменник Бакін дуже гостро відчуває небажання спілкуватися з охочим до наживи книговидавцем Ідзумія, який сповідує сумнівні художні цінності та ставить майстру провокативні, образливі запитання стосовно його здібностей швидко створювати нові твори: «До речі, а ви, сенсей, швидко пишете?» [1]. Бакін вважає відсутність часу досить переконливою і гідною причиною для відмови від співпраці з Ідзумія.

В центрі новел про митця Г. Джеймса невинні пошуки митцями ще однієї спроби, другого шансу, додаткового часу, останньої можливості для реалізації творчого дару. Письменник Денком, аналізуючи свій останній роман «Зрілі роки», усвідомлює, що «з такою швидкістю за один строк нічого не встигнути – він тільки зібрав матеріали, а щоб дочекатися на плоди, щоб цей матеріал використати, потрібен ще один строк, ще одна спроба» [3]. Жага отримати додатковий час та останній шанс відбутися як письменник – це єдине, що проймає митця Денкома в новелі «Зрілі роки» в останні години і хвилини життя. Але покидає він світ з чітким уявленням про жорсткі закони життя, використавши свою першу і останню спробу. Безперервні роздуми Денкома щодо ілюзії, ефемерності додаткового шансу в житті митця підхоплює його новий знайомий, молодий доктор Хью. Доктор наводить свою, неочікувану для Денкома інтерпретацію «філософії часу». Він певен, що в творчості завжди є друга спроба, але «це буде спроба читача – побачити, зрозуміти, відшукати перлину» [3] (тут вбачаємо предтечу теорії «мистецтва в глядачі», детально розроблену модерністами на початку XX сторіччя). Відчуття втрати єдиного шансу в житті відвідує і філософа Солтрама в «Коксоновському фонді», і майстра-письменника Сент-Джорджа в «Уроці майстра», і Теобальда в «Мадонні Майбутнього».

У новелах про митця Акутагава герої, на протипагу, мають чітке уявлення про даровану з неба єдину спробу, уявляють, що другого шансу в житті митця не буде, вхопивши натхнення, неможна відпустити його. В житті можна зрадити всьому і всім,

але тільки не унікальній можливості творити, бо творчість – то і є єдине життя для митців Акутагава. Так, наприклад, письменник Бакін, відчувши таке довгоочікуване осяяння, але повністю фізично виснажений, все ж таки, «писав майже осякнено, так, наче в ньому поєдналися бог і людина... він наказував собі: «Пиши, доки вистачає сил! Якщо не напишеш зараз, то вже ніколи не напишеш»» [1]. А художник Йошіхіде, який міг зображувати тільки побачене і змальовувати з натури, свідомо спостерігає картину спалення заживо рідної доньки; він проходить крізь ці муки пекельні в житті, отримує і використовує єдиний шанс завершити свій шедевр.

Г. Джеймс в своїх новелах робить акцент на миттєвості як певній грані художньо-го часу і унікальній складовій буття: хвилина розмови, зустріч, одна фраза, кинута несвідомо, стають доленосною миттю в його новелах про митця. «Що ж ви накоїли! ... Ви ж профукали, просвістали свій час!» [3] – ці слова в «Мадонні Майбутнього» виявились спусковим механізмом. Відлік до неминучого кінця художника Теобальда пішов на дні, а по відчуттям та динаміці в тексті, на хвилини. Молодий письменник Пол Оверт в новелі «Урок майстра» пам'ятає мить важливої зустрічі з міс Фенкорт, яка стала натхненням усього творчого життя: «зустрічі цій судилося залишитись в пам'яті його на довгі роки і, більш того, довгі роки його дивувати: в ній було те, що примхою випадку викристалізовується за мить в єдиній крупі, певна суть, що таїть запаси сил, якими душа може жити потім тижнями і місяцями» [3]. Джеймс будує новелу на антитезі «довгі роки – мить», навмисно підкреслюючи міць останньої. В новелах цього автора мить живить митця, народжуючи витвір мистецтва, або вбиває його, забираючи можливість творити. Мить є переходом з моменту буття у вічність небуття. В новелах обох авторів певна мить веде митців до Вічності, яку всі вони вбачають в безсмертному досконалому витворі мистецтва. «Мине п'ятдесят, нехай сто років, – і цензорів не буде, а ваш роман залишиться» [1] – ось до чого лине душа митця, поєднатися з Вічністю. І хай що говорять необізнані всього світу, ображаючи натурницю Теобальда, називаючи її старою, він не втомлюється повторювати: «так вона буде вічною», він зробить її вічною, як увіковічили прекрасне майстри давнини в своїх досконалих роботах. Г. Джеймс і Р. Акутагава в своїх новелах про митця наводять десятки імен саме таких визнаних майстрів, які подолали час, використавши його, і народили вічні шедеври, поєднавши назавжди минуле і майбутнє.

Дослідження категорії часу в художній літературі доводить, що у кожного митця своє розуміння суті та функції категорії часу: так, наприклад, для І. Франко час – це шлях до національної свідомості, для О. Мандельштама – особливий вимір життя, мірило розвитку особистості, а для Р. Акутагава і Г. Джеймса час – шлях до увічнення художньої досконалості, намагання здійснитися над епохами. Ідея щодо продовження минулих епох у культурі та мистецтві не є новою, але в новелах обох авторів це безперечний лейтмотив. Репрезентація категорії часу в новелах Джеймса починається часто з назви новел («Мадонна Майбутнього», «Зрілі роки», «Смерть лева»), є основою кульмінації та завершується у заключних монологах героїв. Для темпоральної організації творів обох авторів характерно протиставлення минулого і майбутнього, дня і ночі, характерних відповідно світлій і темній стороні особистості митців. Особливістю організації художнього часу новел є нерівномірні композиційні частини

текстів. Заклучні частини новел Акутагава і Джеймса найкоротші, але найбільш динамічні, завдяки насиченості подіями.

Отже, порівняння новел про митців кінця XIX – початку XX сторіччя, на прикладі робіт Р. Акутагава та Г. Джеймса, доводить, що реалізація як об'єктивного, так і суб'єктивного часу в двох різних національних літературах мають переважно схожості на структурному й змістовому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Акутагава Р.* Новеллы / Р. Акутагава. – М.: Художественная литература, 1985. – 608 с.
2. *Гиляев В.Ю.* Категория художественного времени и пространства в текстовой цитате / В.Ю. Гиляев // Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина – СПб., 2001. – С.151-160;
3. *Джеймс Г.* Повести и рассказы / Г. Джеймс. – Ленинград: Художественная литература, 1983 – 688 с.
4. *Зеленцова В.Н.* Языковая репрезентация света как интенсификации художественного пространства в оригинале и переводе художественного текста (на материале новеллы Г.Джеймса «Мадонна Будущего») / В.Н.Зеленцова // Одеський лінгвістичний вісник №4 – Одесса: Гельветика, 2014 – С.90-94;
5. *Ибрагимов Р.А.* Категория времени в поэтике В. Маяковского / Р.А. Ибрагимов // Известия Дагестанского государственного педагогического университета. Общественные и гуманитарные науки, – Д., 2015 – С.65-68
6. *Николина Н.А.* Филологический анализ текста. – М.: Academia, 2003 – 256 с
7. *Хлыстова А.В.* Категория времени в поэтической вселенной О. Мандельштама / А.В. Хлыстова // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Литературоведение, журналистика. – М.: 2014, – С. 21-26
8. *Бахтин М.М.* Формы времени и хронотопа в романе / М.М. Бахтин – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.chronos.msu.ru/old/RREPORTS/bakhtin_hronotop/hronotop10.html – Назва з екрана. Дата звернення 30. 03. 2017
9. *James H.* The Madonna of the Future / H.James. – 1873. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gutenberg.org/files/2460/2460-h/2460-h.htm>. – Назва з екрана. Дата звернення 30.03.2018
10. *James H.* The Middle Years / H. James. – 1917.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gutenberg.org/files/32649/32649-h/32649-h.htm>. – Назва з екрана. Дата звернення 30.03.2018
11. 芥川龍之介地獄変[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/60_15129.html.– Назва з екрана. Дата звернення 30.03.2018
12. 芥川龍之介地獄変[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/38_14487.html.– Назва з екрана. Дата звернення 30.03.2018.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2018

В. Зеленцова, ст. преподаватель
Днепропетровский национальный университет
имени Олеся Гончара, Днепр

КАТЕГОРИЯ ВРЕМЕНИ В НОВЕЛЛАХ О ХУДОЖНИКЕ Р. АКУТАГАВА И Г. ДЖЕЙМСА

Данная статья посвящена проблеме реализации категории времени в новеллах о художнике Р. Акутагава и Г. Джеймса. Компаративный анализ художественного времени как способа организации эстетической действительности произведения дает возможность раскрыть смысл новелл и философию творчества авторов.

Ключевые слова: Акутагава, Джеймс, время, миг, вечность, художник, новелла о художнике.

V. Zelentsova, assistant
Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro

THE CATEGORY OF TIME IN SHORT STORIES BY R. AKUTAGAWA AND H. JAMES

The article is devoted to the problem of realization of the category of time in short stories by R. Akutagawa and H. James. The comparative analysis of artistic time as method of organization of aesthetic reality in story let us discover the sense of the story and concept of art of the authors.

Key words: Akutagawa, James, time, instant, eternity, artist, short story about artist.

УДК 821.521–3.09 Танідзакі Джюн'ічіро

Ю. Кузьменко, к. філол. н., асист.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ

ГЕДОНІСТИЧНА ЕСТЕТИКА В РАННІЙ ПРОЗІ ТАНІДЗАКІ ДЖЮН'ІЧІРО ТА ЇЇ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ В СУЧАСНИХ ЕКРАНІЗАЦІЯХ

У ранній прозі Танідзакі Джюн'ічіро простежуються елементи гедоністичної естетики, реалізованої за допомогою прийомів гіперболізації чуттєвості, еротизму, садомазохізму та фетишизації. Сучасні екранізації одного з ранніх творів автора, «Ноги Фуміко», свідчать про інтерес до творчості письменника у ХХІ ст., але містять новаторські елементи, які вказують на зміну аксіологічних парадигм.

Ключові слова: гедонізм, еротизм, фетишизм, тема служіння красі, екранізація.

У 2017 р. японська телевізійна компанія «TiBiEs Сервіз, Інк.» (TBS Service, Inc.) оголосила про початок проекту «Данина пошани Танідзакі» (з англ. «Tanizaki Tribute»), у межах якого передбачалась екранізація трьох творів письменника та есеїста ХХ ст. Танідзакі Джон'їчіро (1886–1965), а саме: «Диявол» (惡魔 – *Акума*, 1912), «Ноги Фуміко» (富美子の足 – *Фуміко но аші*, 1919) і «Між богом та людиною» (神と人との間 – *Камі то хіто то но айда*, 1924) [1]. Окрім цього, у ХХ ст. було екранізовано низку інших робіт автора. Так, у 1959, 1974, 1983 та 1997 рр. на екрани вийшов фільм «Ключ» за однойменним романом (鍵 – *Кай*, 1956), а у 1962 та 1987 рр. – «Щоденник божевільного старця» (瘋癲老人日記 – *Футен роджін но ніккі*, 1961). Така увага режисерів і представників сучасної кіноіндустрії Японії до творчості письменника свідчить про неминущу популярність і актуальність його праць у наш час. З іншого боку, із року в рік розширюється потік літературознавчих досліджень, присвячених творчості Танідзакі. Це підтверджують розвідки російської дослідниці К.Г. Саніної за 2010-ті рр., японських науковців Сакакі Ацуко (наприклад, «Танідзакі Джон'їчіро, або фотографія як символ насилля», 2010 р.) та Кота Іноуе («Нерівномірний простір повсякденної модерності: колоніальна логіка передмістя в «Коханні бовдура» Танідзакі», 2015 р.), української літературознавиці О. Горошкевич («Образ міста в концептуальному просторі роману Танідзакі Джон'їчіро «Дрібний сніг», 2011 р.) тощо. У зв'язку з вищезазначеним можемо говорити про актуальність нашої розвідки.

У літературознавчих дослідженнях неодноразово наголошувалося на гедоністичних мотивах у творчості прозаїка. Так, у 1998 р. американський японознавець Д. Кін зазначив, що «Танідзакі – гедоніст, який переймається виключно власними насолодами та культом вродливих жінок» [2, с.721]. Японський літературознавець Хісаакі Яманочі стверджував, що письменник «з гедоністичним завзяттям насолоджувався радощами життя» [3, с.105]. На думку Е.Х. Чамберза, «практично у всіх художніх творах Танідзакі дозволяє своїм героям створювати та насолоджуватися уявними, альтернативними світами, де... вони знаходять більше істини, краси та насолоди, ніж у «дійсному» світі з його загальноприйнятими нормами та правилами» [4, с.3]. Філіппінський журналіст і редактор Луї С. Франція називає його «доктором бажання», вказуючи на те, що «характерними для Танідзакі темами були одержимість еротикою, захопленість іграми, нестримний гедонізм і вплив Заходу на Японію» [5]. Попри загальне визнання гедоністичних настроїв письменника, відсутні ґрунтовні дослідження гедоністичної естетики в його ранній прозі. Крім того, одне із типових «гедоністичних» оповідань, «Ноги Фуміко», ще ніколи не було об'єктом окремого дослідження. А також не здійснювалися спроби порівняти твори автора з їх екранізованими версіями, що дозволило б виявити розбіжності в світовідчутті японців початку ХХ і ХХІ ст. Тому це дає змогу говорити про новизну статті.

Мета полягає в дослідженні гедоністичної естетики в ранній творчості Танідзакі Джон'їчіро на матеріалі оповідання «Ноги Фуміко» та її переосмислення в сучасних екранізаціях. Мета передбачає такі завдання: охарактеризувати авторський гедонізм, простежити засоби його реалізації в творі, порівняти елементи гедоністичної естетики в першотексті та його екранізаціях, проаналізувати новаторські елементи в фільмах.

Предметом дослідження є специфіка гедоністичної естетики Танідзакі Джон'їчіро, а об'єктом – ранній період його творчості, в якому знайшли своє відображення гедоністичні настрої письменника. Для досягнення мети та вирішення визначених завдань використовуються біографічний, культурно-історичний, контекстуально-описовий і компаративний методи. За матеріал обрано оповідання «Ноги Фуміко».

Танідзакі Джон'їчіро починав свою літературну кар'єру як прозаїк-експериментатор, якого приваблювала відверта й яскрава краса Заходу. З іншого боку, він захоплювався чуттєвою та різнобарвною міською культурою доби Едо (1603-1868), яку внаслідок реформ Мейджі (1868-1912) було переосмислено та знецінено як поверхову та застарілу в новий час динамічних соціокультурних змін. Гедоністична естетика, яка простежується в багатьох ранніх творах письменника, має синкретичний характер, поєднуючи в собі риси західноєвропейського естетичного та власне едоського гедонізму. Як зазначає О.М. Долгенко, західноєвропейські естети на чолі з В. Пейтером (1839–1894) вважали, що «чуттєве мистецтво живе і розвивається в емпіричному світі почуттів; його мета – принести виточену чуттєву насолоду: розслабити, розважити тощо. Для досягнення цієї мети воно повинно бути сенсаційним, пристрасним, патетичним, постійно спрямованим на пошуки чогось нового. Чуттєве мистецтво... вільне від релігії, моралі та інших цінностей» [6, с. 171]. З іншого боку, концепція «плинного світу», що виникла та поширилася за часів Едо, вплинула на світовідчуття середньовічних японців і сприяла появі питомо японського гедонізму. Едосьці усвідомлювали, що життя швидкоплинне, тож потрібно цінувати кожну його мить і насолоджуватися його дарами, оскільки іншого шансу може і не бути. Звідси, невід'ємним атрибутом едоського гедонізму став багатий чуттєвий досвід, який можна було отримати безпосередньо в розважальних кварталах або опосередковано завдяки театру, музиці, живопису та літературі. Герої ранніх оповідань Танідзакі прагнуть до насолоди, до витонченого та прекрасного; вони не зважають на суспільство та його моральні приписи, нехтують етичними нормами, готові відмовитися від родини та свого положення в суспільстві. У своїй гонитві за насолодою вони втрачають здоровий глузд і існують на межі фантазії та дійсності. Їхні цінності існують в естетичній площині.

Гедоністична естетика яскраво реалізована в оповіданні «Ноги Фуміко», опублікованому в 1919 р. Сюжет твору має рамкову конструкцію: 25-річний студент мистецтв Унокічі пише листа самому Танідзакі та розповідає йому історію зі свого життя, пропонуючи письменникові матеріал для твору. У своїй розповіді Унокічі повертається на 6 років назад і описує дивні стосунки, що склалися між ним, старим багатієм Цукакоші та 17-річною колишньою гейшею Фуміко. Приїхавши у 19-річному віці до Токіо на навчання, юнак вирушив до далекого родича батька – пана Цукакоші, який із радістю погодився йому допомогти. Після того, як чоловік залишив свою родину та переселився до іншого міста, Унокічі продовжував двічі-тричі на рік навідуватися до нього в гості. Під час одного із таких візитів Цукакоші запропонував юнакові написати портрет його нової утриманки Фуміко. Зацікавлений у можливості продемонструвати власну художню майстерність і віддячити своєму благодійнику, Унокічі погодився на пропозицію. Взявшись за роботу, художник почав помічати,

як старий захоплюється ногами своєї утриманки, і поступово сам перейнявся цією ідеєю. Він закохався в ноги Фуміко і усвідомив, що ніколи не зможе передати їх досконалість на полотні. Відчуваючи себе скореним і спустошеним, він не полишив ідеї дописати картину. Водночас здоров'я старого погіршилося. Відчуваючи наближення смерті, Цукакоші благає Фуміко, щоб вона наступила йому ногою на чоло, після чого він помирає. На цьому розповідь юнака закінчується.

У цьому оповіданні порушено низку проблем, а саме: відданого служіння красі на прикладі Цукакоші, який прагне померти під ногами молоді Фуміко, самопошук і самореалізація у випадку Унокічі, що шукає та знаходить своє джерело натхнення, тонка межа між світом фантазії і дійсністю, яка об'єднує обох чоловіків.

В образі Цукакоші реалізовано ідею про нестримний гедонізм, який змушує людину нехтувати етичними, соціальними та моральними нормами. Єдина радість для старого чоловіка – естетична насолода. На фізичні втіхи йому вже бракує сил, тож єдине, що залишається, – споглядати, обіймати і цілувати ноги своєї сповненої життя та енергії утриманки. Як зазначає Унокічі, старий вважає своє захоплення ногами Фуміко хворобою й, можливо, ніколи б і не відкрився художникові, якби не помітив зацікавленості й з його боку. В молодості Цукакоші не дорожив родинними стосунками – тричі одружувався, постійно зраджував дружинам у розважальних кварталах, часто змінював коханок. Унокічі так характеризує старого:

「隠居は非常に移り気で、一人の女を可愛がるかと思ふと、一と月も経たぬうちに直ぐ飽きてしまって別の女に夢中になると云う風でした」(«Старий, що вийшов на відпочинок, був дуже непостійним: захопившись однією жінкою, вже менш ніж через місяць він починав із нею нудитись і захоплювався в іншу») [7, с.361].

Фуміко ж зачарувала Цукакоші своєю традиційною едоською вродою, хоча за сучасними критеріями її зовнішність була далекою від ідеалу. Так, Унокічі зауважує: «女は決して素晴らしい美人と云ふものではありませんでした...» («Жінку навряд чи можна було назвати неймовірною красунею») [7, с.364]. Метафора «холодне обличчя» («冷たい顔»; [7, с.366]) та порівняння «ніс, зовсім як вирізьблений» («鼻が全く彫刻的»; [7, с.366]) підкреслюють її лялькоподібну вроду, поціновувачем якої виступає старий. Юнака ж приваблюють «екзотичні жінки» («エキゾチックな女の方を好くのです»; [7, с.365]), хоча едоські красуні теж не викликають у нього відрази.

Набагато детальніше та яскравіше він описує її ноги: «その足は、白いといってもただ一面に白いのではなく、踵の周りや爪先の方が薔薇色に滲んで、薄紅い縁を取っているのです」(«Хоча й можна сказати, що ці ноги були білими, з іншого боку вони й не білі, а забарвлені у трояндовий колір довкола стопи та на кінчиках пальців й обведені світло-червоною смужкою») [7, с.368].

Така увага художника до жіночих ніг виникла ще у дитинстві, але він вважав це проявом хвороби, тож постійно стримував свою натуру. Тепер же помітивши, з яким захопленням старий дивиться на ноги Фуміко, Унокічі вирішив відкрити свою таємницю. Саме це допомогло чоловікам вивільнити свої давно приховані бажання та віддатися фетишизму. Ноги Фуміко стають для них найвищим проявом жіночої вроди, абсолютном краси у цьому світі. Художник так описує свої відчуття: «僕は…お富美さんの踵に踏まれる暈になりたいとも思いました。僕の生命とお富美さん

の踵と、此の世の中でどっちが貴いかと云えば、僕は言下に後者の方が貴いと答えます。お富美さんの踵の為なら、僕は喜んで死んで見せます» («Я...думав і про те, що хотів би стати циновками під ногами Фуміко. Якщо говорити, що ж у цьому світі дорожче – моє життя, чи ноги Фуміко, я відповів би, що останнє. Заради її ніг, я б із радістю віддав своє життя») [7, с.380].

В образі Унокічі втілено концепт божевільного митця, який віддає усього себе мистецтву та втрачає відчуття реальності. Ноги молодій жінки стають для нього не тільки символом прекрасного, а й сенсом життя під час проживання на віллі Цукакоші.

Попри яскравий опис зовнішності (зокрема, ніг) Фуміко, її особистість залишається загадкою. Художник робить припущення, що вона змирилася з дивацтвами старого через гроші, але немає жодного підтвердження такої думки. Жінка також бере участь у фетишистській грі чоловіків, не проявляючи спротиву. У тексті міститься ремарка автора про те, що вона ставилася до обох, наче матір до дітей. Тобто, Фуміко позиціонується як уособлення краси, а не як жива жінка з почуттями і переживаннями.

Таким чином, у творі «Ноги Фуміко» Танідзакі Джюн'ічіро продемонстровано один із можливих варіантів нестримного поклоніння красі та мистецтву, що межує з божевільям. Головні герої твору – два чоловіки (старий і молодий, заможний і студент, досвідчений і наївний), об'єднані спільним ідеалом. Гедоністична естетика проявляється в поклонінні вродливим жіночим ногам як символу краси, в гіперболізованій чуттєвості, зреченні від соціального «я» заради вищого естетичного ідеалу.

Оповідання «Ноги Фуміко» було екранізоване двічі – в 2010 р. режисером Хашімото Коджіро (1973 р.н.) та у 2018 р. Уеда Ацуші (1977 р.н.). Якщо говорити про відповідність першотекстові, короткометражний фільм 2010 р. максимально наближений до початкового оповідання. У ньому збережено стилістику твору: мову, якою спілкуються головні герої, традиційне вбрання та місце подій – вілла в японському стилі у місті Камакура. Також збережено акцент на естетичному світовідчутті художника. Серед нових елементів можна відзначити позиціонування Фуміко як жінки-партнера та меншу увагу до постаті й гедоністичних настроїв старого Цукакоші. Таким чином, головною метою режисера було зберегти початкову атмосферу твору та авторський задум.

Фільм 2018 р. містить набагато більше новаторських елементів. Зокрема, зображується сучасна доба з притаманними їй характеристиками та вадами, більше уваги приділяється почуттям і переживанням жінки, невід'ємним елементом гедонізму стає насилля, лунають мотиви самотності та відчуженості. Так, з вуст Фуміко звучить фраза: «家族って、本当に必要ですか?» («Родина? А хіба вона дійсно потрібна?»). Інакше кажучи, в цій екранізації запропоновано нову інтерпретацію гедоністичної естетики та зміщено акцент на сучасну dobu.

Отже, в оповіданні «Ноги Фуміко», написаному Танідзакі Джюн'ічіро практично століття назад, представлені основні елементи гедоністичної естетики, притаманної його ранній творчості. Це концепт краси, преклоніння перед якою та віддане служіння якій вимагають усіх душевних сил, зречення від соціального «я», нехтування етичними та моральними нормами, а також розмивають межі між реальністю та фантазією; гіперболізована чуттєвість і естетичне світовідчуття; жіночий образ як носій

краси. Сучасні екранізації оповідання 2010 р. і 2018 р. відрізняються чітким слідуванням оригіналу та абсолютно новаторським звучанням відповідно. У першому випадку глядач має змогу осягнути гедоністичну естетику Танідзакі, у другому – потрапляє у сучасний світ із його новими соціокультурними реаліями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *"Tanizakai Tribute" Project.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tanizakitribute.com/index.html>. – Назва з екрана. Дата звернення 20.03.2018
2. *Keene, D.* Dawn to the West: Japanese Literature of the Modern Era, Fiction. – New York : Columbia University Press, 1998. – 1329 p.
3. *Yamanouchi H.* The search for authenticity in modern Japanese literature. – Cambridge : Cambridge University Press, 1978. – 214 p.
4. *Chambers A.* The Secret Window : Ideal Worlds in Tanizaki's Fiction. – Cambridge (Massachusetts) & London : Harvard University Press, 1994. – 161 p.
5. *Franchia, Luis H.* Doctor of Desire. – The Village Voice. – 2001. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.villagevoice.com/2001/07/24/doctor-of-desire>. – Назва з екрана. Дата звернення 20.03.2018
6. *А.Н. Долженко.* Декадентский гедонизм. Феномен удовольствия в культуре. // Матер. междунар. науч. форума. – СПб.: Центр изучения культуры, 2004. – с. 170-172.
7. *谷崎潤一郎.* 谷崎潤一郎集. – 東京 : 河出書房新社, 1969. – 456 p.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

Ю. Кузьменко, к. филол. н., асист.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ГЕДОНИСТИЧЕСКАЯ ЭСТЕТИКА В РАННЕЙ ПРОЗЕ ТАНИДЗАКИ ДЗЮНЬИТИРО И ЕЁ ПЕРЕОСМЫСЛЕНИЕ В СОВРЕМЕННЫХ ЭКРАНИЗАЦИЯХ

В раннем творчестве Танидзакі Дзюньитиро наблюдаются элементы гедонистической эстетики, реализованной с помощью мотивов гиперболизации чувственности, эротизма, садомазохизма и фетишизации. Современные экранизации одного из ранних произведений автора, «Ноги Фумико», свидетельствуют об интересе к творчеству писателя в XXI в., но содержат новаторские элементы, которые указывают на смену аксиологических парадигм.

Ключевые слова: гедонизм, эротизм, фетишизм, тема служения красоте, экранизация.

Yu. Kuzmenko, PhD in Philology, teaching assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

HEDONISTIC AESTHETICS IN EARLY PROSE OF JUN'ICHIRO TANIZAKI AND ITS REINTERPETATION IN MODERN FILM ADAPTATIONS

The early fiction by Jun'ichiro Tanizaki contains elements of hedonistic aesthetics, which can be traced in the motives of exaggerated sensuality, eroticism, sadomasochism and fetishization. Modern film adaptations of one of his early novels, "Fumiko's Feet", confirm the interest in the writer's literary works in the XXI century; however, contain innovative elements reflecting change in axiological paradigms of different generations.

Key words: hedonism, eroticism, fetishism, motif of devotion to beauty, film adaptation.

УДК 37.091.33-027.22:811.521(049.2)

С. Горбуньова, викладач кафедри східних мов
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

ДИСКУСІЯ ЯК ПРОДУКТИВНИЙ МЕТОД РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядається можливість використання на заняттях з японської мови дискусії як інтерактивної форми навчання, для розвитку комунікативної компетентності студентів. Розглядаються переваги та недоліки такого виду роботи, аналізується ефективність дискусії як методу розвитку комунікативної компетентності.

Ключові слова: *мовна особистість, вторинна мовна особистість, мовна компетентність, мовленнєва компетентність, комунікативна компетентність, інтерактивні методи навчання, дискусія, обговорення.*

Перед закладами вищої освіти завжди стояла мета випустити у великий світ особистість, яка була б здатною вирішувати будь-які поставлені перед нею завдання, не зважаючи на складність чи невизначеність умов. Випускник вищу повинен бути всебічно розвинутою, духовно багатою, національно свідомою людиною, яка вміло орієнтується в потоці різнопланової інформації та може вільно висловлювати та відстоювати власні життєві переконання. Потреба в творчих, діяльних, активних, обдарованих, інтелектуально й духовно розвинених громадянах зумовлює орієнтацію навчально-виховного процесу на становлення й розвиток особистості, яка здатна також і до самовдосконалення, самоосвіти та саморозвитку, яка використовує здобуті знання для творчого розв'язання життєвих проблем та прагне реалізувати себе у своїй професійній сфері.

Зважаючи на процес глобалізації, для випускників закладів вищої освіти стає необхідним бути обізнаними не тільки у своїй професійній сфері, але й знати як мінімум одну іноземну мову. В свою чергу, знання іноземної мови – це не тільки знання лексики та граматики, але й здатність використовувати отримані знання з найбільшою користю та ефективністю, вільно спілкуватися в міжнародному просторі. Отже мета навчально-виховного процесу зараз - розвиток мовної особистості, яка викликана новими освітніми реаліями, потребою у швидкій адаптації до умов полікультурного світу. Це включає в себе формування у студента певного набору різних компетенцій, необхідних для становлення його як особистості та члена суспільства. Серед таких компетенцій є мовна, мовленнєва, комунікативна та культурологічна компетенції.

Актуальність роботи визначається необхідністю формування у студентів знань іноземної мови, навичок її використання та розвитку самостійності та творчого мислення. Комунікативна компетентність студентів безпосередньо пов'язана з їх успіхами та досягненнями в подальшому професійному житті, тому її розвитку потрібно приділяти неабияку увагу. Проведений аналіз практичних занять, на яких використовувалися дискусії як метод навчання складає наукову новизну даної статті.

Мета роботи – обґрунтувати впровадження в процес навчання японської мови дискусій спираючись на їх беззаперечний потенціал як інтерактивних методів навчання та аналіз головних переваг та недоліків їх використання.

Спираючись на мету, в роботі було поставлено завдання дослідити головні особливості інтерактивних форм навчання, виявити закономірності розвитку «мовленневої особистості» та обґрунтувати доцільність використання дискусій на заняттях з японської мови. Основним методом дослідження для цієї роботи було обрано метод спостереження та описовий метод.

Об'єктом дослідження послужили практичні заняття з японської мови, на яких було використано методи дискусії, а предметом, в свою чергу, особливості використання інтерактивних методів навчання, зокрема, дискусій.

Матеріалом слугували теоретичні праці вітчизняних та зарубіжних дослідників та проаналізовані заняття з дисципліни «Практика усного та писемного мовлення (яп.)», а також анкетування студентів.

Поняття “мовна особистість” у сучасній науці справедливо вважається міжгалузевим, оскільки в ньому відбиваються філософські, психологічні, соціальні, культурологічні і суто лінгвістичні аспекти. Вперше це поняття було введено в 30-х роках В.Виноградовим. Спираючись на визначення, що надано у «Короткому тлумачному словнику» за редакцією С.Єрмоленко, під мовною особистістю науковці розуміють «поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності. Мовна особистість свідомо ставиться до своєї мовної практики, несе на собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі». [2, с. 93]

В межах загального поняття «мовна особистість» виділяють більш конкретне – “вторинна мовна особистість” (Н. Гальскова, Ю. Караулов, М. Колпакова, О. Леонтович, І. Халєєва [8]), і саме на формування такої особистості зорієнтований сьогодні процес навчання іноземних мов. Трактують вторинної мовної особистості базується на залученні через нерідну мову не тільки до вторинної мовної системи інофонної лінгвокультури, але й до концептуальної картини, у межах якої відбувається становлення національного характеру й менталітету носія мови [8, с.277]. Таким чином, вторинна мовна особистість – це сукупність рис людини, яка передбачає оволодіння вербально-семантичним кодом мови, що вивчається, тобто „мовною картиною світу” носіїв цієї мови, а також концептуальною картиною світу, що дає можливість людині зрозуміти нову для неї соціальну дійсність.

Навчання японської мови в університеті має на меті формування у студента наступних компонентів вторинної мовної особистості: лінгвістичної компетенції (теоретичні

знання про японську мову:; дисципліни «Теоретичний курс японської мови», «Практична граматика японської мови», «Історія японської мови»); мовної (практичне оволодіння японською мовою; дисципліни «Практика усного та писемного мовлення», «Теорія та практика перекладу з японської мови»); комунікативної (використання японської мови відповідно до ситуації спілкування, навички правильної мовної поведінки; дисципліни «Практика усного та писемного мовлення»); культурологічної (входження в культуру японської мови, подолання культурного бар'єру у спілкуванні; дисципліни «Історія японської мови», «Історія і культура Японії», «Країнознавство Японії»).

Розвиток комунікативної компетентності студента це важливий компонент, оскільки, відповідно до зазначеного вище визначення, мовна особистість характеризується не тільки знаннями, а й вміннями, як вона використовує доступні знання та вміння. Теоретичний запас інформації, який не підкріплено практичними навичками застосування цієї інформації – це неефективний ресурс. Тому завдання викладача організувати навчально-виховний процес таким чином, щоб отримані теоретичні та практичні знання студенти навчилися використовувати якомога ефективніше. Іншими словами, комунікативна компетенція - це здатність і реальна готовність студента до вільного спілкування відповідно цілям, сферам і ситуаціям реального спілкування, готовність до адекватної мовної взаємодії та взаєморозуміння.

На заняттях з японської мови доречно використовувати різні методи навчання, для досягнення різних цілей та задач. Розвиток комунікативної компетентності потребує використання інтерактивних методів навчання, які передбачають активну взаємодію викладача та студентів. Сутність інтерактивних форм навчання можна дослідити, звертаючись до праць таких вчених як Л. Артемова, С. Гончаренко, О. Завалевська, Н. Мурадова, Л. Пироженко, О. Пошетун, Г. Пятакова, та інших.

Одним з дієвих методів серед інтерактивних форм навчання є дискусія [5, с.54]. Дискусія – 1) метод навчання, який передбачає організацію спільної мовної діяльності з метою пошуку ефективного розв'язання певної проблеми; 2) один із методів розв'язання спірних питань [5, с. 141]. Науковець Ч. Купісевич зазначає: «Сутність дискусії полягає в обміні думками на певну тему між учителями й учнями або тільки між учнями» [3, с.142]. Ці думки можуть бути як власними, так і спиратися на погляди інших людей. Ефективну дискусію характеризує розмаїття думок, бажання відшукати найбільш прийнятний варіант розв'язання дидактичної проблеми й активна участь у ній співрозмовників. Інколи дискусії використовуються викладачами, які хочуть зменшити час власного говоріння з метою залучення більшої кількості студентів у розмові мовою, що вивчається. Проте не можна забувати що викладач також повинен брати активну участь в дискусії, підтримувати та контролювати її. Не зважаючи на те, що викладач повинен демонструвати перед учнями зразок високого стилю аргументації своєї позиції, учити студентів точно висловлювати свої думки і терпимо відноситися до їхніх формулювань, шанобливо вносити поправки до їх аргументації, інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим.

Дискусії на заняттях з японської мови (наприклад, в рамках дисципліни «Практика усного та писемного мовлення (яп.)»), використовуються викладачами для досягнення різних навчальних цілей. Найголовнішими можна назвати наступні:

- допомогти студентам побудувати своє власне висловлення японською мовою. Обговорення теми допомагає студентам розвивати свої навички аудіювання та говоріння, підвищує їхню здатність думати японською;

- сприяти залученню студентів до участі у подальших публічних дискусіях. Для того щоб відбувалося ефективне навчання, студенти не можуть бути залежними лише від викладача та повинні взяти на себе відповідальність за власне самостійне навчання. Використання дискусій є одним із засобів зробити це, бо завдяки ним студенти можуть висловити свої власні думки та ідеї;

- допомогти студентам усвідомити важливі навички спілкування (комунікативні навички). Дискусії забезпечують викладача засобами, щоб з'ясувати, якими мовленнєвими навичками студенти вже вільно володіють і які навички ще потребують подальшого розвитку.

Цікавими для студентів можуть бути важливі сьогоденні події культурного та громадського значення, такі, як концерти та вибори, зустрічі на вищому рівні та кінопремії, стихійні лиха тощо, тому такі теми часто обговорюються в класі. Викладач може скористатися інтересом студентів для того, щоб заохотити їх до дискусії. У такій ситуації відбувається природний процес спілкування, якому характерна невимушеність та легкість. Цей тип обговорення надає студентам змогу формулювати і висловлювати незалежне мислення і власні думки. Обговорюючи цікаву тему студенти вже не потребують постійного спонування з боку викладача.

На практичних заняттях в групах (спільні заняття 3 та 4 курсів, 2 та 3 курсів), для початку дискусії студентам було запропоновано наступні теми, спираючись на їх актуальність: 「第90回アカデミー賞についてどう思いますか。賞を受けた映画、『シェイプ・オブ・ウォーター』を見ましたか。」 (*Які ваші думки щодо цьогорічної кінопремії Оскар? Чи дивилися ви фільм, що отримав нагороду, «Форма води»?）、*「火星への飛行を考えていますか？これは私たちの本当の未来または空想小説ですか。」 (*Чи задумувалися ви про польоти на Марс? Чи справді це наше майбутнє чи лише вигадки фантастів?）、*「遠隔教育：長所と短所。」 (*Дистанційна освіта: переваги та недоліки*).

Заняття за позначеними темами було проведено з дотриманням правил проведення дискусій [3, с. 55]: було обрано тему, складено план та приблизний перелік питань для обговорення. В ході дискусії студенти висловлювали свої думки, ділилися власним досвідом та емоційно реагували на коментарі своїх одногрупників. Тема, пов'язана з кінематографом, визвала неабияку зацікавленість серед студентів, кожен прагнув поділитися власними думками щодо претендентів та переможців у різних номінаціях, відстоювали свою позицію щодо вражень від кінострічок. Наступною темою, що була представлена студентам для обговорення, було питання наукових досягнень та можливості підкорення космосу. Майже кожен студент має власний погляд на це питання: хтось вважає це реальністю та сподівається, що згодом наука дозволить нам вільно пересуватися у космосі, дехто – навпаки, не вірить у наші можливості, ще одна позиція – наука повинна розвиватися на землі та удосконалювати наше життя тут. Запропонована тема з питань дистанційної освіти визвала інтерес з боку студентів 3 та 4 курсів, оскільки вони мали змогу на власному досвіді порівняти

дистанційне навчання та стаціонарне (у 2014-2015 навчальному році факультет іноземних мов ЛНУ імені Тараса Шевченка організовував навчальний процес за допомогою платформи дистанційного навчання Moodle).

Після проведених занять студентам було запропоновано анкетування з відкритими питаннями: «Чи бажаєте ви брати участь у наступних дискусіях?», «Чи задоволені ви ходом дискусії?», «Чи отримали ви нові знання з теми обговорення?», «Чи змінили ви свою точку зору з означуваного питання?». Після аналізу отриманих результатів можна зробити висновки, що студенти, в більшості своїй, відчують інтерес до такої форми роботи на заняттях, відмічають користь та ефективність обговорення теми з різних сторін. Студенти відмічають, що після дискусій не змінюють свою точку зору на проблемні теми, але вони з більшою повагою ставляться до поглядів та переконань свої товаришів. З недоліків такої форми роботи можна назвати зазначені студентами проблеми відхилення від теми, інколи занадто жорсткі коментарі щодо поглядів інших.

З позиції викладача японської мови, аналіз проведених занять дозволив виявити сильні та слабкі сторони кожного, наявність «пробілів» в лексичному запасі деяких студентів. Показав спектр інтересів в групі та надав можливість організовувати подальше навчання спираючись на цю інформацію. Проблемами при проведенні дискусійних занять в групах можна назвати відсутність необхідної дружньої атмосфери довіри та необхідність створення правил проведення дискусій. Проте, не зважаючи на це, досвід проведення обговорень в групах можна вважати успішним.

Дискусія є дієвим методом навчання, проте для більшої ефективності її можна поєднувати з іншими видами діяльності на заняттях та при самостійній роботі. Підготовка презентацій та проєктів з подальшим їх обговоренням, читання та аудіювання текстів, повідомлень, що мають в собі інформацію, яка була б цікавою темою для дискусії. Короткі сесії у форматі питання-відповідь щодо матеріалів для читання можуть надавати викладачам засоби, які дозволяють їм перевірити розуміння текстів студентами а також підвищувати мотивацію студентів до виконання подальших завдань.

У висновку зазначимо, що дискусія має високу ефективність для закріплення інформації та навчального матеріалу, творчого осмислення вивченого, формування ціннісної орієнтації, а також формування комунікативної компетентності студентів, які вивчають японську мову. Широке застосування методу дискусії при вирішенні проблемних ситуацій сприяє розвитку логічного, самостійного і критичного мислення студентів, дозволяє їм набути важливих для особистої та громадської діяльності вмінь висловлювати та відстоювати свою точку зору та у цей же час прислуховуватися до чужої думки. Звичайно, дискусія не є ультимативним засобом розвитку комунікативної компетентності студентів. Для ефективного її застосування викладачу треба розробити свої власні стратегії для розгортання та підтримання дискусій на заняттях з японської мови, які б брали до уваги можливості студентів, враховували їхні слабкі та сильні сторони. Також треба бути уважними, щоб не зловживати дискусіями як єдиним можливим засобом навчання. Необхідно використовувати всі доступні викладачу засоби та методи, щоб розвиток мовної особистості проходив рівномірно та всебічно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Brown H. D. Teaching by principles: an interactive approach to language pedagogy* / H. Douglas Brown. – New York: Longman, 2000. – 480 p.
2. *Єрмоленко С. Я.* Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор. – К.: Либідь, 2001. – 223 с.
3. *Куписевич Ч.* Основы общей дидактики / Чеслав Куписевич. – М.: Высшая школа, 1986. – 320 с.
4. *Мартинець А.М.* Нові педагогічні технології: інтерактивне навчання / А.М.Мартинець // Відкритий урок. – 2003. – № 7-8. – С. 28-31.
5. *Пометун О.* Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.- метод. посібн. / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко; за ред. О.І.Пометун. – К., 2004. – 192 с.
6. *Тарнопольский О. Б.* Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : навч. посіб. – К.: Фірма «НІКОС», 2006. – 218 с.
7. *Топтугіна Н. М.* Психолінгвістичні та комунікативні аспекти навчальної дискусії у процесі вивчення іноземної мови // Теоретичні питання освіти та виховання: Збірник наукових праць. – К.: Вид. центр КНЛУ, НМАУ, 2001. – № 15. – С. 92-96
8. *Халеева И. И.* Вторичная языковая личность как реципиент инофонного текста / И. И. Халеева // Язык-система. Язык-текст. Язык-способность. – М.: Институт русского языка РАН, 1995. – С. 277–278.
9. *Ягупов В. В.* Педагогіка: [навч. посіб.] / Василь Васильович Ягупов. – К.: Либідь, 2003. – 560 с

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

С. Горбунёва, преподаватель кафедры восточных языков
ГУ «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко»

ДИСКУССИЯ КАК ПРОДУКТИВНЫЙ МЕТОД РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ЯПОНСКОМУ ЯЗЫКУ

В статье рассматривается возможность использования на занятиях по японскому языку дискуссии как интерактивной формы обучения, для развития коммуникативной компетентности студентов. Рассматриваются преимущества и недостатки такого вида работы, анализируется эффективность дискуссий как метода развития коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: *языковая личность, вторичная языковая личность, языковая компетентность, речевая компетентность, коммуникативная компетентность, интерактивные методы обучения, дискуссия, обсуждение.*

DISCUSSION AS A PRODUCTIVE METHOD FOR THE DEVELOPMENT OF THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN JAPANESE CLASSROOM

The article is devoted to the analysis of the possibility of using discussions in the Japanese language as an interactive form of learning for the development of students' communicative competence. We considered the advantages and disadvantages of this kind of work in the classroom, also the effectiveness of discussions as a method of development of communicative competence is analyzed.

Key words: *linguistic personality, secondary linguistic personality, linguistic competence, speech competence, communicative competence, interactive teaching methods, discussion.*

УДК 378+811.521

Н. Костевич, викладач
Національний університет
«Львівська політехніка», Львів

КОМП'ЮТЕРНІ ТА СМАРТФОННІ ПРОГРАМИ ЯК СУЧАСНІ ДОПОМІЖНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

Сучасна система освіти в Україні перебуває в постійному стані змін, проте все ще орієнтується не на «результат», а на «процес». Одним із способів дійти до «результату» у вивченні японської мови є допоміжні матеріали. Беручи до уваги те, що ми живемо в інформаційну еру, допоміжні матеріали теж необхідно підбирати відповідно до потреб та зацікавленості студентів. Стаття присвячена проблемі добору допоміжних матеріалів та аналізу найбільш перспективних програм для вивчення японської мови.

Ключові слова: *сучасні методи навчання, допоміжні матеріали, самостійне навчання, комп'ютерні програми, web-сайти, смартфонні програми, Android-програми.*

Сучасна система освіти у ВНЗ України прагне до змін, використовуючи всі можливі засоби для того, щоб «йти в ногу з часом» та стати орієнтованою на студента. Очевидним стало те, що «пріоритетом у діяльності викладача все більше стає скерування, моніторинг і підтримка самостійного користування студента різноманітними ресурсами самоосвіти та допомога у розподілі часу для навчання» [1, с.16]. Таким чином студент матиме можливість вчитися «вчитися самостійно», адаптуючи навчання до особистих потреб. Актуальність цього питання зумовила те, що за останні роки університетами було створено маса онлайн навчальних матеріалів та віртуальних навчальних середовищ з метою покращити та полегшити навчальний процес, а також доступ до матеріалів. Однак, більшість цих матеріалів орієнтовані на засвоєння програм певних курсів. Очевидно, що «програмно-орієнтоване навчання» не завжди дає

найкращі результати, оскільки воно націлене не так на «результат», як на засвоєння програми, а отже, – на «процес». Для вивчення мови, особливо японської, вивчення якої є тривалим і громіздким процесом, такий тип навчання є далеко не найкращим, адже обмежена кількість аудиторних занять та можливості спілкуватися мовою, що вивчається, притуплює бажання студентів до навчання, оскільки вони хочуть бачити результат вивчення мови якомога швидше.

Не секрет, що методи навчання іноземної мови, якими ми послуговувалися раніше, вже не підходять сучасному студенту. Сучасний студент активний і мобільний, прагне «всього і одразу». Навчаючи таких студентів японської мови важливо не дати їм «перегоріти», тобто вміти підтримувати амбіції та мотивацію, з якими студент прийшов на навчання, адже більшість студентів, що хочуть вивчати японську мову приходять уже вмотивованими та бажають досягнути мову якомога швидше. Вважаємо, що досягти якомога швидшого «результату» у вивченні японської мови не відриваючись від навчальної програми, можна завдяки більш сучасним допоміжним матеріалам для вивчення японської мови. Беручи до уваги розвиток інформаційних технологій, стає неможливо ігнорувати те, що пропонує нам сучасний світ, коли громіздкі підручники та численні копії текстів можна замінити портативними носіями та пристроями. Кількість програм та додатків для вивчення іноземних мов зараз заходиться на небувалому до тепер рівні і користування подібними програмами дає можливість використовувати їх у будь-який зручний час та у будь-якому місці [5, с.130], що дозволяє збільшити обсяг часу, який може бути відведений на навчання.

Зважаючи на попередні дослідження, можна сміло заявляти, що «...інноваційні комп'ютерні технології у сфері освіти зарекомендували себе як ефективні та надійні...» [2, с.104]. Вони не тільки надають широкі можливості для самоосвіти, а й сприяють збільшенню мотивації студентів. Зрозуміло, що актуальність інформаційних технологій вже поза питаннями, проте, великий обсяг програм та додатків для вивчення мов породжує зовсім нову проблему, яка досі не досліджена досить детально, а саме, проблема вибору ресурсів та додаткових матеріалів, що не позбавляє дослідження в цій царині наукової новизни.

Метою цієї статті є наголосити на ефективності новітніх допоміжних засобів (програмних продуктів для комп'ютерів чи смартфонів) для вивчення японської мови в якості додаткового матеріалу, дослідити що краще відповідає сучасному студенту та запропонувати якомога дієвіші додаткові програмні продукти-матеріали для вивчення японської мови. Тож об'єктом дослідження є комп'ютерні та смартфонні програми, призначені для вивчення японської мови. Предметом є їх зручність та доцільність для її вивчення, визначення чого і є завданням статті, що буде проводитися методом опитування студентів, результати якого будуть використані як матеріал дослідження для подальшої статистики та аналізу.

Для визначення найпопулярніших користувацьких програм для вивчення японської мови було проведено опитування студентів усіх курсів спеціальності «Прикладна лінгвістика» НУ «Львівська політехніка», що вивчають японську мову як другу іноземну щодо використання допоміжних програмних продуктів-матеріалів для вивчення японської мови. Було запропоновано вибрати з переліку програмних

продуктів (або дописати їх, якщо вони не вказані) для комп'ютера та смартфона ті, які студент використовує та вважає дієвими для вивчення мови. Всього було опитано 45 студентів. Позитивним показником можна вважати вже те, що жоден із студентів не здав пустого бланку (у кожного було відмічено як мінімум 2 програми). Результати опитування наступні. Серед комп'ютерних онлайн програм для вивчення японської мови студенти вважають дієвими такі програми як **Memrise** (для вивчення лексичного та ієрогліфічного матеріалу), **NHK News Easy** (сайт з текстами для читання) та **Kanji Odyssey** (для вивчення ієрогліфіки) (Рис.1.).

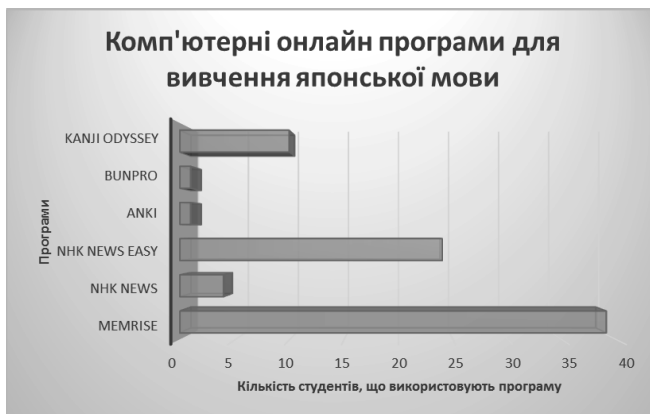

Рис.1. Кількісний показник використання студентами комп'ютерних онлайн програм як додаткового матеріалу для вивчення японської мови.

Найпопулярнішим комп'ютерним перекладачем лишається **Google Translate** завдяки своїй універсальності. Щодо більш спеціалізованих словників, то це **Yarxi** (передбачено режим офлайн), **Denshi Jisho**, **Weblio** та **Jisho.org** (Рис.2.).

Серед додатків для смартфона найпопулярнішим лишається **Memrise**. Як засіб підготовки до JLPT – **JLPT Tests** (Рис.3.).

Завдяки функції розпізнавання друкованого, а також і недрукованого японського тексту, **Google Translate** залишається найкращим словником для швидкого перекладу конкретних незрозумілих студенту слів. Корисними смартфонними словниками також вважають **EJLookup**, та **Yarxi** (менш популярний у смартфонній версії, оскільки в ній не всі слова доступні без придбання ліцензії) (Рис.2.).

Окрім програм, що були згадані в опитуванні, студенти також зазначили корисність таких програм як Kanji Teacher, Japanese Tests 4 you, Japandict, Popur Japanese, JVocab, а також Youtube.

Внаслідок дослідження кожного з цих сайтів та додатків можна дійти до висновку, що програма **Memrise** ідеально підходить як допоміжний матеріал для вивчення лексики. Цей додаток дозволяє створювати навчальні групи студентів з конкретних

Рис.2. Кількісний показник використання студентами комп'ютерних онлайн та офлайн словників та перекладачів.

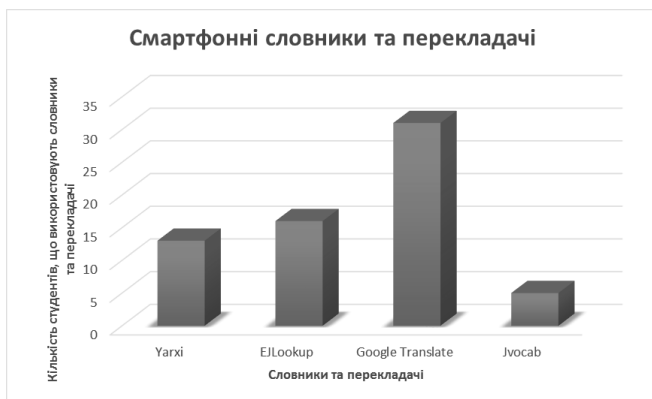

Рис.3. Кількісний показник використання студентами смартфонних онлайн програм як додаткового матеріалу для вивчення японської мови.

курсів лексики (наприклад Minna no Nihongo Shokyu I), що дозволяє зекономити час на занятті, що був відведений для пояснення чи перевірки лексичного матеріалу та відвести його на активізацію мовленнєвої діяльності. Науковці Літінська О. та Малая О. також наголошують на важливості самостійного вивчення студентами лексичного матеріалу [4, с.106]. Оскільки в групі, створеною викладачем у Memrise, є функція моніторингу, то цей вид діяльності є значно зручнішим і дієвішим, ніж звичні нам способи, так як викладач може бачити скільки кожен студент проводить часу в системі, скільки слів переглянуто, скільки слів у студента в довготривалій пам'яті, і

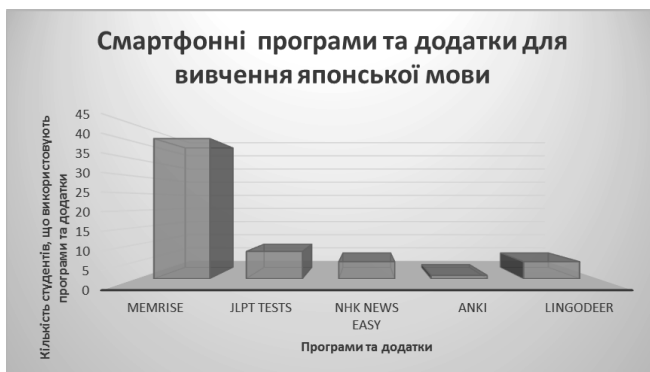

Рис.4. Кількісний показник використання студентами смартфонних онлайн та офлайн словників та перекладачів.

навіть проблемні слова студента. Memrise доступний як на веб-сайті (зручно для використання вдома), так і як додаток до всіх видів смартфонів, що надає можливість доступу будь-де, де є доступ до мережі Інтернет. Програма базується на принципі інтервального повторення, тобто «на принципі повторення матеріалу через визначені інтервали часу, які поступово стають все довшими» [3, с.147]. Нажаль додаток не можна вважати дієвим для вивчення ієрогліфіки, оскільки додатком не передбачений показ усіх читань ієрогліфа та його написання. Крім цього, часу на запам'ятовування відводиться значно менше, ніж необхідно. Проте, ієрогліфічні курси Memrise можна використовувати як ресурс для закріплення вивчених ієрогліфів.

На противагу Memrise, для вивчення ієрогліфів найкращим варіантом вважаємо веб-сайт **Kanji Odyssey**. Хоча він і доступний лише онлайн, проте має можливість перегляду написання ієрогліфів, всіх читань ієрогліфів, більше того, пропонується досить велика кількість вправ на читання речень з вивченими ієрогліфами та їх сполуками (熟語) з функцією самоперевірки, що уможливило самостійне вивчення ієрогліфів. Уроки для вивчення згруповані таким чином аби одночасно покривати і тематичну відповідність, і відповідність написання ієрогліфів (наприклад, за ключами), що також спрощує процес навчання.

Для активізації лексичного, граматичного та ієрогліфічного матеріалу як додатковий матеріал рекомендуємо веб-сайт та смартфонний додаток **NHK News Easy** (на початкових рівнях) або **NHK News** (на вищих рівнях). Перевагу рекомендуємо надавати саме смартфонному додатку, оскільки він передбачає функцію увімкнення та вимкнення фурігана (на веб-сайті неможливо вимкнути фурігану без додаткових засобів). Оскільки додаток надає текст з реальними новинами (більше того, є можливість перегляду відео-новин), то кожен із студентів може знайти почитати щось, що цікаво саме йому. В якості моніторингу можна просити студентів розповісти які останні новини вони читали, що їх найбільш вразило, або ж просто просити їх переказувати прочитане чи почуте для активізації мовленнєвої діяльності.

Щодо словників, то рекомендується ознайомити студентів із всіма можливими варіантами, а право вибору надати студентові, адже, як правило, думки студентів щодо корисності та доцільності словників не збігається. Важливим є показати студентам всі словники та їхні можливості для того, щоб кожен із студентів усвідомив за яких обставин та коли краще користуватися якими словниками.

Внаслідок дослідження стало зрозуміло, що студенти, що використовують вищезазначені матеріали (додатки та програми) показують значно вищий рівень знань та зацікавленості у порівнянні з іншими студентами, що свідчить про дієвість цих матеріалів. Проте, багато студентів все ще показують невпевненість та невміння самостійно підбирати додаткові джерела для вивчення японської мови, тому завданням викладача є ознайомити студентів із їхньою можливістю вивчати японську мову поза аудиторією і надати рекомендації щодо додаткових матеріалів та їхнього раціонального використання. Перспективними є і подальші дослідження таких матеріалів, адже, оскільки зростає їх кількість, то можна вважати, що надалі будуть з'являтися дедалі корисніші та зручніші для використання програми та додатки для вивчення японської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Sean H. K. Kang* Spaced repetition promotes efficient and effective learning: policy implications for instruction / Н. К. Kang Sean // *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*. – Sage – 2016. – Vol. 3(1). – P. 12 – 19.
2. *Костевич Н.* Самоосвіта і комп'ютерні технології у вивченні японської мови / Н. Костевич, О. Літінська // *Іноземна мова як засіб мобільності майбутніх фахівців: міжнар. наук.-практ. Конф., 1-2 березня 2017 р.: матеріали/ДВНЗ «КНУ»*. – Кривий Ріг, 2017. – С. 102-104.
3. *Літінська О.* Техніка запам'ятовування «Інтервальне повторення» у викладанні японської мови / О. Літінська // *Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць*. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – Вип. 60. – С. 145 – 152.
4. *Літінська О.* Елементи дистанційного навчання у викладанні теоретичних та практичних курсів на факультеті іноземних мов / О. Літінська, О. Малая // *Вісник ХНУ. Лінгводидактика: збірник наукових праць*. – Харків: Видавництво Харківського національного університету, 2014. – Вип. 1125. – С. 105 – 109.
5. *Омельченко Т.* Використання Android-програм у якості допоміжних матеріалів при вивченні японської мови / Т. Омельченко, Ю. Хоменко // *Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць*. – К: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Вип. 49. – С. 126 – 131.

Стаття надійшла до редакції 27.03.18 р.

Н. Костевич, преподаватель
Национальный университет «Львовская политехника», Львов

КОМПЬЮТЕРНЫЕ И СМАРТФОННЫЕ ПРОГРАММЫ КАК СОВРЕМЕННЫЕ ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЕ МАТЕРИАЛЫ ДЛЯ ИЗУЧЕНИЯ ЯПОНСКОГО ЯЗЫКА

Современная система образования в Украине находится в постоянном состоянии перемен, однако все еще ориентируется не на «результат», а на «процесс». Одним из способов дойти до «результата» в изучении японского языка являются вспомогательные материалы. Принимая во внимание то, что мы живем в информационную эру, вспомогательные материалы тоже необходимо выбирать в соответствии с потребностями и интересом студентов. Статья посвящена проблеме выбора вспомогательных материалов и анализа наиболее перспективных программ для изучения японского языка.

Ключевые слова: *современные методы обучения, вспомогательные материалы, самостоятельное обучение, компьютерные программы, web-сайты, смартфонные программы, Android-программы.*

N. Kostevych, teacher
Lviv Polytechnic National University, Lviv

COMPUTER AND SMARTPHONE PROGRAMS AS MODERN ADDITIONAL MATERIALS FOR STUDYING JAPANESE

The modern educational system in Ukraine is in a constant state of change, but still, it is focused on the “process” rather than “result”. One way to reach the “result” while studying Japanese is the additional materials. Taking into account the fact that we are living in the information age, additional materials should also be selected according to the needs and interests of students. The article is devoted to the problem of selection of additional materials and analysis of the most perspective programs for the study of the Japanese language.

Key words: *modern teaching methods, additional materials, independent training, computer programs, websites, smartphones, Android-programs.*

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ
СТУДЕНТАМ, ЯКІ ВИВЧАЮТЬ ЯПОНСЬКУ МОВУ ЯК ВИБІРКОВУ
ДИСЦИПЛІНУ**

Стаття присвячена особливостям викладання теорії та практики перекладу з/на японську мову студентам, які вивчають японську мову як другу іноземну. Аналізується досвід ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Надаються деякі методичні рекомендації щодо поліпшення процесу викладання тпп як вибіркової дисципліни.

Ключові слова: *теорія та практика перекладу з/на японську мову, викладання, вибіркова дисципліна, методичні рекомендації.*

Право на вільний вибір навчальних дисциплін студентами вищих навчальних закладів регламентують Болонська декларація та Закон України “Про вищу освіту” від 06.09.14. У зв’язку з цим у останні роки набувають актуальності питання викладання японської мови і інших дисциплін, що пов’язані з нею, у якості вибіркового дисциплін.

Варіативний блок «удосконалення япономовної лінгвометодичної компетенції» дисциплін вільного вибору студентів освітнього рівня «магістр» циклу професійної та практичної підготовки у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С.Сковороди включає до себе наступні предмети: «основи самостійної роботи та науково-дослідної діяльності з японської мови», «ділова японська мова», «основи перекладу з/на японську мову», «аналітичне читання», «країнознавство», «методика викладання японської мови як іноземної». Оскільки до недавнього часу такий важливий аспект навчання, як викладання теорії і практики перекладу з/на японську мову взагалі не виокремлювався у окрему дисципліну у ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, нам здається необхідним зупинитися на викладанні саме цього предмету у якості вибіркової дисципліни.

Метою статті є аналіз досвіду Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. Об’єкт дослідження – спецкурс «основи перекладу з/на японську мову» у якості вибіркової дисципліни.

Отже, маємо наступні завдання: дослідити переваги та недоліки викладання теорії та практики перекладу з/на японську мову у якості вибіркової дисципліни, а також надати деякі методичні рекомендації щодо поліпшення цього процесу.

Одразу хотілося б відмітити, що дослідженнями у сфері теорії і практики перекладу з японської мови займалося багато дослідників, як вітчизняних, так і іноземних. Завдяки цьому для викладання теорії та практики перекладу існує досить багато гарних підручників. Серед них, навчальний посібник Букрієнко А.О. і Комісарова К.Ю. «Теорія і практика перекладу. Японська мова» [2], підручник Мішиної М.А. «Японский язык. Устный перевод на средних семестрах» [3], Бикової С.А. «Японский

язык. Устный перевод» [1]. Окрім того, практичний матеріал для перекладу можливо брати з підручників японських авторів Акіра Міура 三浦明 і Маюмі Ока 岡まゆみ 中・上級者のための速読の日本語 [4].

Метою викладання навчальної дисципліни «основи перекладу з/на японську мову» у ХНПУ ім. Г.С.Сковороди є створення бази для формування студентами теоретичних знань і практичних умінь та навичок, необхідних для здійснення перекладацької діяльності у двох напрямках: з японської мови на українську і з української на японську.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин. З них аудиторна робота складає 60 годин, а самостійна робота студентів – 120 годин.

До першого модулю входять наступні теми:

Тема 1. Поняття «перекладу», основні завдання теорії перекладу.

Роль перекладу в розвитку світової культури та зміцненні міжнародних зв'язків. Перекладознавство як наука. Структура перекладацького процесу. Види перекладу. Співвідношення форми і змісту при перекладі. Рівень збереження цілей висловлювання. Рівень збереження ідентичності ситуації.

Тема 2. Переклад реалій суспільного життя та матеріального побуту.

Поняття «реалія». Способи перекладу японських реалій. Калькування, транскрипція та транслітерація. Контекстуальна заміна. Особливості перекладу українських реалій японською мовою. Переклад термінологічних одиниць, аббревіатур і скорочень.

Тема 3. Фразеологічні явища. Особливості перекладу японських ідіом.

Фразеологічні одиниці та їх переклад. Відмінності поняття «ідіоми» в українській та японській мовах. Типи японських ідіом. Труднощі при перекладі.

Тема 4. Синтаксичні властивості японського речення.

Порядок слів у реченні при перекладі. Розбіжності у способах вираження граматичних категорій. Співвідношення синтаксичної, семантичної і комунікативної структури речення. Типи складного речення. Переклад різних типів складних речень.

Тема 5. Граматичні та лексичні особливості перекладу.

Актуалізація значення слова в контексті. Види контекстів. Типи лексичних еквівалентів. Конкретизація та генералізація значення слова. Додавання та вилучення слова. Заміна та перестановка слів. Антонімічний переклад. Описовий переклад. Порядок слів у реченні при перекладі. Розбіжності у способах вираження граматичних категорій.

Тема 6. Робота зі словниками.

Типи словників: паперові та електронні. Пошук слів у паперових словниках, техніка роботи з ієрогліфічними та фонетичними словниками. Принципи роботи з електронними ієрогліфічними та фонетичними двомовними словниками, а також – з тлумачними японськими словниками. Он-лайн словники і пошукові системи. Пошук термінів, фразеологізмів, синонімів.

До другого модулю входять наступні теми:

Тема 1. Стили мовлення. Типи текстів.

Підстили і жанри сучасного японського мовлення. Особливості офіційно-ділового, публіцистичного, наукового та художнього стилів. Поняття адекватності перекладу.

Тема 2. Лексичні та граматичні особливості перекладу газетно-інформаційних текстів.

Простий стиль в японській мові. Заголовки японських статей. Вертикальне та горизонтальне написання. Особливості вживання канго і ваго.

Тема 3. Реферування японських текстів загальної та суспільно-політичної тематики середнього рівня складності.

Письмове і усне реферування японських текстів українською мовою. Структура реферату тексту. Ключові слова. Тема. Коментар перекладача.

Тема 4. Письмовий переклад текстів з японської та на японську мову.

Повний, реферативний і анотаційний переклад текстів середнього рівня складності публіцистичного стилю з японської і на японську мову.

Тема 5. Усний переклад з японської та на японську мову текстів суспільно-політичної тематики середнього рівня складності.

Усний переклад, його види та особливості. Техніка усного послідовного перекладу. Навички, які необхідні для здійснення усного перекладу, та їх розвиток. Мовленнєвий етикет спілкування: мовні моделі звертання, ввічливості, вибачення, погодження тощо.

Тема 6. Усний послідовний переклад під час роботи з делегацією.

Дієслова спрямованості дії в японській мові та особливості їх перекладу українською мовою. Особливості використання шанобливо-ввічливого мовлення при перекладі офіційного стилю спілкування.

Згідно з основними завданнями вивчення дисципліни (розвиток теоретичних знань з перекладу, формування та вдосконалення вмінь та навичок усного та письмового перекладу з японської та на японську мову загальної, побутової, країнознавчої, історичної, суспільної тематики) викладачу необхідно у короткий час охопити деякі теоретичні питання перекладу, практику письмового перекладу газетних статей з японської та на японську мову, а також практику письмового перекладу художніх творів. Окрім цього, необхідно навчити студентів також практиці усного перекладу при роботі з делегацією, а також при перекладі текстів середньої складності з аркушу. Тому перед викладачем виникає низка труднощів. А саме, як все це встигнути.

Ми рекомендуємо більш активно використовувати часи, що відводяться на самостійну роботу студентів. І під час аудиторних занять опрацьовувати теоретичні питання у формі лекцій, надавати відповіді на запитання студентів стосовно незрозумілих моментів, перевіряти виконання практичних завдань, робити аналіз письмових перекладів студентів, здійснювати обговорення більш доцільних засобів перекладу, а також частину часу відвести на проведення рольової гри «робота з делегацією».

Таким чином, до самостійної роботи студентів слід віднести засвоєння теоретичної інформації, письмові переклади текстів з японської і з української мови, робота з новою лексикою (переклад, виокремлювання ключових слів, запам'ятовування тощо), повторення граматики, самоаналіз.

Наведемо приклад розподілу часу аудиторної і самостійної роботи студентів при навчанні практики письмового перекладу художнього твору з японської мови. Насамперед, хотілося б зазначити, що рівень володіння японською мовою студентів, які

вивчають її як другу іноземну мову, значно відрізняється від рівня студентів, які вивчають її, як основну мову. Тому, нажаль, робота з неадаптованою художньою літературою не є можливою. У зв'язку з цим, ми використовуємо для цих цілей третю частину підручника японських авторів 三浦明、岡まゆみ, який було розроблено для викладання методик швидкого читання [4]. Але у третій частині зібрані короткі оповідання 星真一 хоші шін'ічі з перекладом деяких слів англійською мовою. Оскільки основна мова студентів ХНПУ ім. Г.С.Сковороди англійська, то це значно полегшує процес попереднього розуміння змісту тексту. Структура короткого оповідання також, звичайно, набагато легша, ніж у романі і не потребує великих обсягів часу для здійснення перекладу. Серед оповідань 「誘拐」«викрадення», 「ボッコちゃん」«бокко», 「愛用の時計」«мій улюблений годинник», 「不眠症」«безсоння», 「マイ・バレンタイン・デー」«мій день Святого Валентина», на наш погляд, є досить прийнятними для перекладу студентами навіть з середнім рівнем володіння японською мовою.

Отже, на першому етапі необхідно здійснити аналіз тексту, що передує перекладу. Весь цей етап проходить повністю за рахунок самостійної роботи студентів. Тобто пошук інформації про автора, про текст, час публікації, на кого твір розрахований, стиль автору (можливо, аналоговий текст).

На другому етапі пошуку необхідних еквівалентних відповідностей при перекладі, коли студенту необхідно виробити техніку перекладу, участь викладача є частково необхідною, щоб спрямувати зусилля у правильному руслі. Слід донести до кожного студента, що найважливіша навичка перекладача – це усвідомлення власних дій, вміння виправити самого себе. Тобто під час аудиторних занять необхідний коментар викладача. Коментування можна здійснювати на матеріалах гарних і поганих перекладів, а також залучати до цього процесу і самоаналіз студентів і аналіз одними студентами перекладів інших студентів.

На третьому етапі аналізу результатів перекладу необхідна звірка тексту, оцінювання правильності розуміння, оцінювання тотожності стилю автора. Редагування знову може здійснювати і викладач, і інші студенти. Можливе також зіставлення перекладу студентів з вже опублікованим перекладом. Але виключно насамкінець, коли робота з перекладом є повністю завершеною і готовий переклад не заважатиме творчим процесам майбутніх перекладачів. Цей етап, звичайно, вимагає аудиторної роботи.

Отже, зробімо висновки. Як показав досвід Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди з викладання теорії та практики перекладу з/на японську мову як вибіркової дисципліни, головний недолік полягає у недостатній кількості годин, що відводиться учбовим планом на викладання цієї дисципліни. Серед переваг, головна полягає у виокремленні викладання теорії і практики перекладу у окрему дисципліну у варіативному блоці для магістрів.

Що стосується рекомендацій щодо поліпшення процесу викладання теорії та практики перекладу, то необхідно, насамперед, активно використовувати години на самостійну роботу студентів і таким чином дещо компенсувати невелику кількість аудиторних годин.

Сподіваємося, що для вищих навчальних закладів, де японська мова не є профільним предметом, будуть також корисними наші рекомендації щодо альтернативного використання підручника 三浦明、岡まゆみ 中・上級者のための速読の日本語 [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Быкова С. А. Японский язык. Устный перевод. / Быкова С. А. – М. ИД «Муравей Гайд», 1999. – 144 с.
2. Букрієнко А.О. Теорія і практика перекладу. Японська мова. Том 2: Навч. Посіб. / А.О. Букрієнко, К.Ю. Комісаров. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – 284 с.
3. Мишина М.А. Японский язык. Устный перевод на средних семестрах. / Мишина М.А. – М.: Тривола, 1995. – 190 с.
4. 三浦明、岡まゆみ 中・上級者のための速読の日本語 東京 The Japan Times 2000 – 176頁.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2018

Ю. Локишина, преподаватель

Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды, Харьков

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ПЕРЕВОДА СТУДЕНТАМ, КОТОРЫЕ ИЗУЧАЮТ ЯПОНСКИЙ ЯЗЫК КАК ДИСЦИПЛИНУ ПО ВЫБОРУ

Статья посвящена особенностям преподавания теории и практики перевода с/на японский язык студентам, которые изучают японский язык как второй иностранный. Анализируется опыт ХНПУ им. Г.С.Сковороды. Даются некоторые методические рекомендации по поводу улучшения процесса преподавания тпп как дисциплины по выбору.

Ключевые слова: теория и практика перевода с/на японский язык, преподавание, дисциплина по выбору, методические рекомендации.

Y. Lokshyna, teacher

H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv

FEATURES OF TEACHING OF THEORY AND PRACTICE OF TRANSLATION TO STUDENTS WHO STUDY JAPANESE LANGUAGE AS AN ELECTIVE DISCIPLINE

The article is devoted to the peculiarities of teaching of theory and practice of translation from/ into Japanese to students, who study Japanese language as the second foreign language. There is an analysis of the experience of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. There are also given some methodological recommendations about an improvement of the teaching of theory and practice of translation as an elective discipline.

Key words: theory and practice of translation from/into Japanese, teaching, elective discipline, methodological recommendations.

ラトビア大学における発展的授業の試み ーラトビア紹介動画作成のプロジェクトワークからー

キーワード：教科書中心の授業からの脱却、受け身な姿勢の学生、達成感

要旨

ラトビア大学の大学2年生と3年生、大学院1年生を対象に、ラトビアを紹介する動画作成のプロジェクトワークを通常の授業と並行して、1学期間実施した。結果、まず学生からは、今までこのようなプロジェクトワークをしたことがなかったのも、戸惑いがありながらも、教科書中心の授業とは違い、面白かったという回答が多かった。また、ラトビアのように日本語を勉強しても活かせる場が少ない所では、今回のプロジェクトワークは日本語使用の達成感が多く得られる活動であった。一方、否定的な意見としては、編集が難しかった、グループで集まる時間を作るのが大変だった、などの意見があった。今回のプロジェクトワークの結果が、今後のラトビアにおける日本語教育発展のための新たな可能性を示すものとなったように思われる。

1. はじめに

今まで、ラトビア大学では教科書中心の授業が行われ、受け身な姿勢の学生が多かった。また、卒業後に日本語が活かせる場がなく、日本に留学しない学生は日本語学習に対するモチベーションが急激に下がるという問題があった。それから、ラトビアという国は、まだ日本人にはあまり知られておらず、また日本人とラトビア人が接する機会はあまりなかった。そこで、今回、ラトビア紹介動画作成のプロジェクトワークが、これらの問題を解決するきっかけになると考え、このプロジェクトワークを行うことにした。本稿では、まずラトビア大学の日本語教育について簡単に説明し、その後ラトビア紹介動画作成のプロジェクトワークについてみていく。

2. ラトビア大学

(国際交流基金 online: latvia.html#contents) によると、1997年にラトビア大学で日本語学科が開設され、そこから統合などにより、現在の形であるラトビア大学人文科学部アジア学科に至る。

ラトビア大学人文科学部アジア学科は、ラトビア国内で日本語が学べる唯一の高等教育機関であり、現在ラトビア大学人文科学部アジア学科で日本語を学ぶラトビア人日本語学習者(学部生・院生)の数は75名ほどである。学生達は、日本語のほかにも、アジア(日本・中国・中東)の文化・歴史・宗教などを幅広く勉強している。日本語にあて各学年の学習時間は、大学1年生が約220時間、2年生が約200時間、3年生が150時間で、卒業時の日本語レベルの目標は日本語能力試験のN3～N2程度である。大学院生に関しては、1年生は約50時間で、2年生も約50時間である。しかし、大学2年生や大学院1年生は提携している日本の大学に半年～1年ほど留学できるチャンスがあるので、大学2年生は半数が、大学院1年生

は過半数が日本に留学する。また、教材は、大学1年生は「げんきⅠ・Ⅱ」、大学2年生は「げんきⅡ」と「中級へ行こう」と「ストーリーで覚える漢字Ⅱ301～500」、大学3年生は上級へのとびらを使用している。大学院生に関しては決まった教材はなく、学習内容はレポートや論文の書き方や研究発表の仕方の指導などである。そして、これらの日本語のクラスを筆者とラトビア人の日本語教師の二人で受け持っている。

3. ラトビア紹介動画作成のプロジェクトワーク

3.1 経緯

今回、なぜ、このラトビア紹介動画作成のプロジェクトワークを行おうとしたのか、これにはいくつかの理由がある。まず、ラトビアという国が日本人にあまり知られていないということがあげられる。実際、筆者もラトビア大学に赴任する前、ラトビアという国に関して全く知らなかった。また、日系の企業もほとんどなく、そして日本人留学生も少ないので、ラトビア人日本語学習者が日本人と接する機会は非常に少ない。次に、理由として、今までのラトビア大学の日本語の授業が教科書中心の授業で、受け身な姿勢の学習者が非常に多いということがある。最後に、理由として、卒業後に日本語を活かす場がないということで、日本に留学しない学生（2年生～）は日本語学習に対するモチベーションが急激に下がるということがあげられる。以上の問題があり、何か良い案がないかと考えたときに、以前働いていたメキシコで、行われた第1回メキシコプレゼンテーションコンテスト2016を思い出し、そのアイデアを参考にし、今回ラトビア紹介動画作成のプロジェクトワークを行うにあたった（社団法人 メキシコ日本語教師会online: 97-concurso-video-2016-1.html）。

3.2 目標

今回のプロジェクトワークの目標は3つある。まず教科書中心の授業スタイルから脱却し、受け身な姿勢の学生を活動的にすること。次に、クラス内だけのコミュニケーションだけではなく、今まで勉強した日本語で動画が作れるようになったと達成感を得てもらうこと。最後に、日本人とラトビア人が繋がるきっかけを作ることである。

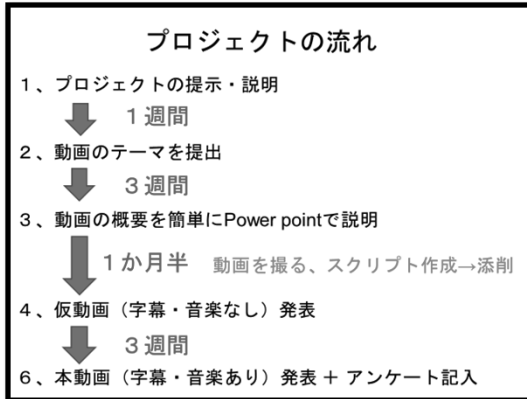
3.3 プロジェクトワークの実践

まず、対象者は、ラトビア大学人文科学部アジア学科で日本語を勉強する学生で、大学2年生（17名、5グループ）、大学3年生（6名、3グループ）、大学院1年生（6名、3グループ）で、1グループは2～4名で構成されている。大学2年生は「げんきⅡ」の17課まで終えた、学習時間が220時間ほどの学生で、大学3年生は「げんきⅠ・Ⅱ」と「中級へ行こう」を終えた、学習時間が420時間ほどの学生で、大学院1年生は「げんきⅠ・Ⅱ」と「中級へ行こう」を終え、学習時間が570時間ほどで、1年間の留学経験がある学生である。

次に、プロジェクトワークの内容について説明したい。このプロジェクトワークは通常の授業と並行して、1学期間（2017年9月～2017年12月）実施した。そして、学期末の成績に20%入れた。動画の内容は、日本人に紹介したいことで、ラトビアに関することなら何でもよく、動画に英語字幕や音楽を付けてもらった。

作成した動画はYoutubeやFacebookでアップし、日本人にラトビアを知ってもらうことが目標で作ってもらった。また、在ラトビア日本国大使館のホームページに載せてもらえればということで交渉したが、学期の半ばで載せるのは難しいということで、大使館のホームページに載せてもらうことはできなかった。

一学期間のプロジェクトワークの流れは、下記の図のとおりである。

まず、初日に学生にプロジェクトワークの概要を説明し、グループを作ってもらい、その一週間後に、動画のテーマを提出してもらった。そして3週間後に、各グループに動画の概要をパワーポイントで簡単に説明してもらった。次に、1か月半で、動画を撮ったり、スクリプトを作成したり、してもらった。その後、仮動画（字幕なし・音楽なし）の発表をしてもらい、3週間後に本動画（字幕あり・音楽あり）を発表、そしてアンケート調査を行った。

3.4 アンケート結果

アンケート調査を通して、様々なことがわかった。まず全体で多かった意見として、教室外でグループで集まるのが難しいという意見や、グループだけでなく一人という選択肢もほしかったという意見があった。他には、今までこのようなプロジェクトワークをしたことがなく、教科書ばかりの授業と違い、楽しかったという意見が多かった。次に、学年ごとのアンケート結果を紹介する。

【大学2年生のアンケート結果】

肯定的な意見

- ・普段使わないような語彙が使えた。
- ・4月に日本に留学するので、留学先で自国紹介として使える。
- ・最初はあまりしかなかったが、動画ができてみると満足感があつた。

否定的な意見

- ・編集（字幕作成・音楽を付ける）が難しかった。
- ・編集などに役立つソフトフェアを事前に教えてほしかった。
- ・Youtubeにアップするのは著作権（自分たちが使った音楽）が心配。

【大学3年生のアンケート結果】

肯定的な意見

- ・教科書の授業に飽きていたので、面白かった。
- ・日本人の友達がラトビアに来た際、どこを紹介すべきか考えさせられた。

否定的な意見

- ・3年生は卒業論文で忙しい。2年生には良いプロジェクト。
- ・動画を撮る時期が秋や冬だったので、撮りたい動画が撮れなかった。

【大学院1年生のアンケート結果】

肯定的な意見

- ・動画作成や編集の経験は、今後に活かそう。
- ・Facebookに載せたら、日本人の友達に「いいね」をもらえて嬉しかった。
- ・動画の概要をプレゼンする際、聞き手を意識した丁寧体で話さないといけ

ないと気づかされた。留学先の大学では、普通体でプレゼンしても何も注意されなかった。

否定的な意見

- ・仕事が忙しいので、動画を撮る時間が作れない。

また、最後に、このようなプロジェクトワークをしてみたいかという質問に対して、学生は下記のように答えた。

大学2年生76.4% (13/17) 大学3年生33.3% (2/6)

大学院1年生100% (6/6)

上記の結果からわかるように、全体的にみて肯定的で、またしてみたいという声が多かった。

3.5反省・改善点

今回のプロジェクトワークの反省や改善点はいくつかあるが、まず、事前に編集の仕方を説明したり、著作権フリーの音楽や映像を提示することが必要だった。他には、グループによっては作業（字幕作成・音楽を付ける・ビデオを撮りに行く・スクリプト作成）を分担し、日本語を全く使用しない学生もいたので、全員が必ず日本語を使用するように指示すべきだった。また、作成した動画の活かし方もYoutube、Facebook、大使館のHP以外に、どのように効果的に活かせることができるか、今後も課題である。それと、プロジェクトワークを行う時期（論文・試験・季節）選びも大切だとわかった。

4. まとめ

今回、初めて、ラトビア大学でプロジェクトワークを試みたが、予想以上に面白い結果となった。今回のプロジェクトワークを通してわかったことは、まずプロジェクトワーク後に残るもの（作成した動画）があるので、多くの学生に達成感があった。そして、このプロジェクトワークは初級学習者でも行えるものであるとわかった。また、日本語を勉強しても活かせる場がない学生や、教科書ばかりの授業で飽きている学生に対して効果的であった。それから、いつも受け身な姿勢の学生が積極的に活動を行っていた。そして、留学前に行えば、自国について改めて考えるいい機会にもなり、また留学先で自国紹介の際に作成した動画が使えるというメリットがあった。今後の課題としては、作成した動画の効果的な活かし方をもう少し考える必要がある。

参考文献

国際交流基金 (2018年3月26日) <<https://www.jpf.go.jp/j/project/japanese/survey/area/country/2017/latvia.html>>

社団法人 メキシコ日本語教師会 (2018年3月26日) <<http://nihongomx.com/noticias/52-noticias-2016/97-concurso-video-2016-1.html>>

ペトリチェンコ・イリーナ (キエフ国立言語大学)

藪崎義雄 (キエフ国立貿易経済大学)

斉藤知花 (国際交流基金・キエフ国立言語大学)

森田淳子 (東京工業大学)

小林亜希子 (横浜デザイン学院)

「ウクライナさくら日本語教師研修2016」の試み

本稿は、ウクライナ日本語教師会が実施した教師研修について報告するものである。より個々のニーズを満たすためにテーマを絞った小規模な研修実施に至った。国際交流基金日本語教授法シリーズから事前アンケートで2テーマを選定し、新たな研修を実施した。国内での学びの場、また教師間で共有して自国の日本語教育界に貢献する場としても有意義であった。事後アンケートから概ね良好な反応が得られたが、実際に知識とスキルが身についたかの確認や研修後にそれが現場で生かされているかというレベルの評価について引き続き調査が必要である。〔キーワード〕教師研修、研修設計、国際交流基金日本語教授法シリーズ、話すことを教える、教え方を改善する。

1. はじめに

1.1 背景

現在ウクライナには、日本語教師のための「ウクライナ日本語教育セミナー」(以下、セミナー)があり、2002年から年に一度、ウクライナ日本語教師会(以下、教師会)が開催しているが、「1年に1回の教師研修では足りない」という声もある。

また、国際交流基金(以下、JF)が実施する海外日本語教師研修(以下、JF海外研修)に参加できない教師にウクライナにしながら学べる場を、そして同研修参加経験者には日本で学び得たものを国内で広く共有し、ウクライナの日本語教育の発展に貢献できる場を提供すべく、本研修「ウクライナさくら日本語教師研修2016」(1)(以下、本事業)を実施するに至った。

1.2 目的

本事業は、「実践に役立つ日本語教授法が習得できる研修を提供する」短期的目標と、「ウクライナ日本語教師会をプロフェッショナル日本語教師の集団として育成する」長期的目標の達成を目指すものである。教師一人一人が自己改善を意識することで、長期的な目標である「プロフェッショナルな日本語教師の集団」に近づけると考える。

2. 研修設計-実施までの流れ

2.1 実施科目・担当講師の選定

本事業では、テーマを絞り、より個々のニーズに応えられるよう教師会員を対象に「国際交流基金教授法シリーズ」（以下、教授法シリーズ）の14テーマから学びたい分野を選択する事前アンケートを実施し、上位2テーマ「教え方を改善する」、「話すことを教える」を研修科目として選定した（回答者数20名）。

主催は教師会で、JF派遣教師がコーディネーターとアシスタント、研修講師を務めた教師会員2名は、JFが2015年度に実施したJF海外上級研修、JF海外短期研修に参加したウクライナ人教師で、もう1名は研修講師を務めるに十分な資質があると判断した日本人教師である。

2.2 目標設定と具体設計

「話すことを教える」については「話すことについて理解し、それをロールプレイなどの教室活動に活かす」、「教え方を改善する」については「効果的な日本語学習に向けて自分の教え方を改める方法を習得する」という目標である。基本的に指針となる教材「教授法シリーズ」の内容に沿い、「明日から役立つ研修」となるよう心がけた。

科目①「話すことを教える」では、対話型・参加型を採用し、具体例を多く取り入れた研修のデザインを試みた。科目②「教え方を改善する」においても対話型・参加型のグループワークに主眼を置いたが、ミニ講義も取り入れた。それぞれの科目を90分で実施した。その概要について、次項で述べる。

3. 研修実施科目

3.1 科目① 話すことを教える

教授法シリーズ6「話すことを教える」（2007）に準拠して行った。全体の流れを概観する。

まず「話すこと」とは何か、そのメカニズムを具体例をみながら理解した（話す行為の3プロセス、コミュニケーションの4要素）。そして、コミュニケーションに必要とされる4つの能力を紹介（a. 文法能力、b. 社会言語能力、c. 談話能力、d. ストラテジー能力）。「話すことを教える」ためには、特にb.～d. に注目し、それらの能力を伸ばす練習を行う必要があることを確認した。この理解にたって、上記の諸要素・能力が複合的に活性化される「ロールプレイ」に注目し、その具体例を見ながら皆で特性を確認した。

このように「話すこと」について理解を深めた上で、ワークショップに移った。グループ単位で実際にロールカードを作成し、その発表を行った。学生の「話す」が大いに活性化されることが期待できる内容であり大変有意義な発表となった。

終了後のアンケートでは、「役に立つと思う」「授業の時、ぜひ使う」等の記述があり、本科目で掲げた目標が概ね達成されたことが伺える。ただ、ここで得た理解がその後の日々の授業にどう反映されたか、学生の「話す」にどう影響したか、追跡調査の必要性を感じている。「話すこと」を様々な観点から分析、理解し、その上で具体的な教室活動を考え実践してみる、という濃密な90分を参加者と共有することができた。

3.1 科目② 教え方を改善する

本科目は、大きく【事前課題】→【当日の作業（90分）】→【発展課題】で構成されているが、当日の作業とは、ミニ講義（約20分）、グループ・ワーク（約30分）、グループ発表（約25分）、質疑応答・まとめ（約7分）、発展課題の配布・内容説明（約7分）。事前課題は、宿題として研修参加者全員に2週間前に課せられ、自己振り返り型の5問（文の完成タイプ）を通して、まず自分の教師としてのプラス面を思い起こし、その上、自分の不安や問題だと自分が思うところについて具体的に考えてもらい、近い将来自分にできる具体的な行動に気づかせるものであった。ミニ講義は、教え方の改善とは何かという質問に対し、まず教授法シリーズ13『教え方を改善する』（国際交流基金 2010：2）の定義を紹介し、そのキーワードを生産性向上理論の改善手続きと比較しながら、日本語教育に関する改善のプロセス（過程の細分化→ムラ・ムダ・ムリの有無確認→3Mの排除）を可能にするための、日本語教師の部分スキル（授業科目等内容の理解、授業目的・目標の設定・確認、コース・デザイン、さまざまな評価実施や学習者のモチベーション管理など）を提案した。個々の部分スキルを簡単に説明し、ミニ講義の結論として、教え方の改善には正解が存在しないためケース・バイ・ケースでの解決必要性を抑え、その即体験としての科目②グループ・ワークが紹介された。ワークは、個々のメンバーが「事前課題」の内容を順番で紹介しながら、活発な議論を展開していた。そして、発表に向けてグループで話題になった問題点やその考えられる解決策・行動など話し合いのまとめを設け、全体共有では、さまざまな機関の特徴や日本語教師のさまざまな悩みが浮き彫りになった。発展課題として、自分の日本語学習者歴や日本語教授歴に関する多角面の振り返りシート、自分の日本語教師としてのネットワークやこれからのキャリアについて、架空例を交えた振り返りシート等が配布された。

4. 事後アンケート

4.1 事後アンケートの概要

研修参加者に事後アンケートを行い、参加者全19名から回答を得た。全8問の質問によって構成され、回答形式は、質問項目1、2、6は選択式、質問項目3、4、5、7、8は自由記述式とした。質問項目1、2は鈴木(2015)を参考に作成した。また、今後の研修運営に関して調査が必要な内容を加えた。表1にアンケートの質問項目を示す。

表1 事後アンケートの質問項目

1. この研修について、次の形容詞のどちらにどのぐらい近い印象を持ちましたか？自分の気持ちに一番近い番号に、1行に1つずつ、○をつけてください。2. 次の意見をどの程度支持しますか？自分の気持ちに一番近いものを選んでください。3. 本研修について、よかったと思う点を書いてください。4. 本研修について、今後改善してほしいと思う点を書いてください。
(可能であれば、どうすればよいかのアイディアをお願いします。)5. 第2回研修が行なわれるなら、いつごろがいいですか。(何月・上旬・中旬・下旬など)6. 「国際交流基金教授法シリーズ」から次回の研修で学びたいテーマを2つ選んでください。7. 教授法がテーマの研修で講師を担当することはできますか。8. その他、受講者として感じたことや思ったことを何でも書いてください。 |
|--|

4.2 事後アンケートの結果

まず、事後アンケートの質問項目1、2は、ARCSモデルを参考にし、表2、3のように自身の気持ちに一番近い番号の一つを選んでもらった。結果を図1、図2にまとめた。

表2 質問項目1の選択項目

A (Attention: 注意)	: 退屈した	— 1・2・3・4・5・6・7 —	興味深かった
R (Relevance: 関連性)	: やりがいがなかった	— 1・2・3・4・5・6・7 —	やりがいがあった
C (Confidence: 自信)	: 自信が持てなかった	— 1・2・3・4・5・6・7 —	自信が持てた
S (Satisfaction: 満足感)	: 参加したことを後悔した	— 1・2・3・4・5・6・7 —	参加してよかった

図1 質問項目1の結果

図1の結果から、ほとんどの参加者から、ARCSモデルの4要因に関して高評価が得られた。研修中に興味を持ち、やりがいを感じてもらい、研修後には、やってよかったと感じてもらえたと言える。また、今回の研修で学んだことを通して、やればできるという自信に繋がったことも分かる。

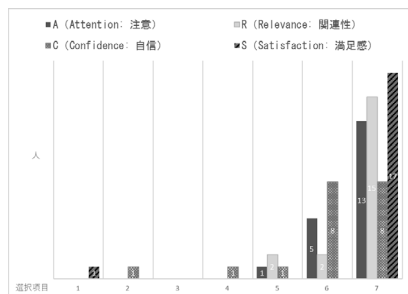

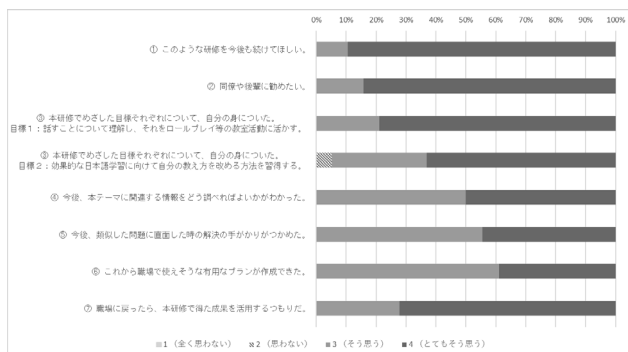
表3 質問項目2の選択項目

①	このような研修を今後も続けてほしい。
②	同僚や後輩に勧めたい。
③	本研修でめざした目標それぞれについて、自分の身についた。
目標1	: 話すことについて理解し、それをロールプレイ等の教室活動に活かす。
目標2	: 効果的な日本語学習に向けて自分の教え方を改める方法を習得する。
④	今後、本テーマに関連する情報をどう調べればよいかがわかった。
⑤	今後、類似した問題に直面した時の解決の手がかりがつかめた。
⑥	これから職場で使えるような有用なプランが作成できた。
⑦	職場に戻ったら、本研修で得た成果を活用するつもりだ。

図2 質問項目2の結果

質問項目2の結果をみると、参加者全員から高評価が得られ、教師たちの向上心が感じられる結果となった。

次に、質問項目3の結果から、本研修で良かった点として、「テーマが面白

かった」、「具体的で、ためになるアドバイスがもらえた」等が、主に挙げられた。多くの教師が学びたいと思っているテーマを取り上げたことで、より意欲的に参加した教師が多いことが分かる。それから、「グループで問題を解決したこと」、「他の先生とグループで意見や経験の交換ができて、とても役立った」等の評価の高いコメントが出た。質問項目4の結果から、「1回の研修で行うテーマをもっと増やしたらどうか」とあり、やりがいを感じ、もっと多くのことを学びたいと思ってもらえたと考えられる。

質問項目6の結果から、教授法シリーズの第12巻「教材開発」、第9巻「中・上級を教える」が多かった。質問項目8では、「本研修が非常に気に入った。このようなイベントがもっと定期的に行われたらいい」というコメントがあり、教授法シリーズを使った教師研修は、すぐ実践できることを学べることから、非常に有意義であったことが分かる。

5. 考察・今後の展望

研修評価のモデルとして着目されている「カークパトリックの4段階評価モデル」では、レベル1「反応(Reaction)=参加者は教育に対してどのような反応を示したか?」、レベル2「学習(Learning)=どのような知識とスキルが身についたか?」、レベル3「行動(Behavior)=参加者はどのように知識とスキルを仕事に生かしたか?」、レベル4「結果(Result)=教育は組織と組織の目標にどのような効果をもたらしたか?」の4段階に分けて評価を捉えることが提案されている(鈴木2006, 2015)。今回の研修では、前項のとおり受講者アンケートを通じてレベル1の反応について一定の好感度が示されている。レベル2の学習について「身についた」と感じている教師が多いことが推測されるが、本稿作成時点で、学習成果を測る事後テストやパフォーマンステストの実施に至っていない。今後、レベル2の学習の評価を行い、学習できたことが確認できたらレベル3の行動について、各教師の現場となる教室で生かされているかフォローアップ調査に進む必要がある。それによって、本報告も実践報告から実践研究へと発展させたい。

本事業の「実践に役立つ日本語教授法が習得できる研修を提供する」という短期的目標は、今回選定した教授法シリーズの2テーマに関して実現できた。今後も、教師たちのニーズに応える研修活動を行いながら、「ウクライナ日本語教師会をプロフェッショナル日本語教師の集団として育成する」という長期的目標の達成を目指したい。

〔注〕

⁽¹⁾ 平成28年度国際交流基金さくらネットワーク助成事業。ウクライナ日本語教師会主催。

⁽²⁾ ジョン・M・ケラーによって1980年代に提唱された学習の意欲に関するモデル。授業や教材を魅力あるものにするためのアイディアを、注意(Attention)、関連性(Relevance)、自信(Confidence)、満足感(Satisfaction)の4要因から整理する枠組み。

〔参考文献〕

大森雅美・鴻野豊子(2012)『授業の作り方Q&A』、アルク

国際交流基金(2007) 日本語教授法シリーズ6『話すことを教える』、ひつじ書房

国際交流基金 (2010) 日本語教授法シリーズ13『教え方を改善する』、ひつじ書房
国際交流基金 (2014) 『まるごと初級2 A2 かっどう』、三修社
国際交流基金日本語国際センター 「日本語教授法シリーズ」
<http://www.jpff.go.jp/j/urawa/j_resources/o_book04.html> (2017年8月1日)
鈴木克明 (2006) 「システムのアプローチと学習心理学に基づくID(第6章)」野嶋栄一
郎・鈴木克明・吉田 (編著) 『人間情報科学とeラーニング』、91-103、放送大学教育振興
会
鈴木克明 (2015) 『研修設計マニュアル-人材育成のためのインストラクショナルデザ
イン』、北大路書房
鈴木克明 (監修)・市川尚・根本淳子 (編著) (2016) 『インストラクショナルデザイ
ンの道具箱101』、北大路書房

白川 さくら
グリンチェンコ記念キエフ市立大学

ネイティブ教師としての活動とウクライナ人学習者の誤用について

1 要旨

グリンチェンコ記念キエフ市立大学で、ネイティブ講師として音声・会話ク
ラスを担当する中で、わかってきたウクライナ人学習者によく見られる誤用を分
析し実際に行った改善例について報告する。今回は、表記、助詞、語彙の誤用に
ついて、ウクライナ語やロシア語との比較を交えながら分析した。今回はウクラ
イナでは初級学習者が多いことや誤用がそのまま化石化してしまうケースが多い
と考えられるため、主にローカルエラーについて考えてみた。

これらの分析を通して今後の日本語教育の指導ポイントについて模索した
い。

2 キーワード

誤用分析、ローカルエラー、初級、語彙、文法

3 ウクライナ人学習者の誤用と改善

誤用分析とは、「広くいえば外国語を勉強するものが、その外国語を使うと
きにおかす間違いの原因を分析する」ことである。また、誤用とは、「新・はじ
めての日本語教育—基本用語辞典」によると、「第二言語学習者の発話（話した
ものと書いたものの両方）の中に現れた言葉の使い方で母語話者なら用いないよ
うなもの」である。さらに、誤用は「コミュニケーションに支障をきたす
ような誤り」をグローバル・エラーといい、支障のないものをローカル・エラー
という。今回は主に初級文法におけるローカル・エラーについて可能な限りウク
ライナ語（ロシア語）と比較しながら分析しようと試みた。残念ながら、ウクラ
イナ語についての日本語の文献はまだ少ないので、ロシア語についての資料を参
考に行った。この分析を通して、改善方法についても模索したいと思う。

3-1 表記—長音・母音の連続

長音とは「ぼうし」「公園」などの長く伸ばして発音する音のことである
が、ウクライナ語ではアクセントのある語を強く長く発音するため、長音とその

ほかの音で表記の区別はない。そのため、ウクライナ人学習者に対しては初級の段階で長音を意識させるように指導することが大事だと考えられる。また母音の連続や形容詞の語尾の「しい」、例えば「難しい」「おいしい」のようなものも同様である。

例えば、「ここ」と「高校」など意味が変わってしまう語を使用して、発音と表記の関連性を意識づける工夫が必要である。

長音と同じように母音の連続も聞き取りづらいようだ。「かわいい」のような活用語尾に母音の連続があると、どこまでが語幹かわからなくなってしまうようだ。そのため、「て接続」をするときに「かわくて」という誤用がよく見られるので、注意を促す必要がある。

また、伝聞と様態を表す「～そうです」も同様の誤用が見られる。例えば「おいしい」のような単語では意味が変わってしまう。「おいしいそうだ」は伝聞で、他者やどこか情報源から、そのことを聞いて、その情報を知っているという状況である。一方、「おいしそうだ」は様態を表し、発話者が実際に見てどう感じたかを表現している。伝聞と様態の違いの理解のためには語尾が「～しい」ではないものを使用した方がいい。その後、いくつか語尾が「～しい」で終わる単語で発話と聞き取りの練習をした方が、学習者は理解しやすいようだった。

3-2 助詞一場所を表す「に」と「で」

ウクライナ人に限らず、おそらく多くの日本語学習者にとって難しい問題の一つが、助詞の使い方ではないだろうか。特に初級のウクライナ人学習者に多く見られる誤用として、場所を表す助詞の「に」と「で」について考えてみたい。

「に」は基本的に「存在」を表し、一方「で」は「動作が行われる場所、行事が行われる場所、事件・事故が起こった場所」を表す。また助詞の使い分けは後ろにくる動詞によって、何を取るのかがきまる。この規則を理解するのは大きな労力が必要になるだろう。

ウクライナ語は日本語と言語体系が違うので一概に比較はできないが、日本語のような区別はなく、「存在」の場合も「動作の行われる場所」も同じように前置詞の「B (y)、Ha」で表す。「B (y)、Ha」の使い分けは後ろにくる名詞の種類によって決まる。以下に例を示した。

*ウクライナ語の「B」と「y」の違いは後続の名詞が子音か母音かによる。今回は日本語との比較が目的なので、便宜的に全て「B」で記載する。

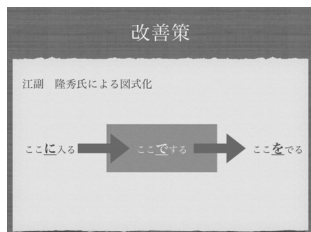
(表1)

	日本語	ウクライナ語
1	学校で勉強しています。	Я навчаюся в університеті.
2	教室で会いましょう。	Давай зустрінемося в аудиторії.
3	母は学校で働いている。	Моя мати працює в школі.
4	オデッサで火事があった。	В Одесі сталася пожежа.
5	キエフに住んでいます。	Я живу в Києві.
6	教室に机と椅子があります。	В аудиторії столи та стільці.
7	私は大学にいます。	Я в університеті.

学習者は初級の段階でこの２種類の助詞に出会い、使い方の違いを理解するまでには時間がかかるようだ。特に「～に住んでいる」や「～に…がある」の「に」を「で」にしてしまう誤用が多く見られる。学習者には注意して教える必要がある。

助詞は学習者の習得度によって整理して教えて行くのが有効だと考えるが、場所の「に」「で」「を」について江副秀隆氏の図式化が興味深いので紹介しよう。図１のように「に」は入る動作につき、「で」は行動した場所、「を」はその場所から出る時に使う。

例えば、「大学に入学する」「大学で勉強する」「大学を卒業する」のように一連の流れの中で助詞を整理するのはウクライナ人学習者の助けになるのではないだろうか。（図１）

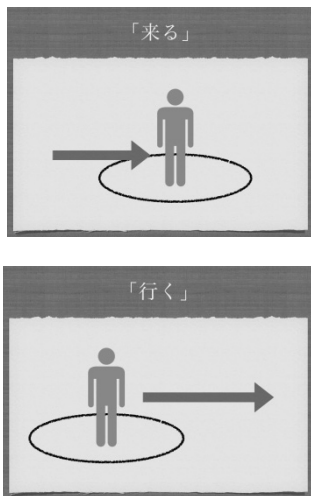
(図１)

3-3 語彙―「行く」と「来る」

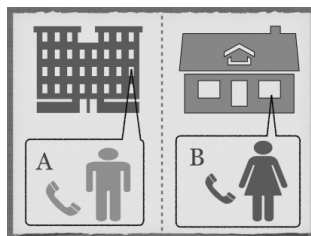
日本語は英語など他の言語と「行く」と「来る」の使い分けが異なる。図２のように日本語の「来る」は「自分のところまたは現在のところに移動すること/入る」である。「行く」はそれ以外の移動をさす。一方、英語では「come」は相手の場所へ移動することである。「go」は「どこかへ行く、今いる場所から離れる、話し相手から離れる」ことをさす。

ウクライナ語の動詞は完了動詞、不完了動詞の使い分けによって様々なアスペクトを表現する。多くのロシア語またはウクライナ語学習者にとってこの完了動詞・不完了動詞は理解しづらい項目の一つだろう。その上、ロシア語やウクライナ語の移動動詞は不完了動詞の中でも１回の移動か習慣的な移動か、また徒歩か乗り物を利用していかで、動詞が異なるため、全てを理解するには時間を要する。残念ながら、ウクライナ語についての日本語の文献はまだ少ないので、ロシア語についての資料を用いながら、ウクライナ語の分析を試みた。

ウクライナ語の移動動詞では、英語の「come」のような「来る」に当たる明確な動詞がない。ウクライナ語では「行く」という動詞「їти/їхати」に「到着する・来る」という意味を附加する接頭辞の「При」をつけた

(図２)

「Прийти/ приїхати」が和露辞典などで訳が「来る」となっている。例文をいくつか調べてみた。

(表 2)

	日本語	ウクライナ語
1	私の家に来てください	Приходьте, будь ласка, до мене у гості.
2	母が国から来ます。	моя мати приїде з Японії .
3	(レストランで) 今日の料理、おいしかったですね。また来ます	Сьогоднішня страва була смачною, так? Я прийду знову.
4	私はチケット売り場に行って、チケットを買います。	Я піду до каси та куплю квиток.
5	キエフに行った時、私は美術館に行くだろう。	Коли приїду до Києва, то піду до музею.

上記の例 4 と 5 ではウクライナ語の動詞「Прийти/ приїхати」を使って表現するため、同様のことを日本語で言う時、学習者は「来る」を使ってしまう誤用が多い。しかし、日本語では「自分のところまたは現在のところ」に移動すること/入る」以外の移動は「行く」で表現するため、正しくは「行って」である。

また同様の例で以下のようなケースでも誤用が多い。図 3 を見てほしい。A は学校にいる。B は家にいる。A は電話で「B さん今日学校に来ますか」と質問する。この場合、正しくは「はい、行きます/いいえ、行きません」である。

同様の場面をウクライナ語で表現すると、

A : Ти сьогодні прийдеш до школи.

B : Так, я прийду. / Ні, я не прийду.

B の答えて、「Прийти/ приїхати」を使っているため、学習者はよく「はい、来ます」と誤用してしまう。

改善方法として「行く」「来る」を導入する際にこのような場面設定もして提示したり、「～時」や「～て」などで動詞の接続を学習する際にも注意したりして教える必要があるのではないかと考える。

4 今後の課題

今回報告した誤用例は約 2 年間のウクライナでの教授経験からわかってきた誤用

の一部である。今後もこれらについて引き続き調査、また改善方法についても経過観察、考察していく必要がある。助詞の使い方の整理や語彙・文法の比較は日本語の習得レベルに応じて行われるのが有効ではないかと考える。

このような考察がウクライナ人の日本語学習者や日本人のウクライナ語・ロシア語学習者の学習に役に立てば、幸いだ。今後もこれらの言語の比較や誤用研究を行っていき、グローバルエラーについても分析して行きたいと思う。

5 参考文献・資料

- (1) 市川保子 (2009) 『初級日本語文法と教え方のヒント』スリーエーネットワーク
- (2) 金澤裕之 (2006) 「誤用分析の可能性」『横浜国大言語研究』24巻1-18
- (3) 島田かおり (2011) 「日本語学習者の誤用分析 : 中国語母語話者の事例研究」『山口国文』34巻106-96
- (4) 長音の表記 (<http://www.geocities.jp/bzbzbzkoji/1nen/tyoonnojogyo.html>)
- (5) デイビッド・セイン (2014) 『ネイティブはこう使う! マンガでわかる動詞』西東社
- (6) にほんごの木 (<http://www.nihongonoki.com/blog/kotoba/post3164/>)
- (7) 匹田剛 (2016) 『NHK出版 これならわかるロシア語文法 入門から上級まで』NHK出版
- (8) Э.В. Витковская, Р.Д. Писарева, Р.Н. Серeda (2014) 『Русский язык: учебник для иностранных студентов подготовительных факультетов』Харьков «Гимназия»

ЗМІСТ

І. Бондаренко

СПІВПРАЦЯ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА З КОМПАНІЄЮ «МІЦУБІШІ КОРПОРЕЙШЕН»: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	3
---	---

ЯПОНСЬКА ЛІНГВІСТИКА

І. Батюк

ОСОБЛИВОСТІ НАґАСАКСЬКОГО ДІАЛЕКТУ В РОМАНІ ЕНДО ШЮСАКУ «НІМА ТИША»	17
--	----

І. Дергачова

ЯПОНСЬКІ РЕАЛІЇ У ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА	21
---	----

Ю. Дзябко

МЕТОДИКА УКЛАДАННЯ «ЯПОНСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКА СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ»	26
--	----

М. Закутіна

СУЧАСНІ ЛІНГВІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ ТУРИСТИЧНОЇ РЕКЛАМИ (БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД: КИТАЙ, КОРЕЯ).....	32
---	----

О. Кобелянська

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ ЯПОНСЬКОЇ ОНОМАТОПЕЇ	43
---	----

А. Колдаєва

ЗМІНА КОНЦЕПТУ ОБОВ'ЯЗКУ У ЯПОНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ-ХХІ СТ. ПІД ВПЛИВОМ СОЦІАЛЬНИХ ЧИННИКІВ	56
--	----

О. Колосова

АСПЕКТНИЙ ПІДХІД ДО ВИДІЛЕННЯ ЖАНРОТВОРЧИХ ОЗНАК ЯПОНСЬКИХ ТРЕВЕЛ-БЛОГІВ	61
---	----

Т. Комарницька

ДЕГРАДАЦІЯ МОВИ У МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ (НА ПРИКЛАДІ ЯПОНСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПОП-ПІСЕНЬ).....	66
--	----

К. Комісаров	
ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ІДЕЇ НЕВИМУШЕНОСТІ БУТТЯ ТА ГАРМОНІЇ З ПРИРОДОЮ У СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ.....	77
І. Петриченко	
ЧАСОВА МОДАЛЬНІСТЬ ЯПОНСЬКИХ ДІЄСЛІВ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ПІСЛЯ РЕСТАВРАЦІЇ МЕЙДЖІ.....	88
В. Пирогов	
ПЕРЕКЛАД І ПЕРЕКЛАДНІСТЬ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ З ПОГЛЯДУ ВІДМІННОСТЕЙ МІЖ РІЗНОСТРУКТУРНИМИ МОВАМИ З ДИХОМІЧНО ПРОТИЛЕЖНИМИ СИСТЕМАМИ ПИСЬМА (ЯПОНСЬКА, КИТАЙСЬКА, АНГЛІЙСЬКА, УКРАЇНСЬКА, РОСІЙСЬКА).....	91
Д. Ржевська	
INNOVATIVE MIMETIC VERBS IN JAPANESE AND CONSTRUCTION APPROACH TO THEM	99
І. Рябоволенко	
BORROWING WORDS IN THE MODERN JAPANESE INFORMATIONAL SPACE	104
С. Семенко	
ТЕРМІНОЛОГІЧНА СИСТЕМА ЯК ДЗЕРКАЛО ФІЛОСОФСЬКО-ЕТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ТЕНРІЙСЬКОЇ РЕЛІГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ «ОФУДЕСАКІ»)	111
Ю. Федотова	
МОРФОЛОГІЧНІ, СИНТАКСИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ОЗНАКИ ЗВЕРТАННЯ В ЯПОНСЬКОМУ РЕЧЕННІ.....	119
В. Філонова	
ЕТИКЕТНІ ФОРМУЛИ ДІЛОВОГО ЛИСТУВАННЯ В ЯПОНІЇ.....	123
ЯПОНСЬКА ЛІТЕРАТУРА	
Т. Біляніна	
АРХЕТИП ДОМУ У ТВОРЧОСТІ КЬОКО МОРІ.....	128
Т. Вестель	
ШІНКЬО ТА ШІНКЬО-ШЬОСЕЦУ В ЛІТЕРАТУРНІЙ ДИСКУСІЇ 20-Х РОКІВ ДОБИ КІНДАЙ.....	134
А. Гілевич	
ДО ПИТАННЯ ПРО ЖАНРОВУ ІДЕНТИФІКАЦІЮ ХЕЙАНСЬКОЇ ПРОЗИ НІККІ-БУНГІАКУ.....	140

К. Голомах	
ЕСТЕТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРИРОДНИХ ЯВИЩ ЯК ЗАСОБІВ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЯПОНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ	146
О. Горошкевич	
ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ДРЕВНІХ СЮЖЕТІВ У ТВОРАХ АКУТАґАВИ РЮНОСКЕ (НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛИ «杜子春»)	156
В. Зеленцова	
КАТЕГОРІЯ ЧАСУ В НОВЕЛАХ ПРО МИТЦЯ Р. АКУТАґАВА ТА Г. ДЖЕЙМСА	162
Ю. Кузьменко	
ГЕДОНІСТИЧНА ЕСТЕТИКА В РАННІЙ ПРОЗІ ТАНІДЗАКІ ДЖЮН'ІЧІРО ТА ЇЇ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ В СУЧАСНИХ ЕКРАНІЗАЦІЯХ	167
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ	
С. Горбуньова	
ДИСКУСІЯ ЯК ПРОДУКТИВНИЙ МЕТОД РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ЯПОНСЬКОЇ МОВИ	173
Н. Костевич	
КОМП'ЮТЕРНІ ТА СМАРТФОННІ ПРОГРАМИ ЯК СУЧАСНІ ДОПОМІЖНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ	179
Ю. Локшина	
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ СТУДЕНТАМ, ЯКІ ВИВЧАЮТЬ ЯПОНСЬКУ МОВУ ЯК ВИБІРКОВУ ДИСЦИПЛІНУ	186
Оохаяші Юкіхіро	
ラトビア大学における発展的授業の試みーラトビア紹介動画作成のプロジェクト ワークからー	191
І. Петриченко, Ябусакі Йошіо, Сайто Чіка, Моріта Джюноко, Кобаяші Акіко	
「ウクライナさくら日本語教師研修2016」の試み	195
Шіракава Сакура	
ネイティブ教師としての活動とウクライナ人学習者の誤用について	200

Наукове видання

Мовні і концептуальні картини світу

Випуск 63

Макет і комп'ютерне верстування: *О. Мумінова*

Підписано до друку 11.06.2018 р.

Формат 60 x 84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура «Тип Таймс».

Обл.-вид. арк. 13,0. Ум.-друк. арк. 12,09. Наклад 300 прим. Зам. № 1711.

Видавничий Дім Дмитра Бураго

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 2212 від 13.06.2005 р.

04080, Україна, м. Київ-80, а/с 41

Тел./факс: (044) 227-38-28, 227-38-86; e-mail: conf@burago.com.ua

www.burago.com.ua